„Aventurile Callirhoei sînt cele ale sufletului care nu-și dobîndește dimensiunea plenară, nu-și merită fericirea decît după un șir de probe inițiatice, în cursul cărora substanța lui se purifică: orgoliul, naivitatea și prostia dispar încet-încet, în urma pedepselor specifice pe care fiecare dramă le impune slăbiciunilor eroinei."

Georges Molinié

ISBN 973 - 34 - 0510 - 8

LIBRIS
LEI 45.000

EDITURA UNIVERS

clu

CHARITON
Chaireas și Callirhoe

EDITURA UNIVERS

LONGOS
Dafnis și Cloe

clu

Clasicii

Literaturii Universale

Coperta colecției: VASILE SOCOLIUC

Redactor: SANDA STIEHLER CHIOSE

Traducerea din Chariton este efectuată după ediția:
Chariton — Le roman de Chairéas et Callirhoé.
Texte établi et traduit par Georges Molinié,
Professeur à l'Université de Paris-Sorbonne.
Deuxième tirage révisé par Alain Billault,
Professeur à l'Université de Lyon III.
Paris, Les Belles Lettres, 1989

Toate drepturile asupra acestei versiuni
aparțin Editurii UNIVERS
79739 București, Piața Presei Libere nr. 1.

Chariton

CHAIREAS ȘI CALLIRHOE

În românește de **FLORICA BECHET**

Longos

DAFNIS ȘI CLOE

În românește de **PETRU CREȚIA**

București, 1999

Editura Univers

ISBN 974-34-0510-8

CHARITON

CHAIREAS
și
CALLIRHOE

Traducere, prefață și note de
FLORICA BECHET

„CALLIRHOE C'EST MOI"
SAU PRIMUL ROMAN PSIHOLOGIC

Cu povestirea lui Chariton din Aphrodisias, ca și în cazul celor datorate lui Xenofon din Efes, Longos sau Heliodor[1], ne aflăm în fața unei opere ce viețuiește sub un „nume de taină". Disprețuitul roman grec, prin excelență erotic[2], croit pe măsura orizontului de așteptare al unei epoci[3] și obținut din combinarea ingredientelor cerute de gustul „literaturii triviale"[4], apare ca un gen romantic *avant la lettre* și pseudofolcloric. Autorul său, deși cunoscut, este anonim, ascunzîndu-se — cum am văzut — sub un nume simbolic; el creează turnînd, într-o manieră personală, un material cunoscut într-o seamă de tipare date, precum cele cărora li se conformează un anume tip de baladă, de bocet sau de blestem.

Despre Chariton din Aphrodisias, autorul acestui roman, nu știm mai mult decît aflăm din primele cuvinte ale operei sale, și anume că este secretarul retorului Athenagoras. Acesta, transplantat în cetatea ce servește drept scenă povestirii, a fost asimilat, de cei ce cred în existența reală a lui Chariton[5], unui Athenagoras, fruntaș al poporului Siracuzei, amintit de Tucidide (VI, 32-35), personaj care apare în roman întruchipat de figurile contradictorii ale lui Hermocrate și Ariston. Pe de altă parte, descoperirea în situl de la Aphrodisias, din Caria, a unei inscripții în care sînt alăturate numele

---

[1] Xenofon pare a fi doar un împrumut omagial făcut autorului *Cyropaideei*, iar Heliodor poate fi pseudonimul autorului *Etiopicelor*, în calitatea sa de închinător la Helios, ambele nume fiind, astfel, simbolice. Longos e doar un nume fără identitate sau nimic altceva decît citirea greșită a unei părți din titlul dat de manuscrise.

[2] În Antichitate, romanul era considerat *genus humile dicendi*, un gen modest și nu tocmai recomandabil, el cultivînd ficțiunea, în dauna subiectelor reale, și suscitînd pasiuni nu de puține ori violente. Era soiul de cărticică pe care puteai s-o găsești în ranița fiecărui soldat din armata romană, aflat în misiune la fruntariile Imperiului.

[3] Cf. E. Cizek, «Observații asupra romanului grec», în *Romanul grec*, vol. I, Ed. Univers, București, 1980, p. 8-10.

[4] Cf. P. Creția, «Xenofon din Efes, *Efesiaca* sau *Anthia și Habrocomes*», *ibid.*, p. 35.

[5] Cf. P. H. Larcher, prefața la traducerea franceză din 1763.

Chariton și Athenagoras[1] a făcut să se creadă în adevărul informațiilor date de autor, el apărînd astfel drept un literat din această cetate sau un cultivat om al legii cu preocupări literare. Totodată, autorul cunoaște bine și folosește conștient rețetele romanești pentru a obține un anume tip de operă, *pathos eroticon* (cum însuși o numește în cuvintele introductive, „subiect erotic emoționant"), cu un scop anume: obținerea unui *katharsion* (începutul cărții a VIII-a), care trimite la conceptul aristotelic de *katharsis*, deci o poveste de dragoste cu efect emoțional eliberator. Astfel încît, oricît de convingătoare pot fi datele epigrafice, chiar și pentru noi, modernii, care demontăm cu științific sînge rece gramatica romanului grec, *Chariton din Aphrodisias* mai pare încă un alt nume al povestirii sale, ale cărui elemente generice sînt Gratia *(Charis)* și Venus *(Aphrodite)*.[2]

La fel de incertă este și epoca în care a fost scris romanul. Filologii, care iau ca bază de datare fie identitatea autorului, fie analiza structurii și a conținutului operei, au oscilat în datarea ei între anii Războiului Peloponesiac (sec. IV î.Hr.), în care se plasează Athenagoras al lui Tucidide, și secolele IV—V d.Hr.[3] Astfel, *Povestea lui Chaireas și a Callirhoei* apare fie drept primul roman grec păstrat integral pînă în zilele noastre, fie drept cel din urmă, ultimă pîlpîire a romanului sofistic, imitație a lucrărilor lui Heliodor și Xenofon din Efes. Astăzi, atît cercetările filologice cît și cele papirologice îl plasează, cu o rezonabilă certitudine, în prima jumătate a secolului I d.Hr.[4] Dar chiar și așa *Povestea lui Chaireas și a Callirhoei* rămîne cel mai vechi roman grec transmis în întregul său.

---

[1] Cf. W. E. Blake, *The First European Novel*, Londra, 1939. De altfel, într-una dintre marile familii din Aphrodisias se succed numele Athenagoras și Mithridates. Se mai cunoaște, de asemenea, un retor Athenagoras, de care își bate joc epigramistul Ammianus din Smyrna (cf. P. Jones, „La personnalité de Chariton", în *Le monde du roman grec*, Paris, 1992, p. 161-165).

[2] Părere pe care Larcher o împărtășește cu E. Rhode și care ne seduce și pe noi.

[3] Pe urmele lui E. Rhode, această ipoteză stă la baza analizei de care beneficiază romanul în *Histoire de la littérature grecque* (vol. V, p. 987-988) a fraților Croiset.

[4] Mai exact, o perioadă cuprinsă între al treilea sfert al secolului I și primul sfert al celui de-al doilea (cf. Th. Sinko, „De ordine quo erotici scriptores sibi successisse videantur" în *Eos* XLI, 1940-1946, p. 23-45).

Şi cum de nu s-au atins vremurile tocmai de povestea lui Chariton? Lectura ei, ca şi analiza datorată de noi cititorului, ne pot da un răspuns. Căci ne aflăm cu siguranţă în faţa operei unui scriitor de talent, care, ridicîndu-se la răscrucea unor lungi serii de influenţe contradictorii, filtrează o bogată tradiţie preromanescă şi romanescă, ajungînd la perfecţiunea şi simplitatea artistică pe care le propune *Povestea lui Chaireas şi a Callirhoei*. Prin aceasta, romanul lui Chariton se întoarce la origini, căci o atare perfecţiune şi simplitate nu ne mai poate oferi decît basmul.

Chariton scrie un basm ritmat poetic, dar şi cu ritmuri specifice, în care se regăsesc într-o strălucită punere în pagină toate sursele romanului antic, toate motivele romaneşti ce vor fi exploatate de acest gen literar pînă în Evul Mediu, povestire din care se revendică romanele lui Xenofon din Efes, Heliodor şi Achilleus Tatios, imitaţii plate, încărcate de exotism şi religiozitate, macabru şi aventuri intricate.[1] Iată de ce, prin simplitatea ei, *Povestea lui Chaireas şi a Callirhoei* a putut fi plasată la capetele extreme ale lanţului romanelor greceşti.

Materialul cunoscut pe care-l plămădeşte Chariton este atît de natură literară cît şi istorico-geografică, şi se întîlneşte atît la nivelul tiparelor şi motivelor cît şi la cel al diverselor elemente întrebuinţate de autor. Căci povestea se ţese pe o canava tipică: doi tineri deosebit de frumoşi se întîlnesc, se îndrăgostesc cu patimă unul de altul, se căsătoresc, apoi întîmplări vrăjmaşe îi despart, îi fac să se caute, să treacă prin situaţii tulburi şi nenumărate răsturnări ale sorţii, pentru ca în final să se întîlnească şi să-şi regăsească liniştea şi fericirea, alcătuind din nou un cuplu de invidiat. Amîndoi eroii au corespondenţi reali, de care vorbeşte istoria Siracuzei. Căci aici au existat cu adevărat un Hermocrate şi un Ariston care s-au distins în luptele împotriva atenienilor din anul 413[2]; fiica lui Hermocrate s-a căsătorit cu Dionysios cel Bătrîn, tiranul Siracuzei, şi a fost omorîtă în timpul unei revolte din 405[3], această întîmplare găsindu-şi ecoul în falsa moarte a eroinei. Cealaltă faţă a acesteia, Callirhoe cea din Ionia, pare a fi inspirată de frumoasa ioniană Aspasia, favorita lui Artaxerxes[4]. Numele protagonistei e inspirat de cel al unor cunoscute frumuseţi ale Antichităţii de care amintesc Pausanias, Persius şi Plutarh. Iar Chaireas pare a fi ecoul literar al atenianului

---

[1] Cf. P. Creţia, *ibid.*, p. 32; G. Molinié, *Le roman de Chairéas et Callirhoé*, «Les Belles Lettres», Paris, 1989, p. 4.

[2] Tucidide, VI.

[3] Plutarh, *Dionysios* 3 şi Diodor din Sicilia, XIII, 112.

[4] Plutarh, *Artaxerxes*, 26.

Chabrias, care și el a condus o revoltă a egiptenilor împotriva lui Artaxerxes II Mnemon[1].

Cei doi eroi își poartă iubirile într-o foarte veridică Siracuză, clasică cetate greacă, cu agitația de zi cu zi a oamenilor de rînd roind în jurul autorității unui înalt magistrat care se bucura de suprema încredere a tuturor, cu obiceiurile, adunările și procesele ei; apoi într-un Milet care, la vremea aceea, în realitate era un oraș liber, dar care într-adevăr avea mai multe porturi[2] și în care, indiferent de epoca stabilită de exegeți, va fi existat un templu al Concordiei; și, în cele din urmă, într-un Babilon veridic[3], la Tir și la Arados, reale pînă și prin cunoscutele lor temple feniciene[4], devenite, prin metamorfoză literară, temple ale Afroditei.

Sigur că timpul ficțiunii (uneori și spațiul) nu corespunde celui istoric, el împletind date și evenimente petrecute în epoci diferite, cum ar fi căderea Tirului, care amintește un episod din campaniile lui Alexandru cel Mare. Totuși este evidentă preocuparea autorului pentru crearea unui cadru istorico-geografic cît mai apropiat realității, obținut din elemente cunoscute extrase din diversele *Historiai* care i-au stat la îndemînă. Totodată, în această caracteristică a romanului lui Chariton descoperim una dintre sursele cele mai vechi ale romanului grec: istoriografia (*historia* fiind chiar unul dintre numele ce i-au fost atribuite acestui gen literar), acea istoriografie impregnată încă de legendă. Faptul acesta a permis exegeților să socoată *Povestea lui Chaireas și a Callirhoei* drept un fragment dintr-un ciclu pseudoistoric referitor la suirea pe tron a lui Dionysios cel Bătrîn sau dintr-o «legendă a lui Hermocrate».

Alături de materialul istoriografic mai mult sau mai puțin legendar, confirmînd totodată o altă sursă a romanului, întîlnim prelucrate motive din poezia erotică și epică, între care se disting ample ecouri vergiliene: Callirhoe lovită, susținută de slujnice, o amintește pe Dido din *Eneida* (IV, 391-392); cea dintîi întîlnire a eroinei cu Dionysios trimite la cea dintre Dido și Eneas, episodul

---

[1] Diodor din Sicilia, XV, 92. Un retor din Aphrodisias se numește și el Chaireas *(CIG* 2798). Pe lîngă acestea, putem semnala și faptul că un mare sofist din Milet se numea Dionysios, iar un renumit tîlhar, pe nume Theron, este pomenit de Apuleius *(Măgarul de aur*, VII, 5).

[2] Strabon, XIV, 1-6: unul dintre porturi se numea Dokimos, iar la exact optzeci de stadii de oraș se afla un loc de acostare numit Panormos.

[3] Sînt adevărate pînă și datele privind instituirea sistemului mobilizării rapide.

[4] Strabon, XVI, 3-4 și Flavius Iosephus, *Ant. Iud.*, I, 6, 2.

vînătorii seamănă uimitor cu versurile 498-504 din cartea I a *Eneidei*[1].

Falsa sclavă, miraculoasele dezvăluiri de identitate, întîlnirile neașteptate vin de-a dreptul din comedia nouă. În schimb, figura lui Dionysios, aflat în postura de soț încornorat care crede că pruncul lui Chaireas este copilul lui, amintește de Xutos din tragedia lui Euripide *Ion*. Iar pentru scena în care, cu viclenie, Plangon îi cere Callirhoei să intervină pe lîngă Dionysios, pentru a-i salva bărbatul de la moarte, G. Manganaro a găsit drept model pasajul 348c-349c din *Scrisoarea a VII-a* a lui Platon.

Întregul nucleu central al romanului: procesul din Babilon și problemele judiciare dezvoltate în jurul statutului Callirhoei par a fi teme de discurs retoric, tradiționale jocuri ale elocinței obișnuite în școlile de retorică, deosebit de familiare secretarului lui Athenagoras[2].

În același timp, acesta folosește pentru ilustrarea poveștii sale un bogat material literar, material care se întinde de la termeni și sintagme proprii unui anume autor pînă la ample citate în versuri, ce ritmează poetic textul romanului, făcîndu-l să înflorească în arabescuri pline de strălucire și culoare. Se întîlnesc astfel versuri din Homer, Sappho, Menandru, Apollonios din Rhodos, formule de introducere și de încheiere ori recapitulări utilizate de istorici, ca Hecataios, Herodot sau Xenofon, însuși verbul sub semnul căruia este pus romanul: *syngraphein* „a scrie, a descrie, a compune", cu care se deschide și se termină povestea, fiind un ecou din istoria lui Tucidide[3].

Chiar și tehnica utilizată pare a fi influențată de istoriografie și retorică: dezvoltarea acțiunii pe o arie geografică foarte întinsă, alternarea narațiunii cu dialogul și monologul, paralelismele (ale

---

[1] Cf. Q. Cataudella, *Riflesi virgiliani nel romanzo di Caritone* (*Athenaeum* V, 1927, p. 302-312). Exegetul italian vede în Eros imaginea vergilianului Ascaniu, iar în Tyche o evocare a Famei. Am putea adăuga că de mai multe ori Fama vergiliană își are corespondentul în charitoniana Feme.

[2] De altfel, întreaga procedură și terminologie folosite atît în cazul procesului, cît și în cel al căsătoriilor, vînzărilor și pedepselor este una extrem de exactă.

[3] Cf. G. Molinié, *op. cit.*, p. 10, care trimite la W. Bartsch, *Der Charitonroman und die Historiographie* (*Diss.* Leipzig, 1935;) F. Zimmermann, *Chariton und die Geschichte (Sozialökom-Verhältnisse im Alter Orient und im Kl. Alt.; Diesner Tagung der Sekt. Alt. Geschichte des Dt. Historiker Ges.* 12-17 Okt. 1959 in Altenburg, Berlin, 1961, p. 329-345, 354).

discursurilor, monologurilor, dar și ale ignoranțelor cu rol de *principium movens*) amintesc de Polybiu, Dionysios din Halicarnas sau Tucidide; tot din paginile istoricilor sau din arsenalul retorilor provin și unele descrieri, cum ar fi cortegiul funerar sau cel care-o duce pe Callirhoe la Marele Rege, mulțimea Babilonului, adunarea Siracuzei, „peisajul" dezolant de pe corabia piraților alcătuit din odoare și leșuri.

Din toate acestea Chariton ni se arată ca un împătimit de literatură. Dar este el oare mai mult decît atît? Se ridică el deasupra acestei însăilări de valoroase «petice» literare, ajungînd la o operă autentică?

Roman istoric, miraculos și de aventuri totodată, roman de dragoste, în primul rînd, și *Bildungsroman* sau roman inițiatic, *Povestea lui Chaireas și a Callirhoei* este «une symbolique de l'histoire de l'âme»[1] sau primul roman psihologic. Căci, pe fondul unor aventuri mereu noi, în care seducția repetată reprezintă un numitor comun, într-o dramă cu accente tragice adesea, sufletul Callirhoei se purifică, atingînd plenitudinea, punîndu-și în valoare toate valențele, călindu-se, cîștigîndu-și liniștea și fericirea.

Callirhoe este o fată foarte tînără și naivă. Totodată, ea este deosebit de sensibilă la ceea ce se petrece în afara și în interiorul ei. Sentimentele ei sînt extrem de puternice, iar percepția lor — violentă: iubirea pentru Chaireas care o lovește brusc și iremediabil, disperarea cînd află că e însărcinată, grija ca sufletul celui drag să-și afle liniștea după presupusa moarte, intensitatea rugilor înălțate ori de cîte ori întîmplarea îi schimbă sfîșietor cursul vieții (rugi în tonuri multiple, ilustrînd varietatea situațiilor și bogăția sentimentelor). Așadar, ea întruchipează tipul ideal de eroină a unui roman erotic.

Dar, contrar așteptărilor (și, implicit, contrar acestui tip), Callirhoe e, în același timp, șireată și inteligentă. Ea înțelege imediat situațiile în care este pusă: care sînt gîndurile tîlharului Theron, cine sînt străinii care-au fost în templu, ce vrea de la ea eunucul Regelui, primejdia care-l paște pe Chaireas după înfrîngerea infanteriei egiptene. Pe Dionysios îl înșală mereu prin jumătăți de adevăr: îi spune cine este, dar nu și că este măritată; îi spune că așteaptă un copil, dar nu și cine este tatăl acestuia; spune că îl crede mort pe

---

[1] Cf. P. Grimal, Introducerea la *Romans Grecs et Latins*, Paris, 1958, p. 5.

Chaireas, dar se poartă în așa fel încît Dionysios să fie convins de adevărul acestei morți; în sfîrșit, îl lasă să creadă că-l părăsește din datorie față de primul ei bărbat. Vicleană e Callirhoe și cu eunucul, pe care-l ridiculizează, răstălmăcind cuvintele Regelui, și-l amenință cu răzbunarea reginei. Ba chiar și cu Chaireas e vicleană, sau cel puțin prudentă, ascunzîndu-i scrisoarea pe care i-o trimite lui Dionysios. Eroina apare astfel, cu toată iubirea ei nestrămutată pentru Chaireas, un caracter suplu, adaptabil situațiilor, întîrziind și totodată făcînd imperios necesară intervenția Fortunei.

Callirhoe este și plină de nobilă mîndrie și de patriotism, pe care le manifestă în cele mai felurite situații: la prima scenă de gelozie a lui Chaireas, cînd este răpită de pirați, cînd se crede sclavă. Neamul lui Hermocrate și Siracuza sînt blazonul ei, apărat și slăvit de ea chiar și în fața Sorții, ce lovește corabia pe care n-au înfrînt-o nici măcar atenienii. Mîndrie pentru cetatea ei de baștină și niciodată mîndrie pentru neasemuita ei frumusețe, pe care, deși și-o știe bine, o vede numai ca pe un mare nenoroc.

Mîndra siracuzană este însă plină de bunătate, față de Rhodogune, față de Statira și, nu în ultimul rînd, față de Plangon, bunătate pe care acesta o exploatează pentru a o aduce pe Callirhoe în brațele lui Dionysios. Bunătate și recunoștință arată Callirhoe și față de Dionysios, pe care se străduiește să nu-l facă să sufere și pentru care nutrește o reală afecțiune.

Înverșunată și plină de blîndețe, aprigă în reproșuri și lipsită de ranchiună: iat-o pe Callirhoe, așa cum ne apare ea în lungul șir de întîmplări neprietene ce-i schimbă mereu cursul vieții. La fel se arată și față de Afrodita, căreia îi declară ascultare și respect abia la sfîrșit, atunci cînd eroina își asumă destinul pecetluit de iubire.

În comparație cu ea, Chaireas este o figură mult mai simplă. Tînărul nutrește o iubire nemăsurată pentru Callirhoe, ceea ce nu-i aduce decît neajunsuri, întrucît dăruirea sa pasională nu este susținută de alte însușiri. Chaireas este credul, gelos și impulsiv; nu simte niciodată nevoia să cumpănească lucrurile înainte de a lua o hotărîre sau chiar înainte de a acționa. De aceea cade imediat în capcana întinsă de peținori, care se vede că-l cunoșteau foarte bine; de aceea, înainte ca soția sa — față de care nu dovedește nici cea mai mică încredere — să se poată dezvinovăți, o lovește mortal; de aceea nu vede în atitudinea lui Mitridate decît ceea ce vrea să-i arate acesta; de aceea trece iute la dușmani, nemaidorind nimic altceva decît să se răzbune pe Marele Rege. La Callirhoe nu supără faptul că, iarăși și iarăși, orice bărbat ce i se află în preajmă este lovit de patimă; la Chaireas plictisește de-a dreptul tînguirea lui repetată și reiteratele încercări de sinucidere. Tînărul nostru nu se arată prea curajos în înfruntarea răsturnărilor sorții și nu se adaptează

situațiilor, preferînd moartea. Nici chiar în luptă el nu apare ca un erou de tip ahileic, războinic și viteaz, căci cucerește Tirul mai degrabă prin manevre inteligente și prin viclenie. El nu are nici generozitatea Callirhoei, plăcîndu-i mai degrabă să se împăuneze cu o captivă ca Statira, regina perșilor, decît să se arate mărinimos și s-o elibereze din proprie inițiativă. În același sens, el nu rezistă tentației de a-și povesti isprăvile în fața adunării Siracuzei.

Asemănător lui Ahile nu-i este Chaireas decît la înfățișare. De altfel, nu ni se pare întîmplător faptul că, în cuplul care, conform tradiției, trebuia să unească doi tineri pe potrivă, Chaireas este asemănat unor eroi, Ahile, Nireu sau Hipolit, iar Callirhoe – Afroditei. E limpede că, și pentru Chariton, flăcăul e mereu cu un pas în urma fetei. De aceea și mînia și gelozia Afroditei se îndreaptă împotriva celei ce rivalizează cu ea, pe Chaireas năpăstuindu-l doar în măsura în care acesta disprețuiește o asemenea frumusețe divină și, indirect, pe zeița însăși.

Trecînd prin toate încercările impuse de Soartă, Callirhoe se maturizează și devine înțeleaptă și prudentă (prudență care se vădește chiar și în manevrele strategice ale soțului ei), uitînd cu totul de măruntele capricii de fetișcană răsfățată. În nestrămutata ei pasiune pentru Chaireas, ea capătă seninătate și calm. Statura interioară a Callirhoei crește și se stabilizează. Chaireas, însă, ne apare doar ca trecînd din clasa efebilor, pasionați de viața în grup, mai mult sau mai puțin pederastă, și de gloria palestrei, în cea a războinicilor, capabilă să plănuiască și să susțină o bătălie. Dar între flăcăiandrul plin de sine, adorat de prietenii săi, și navarhul urmat cu încredere și credință peste mări și țări de o întreagă armată nu e nici o diferență. Cu aceeași semeție infantilă de odinioară, Chaireas îi povestește soției sale isprăvile săvîrșite în fruntea flotei persane, după ce, plin de nerăbdare și patimă, o dusese în iatac pentru o întîlnire ce nu mai suferea amînare. Cu aceeași făloșenie ține el să povestească aceste isprăvi adunării întregii Siracuze.

Femeia nu are viață socială publică. „Isprăvile" ei, faptele ei de vitejie se consumă în intimitate. Însă cea cu adevărat viteză, dar care nu se laudă cu isprăvile ei, e Callirhoe.

Dionysios, cel care contribuie în mare măsură la maturizarea și împlinirea Callirhoei și care, din punctul de vedere al tehnicii romanului, e adus în scenă de autor pentru a spori complexitatea eroinei sale, este și el un caracter complex, bine conturat, și un personaj cu adevărat dramatic. El apare ca un bărbat matur, de viță nobilă, cu educație și maniere alese. E un rafinat, căruia-i plac operele de artă și femeile și care, tocmai de aceea, le respectă. Dionysios e poate personajul traversat de cele mai multe și mai chinuitoare sentimente; căci, în afară de iubirea pentru Callirhoe,

care-i e comună cu toți cei care se îndrăgostesc de ea la prima vedere, pe Dionysios îl stăpînesc, pe rînd, *teama* de a fi tras la răspundere de tatăl fetei și *gelozia* față de Chaireas, pe care Callirhoe îl mai iubea încă, dublată de *chinul* tăinuitului atentat la viața acestuia și a tovarășilor săi. Îl întristează veșnic înșelata *iubire* ce-i poartă pruncului despre care vrea să creadă că este al său și care, la urmă, îi este în același timp încredințat și „furat" de Callirhoe, căci este considerat continuator al neamului lui Hermocrate. Îl îmbolnăvesc o nouă *gelozie* față de Mitridate și apoi față de Marele Rege (gelozie plină de ciudă, ridicol și remușcare, căci ei n-au cunoscut-o pe Callirhoe decît din vina lui), *dorința* de răzbunare, cumplita *neîncredere* în timpul acelui ciudat proces, *frica* de a nu o pierde pe Callirhoe, pe care Marele Rege putea fie să i-o dea înapoi lui Chaireas, fie să o păstreze pentru el însuși. E doborît de *umilință* și *eroism*, în dorința de a-și obține soția cu orice preț, de nesfîrșita *speranță* în răsplătirea serviciilor sale și de *amărăciunea* singurătății mîngîiate numai de o scrisoare voit ambiguă. Conform tradiției, cititorul rămîne alături de Chaireas și de Callirhoe. Totuși, în bucuria generală de la sfîrșit, nu putem să nu ne gîndim la însinguratul Dionysios care, în îndepărtatul Milet, îl crește pe viitorul strateg al Siracuzei.

Pe lîngă aceste trei mari personaje ale dramei, dansează o suită de alte figuri mai mărunte, uneori simple instrumente care îndreaptă acțiunea pe un anumit făgaș, alteori reale schițe de portret. În inventarul personajelor acestui roman apar chiar și tipuri dezvoltate mai tîrziu, cum este Polycharm, un Mercutio *in nuce*.

•

Intriga nu e simplă și nici nu se dezvoltă exclusiv datorită intervențiilor Sorții, care se traduc prin bruște schimbări de situație fără nici o implicație psihologică. Astfel, momentul în care Chaireas și Dionysios se întreabă pe care din ei îl iubește Callirhoe, toți trei așteptînd în același timp cu răsuflarea tăiată să afle ce va face Marele Rege, pe cînd acesta este el însuși bîntuit de chipul femeii de care s-a îndrăgostit ca prin farmec, este cu adevărat dramatic. Fiecare dintre ei croiește mental un alt deznodămînt al acestei aporii pline de disperare și, totodată, marcată de speranțele cele mai felurite și mai fierbinți.

Este intriga unei drame, cu un protagonist: Callirhoe, cea de care depind în egală măsură Dionysios și Chaireas. Ea îl respinge pe Dionysios, trecîndu-l în plan secund, pentru că îl iubește pe Chaireas, pe care-l aduce în prim-plan. Soarta e doar un adjuvant al acestei voințe dramatice.

Povestea lui Chaireas și a Callirhoei este departe de a fi o operă de școală, ce utilizează, după anumite rețete, un binecunoscut arsenal retoric. Acesta există, cum există și stîngăcii, dar nu ele sînt caracteristica principală a lucrării propuse de Chariton. Cum sperăm să fi putut demonstra, povestea lui este, în toată puterea cuvîntului, un roman psihologic, brodat pe o canava de tragedie[1]. Dar arta cu care a fost compus, prin distilarea unei vaste tradiții epico-dramatice, pune în evidență calități estetice deosebite. Cu atîtea ecouri din marile opere ale Antichității greco-latine ne-am aștepta la un text stufos și, după cum se deschide romanul – rectiliniu cronologic – dezvoltat eventual pe mai multe paliere de spațiu. Ori balada erotică pe care-o compune Chariton uimește prin două calități ce dovedesc un talent de excepție: simplitate și subtilitate.

Textul, ritmat formal de refrene homerice, este armonizat într-o subtilă rețea de simetrii, cu efect de oglindă. Romanul se rînduiește într-un diptic, la mijlocul căruia curge și trasează o axă convoiul care o duce pe Callirhoe la Babilon. Într-o primă parte rămîne Grecia, cu viața cetăților ei, în cealaltă se întinde Asia, cu mari mulțimi de oameni atîmînd de o singură voință. Acțiunea se dezvoltă în cerc, începînd la Siracuza, cu adunarea cetății care hotărăște căsătoria celor doi tineri și cu prima rugă a Callirhoei către Afrodita, și se încheie tot la Siracuza, cu aceeași adunare, în care Chaireas își povestește isprăvile și recapitulează pe scurt întreaga poveste, și cu ultima rugă a Callirhoei, în care tînăra femeie se împacă definitiv cu zeița care-a prigonit-o.

În același joc de oglinzi se încadrează nunta lui Chaireas cu Callirhoe la Siracuza, căreia îi răspunde, peste mare și timp, ceremonia nupțială organizată de Dionysios la Milet, în cinstea Callirhoei. Își răspund apoi înmormîntarea Callirhoei de către Chaireas și cea a lui Chaireas de către Callirhoe. Supliciul vinovatului Theron își găsește perechea în evasisupliciul lui Chaireas cel fără de vină, tînărul răspunzînd cu tăcere acuzatoare discursului de disculpare abil ticluit de către tîlhar. Uneltirii petitorilor materializată într-un joc dramatic, îi răspunde ca un ecou reverberant jocul scrisorilor pus la cale de Mitridate. Dionysios crede că a cîștigat-o pe Callirhoe, o dată cu victoria pe uscat a armatei persane, și se comportă ca atare, cînd, de fapt, tocmai a pierdut-o, prin înfrîngerea corăbiilor Marelui Rege. Chaireas crede că a pierdut-o pe Callirhoe și se comportă ca atare, răzbunîndu-se prin zdrobirea flotei persane, cînd, în realitate, o regăsește. Iar Callirhoe, în tot acest timp, stă retrasă, ca și la început, cu capul acoperit.

---

[1] Cf. G. Molinié, *op. cit.*, p. 35.

Narațiunea nu merge doar într-o singură direcție și nu este lăsată exclusiv în seama lui Chariton. Theron, Chaireas, Dionysios, Mitridate, Polycharm păşesc pe rînd în prim-plan și povestesc și ei o parte a celor întîmplate, făcîndu-l pe cititor să se întoarcă în timp și spațiu, creînd punți între diversele scene pe care se desfășoară acțiunea[1]. Visele și presentimentele au și ele același rol de liant. Bunăoară, visul lui Dionysios, care face legătura între trecutul său și viitorul alături de Callirhoe, sau scrupulele pe care același Dionysios și le face înainte de a se căsători cu Callirhoe, care prefigurează încurcăturile ulterioare și procesul. Din punct de vedere formal, dă coerență textului „stilul formular" homeric și „temele" care apar ca laitmotivele dintr-o lucrare polifonică.[2]

În același scop, al simplificării narațiunii și al descărcării ei de elemente nesemnificative, autorul își conduce cu mînă de maestru dialogul cu cititorul. El face apel la un cod cunoscut de acesta, bazat cu siguranță pe o îndelungată tradiție romanescă, permițîndu-și să treacă iute peste scene îndeobște dezvoltate în opere anterioare și care, astfel, beneficiază de un suport solid în memoria cititorului. «Și s-a făcut ce se face de obicei în astfel de împrejurări», zice Chariton; «Cine ar putea descrie cum se cuvine ...?», întreabă el, evocînd cunoscute descrieri, care încep să curgă în cascadă sub ochiul minții interlocutorului. Iar naratorul întoarce pagina și trece la momentul următor. Nici o repetiție nu e întîmplătoare.

Refrenul care revine cel mai des, dar care are cele mai variate tonuri, este rugăciunea. Chaireas se roagă o singură dată, Afroditei, în sanctuarul de pe moșia lui Dionysios, avînd sub ochi chipul Callirhoei, pe care cei mai mulți o confundă în acele locuri cu zeița. Callirhoe, în schimb, formulează de-a lungul romanului paisprezece

---

[1] Cf. G. Molinié, *op. cit.*, p. 37. Vede în acest procedeu tehnica sanscrită kată, trimițînd la F. Lacôte, *Sur l'origine indienne du roman grec* (*Mélanges d'indianisme of. à S. Lévi*, Paris, 1911, p. 249-304).

[2] Trecem în revistă cîteva din aceste „teme" sau „motive" recurente: tema asemănării cu Afrodita, cu zeița fecioară (Artemis, Atena), cu Ariadna; tema admirației (toți o admiră pe Callirhoe și îl fericesc pe Chaireas/Dionysios) avînd ca pandant plîngerea (toți deplîng moartea Callirhoei/a lui Dionysios avînd drept cauză frumusețea, sau îl plîng pe Chaireas pentru că a fost lipsit de o asemenea frumusețe); tema premiului (primit precum un atlet care învinge fără să se umple de praf); tema Zvonului care funcționează ca mesager; tema iubirii văzută ca o bătălie în care capeți lovituri mortale. Formule recurente: *era mai impunătoare și mai frumoasă, iubirea mai rea decît ura, s-a făcut în mai puțin timp decît ne ia s-o spunem, cine-ar putea povesti cum se cuvine, s-au făcut toate cîte se fac de obicei în asemenea împrejurări.*

rugăciuni: dintre acestea nouă îi sînt adresate Afroditei, una Frumuseții și patru Sorții, Tyche. De fapt, vinovată pentru toate suferințele fetei nu este alta decît propria sa frumusețe, aceasta fiind ceea ce i-a rezervat ei și numai ei urna Sorții, cu tot ce poate decurge pentru un muritor dintr-o asemenea frumusețe zeiască. De aceea, se poate spune că Frumusețea și Afrodita nu sînt decît măști și nume particulare, concrete, ale unicei forțe abstracte și obscure: Tyche. Afrodita este numele pe care-l capătă forța atotstăpînitoare și distrugătoare a dragostei, chipul interior al entității exterioare prin care acționează Tyche[1] și care este *Kállos*, Frumusețea.

Callirhoe este un tip, dar, în roman, ea trăiește un destin individual. La fel de individual ca tot ce trăiesc și Dionysios, Mitridate, Farnace, ba chiar și Marele Rege. Iar cititorul din epocă, despuiat de platoșa ocrotitoare de om al cetății și lăsat să se zbată singur în căutarea unei fericiri individuale, se întristează și lăcrimează cu fiecare dintre ei în parte și evadează ușurat într-un *happy-end* prevăzut, amînat și așteptat. În același timp, el zîmbește alături de Chariton, care se distrează pe seama personajelor sale, cînd le face să se poarte conform cu o seamă de tipare convenționale, iar acestea se topesc de iubirea căzută asupra lor ca un fulger, se frămîntă, se văicăresc, se mărturisesc unor slugi de taină, care știu totul despre stăpînul lor, dar se prefac că nu știu nimic... De aici ritmul alert al narației și tonul vioi. De îndată ce autorul își dezghioacă personajele din tipare, ele capătă o aură de tristețe, de poezie și blîndețe care stîrnește compasiune și o reală simpatie. O simpatie eliberatoare, care însenînează o clipă din viața celui care-a plîns alături de Callirhoe.

---

[1] Tyche (cu majusculă) este evocată în roman de 18 ori, ca o forță implacabilă. Iată ce se spune despre ea în cartea a II-a (VIII, 5): «O supuse însă Soarta, singura în fața căreia nu rezistă nici o judecată omenească, fiindcă zeiței îi place să fie mereu biruitoare și din partea ei te poți aștepta la orice. De aceea, și acum rostui o treabă nemaivăzută, ba mai degrabă de necrezut». Dată fiind intervenția atît de importantă a acestei forțe iraționale în lucrarea lui Chariton, poate că ar trebui reconsiderat rolul Tuchei în romanele presofistice, în raport cu cele sofistice.

Roman de succes pînă în secolul al VII-lea, *Povestea lui Chaireas și a Callirhoei* n-a poposit niciodată pînă acum pe pămînt românesc, în limba acestor locuri. Ne simțim datori față de „colegul" nostru, împătimitul de literatură, conștiinciosul cititor al textelor antice atît de subtil fermecat de tentația creației, Chariton din Aphrodisias, și de aici izvorăște strădania noastră de a împrumuta baladei sale haina limbii române.

FLORICA BECHET

I

I. Eu, Chariton din Aphrodisias, diacul retorului Athenagoras, voi istorisi o poveste de dragoste petrecută la Siracuza.

Hermocrate, strategul[1] Siracuzei, vestitul învingător al atenienilor, avea o fiică, pe nume Callirhoe, o minune de fată și podoaba Siciliei întregi: căci frumusețea-i era nu omenească, ci zeiască, însă nu frumusețea unei nereide[2] sau a unei nimfe[3], ci însăși frumusețea Afroditei Parthenos[4]. Iar faima înfățișării ei fără seamăn se răspîndi ca vîntu-n lung și-n lat și prinseră a curge spre Siracuza pețitorii, prinți și fii de tirani[5], sosiți nu doar din Sicilia, ci și din Italia, din Epir și din ținuturile interioare[6].

Numai că Eros voia să unească o pereche fără seamăn. Căci exista un anume Chaireas, flăcău chipeș, ce-i întrecea

---

[1] Strateg — comandant suprem al armatei în polisurile grecești și în coloniile acestora. Siracuza era o colonie a cetății Chalcis din insula Eubeea.

[2] Nereide — fiicele lui Nereu „Bătrînul Mării", a căror unică ocupație era să toarcă, să cînte și să danseze în valuri.

[3] Nimfe — divinități feminine ale naturii, tutelînd diverse obiecte: fîntîni, tufișuri, stînci, cîmpuri; protejau în special fetele și nevestele tinere.

[4] Parthenos „fecioară" — epitet de excelență al Afroditei, zeița greacă a frumuseții și a iubirii, prin care se evocă ideea unei frumuseți rafinate și trecătoare.

[5] Tiran; tiranie — formă de guvernămînt în care puterea, obținută prin violență, este exercitată de un singur om.

[6] Este vorba de regiunile meridionale ale Europei.

în frumusețe pe toți, la fel ca Ahile[1], Nireu[2] sau Hipolit[3] cînd sînt înfățișați de meșterii cioplitori și de pictori. Tată-i era Ariston, cinstit în Siracuza îndată după Hermocrate. Dar asemenea dihonie politicească se afla între ei, încît mai degrabă s-ar fi înrudit prin căsătorie cu oricine, decît unul cu altul.

Eros însă iubește vrajba, dar se și bucură de îndreptările neașteptate; așteptă deci să se ivească un prilej potrivit.

Și iată că sosi sărbătoarea Afroditei, respectată de întreaga cetate, cînd mai toate femeile se duseră la templu. De data aceasta, Callirhoe, care pînă atunci nu ieșise din casă, merse și ea, însoțindu-și mama, deoarece Hermocrate îi ceruse să i se-nchine zeiței. Chiar la vremea aceea, Chaireas, care tocmai își terminase exercițiile la gimnaziu[4], se întorcea spre casă, luminos ca un luceafăr: căci rumeneala palestrei sporea strălucirea chipului său, ca aurul așternut peste argint.[5]

Întîlnindu-se, așadar, la colțul unei străzi mai strîmte, cei doi tineri se treziră față-n față; zeul îi făcuse s-o apuce pe același drum, ca să se poată vedea unul pe celălalt. Deci

---

[1] Ahile — fiul nereidei Thetis și al muritorului Peleu, regele Thessaliei, tipul tînărului erou războinic.

[2] Nireu — fiul Aglaei și al lui Charopos din insula Syme, unul dintre grecii care au rîvnit la mîna Elenei; după Ahile, cel mai frumos dintre toți grecii care au luat parte la asediul Troiei, cf. *Iliada* 2, 675-278.

[3] Hipolit — fiul lui Teseu, regele Atenei, și al Hipolitei, regina amazoanelor, cunoscut pentru frumusețea sa; pentru că disprețuiește farmecele și puterea Afroditei, aceasta se răzbună, făcînd-o pe Fedra, cea de-a doua soție a lui Teseu, să se îndrăgostească de el, fapt care duce la moartea tînărului.

[4] Gimnaziu — ansamblu de terenuri și clădiri consacrat exercițiilor fizice, al cărui nume provine de la *gymnos* „gol", deoarece pentru aceste exerciții grecii se dezbrăcau complet. O parte a gimnaziului o constituia palestra, al cărui nume derivă de la *pale* „luptă", una dintre cele cinci probe clasice ale pentatlonului, alături de alergare, sărituri, aruncarea discului și aruncarea suliței.

[5] Apollonios *Arg*, I, 774-780; cf. și *Iliada* X, 26 și *Odiseea* VI, p. 232 și urm.

iute-şi trecură unul altuia patima iubirii, născută din împletirea frumuseţii cu noblețea.

Drept urmare, Chaireas, lovit de dragoste, ajunse acasă cu greu, ca un conducător de oşti rănit de moarte-n bătălie. Şi, cum lui frumos îi era şi sufletul nu numai trupul, se ruşina că s-a lăsat abătut, dar nu era în stare să ţină piept loviturii.

Iar fata se aruncă la picioarele Afroditei şi le acoperi cu sărutări:

— Mărită stăpînă – se rugă ea –, dă-mi-l de bărbat pe cel pe care mi l-ai scos în cale!

Se lăsă noaptea, cu greu chin pentru amîndoi: căci se aprinsese-n ei văpaia. Însă mai rău se chinuia fata, care trebuia să tacă, de ruşine că s-ar putea da de gol; pe cînd Chaireas, tînăr cu fire aleasă şi suflet mare, simţind cum i se vlăguieşte trupul, se încumetă să le spună părinţilor săi că s-a îndrăgostit şi că n-o să mai poată trăi dacă nu se însoară cu Callirhoe.

— Mi te-am şi pierdut, fiule! – zise gemînd tatăl, la auzul acestor cuvinte; doar e limpede că Hermocrate nu ţi-ar da ţie fata, cînd are atîţia peţitori, oameni avuţi şi chiar regi. Aşa că nu trebuie nici măcăr să-ţi încerci norocul, ca nu cumva să ne facem de ocară în văzul lumii.

Apoi tatăl începu să-şi aline feciorul, însă răul sporea: băiatul nu-şi mai trecea timpul cu îndeletnicirile obişnuite; gimnaziul îi simţea lipsa şi era ca pustiu; căci tinerii îl iubeau pe Chaireas. Curioşi, ei se interesară şi aflară cauza bolii; şi-i cuprinse pe toţi mila pentru flăcăul frumos pîndit de primejdia morţii din pricina chinului de care era muncit sufletul său ales.

Dar iată că se-ntruni, ca de obicei, adunarea. Aşezîndu-se deci laolaltă poporul, se porni să strige fără-ncetare: «Cinstite Hermocrate, mare strateg, salvează-l pe Chaireas. Acesta-ţi va fi cel mai de preţ trofeu. Cetatea doreşte astăzi căsătoria celor doi tineri, care sînt vrednici unul de altul.»

Cine-ar fi putut descrie acea adunare, al cărei conducător era însuşi Eros? Hermocrate, care-şi iubea cetatea,

n-avu puterea să se opună dorințelor ei. Și, de cum încuviință strategul, tot poporul se năpusti afară din teatru: tinerii se duseră la Chaireas, iar sfatul și arhonții[1] îl însoțiră pe Hermocrate; veniră și femeile siracuzane, ca s-o conducă pe logodnică acasă la soțul ei. Se cînta himeneul[2] prin tot orașul; străzile erau pline de cununi, de făclii; porțile șiroiau de vin și uleiuri parfumate[3]. Siracuzanii sărbătoriră această zi cu mai mare bucurie decît orice victorie.

Fata însă, neștiind nimic din toate acestea, zăcea în așternut, cu obrazul acoperit, plîngînd în tăcere. Atunci doica se apropie de pat și îi zise:

— Ridică-te, copilă! a sosit ziua cea atît de mult dorită de noi: cetatea te însoțește la bărbatul tău.

Ei «pe dată genunchii și inima-n piept i se topiră»[4], căci nu știa cu cine voiau s-o mărite. Într-o clipită rămase fără grai și neguri îi acoperiră ochii și nu lipsi mult să cadă fără simțire; însă celor ce-o priveau ea le părea cuprinsă de sfiiciune feciorelnică. Și, după ce slujnicele-o gătiră în grabă, mulțimea înaintă pînă-n pragul ușii, iar părinții îl duseră pe logodnic la fată.

Chaireas alergă spre ea și prinse a o săruta cu drag, iar Callirhoe, recunoscîndu-l pe cel pe care-l iubea, se învăpăie ca flacăra opaițului aproape stinsă cînd i se toarnă ulei din nou și se face mai învoaltă și mai vie[5]. Iar cînd păși în fața oamenilor, rămaseră cu toții înmărmuriți de uimire și admirație, căci era aidoma Artemidei cînd îi surprinde pe vînători prin pustietăți; și nu puțini dintre cei de față îi căzură la picioare. Toți o admirau pe Callirhoe și îl fericeau pe Chaireas. Tot astfel – spun în cîntec poeții – s-a petrecut

---

1 Arhonte — nume purtat de magistrații superiori din cetățile grecești.
2 Himeneu — cîntec de nuntă.
3 Cf. Sappho, frag. 44, Lobel-Page.
4 *Iliada* XXI, 114.
5 Cf. Sappho, frag. 111 și 106.

nunta zînei Thetis pe muntele Pelion[1]. Iată de ce și aici se găsi o divinitate răuvoitoare, cum se zice că a fost acolo Eris, Vrajba.

II. Căci peținorii, neputînd să obțină căsătoria pe care o doreau, fură cuprinși de părere de rău, dar și de mînie. Așadar, măcar că se concuraseră unii pe alții, atunci căzură la-nvoială pe dată și, socotindu-se jigniți, se adunară pentru a lua o hotărîre laolaltă: invidia îi înrolă pe toți într-un război împotriva lui Chaireas.

Și, ridicîndu-se cel dintîi, un tînăr italic, fiul tiranului din Rhegion, grăi acestea:

— Dacă ar fi obținut mîna fetei vreunul dintre noi, nu m-ar fi prins mînia, căci și la întrecerile atleților un singur concurent trebuie să învingă; însă, de vreme ce ne-a luat-o înainte unul care n-a îndurat nimic pentru această căsătorie, nu îngădui jignirea. Noi, dimpotrivă, ne-am făcut tabără în fața porților casei, ca să stăm de veghe, să lingușim dădace și slujnice și să trimitem daruri doicilor. Lungă vreme-am slugărit! Și, ce-i mai supărător, ca rivali ce ne aflam, am început să ne urîm unii pe alții. În timp ce ăsta, un pui de lele, un sărăntoc, cu nimic mai presus decît regii prinși în această întrecere, și-a luat singur cununa, fără a se acoperi de praf. Ci răsplata să-i fie fără folos: să-i facem mirelui din nuntă moarte!

Îl aclamară toți, numai tiranul Agrigentului li se împotrivi și zise:

— Nu de dragul lui Chaireas mă opun urzelii voastre, ci dintr-o socoteală mai înțeleaptă și mai sigură: gîndiți-vă că Hermocrate nu e de disprețuit, așa încît nu putem lupta

---

[1] Vestita nuntă a părinților lui Ahile, la care Eris, care nu fusese invitată, aruncă celebrul măr al discordiei, destinat celei mai frumoase zeițe, măr pe care și l-au disputat Hera, Afrodita și Atena. Judecător a fost Paris, fiul lui Priam, regele Troiei; el atribuie mărul Afroditei, care i-o promisese pe frumoasa Elena. Războiul Troian este urmarea acestei judecăți.

împotriva lui pe față; ne stă însă în putere s-o facem cu viclenie; căci și tiraniile noastre le dobîndim mai degrabă prin uneltire decît prin forță. Alegeți-mă strateg în războiul împotriva lui Chaireas; promit să rup căsătoria; am să înarmez împotriva ei Gelozia, care, avîndu-l aliat pe Eros, o să facă prăpăd. Fără-ndoială, Callirhoe are sufletul curat și nedeprins cu vicleana bănuială, iar Chaireas, ca unul educat în gimnazii și netrecut prin greșelile tinereții, dintr-o bănuială poate cădea repede pradă geloziei acestei vîrste; de altfel, e destul de ușor să-l întîlnești și să-i vorbești.

Nu isprăvise de vorbit agrigentinul că și votaseră toți propunerea sa și-i încredințară lui lucrarea, socotindu-l un bărbat întru totul vrednic să ducă la bun sfîrșit o uneltire. Așadar, acesta puse la cale următoarea viclenie:

III. Într-o seară, sosi un sol cu vestea că Ariston, tatăl lui Chaireas, pe cînd se afla la țară, a căzut de pe o scară și că existau puține speranțe să mai trăiască. Mult își iubea Chaireas tatăl, totuși, auzind acestea, și mai mult se necăji că trebuia să se ducă singur, deoarece nu putea încă s-o scoată din casă pe tînăra-i soție.

În acea noapte, de bună seamă, nimeni nu cuteză să petreacă în văzul lumii, însă, pe ascuns și fără a fi văzuți, oameni veniți din afară aruncară și lăsară în casă urmele unui banchet: cununi prinse pe ușile de la intrare, stropi de parfum, vin băltind pe jos, făclii azvîrlite pe jumătate arse.

Se făcu ziuă și toți trecătorii se opreau stăpîniți de aceeași curiozitate, în timp ce Chaireas se grăbea către soția sa, căci tatăl își revenise repede. Văzînd mulțimea în fața ușii, mai întîi rămase uimit, apoi însă, aflînd motivul, alergă înăuntru scos din minți; găsind iatacul încă închis, se puse să bată în ușă din răsputeri, dar, după ce-i deschise slujnica, năpustindu-se peste Callirhoe, mînia i se schimbă în jale și începu să plîngă, sfîșiindu-și veșmintele. Și întrebîndu-l ea ce s-a întîmplat, rămase fără glas, neputînd nici să nu creadă ceea ce vedea cu ochii, nici să creadă ceea ce-l îndemna inima. Stătea înlemnit și cuprins de tremur, iar soția sa,

neștiind nimic din cele întîmplate, îl tot ruga să-i spună pricina tuturor acestor lucruri; atunci Chaireas, cu ochii crunți și cu glas apăsat, îi zise:

— Îmi plîng soarta, că degrabă m-ai uitat, și-i reproșă petrecerea.

Dar Callirhoe, fiică de strateg plină de mîndrie, se mînie în fața acestei acuzații nedrepte:

— Nimeni n-a petrecut în casa tatălui meu – îi strigă ea; poate odăile casei tale sînt obișnuite cu petrecerile, iar iubiții îți sînt înciudați pentru că te-ai însurat.

Spunînd acestea, se întoarse cu spatele și, acoperindu-și fața, se porni să verse șiroaie de lacrimi. Ușoare sînt împăcările pentru cei ce se iubesc și cu plăcere e primit de ei orice cuvînt de apărare. Astfel, Chaireas, îmbunîndu-se, prinse a o alinta pe Callirhoe, și soția sa, plină de iubire, îi răspunse pe dată cu alte mîngîieri. Toate acestea le aprinseră mai tare dragostea și părinții lor se socoteau, și unii și alții, fericiți, văzînd cît de bine se înțeleg copiii lor.

IV. Numai că tiranul din Agrigent, după nereușita primei uneltiri, se agață în continuare de un plan iscusit, care arăta cam așa:

Agrigentinul avea un parazit, bun de gură și, în conversație, plin de farmec. Acestui parazit îi ceru să joace rolul unui îndrăgostit. Căzînd pe capul sclavei favorite a Callirhoei, cea mai prețuită dintre toate slujnicele, el o făcu să se îndrăgostească. De fapt, parazitul o cîștigă pe fetișcană numai cu greu, prin daruri însemnate și spunîndu-i că se spînzură dacă nu obține ceea ce dorește. Iar femeia e ușor de prins în mreje cînd crede că este iubită[1]. O dată terminate aceste pregătiri, regizorul dramei aduse pe scenă un alt actor, care însă nu mai era un om plin de farmec, ci un sforar și un ticluitor de vorbe ademenitoare. După ce-l învățâ ce are de făcut și de spus, îl trimise sub nume fals la Chaireas, care nu-l cunoștea. Acesta se apropie de băiatul

[1] Cf. Menandru, *Naucleros* „Armatorul" (frag. 290, Koerte-Thierfelder).

care-şi pierdea vremea pe la palestre şi intră în vorbă cu el:

— Şi eu aveam un fiu de vîrsta ta, Chaireas, care te admira şi te iubea nespus, pe vremea cînd trăia. Acum, că el a murit, te consider pe tine fiul meu şi, de fapt, prin fericirea ta, tu eşti un bun comun al Siciliei întregi. De aceea, cum n-ai nici o treabă, acordă-mi acest răgaz şi ascultă ce am să-ţi spun: fapte importante, care privesc întreaga ta viaţă.

Prin asemenea vorbe, scîrba asta de om tulbură sufletul flăcăului şi i-l umplu, în acelaşi timp, de speranţă, de spaimă şi de curiozitate: căci el îi cerea să vorbească, iar celălalt se codea, pretexta că momentul de faţă nu e potrivit, că-i trebuie răgaz şi timp mai mult. Chaireas insista tot mai tare, aşteptîndu-se acum la ceva cît se poate de grav; iar celălalt, luîndu-l de mînă, îl duse într-un loc mai retras, apoi, încruntîndu-şi sprîncenele şi prefăcîndu-se plin de amărăciune, ba chiar plîngînd un pic, zise:

— Fără nici o plăcere îţi dezvălui, Chaireas, o situaţie tristă; de mult vreau să-ţi vorbesc şi şovăi; însă de vreme ce acum eşti făcut de ruşine în văzul tuturor şi îngrozitoarea faptă e trecută din gură-n gură pretutindeni, mi-e peste putinţă să mai păstrez tăcerea; căci prin firea pe care-o am nu-i pot suferi pe cei răi şi prefăcuţi, iar tu mi-eşti deosebit de drag. Află deci că soţia ta te înşală şi, ca să crezi ce-ţi spun, sînt gata să ţi-l arăt pe iubitul ei prins asupra faptului.

«Astfel grăi şi nor negru de jale-l cuprinse pe cel'lalt,
ce fumegînda cenuşă-nşfăcînd cu mîini amîndouă
capu-şi presară şi chipul de farmece plin îşi slutește.»[1]

Chaireas rămase mult timp încremenit, incapabil să-şi mişte nici buzele nici ochii; apoi izbuti să prindă un fir de glas, care nu mai semăna cu vocea lui obişnuită, şi zise:

— Îţi cer jalnica favoare de a fi eu însumi martorul nenorocirii mele; arată-mi-o totuşi, astfel încît, dacă-mi pun capăt zilelor, s-o fac cu mai mult temei; căci pe Callirhoe, chiar şi vinovată, am s-o cruţ.

---

[1] *Iliada* XVIII. 22-24.

— Prefă-te că te duci la țară – îi spuse celălalt –, dar în negura nopții veghează-ți casa: o să-l vezi intrînd pe ibovnicul soției tale.

Puseră la cale aceste lucruri și Chaireas trimise să se anunțe acasă vestea (căci nu avea puterea să se ducă el însuși): «Plec la țară». Pe de altă parte, vicleanul acela bîrfitor pregătea scena.

Lăsîndu-se seara, unul veni să stea la pîndă, celălalt, cel care o amăgise pe sclava favorită a Callirhoei, se așează pe o străduță strîmtă, făcîndu-se că are de gînd să întreprindă ceva pe ascuns, însă, de fapt, purtîndu-se în așa fel încît să fie văzut. Părul îi lucea de pomezi, buclele-i răspîndeau valuri de parfum, avea ochii încondeiați, veșmîntul în falduri moi, încălțămintea fină; degetele îi sclipeau grele de podoabe. În cele din urmă, după ce luă seama de nenumărate ori în jur, se apropie de ușă și, printr-un ciocănit ușor, dădu semnalul obișnuit. Slujnica, înfricoșată și ea, îi deschise încetișor și, apucîndu-l de mînă, îl trase înăuntru. Văzînd acestea, Chaireas nu-și putu ține cumpătul, ci intră în casă pentru ca, prinzîndu-l pe ibovnic asupra faptului, să-l omoare. Însă acesta, pitit lîngă ușa sălii de la intrare, se strecură afară îndată.

În vremea aceasta, Callirhoe stătea întinsă pe pat, cu gîndul la Chaireas, și, din pricina amărăciunii, nici măcar nu aprinsese lampa; la zgomotul pașilor, ea, cea dintîi, simți răsuflarea cunoscută a bărbatului său și, plină de bucurie, îi ieși în întîmpinare. El însă n-avu grai s-o mustre, ci, pradă mîniei, o lovi cu piciorul cînd da să se apropie. Și cum piciorul porni chiar înspre furca pieptului, copilei i se opri răsuflarea și căzu leșinată. Slujnicele, ridicînd-o pe brațe, o întinseră pe pat.

V. Callirhoe zăcea deci fără glas și fără suflare, înfățișîndu-le tuturor imaginea unei moarte, în timp ce Zvonul, crainic al celor întîmplate, alerga prin tot orașul, stîrnind plînsete pretutindeni, din străduțele cele mai strîmte pînă la mare; și din toate părțile se auzeau răsunînd bocete: ai fi

crezut că te afli într-un oraș cucerit. Totuși Chaireas, cu sufletul în clocot, închizîndu-se în casă întreaga noapte, luă la întrebări slujnicele, începînd și sfîrșind cu sclava favorită. Și supunîndu-le fără încetare torturii prin fier și foc, află adevărul. Atunci i se făcu milă de cea care murise; și voia să-și curme zilele, dar Polycharm, un prieten nepreţuit, așa cum ne spune Homer că a fost Patrocle[1] față de prietenul său Ahile, îl împiedică.

De cum se făcu ziuă, arhonții aleseră un tribunal pentru cercetarea omorului, grăbind judecata din pricina consideraţiei față de Hermocrate. Dar și poporul tot alerga grămadă spre piață, strigînd în fel și chip; iar peţitorii dezamăgiţi se străduiau să influenţeze mulțimea cîntîndu-i în strună și, mai presus de toți, agrigentinul, aprins și aprig, ca unul care vrea să rezolve o treabă ce nu i-ar fi trecut prin cap nimănui.

Se întîmplă însă un fapt nemaiauzit și nemaiîntîlnit nicăieri în vreun tribunal: după ce se pronunță acuzarea, cel vinovat de omor, în timpul ce-i era rezervat ca să vorbească, în loc să se apere, se învinui și mai tare și el cel dintîi duse votul de condamnare, nepomenind nici unul din motivele care îndreptăţeau apărarea: nici ponegrirea nedreaptă, nici gelozia, nici că a săvîrșit omorul fără voia sa, ci se ruga de toți:

— Condamnați-mă la lapidare publică, pentru că am lipsit poporul de cununa sa. Este o dovadă de omenie dacă mă dați pe mîna călăului. Trebuia să sufăr această condamnare fie și numai dacă omoram o slujnică de-a lui Hermocrate. Căutați cea mai cumplită pedeapsă. Fapta mea e mai gravă decît un sacrilegiu sau un paricid. Nu mă îngropați, nu pîngăriți pămîntul, ci aruncați în mare acest trup spurcat.

---

[1] Patrocle — fiul lui Menoetios și prieten cu Ahile; cînd acesta din urmă, supărat pe Agamemnon, a refuzat să mai lupte, Patrocle s-a oferit să lupte în locul lui, cu armele și platoșa lui, în fruntea mirmidonilor, și a fost ucis de către Hector. Acest celebru exemplu de prietenie și altruism face obiectul cîntului XVI al *Iliadei*.

La asemenea cuvinte, izbucniră bocetele și, uitînd-o pe moartă, toți îl plîngeau pe cel viu. Hermocrate, cel dintîi, îi luă apărarea lui Chaireas.

— Eu – spuse – știu că fapta s-a-ntîmplat fără voia lui. Îi și văd pe cei care uneltesc împotriva noastră. Ei bine! nu vor avea bucuria a două morți, nici n-am s-o îndurerez pe fiica mea plecată dintre noi. Am auzit-o spunînd adesea că ține mai mult la viața lui Chaireas decît la a ei însăși. Punînd deci capăt acestui tribunal fără rost, să mergem să ne îngrijim de cele cuvenite îngropăciunii. Să nu lăsăm moarta pradă timpului, nici trupul supus urîțirii de prea multă zăbavă. S-o înmormîntăm pe Callirhoe încă frumoasă.

VI. Drept urmare, judecătorii au votat achitarea. Numai că Chaireas nu se putea ierta, ci-și dorea moartea, căutîndu-și sfîrșitul prin orice mijloace. Dar Polycharm, văzînd că nu-l poate salva în alt chip, îi zise:

— Trădătorule, trădător al celei moarte, nu mai poți aștepta pînă la înmormîntarea Callirhoei? Îi încredințezi trupul unor mîini străine? Acum se cuvine să te-ngrijești de măreția funeraliilor și să-i pregătești o înmormîntare regească.

Aceste cuvinte îl convinseră pe Chaireas, căci îi treziră mîndria și sentimentul datoriei față de soția sa moartă.

Cine-ar putea descrie cum se cuvine această înmormîntare? Callirhoe, învești mîntată în hainele de mireasă, era culcată pe un pat de aur, părînd mai impunătoare și mai frumoasă, astfel încît toți o asemuiau Ariadnei adormite[1]. Înaintea patului mergeau cavalerii[2] Siracuzei, în haine de

---

[1] Ariadna — fiica lui Minos, regele Cretei, și a Pasifaei; îndrăgostită de Teseu, i-a dat acestuia un ghem de lînă, al cărui fir l-a călăuzit pe drumul de întoarcere prin coridoarele întortocheate ale labirintului, după ce a omorît Minotaurul. Fata a fugit cu Teseu, dar acesta a părăsit-o pe insula Naxos în timp ce dormea. Ariadna adormită este subiectul multor opere antice, lucrări plastice sau poetice.

[2] Este vorba de ordinul ecvestru, una din clasele sociale care formau corpul cetățenesc în orașele grecești.

ceremonie, pe caii lor; după ei, hopliți[1] purtînd însemnele victoriilor lui Hermocrate, apoi sfatul și, la mijloc, poporul, toți înconjurîndu-l pe Hermocrate ca o strajă. Era de față chiar și Ariston, încă suferind, purtat pe brațe, el care o numea pe Callirhoe fiica și stăpîna sa. În urma acestora, nevestele cetățenilor, în haine cernite; apoi bogății demne de un rege, pentru ofrandele funebre; mai întîi aurul și argintul dat de zestre și frumoase țesături ornamentale (Hermocrate trimisese multe, luate din prăzile de război); apoi daruri ale rudelor și prietenilor. Le urma, la sfîrșit, averea lui Chaireas: căci el dorea, dacă era cu putință, să-și dea focului toate bunurile împreună cu soția. Patul îl purtau efebii din Siracuza și mulțimea îl urma. Iar dintre bocete se înălța cel al lui Chaireas.

Mărețul mormînt pe care-l avea Hermocrate se ridica în preajma mării, astfel încît putea fi văzut din orice parte de către corăbieri: mulțimea ofrandelor funebre îl umplu ca pe un tezaur. Iar acest lucru, ce părea a se face spre cinstirea celei moarte, a fost începutul unor nenorociri și mai mari.

VII. Căci exista un anume Theron, om capabil de orice răutate, care, de ticălos ce era, cutreiera mările și care, ca șef al unei bande de pirați, avea în ascultare o seamă de tîlhari, ce se ascundeau prin porturi, făcînd pe barcagiii.

Acest Theron, nimerindu-se din întîmplare la ceremonia înmormîntării, sorbise din ochi aurul și, noaptea, întins în pat, nu-și găsea somnul, tot spunîndu-și: «Ei bine! îmi primejduiesc viața luptîndu-mă pe mare și omorînd oameni vii pentru jafuri mărunte, cînd se poate să mă-mbogățesc de la o singură moartă? Zarurile sînt aruncate! N-am să las să-mi scape acest chilipir. Dar pe cine am să angajez pentru această treabă? Chibzuiește bine, Theron, cine este mai potrivit dintre cei pe care-i cunoști. Zenophanes din Thurioi? E isteț, dar fricos. Menon din Messina? E îndrăzneț, dar

---

[1] Hoplit soldat de infanterie cu armament greu: lance puternică și scut mare.

trădător.» Cîntărindu-i în minte pe fiecare, ca un zaraf, renunță la mulți, totuși pe cîțiva îi socoti potriviți.

În zori, dădu fuga în port și-i căută unul cîte unul pe toți. Pe unii-i găsi prin lupanare, pe alții prin crîșme: o oștire pe măsura unui astfel de strateg. Spunîndu-le că are să discute cu ei un lucru foarte urgent, îi duse în spatele portului și începu cu aceste cuvinte:

— Am găsit o comoară și, dintre toți, pe voi v-am ales ca s-o-mpărțiți cu mine; e un cîștig pentru mai multe persoane și fără mare primejdie, de vreme ce numai o singură noapte o să ne facă bogați pe toți. Nu sîntem lipsiți de experiență în acest soi de treburi, care sînt condamnate de oamenii fără minte, pe cînd celor cu scaun la cap le aduc numai foloase.

Ei înțeleseră că le anunță un jaf sau pîngărirea unui mormînt ori vreo profanare și-i răspunseră:

— Nu te mai osteni să convingi niște oameni gata convinși; spune-ne numai ce trebuie să facem ca să nu pierdem ocazia.

Atunci Theron, luînd din nou cuvîntul, le spuse:

— Ați văzut aurul și argintul moartei. Cred c-ar fi mai drept să ne aparțină nouă, care sîntem vii. Socot ca la noapte să deschidem mormîntul. Apoi cărăm totul pe vas și ținem drumul întins pe mare, pînă unde ne duce vîntul, ca să vindem încărcătura pe meleaguri străine.

Toată lumea încuviință.

— Iar acum – le spuse Theron – întoarceți-vă la treburile voastre obișnuite; diseară, însă, tîrziu, să veniți în port înarmați fiecare cu o unealtă de zidar.

VIII. Asemenea lucruri plănuiau ei; iar în acest timp, Callirhoe era pe cale să se-ntoarcă la viață, viață în care o așteptau alte primejdii: din pricina lipsei de hrană, aerul rămas în trup se scurse afară și, cu greu, încetul cu încetul, fata își recăpătă respirația; apoi se trezi din somn și-l strigă pe Chaireas, care-ar fi trebuit să doarmă alături de ea. Totuși nici bărbatul nici slujnicele n-o auziră, totul era

pustietate și întuneric; pe copilă o cuprinseră fiorii și tremurul, mintea nefiindu-i în stare să înțeleagă adevărul. Abia ridicîndu-se, atinse coroanele și bentițele; în mișcare stîrnea sunetul aurului și argintului; împrejur plutea un miros greu de parfumuri. Atunci își aminti de lovitura de picior și de căderea ce i-a urmat și, ieșind cu mare greutate din somnul morții, își dădu seama că se afla într-un mormînt. Scoase un țipăt și începu să strige din răsputeri: «Sînt vie! Ajutor!» Țipă de mai multe ori, dar nu se întîmplă nimic. Atunci fata își pierdu nădejdea că va mai putea fi salvată și, plecîndu-și capul pe genunchi, se puse pe plîns:

— Vai! ce nenorocire! Sînt îngropată de vie, fără să fi greșit cu nimic și moartea de care mor e foarte lungă. Lumea mă plînge, iar eu sînt teafără și nevătămată. Cine să trimită vreun sol aici și pe cine oare? Nelegiuitule Chaireas, nu te-nvinovățesc că m-ai omorît, ci că te-ai grăbit să mă alungi din casă. Nu trebuia s-o îngropi atît de repede pe Callirhoe, care nu e moartă cu adevărat. Dar poate te gîndești deja să te însori.

IX. Callirhoe plîngea sfîșiată de fel de fel de gînduri.

Iar Theron, care așteptase chiar miezul nopții, se apropia de mormînt fără zgomot, atingînd ușor marea cu vîslele. Coborî el cel dintîi și le dădu vîslașilor următoarele porunci: pe patru dintre ei îi trimite să cerceteze dacă nu cumva veneau oameni spre acele locuri, în care caz, de era cu putință, să-i omoare; iar de nu, printr-un semnal dinainte stabilit, să-i anunțe sosirea lor; el însuși, cel de-al cincilea, se apropie de mormînt. Celorlalți (căci cu toții erau șaisprezece) le porunci să rămînă pe corabie cu mîna pe vîsle. În caz că ar fi intervenit ceva neprevăzut, aceștia puteau să-i ia repede pe cei de pe țărm și să se îndepărteze iute.

Cînd începură să mînuiască pîrghiile de lemn, lovind zdravăn pentru a deschide intrarea mormîntului, pe Callirhoe o năpădiră deodată spaima, bucuria, amărăciunea, uimirea, speranța, neîncrederea. «De unde vine acest zgo-

mot? se întreba ea. E oare vreun demon care, în nenorocirea mea, îmi vine-n preajmă, după legea tuturor morților? Sau nu e zgomot, ci glasul celor de sub pămînt, care mă cheamă la ei? Ba, mai degrabă, pot fi jefuitori de morminte; iată că această bogăție fără de nici un folos unui mort îmi sporește necazurile.»

În timp ce fetei îi treceau prin minte aceste gînduri, un tîlhar își vîrî capul înăuntru și începu să se strecoare încetișor. Callirhoe îi căzu la picioare, ca să-i ceară îndurare; acela însă, înspăimîntat, sări afară și, tremurînd, le strigă tovarășilor săi:

— Să fugim de-aici; un demon păzește comoara și nu ne lasă să intrăm.

Theron își bătu joc de el, zicîndu-i că e laș, ba chiar mai mort decît moarta însăși. După care porunci altuia să intre. Însă cum nu se încumeta nici unul, intră el, cu sabia îndreptată înainte. Callirhoe, văzînd sclipirea fierului și temîndu-se să nu fie omorîtă, se întinse într-un colț și începu să se roage cu voce stinsă:

— Oricine-ai fi, îndură-te de o femeie de care n-au avut milă nici bărbatul său, nici părinții; n-o omorî pe aceea pe care ai salvat-o.

Theron prinse curaj și, fiind iute de minte, înțelese adevărul; stătu cîtva timp pe gînduri și, mai întîi se hotărî să ucidă femeia, socotind că va fi o piedică pentru întreaga acțiune; însă, cu gîndul la cîștig, își schimbă iute părerea și-și zise-n sinea lui: «Hai s-o considerăm și pe ea printre ofrandele funebre; aici se află mult argint, mult aur, dar frumusețea acestei femei e mai de preț decît toate acestea.» O luă deci de mînă și o duse afară, apoi, chemîndu-și tovarășul, îi spuse:

— Uite demonul de care ți-era frică; halal tîlhar, pus pe fugă și de-o femeie! Stai și păzește-o, iar noi să cărăm comorile îngrămădite acolo înăuntru, acum că nici măcar moarta nu le mai păzește.

X. După ce umplură corabia cu lucrurile prădate, Theron îi porunci pazniculuí să se îndepărteze puţin, împreună cu femeia; apoi propuse să se sfătuiască în legătură cu ea. Se exprimară păreri diferite şi contradictorii. Căci cel dintîi care luă cuvîntul spuse:

— Fraţilor, am venit aici pentru altceva. Soarta însă ne-a scos în cale un cîştig mai bun; să profităm de el; doar putem să lucrăm fără nici o primejdie. Eu sînt de părere să lăsăm pe loc lucrurile din mormînt, iar pe Callirhoe s-o înapoiem bărbatului şi tatălui ei şi să le spunem că am tras la ţărm în apropierea mormîntului, ca să pescuim, ca de obicei, că am auzit o voce şi că, oameni fiind, am deschis mormîntul pentru a o salva pe cea închisă înăuntru. S-o punem pe femeie să depună mărturie în favoarea noastră. Are s-o facă bucuroasă, din recunoştinţă faţă de binefăcătorii săi, care au salvat-o. Vă daţi seama de cîtă bucurie o să umplem întreaga Sicilie? Cîte răsplăţi o să primim? Şi, totodată, după judecata oamenilor şi a zeilor, fapta noastră o să fie şi dreaptă şi pioasă.

Nu terminase încă de vorbit, că altul şi sări cu gura:

— Prost ai mai nimerit-o, nesocotitule! Ne ceri acum să fim firoscoşi? Nu cumva violarea mormîntului ne-a făcut oameni de treabă? O să ne milostivim de una de care n-a avut milă nici bărbatul ei, ba chiar a omorît-o? Ce-i drept, nu ne-a făcut nici un rău, dar o s-avem de tras foarte mult de pe urma ei. Pentru că, mai întîi, dacă o înapoiem rudelor, nu e deloc sigur ce-or să creadă despre cele întîmplate şi nu se poate să nu bănuiască de ce am venit la mormînt. Şi chiar dacă părinţii femeii or să ne facă hatîrul să nu ne pedepsească, arhonţii şi poporul însuşi n-or să lase să le scape nişte spărgători de morminte care aduc chiar ei prada. Poate-o să-mi spună careva că e mai cu folos să vindem femeia: frumoasă cum e, o să aibă preţ bun. Numai că şi asta e cu primejdie. Că aurul n-are grai şi nici argintul n-o să spună de unde l-am luat; pentru astea se poate ticluí şi o poveste. Dar o pradă care are ochi şi urechi şi limbă cine-ar putea-o măslui? Şi, la urma urmei, frumuseţea ei nu e

omenească, s-o putem ascunde. O să spunem că e «sclavă»? Cine-o să ne creadă, dac-o vede? Aşa că s-o omorîm pe loc, să nu cărăm cu noi dovada vinovăţiei noastre.

În timp ce mulţi spijineau una sau alta dintre păreri, Theron nu înclină pentru nici una dintre ele:

— Tu – spuse el – ne primejduieşti viaţa, iar tu ne faci să pierdem cîştigul. Cît despre mine, mai degrabă aş vinde femeia, decît s-o omor; pentru că, scoasă la vînzare, de frică o să tacă şi, o dată încheiat tîrgul, să ne acuze cît o pofti după ce vom fi plecat. Şi apoi nu ducem o viaţă lipsită de primejdii. Hai, îmbarcaţi-vă! S-o pornim în larg, că acuşi se face ziuă.

XI. Ajuns în largul mării, vasul înainta iute. De fapt, nu trebuiau să se lupte cu valurile şi cu vîntul, pentru că nu stabiliseră o cale anume de urmat, ci socoteau favorabil orice vînt şi mergeau mereu cu el în pupă. Theron o tot mîngîia pe Callirhoe, străduindu-se s-o amăgească cu fel de fel de poveşti. Ea însă înţelegea ce i se pregătea şi că salvarea ei era în folosul altora; se prefăcea însă că nu pricepe şi că are încredere în ei, temîndu-se ca nu cumva s-o omoare, dacă se arăta neliniştită. Şi, spunîndu-le că nu suportă marea, îşi acoperi faţa şi începu să plîngă:

— Tu, tată – murmura ea –, tu ai înfrînt pe această mare trei sute de corăbii ateniene; acum, o biată bărcuţă îţi răpeşte fiica, iar tu nu-mi trimiţi nici un ajutor. Sînt dusă pe pămînt străin şi trebuie să-ndur sclavia, eu, o femeie de neam; şi poate vreun atenian o s-o cumpere în piaţă pe fiica lui Hermocrate şi-o să-i fie stăpîn. Mult mai bine era să fi zăcut moartă în mormînt: oricum Chaireas ar fi fost aşezat alături de mine. Acum însă, am fost separaţi şi în viaţă şi în moarte.

Callirhoe plîngea chinuită de astfel de gînduri, în timp ce tîlharii lăsau în urmă insule şi cetăţi neînsemnate: căci nu aveau o pradă săracă şi erau în căutare de oameni bogaţi. Aruncară ancora chiar în faţa Aticii, la adăpostul unei stînci ce înainta în mare; se afla acolo un izvor cu

unda învoaltă și limpede și o pajiște bogată. Aici o duseră pe Callirhoe și chibzuiră că e cazul s-o lase să se odihnească puțin și să-și recapete bujorii după călătoria pe mare, voind să-i păstreze frumusețea. Iar unul dintre ei zise:

— Sîntem aproape de Atena, oraș mare și îmbelșugat. Acolo găsim mulțime de negustori, mulțime de bogătași. În Atena, cetățile par ca oamenii în piață.

Tuturor li se păru potrivit să se îndrepte spre Atena, dar lui Theron nu-i plăcea curiozitatea acestei cetăți:

— Voi chiar n-ați auzit cît de iscoditori sînt atenienii? Neamul lor e flecar și certăreț: în port, mii de curioși puși pe pîră or să încerce să afle cine sîntem și de unde aducem această pradă. Nemernicii or să intre la bănuială, ticăloasă bănuială. Aici areopagul[1] te judecă iute, iar arhonții sînt mai aspri decît tiranii. Să ne ferim deci de Atena mai mult decît de Siracuza. Țara potrivită pentru noi e Ionia, căci acolo curg din miezul Asiei averi regești, iar oamenii trăiesc în desfătare și tihnă; sper să găsesc și niscai cunoștințe de prin partea locului.

Atunci, după ce-și făcură provizii de apă și luară de pe corăbiile de marfă care se aflau acolo hrana necesară, porniră drept spre Milet și, a treia zi, ancorară într-un loc ferit, la optzeci de stadii[2] de oraș, foarte bun pentru adăpostirea corăbiilor.

XII. O dată ajunși, Theron porunci să se scoată vîslele, să i se facă un loc de odihnă Callirhoei și să i se dea ce-i trebuie ca să se simtă cît mai bine. Dar astea nu le făcea din omenie, ci de dragul cîștigului, ca unul care era mai degrabă negustor decît tîlhar. Iar el dădu fuga în oraș, luînd cu sine pe doi dintre tovarășii săi.

Acolo, nu voia să caute în văzul lumii cumpărător și nici să-și facă publică afacerea, ci zorea vînzarea pe ascuns

---

[1] Areopag — consiliu avînd rolul de a veghea la respectarea legilor și a judeca crimele.

[2] Aproximativ 14 kilometri.

și fără tîrguială. S-a văzut însă că acest lucru era greu de aranjat, deoarece marfa sa nu era pentru cei mulți, nici pentru primul venit, ci pentru un om bogat, chiar pentru un rege, iar de aceștia se temea să se apropie.

Cum se scursese deja destul de mult timp, Theron nu mai era în stare să îndure această întîrziere prelungită și, la căderea nopții, nu putea să închidă ochii: «N-ai nici un pic de minte, Theron – își spuse el; ai lăsat, atîtea zile, într-un loc pustiu, argint și aur, ca și cum tu ai fi singurul tîlhar. Nu știi că și alți pirați străbat marea? Mă tem să nu ne părăsească și ai noștri și să plece în larg, că doar n-ai angajat oameni cinstiți, ca să-ți păstreze credință, ci pe cei mai ticăloși pe care-i cunoști – asta e sigur. În orice caz, acum trebuie neapărat să dormi – își spunea el; atunci dormi; mîine, cum s-o crăpa de ziuă, să dai fuga la navă; arunc-o în mare pe femeia asta atît de stînjenitoare, ce-ți e povară, și renunță la o pradă greu de plasat.» Și adormind, văzu în vis ușile închise. Drept urmare i se păru nimerit să mai rămînă încă o zi.

Obosit, Theron se așezase într-o prăvălie, cu sufletul întru totul tulburat. În acest timp, văzu o mulțime de oameni, liberi și sclavi; în mijlocul acestora se afla un bărbat de vîrstă mijlocie, îmbrăcat în negru și întunecat de tristețe. Theron se sculă (căci omul e curios din fire) și-l întrebă pe unul dintre însoțitorii lui cine e. Acesta îi răspunse:

— Îmi pari a fi străin de aceste locuri sau vii de departe, de vreme ce nu-l cunoști pe Dionysios, omul cel mai de vază din întreaga Ionie prin bogăție, neam și educație, prietenul Marelui Rege.

— Atunci, de ce e-nveșmîntat în negru?

— Pentru ca i-a murit soția, pe care o iubea mult.

Auzind acestea, Theron căută să se apropie și mai mult de cel cu care sta de vorbă, deoarece dăduse peste un om bogat și care iubea femeile. De aceea nu-l mai slăbi pe acesta, tot punîndu-i întrebări:

— Ce poziție ai pe lîngă el?

— Sînt administratorul tuturor bunurilor sale, dar mă ocup şi de creşterea fiicei lui, copiliţă încă foarte mică, rămasă orfană înainte de vreme, prin moartea sărmanei ei mame.

— Cum te cheamă? — întrebă Theron.

— Leonas.

— Ce noroc să te-ntîlnesc, Leonas! Sînt neguţător şi tocmai am debarcat venind din Italia, unde nu am auzit nimic din cele ce se petrec în Ionia. O femeie din Sybaris, cea mai bogată de acolo, avea o sclavă favorită de o foarte mare frumuseţe, pe care, din gelozie, a vîndut-o, iar eu am cumpărat-o. Profită de ea, fie că vrei s-o ţii pe lîngă tine, ca dădacă pentru fetiţă (căci are educaţia potrivită), fie că o socoţi demnă de a fi pe placul stăpînului tău. Avantajul e că n-are să se afle în preajma lui decît o sclavă cumpărată, ca să nu-i dea pupilei tale o mamă vitregă.

Leonas ascultă cu încîntare aceste cuvinte şi-i spuse:

— Prin tine, un zeu mi-a trimis un binefăcător; ce-mi spui e împlinirea a tot ce-am visat; aşa că vino la mine acasă, fii prietenul şi oaspetele meu; cînd o să văd femeia, o să aleg şi o să hotărăsc dacă este o podoabă demnă de stăpînul meu sau dacă o păstrez pentru mine.

XIII. O dată ajunşi acasă, Theron se minună de mărimea şi fastul ei (căci fusese pregătită pentru primirea regelui Persiei); Leonas îi ceru să aştepte ca mai întîi să-şi îndeplinească slujba pe lîngă stăpînul său. Apoi, luîndu-l cu sine, îl duse în propria-i casă, care era întru totul pe măsura unui om liber, şi porunci să se pună masa.

Atunci Theron, cum era viclean şi capabil să se adapteze oricărei situaţii, se puse să mănînce şi să-şi arate prietenia faţă de Leonas, bînd în sănătatea lui, ca să pară un om cît mai simplu, dar mai ales ca să-şi pecetluiască învoiala. În acest timp, discutară mult despre femeie şi Theron îi lăuda mai mult caracterul decît frumuseţea, ştiind că e nevoie de o pledoarie pentru calităţile care nu se văd, ceea ce se vede arătîndu-se de la sine.

— Atunci, să mergem să mi-o arăți – spuse Leonas.

Theron însă îi răspunse că nu e acolo, deoarece, din pricina vameșilor, a ocolit cetatea; corabia este ancorată la optzeci de stadii de oraș. Și îi dădu indicații asupra locului.

— Ați ancorat pe pământurile noastre – zise Leonas – și e mai bine așa, căci Soarta vă conduce deja către Dionysios. Să mergem deci la țară, ca să vă întremați și voi după călătoria pe mare: conacul din apropiere este amenajat cu mare îndestulare.

Tare se mai bucură Theron, socotind că vînzarea se va face mai ușor într-un loc retras decît în piață, și spuse:

— Să plecăm mîine dimineață, tu la conac, eu la corabie, și de acolo am să-ți trimit femeia.

Se învoiră asupra acestor lucruri și, dîndu-și mîna, se despărțiră. Amîndurora noaptea li se păru lungă, unul grăbindu-se să cumpere, celălalt să vîndă.

A doua zi, Leonas plecă pe apă spre conac, luînd cu sine și bani, ca să aibă avantaj asupra negustorului, pe cînd Theron, ajuns la țărmul la care-l așteptau cu foarte mare nerăbdare tovarășii săi, le prezentă afacerea și începu s-o dezmierde pe Callirhoe, spunîndu-i:

— Fata mea, de bună seamă că-n prima clipă am vrut să te duc la ai tăi; dar, cum s-a iscat un vînt potrivnic, marea m-a împiedicat s-o fac. Tu însă știi cîtă grijă am avut de tine și, mai presus de toate, te-am păstrat neîntinată. Chaireas o să te ia înapoi neatinsă, așa cum ai ieșit din camera ta pentru a intra în mormîntul din care te-am salvat noi. Acum însă, noi trebuie să ne continuăm drumul spre Lycia, dar nu e cazul ca și tu să suferi degeaba, îndurînd cu greu chin răul de mare; așa că am să te încredințez aici unor prieteni de încredere, iar la întoarcere am să te iau și, cu multă grijă, am să te duc din nou la Siracuza. Ia tot ce-ți poftește inima din ce-ți aparține; restul o să-l păzim noi pentru tine.

La auzul acestor cuvinte, Callirhoe rîse în sinea ei, cu toată adînca sa amărăciune (fata își dădea seama de totala prostie a lui Theron); ea se știa deja vîndută, însă găsea în

vînzare o mai mare fericire decît în noblețea ei de odinioară, deoarece voia să scape de tîlhari. Așa că îi răspunse:

— Îți sînt recunoscătoare, tată, pentru omenia pe care mi-o arăți; zeii să vă dea la toți răsplata cuvenită. Socot că folosirea ofrandelor funebre aduce ghinion. Vegheați cît mai bine asupra tuturor acestor bogății în locul meu; eu una o să mă mulțumesc cu un mic inel, pe care-l purtam și cînd eram moartă.

Apoi, acoperindu-și capul, adăugă:

— Du-mă, Theron, oriunde dorești; orice loc e mai bun decît marea sau mormîntul.

XIV. Cînd ajunse aproape de conac, Theron puse la cale următoarea stratagemă: ridică vălul Callirhoei, îi desfăcu părul și, deschizînd ușa, îi ceru să intre ea întîi. Leonas și toți cei aflați înăuntru rămaseră pe dată înmărmuriți la apariția ei, unii crezînd că au în fața ochilor o zeiță, deoarece, în ținut, se zvonea că pe acolo se arată Afrodita.

În mijlocul acelei uluiri, în spatele ei intră Theron, care, înaintînd către Leonas, zise:

— Vino-ți în fire și pregătește-te să primești femeia; ea este cea pe care vrei s-o cumperi.

Aceste cuvinte le aduseră tuturor bucurie și le treziră admirația. O culcară pe Callirhoe în cea mai frumoasă dintre încăperi și o lăsară să se odihnească, căci, pe bună dreptate, avea nevoie de multă liniște, după atîta amărăciune, oboseală și spaimă.

Iar Theron, apucînd mîna lui Leonas, îi spuse:

— Eu am fost cinstit și mi-am îndeplinit promisiunea; tu, păstrează femeia (căci de-acum mi-ești prieten), însă du-te în oraș, ia actele și atunci o să-mi dai ce preț găsești de cuviință.

Leonas, voind să-i răspundă pe măsură, îi zise:

— Ba nicidecum; îți încredințez banii acum, înaintea întocmirii actelor. El dorea, în același timp, să-și asigure

proprietatea, deoarece se temea ca celălalt să nu se răzgîndească după aceea: în oraș erau mulți care voiau să cumpere o femeie.

Trimise așadar să se aducă un talant de argint[1], iar Theron îl luă fără să facă nazuri. Însă deși Leonas îl reținu la masă (ora era tîrzie), acesta refuză:

— Vreau să ajung cu corabia în oraș chiar din seara aceasta, dar o să ne întîlnim mîine în port.

Și cu acestea se despărțiră.

O dată ajuns pe corabie, Theron porunci alor săi să ridice ancora și să iasă cît mai iute în larg, mai înainte de a se afla acest lucru. Și, pe cînd ei fugeau încotro îi mîna vîntul, Callirhoe, rămasă singură, își plîngea, în sfîrșit, în voie soarta atît de neobișnuită.

— Iată – zicea ea – un alt mormînt, în care m-a închis Theron, cu mult mai însingurat decît celălalt: căci acolo ar fi venit la mine tata și mama, și Chaireas ar fi vărsat lacrimi, făcînd libații; eu aș fi simțit totul chiar și moartă. Aici cunosc eu oare pe cineva, ca să-l chem pe nume? Soartă pizmașă, nu te-au săturat nenorocirile pe care le-am avut de îndurat pe uscat și pe mare, ci, mai întîi, ai făcut din cel pe care-l iubesc ucigașul meu: Chaireas, care n-ar fi lovit niciodată nici măcar un sclav, m-a lovit de moarte cu piciorul, pe mine, cea plină de iubire pentru el; apoi m-ai dat pe mîna unor jefuitori de morminte, din mormînt m-ai împins pe mare și m-ai încredințat unor pirați mai de temut decît valurile. Am avut această vestită frumusețe pentru ca, prin mine, Theron tîlharul să obțină un preț bun. Am fost vîndută într-un loc retras și n-am fost dusă în oraș, ca nu

---

[1] Un talant de argint, aproximativ 50.000 de franci la valoarea oficială din 1976. Cifra este enormă, dar trebuie acceptată, fiind plauzibilă: e vorba de un roman, de averea unui personaj asiatic nespus de bogat, de o valoare întrebuințată cu cinci secole înaintea epocii autorului; or o sclavă frumoasă în Grecia clasică valora jumătate din această sumă.

cumva, văzîndu-mă cineva, să-mi ghicească noblețea. Pentru aceasta am fost dată, ca un obiect, pe mîinile nu știu cui, greci sau barbari sau iarăși tîlhari.

Lovindu-și pieptul cu mîna, Callirhoe zări pe deget chipul lui Chaireas și, sărutîndu-l, grăi:

— Într-adevăr ești ca și mort, Chaireas, despărțit de mine printr-o atît de mare suferință. Desigur, tu ești îndoliat și te căiești și te așezi pe marginea mormîntului meu gol, mărturisind, după moarte, nevinovăția mea, în timp ce eu, fiica lui Hermocrate, soția ta, am fost vîndută azi unui stăpîn.

Astfel se tînguia Callirhoe, cînd somnul cu greu o ajunse.

II

I. Leonas îi porunci vechilului Focas să aibă mare grijă de femeie, în timp ce el, deşi era încă noapte, plecă spre Milet, grăbindu-se să-i anunţe stăpînului noua achiziţie, deoarece socotea că îi va aduce o mare mîngîiere în durerea sa. Îl găsi pe Dionysios încă odihnindu-se, căci, doborît de suferinţă, de cele mai multe ori nu ieşea din casă, cu toate că întregul ţinut îi ducea lipsa, ci îşi petrecea timpul în camera nupţială, ca şi cum soţia sa i s-ar fi aflat încă alături.

Văzîndu-l pe Leonas, îi spuse:

— Noaptea asta a fost singura, de la moartea nefericitei mele soţii, cînd am dormit bine, pentru că ea mi-a apărut limpede, dar mai impunătoare şi mai frumoasă, ca şi cum aş fi avut o viziune. Se făcea că era prima zi a nunţii noastre şi ea-mi era adusă cu alai, iar tu-mi cîntai himeneul.

Dionysios nu-şi încheiase încă povestea că Leonas începu să strige:

— Norocul îţi surîde, stăpîne, şi în vis şi aievea. O să afli de îndată ce-ai văzut în vis. Şi se puse pe povestit:

— A venit la mine un neguţător, care avea de vînzare o femeie foarte frumoasă, dar care, din pricina vameşilor, îşi ancorase corabia în afara oraşului, în apropierea moşiei tale. Eu, învoindu-mă cu acesta, am plecat la ţară. Ne-am întîlnit acolo amîndoi şi, practic, am încheiat tîrgul, iar eu i-am dat un talant; trebuie însă făcute aici actele după lege.

Dionysios ascultă cu plăcere ceea ce i se spunea despre frumuseţea femeii (căci într-adevăr îi plăceau femeile), dar îi păru rău că e sclavă; el era bărbat de rang regal, cunoscut în întreaga Ionie prin importanţa şi educaţia sa şi, de aceea, socotea nedemn de el să se culce cu o sclavă:

— Leonas – zise el –, nu e cu putință ca un om frumos la trup să nu se fi născut liber. Nu știi cum spun poeții că cei frumoși sînt vlăstarele zeilor, cu mult mai presus decît oamenii de viță nobilă? Ție însă femeia ți s-a părut frumoasă într-un loc rupt de lume, pentru că ai judecat-o în comparație cu oamenii de la țară[1]. Totuși, pentru că ai cumpărat-o, du-te în piață. Adrastos, care e foarte priceput la legi, o să rînduiască actele.

Leonas se bucură că nu a fost crezut: stăpînul său va fi impresionat cu atît mai tare de ceva la care nu se așteaptă.

Străbătînd toate porturile Miletului și toate prăvăliile zarafilor și întregul oraș, Leonas nu putu da de urma lui Theron. Îi întrebă pe negustori și pe barcagii: nimeni nu auzise de el. Aflîndu-se așadar într-o mare încurcătură, luă o barcă cu vîsle și merse de-a lungul coastei pînă la locul indicat de Theron și, de acolo, la moșie: nu avea să-l găsească pe cel căutat, care plutea deja în largul mării.

Atunci, încet și cu sufletul greu, se întoarse la stăpînul său. Iar Dionysos, văzîndu-l întunecat de tristețe, îl întrebă ce i s-a întîmplat.

— Ți-am prăpădit un talant, stăpîne – răspunse el.

— Întîmplarea asta – zise Dionysios – are să te facă mai prudent în viitor. Și totuși ce s-a-ntîmplat? Nu cumva femeia abia cumpărată a fugit?

— Nu ea – răspunse Leonas –, ci vînzătorul.

— Atunci, era un hoț de sclave și de-aceea ți-a vîndut-o într-un loc retras, fiind ea o sclavă care aparține altcuiva. Dar de unde spunea că e femeia?

— Din cetatea Sybaris, din Italia, vîndută de stăpîna ei din gelozie.

— Cercetează-i pe sibariți, dacă există vreunii stabiliți în Milet; în vremea asta, las-o acolo pe femeie.

Atunci Leonas plecă plin de amărăciune că nu-i reușise planul; pîndea însă momentul potrivit pentru a-l convinge pe stăpîn să meargă la țară, nemaiavînd de acum înainte

---

[1] Cf. Menandru, *Eroul* (frag. 2 din *Eroul*).

decît o singură speranță: să vadă stăpînul cu ochii lui femeia.

II. În acest timp, țărăncile o înconjurară pe Callirhoe și se puseră pe dată să o dezmierde, tratînd-o ca pe o stăpînă. Iar Plagon, nevasta vechilului, o femeie foarte întreprinzătoare, îi spuse:

— Copilă dragă, îți cauți cu tot dinadinsul părinții, dar prindește-te bine: familia ta e aici, căci Dionysios, stăpînul nostru, este bun și omenos. Prin voia zeilor, ai avut norocul să ajungi la niște oameni cumsecade; aici ai s-o duci ca acasă. Curăță-te deci de mizeria multelor zile petrecute pe mare; ai pe lîngă tine slujitoare care să te ajute.

Apoi, cum Callirhoe se împotrivea, Plangon o duse cu preu în sala de baie. După ce intrară, slujitoarele o frecară cu ulei și o șterseră cu grijă și rămaseră și mai mult uimite de goliciunea ei, la fel cum, cînd era îmbrăcată, se minunaseră de chipul ei, socotind că văd un chip divin: căci pielea-i albă luci pe dată, scînteind ca o sclipire orbitoare; carnea-i era atît de gingașă, încît te temeai ca nu cumva atingerea degetelor să n-o zgîrie. Și slujnicele șușotiră între ele:

— Stăpîna noastră era vestită pentru frumusețea ei, dar s-ar fi putut crede că este slujnica celei de acum.

Pe Callirhoe o amăra această laudă, nebănuind ce o așteaptă în viitor.

După ce o spălară și-i strînseră părul, îi aduseră haine curate; însă ea socoti că acestea nu se potrivesc unei sclave abia cumpărate:

— Dați-mi o tunică de sclavă; voi aveți mai mare preț decît mine.

Îmbrăcă deci ce-i căzu în mînă. Dar și acest veșmînt îi venea bine și femeilor li se păru prețios, așa cum era luminat de frumusețe.

După ce mîncară, Plangon îi spuse Callirhoei:

— Du-te la Afrodita și roagă-te pentru tine: zeița se arată pe aici și nu numai celor din împrejurimi, ci și celor

veniți din cetate ca să-i aducă jertfe. Își pleacă urechea mai cu seamă la rugămințile lui Dionysios: acesta niciodată nu i-a ocolit sanctuarul.

Apoi îi povestiră aparițiile zeiței și una dintre țărănci spuse:

— Privind-o pe Afrodita, femeie, ai crede că vezi însăși înfățișarea chipului tău.

Callirhoei i se umplură ochii de lacrimi, auzind acestea, și-și zise: «Vai, ce nenorocire! Afrodita se află și aici, ea, zeița care e pricina tuturor chinurilor mele. O să mă duc totuși, pentru că am să-i aduc multe învinuiri.»

Templul se afla în apropierea conacului, chiar la drumul mare. Îngenunchind și îmbrățișînd picioarele Afroditei, Callirhoe grăi:

— Tu, cea dintîi, mi l-ai arătat pe Chaireas, dar n-ai vegheat frumoasa legătură în care ne-ai prins; totuși noi te cinstim încă. Dar pentru că ai vrut așa, nu am decît o singură rugăminte: să nu mai faci pe nimeni să mă iubească după el.

Afrodita respinse această rugăminte: doar era mama lui Eros, iubirea, și punea iarăși la cale o altă căsătorie, deși nici asupra acesteia nu avea să vegheze.

Iar Callirhoe, scăpată de tîlhari și de mare, își recăpătă frumusețea fără pereche, astfel încît le uimea pe țărănci, arătîndu-se din zi în zi mai încîntătoare.

III. În vremea asta, Leonas, găsind momentul potrivit, i se adresă lui Dionysios cu aceste cuvinte:

— E mult timp, stăpîne, de cînd n-ai mai fost să vezi pămînturile de la mare și cei de acolo îți așteaptă sosirea. Trebuie să cercetezi turmele și holdele, căci strînsul recoltei bate la ușă. Bucură-te și de luxul odăilor pe care le-am construit din ordinul tău; acolo durerea și doliul au să-ți fie mai ușoare: plăcerile vieții de la țară și supravegherea muncilor au să te facă să uiți. Dacă ai să vrei să răsplătești

vreun boar sau vreun cioban, ai să i-o dai pe sclava cea nouă.

Lui Dionysios îi plăcu planul lui Leonas şi fixă ziua plecării. O dată date poruncile stăpînului, începură cu toţii pregătirile: vizitiii la carete, rîndaşii la cai, năierii la corăbii; fură invitaţi să-l însoţească în această călătorie prieteni şi o mulţime de liberţi, căci Dionysios era mărinimos din fire.

Cînd erau toate gata, el porunci ca suita şi cea mai mare parte din oameni să meargă pe mare, iar caretele să vină în urmă, după plecarea sa, deoarece doliul nu se potrivea cu un alai somptuos. Chiar în zori, mai înainte ca cei mai mulţi să fi simţit ce se întîmplă, încălecă, însoţit de patru oameni, printre care se afla şi Leonas.

În timp ce Dionysios se îndrepta spre moşia sa, Callirhoe, căreia noaptea i se arătase Afrodita, se hotărî să o cinstească din nou şi tocmai se ruga, în picioare, cînd Dionysios sări de pe cal şi intră cel dintîi în templu. Auzind zgomotul paşilor săi, Callirhoe se întoarse. Atunci, văzînd-o, lui Dionysios îi scăpă un strigăt:

— O, tu, Afrodita, fii binevoitoare faţă de mine! Fie ca apariţia ta să-mi aducă noroc!

Leonas îl surprinse tocmai cînd îi cădea la picioare:

— Ea este sclava cea nouă, stăpîne: nu-ţi pierde cumpătul. Iar tu, femeie, apropie-te să-ţi saluţi stăpînul.

La numele stăpînului, Callirhoe se plecă pînă-n pămînt, un şuvoi de lacrimi scăldîndu-i obrazul, deoarece-şi dădea seama că este prea tîrziu pentru a spune că e femeie liberă.

Însă Dionysios, lovindu-l pe Leonas, îi strigă:

— Nelegiuitule, te adresezi zeilor ca unor oameni? Spui că aceasta e sclavă cumpărată cu bani? Pe bună dreptate nu l-ai mai găsit pe vînzător. Oare n-ai auzit cum ne învaţă Homer:

«Şi zeii, cu chip de străini venetici veniţi de departe,
cată-a vedea a lumii sfruntări şi purtarea ei dreaptă?[1]»

---

[1] *Odiseea,* XVII, 485 şi 487.

Abia după aceea Callirhoe prinse glas:

— Încetează să mă batjocorești, numind zeiță o ființă care n-are parte nici măcar de o fericire omenească.

Numai că, auzind-o vorbind, lui Dionysios vocea ei i se păru divină: ea suna melodios și avea rezonanțe de ceteră. Așadar, încurcat și fiindu-i rușine să mai stea în fața Callirhoei, el plecă la conac, deja înflăcărat de iubire. După puțin timp, ajunse din oraș și suita și iute se răspîndi știrea despre cele întîmplate.

De aceea, toți se grăbeau să o vadă pe femeie, toți se prefăceau că o venerează pe Afrodita. Iar Callirhoe, rușinată și temătoare în fața mulțimii, nu știa ce să facă: toate-i erau străine și nu o vedea nici măcar pe Plangon, cea care-i arătase prietenie, deoarece aceasta era prinsă cu primirea stăpînului.

Vremea trecea și la conac nu venea nimeni; nimeni nu se clintea din loc, toți fiind cuprinși de vrajă. Leonas înțelese ce se întîmplă și, întorcîndu-se la templu, o aduse pe Callirhoe. Atunci se văzu limpede că regii se nasc din fire regi, ca în roiurile de albine, căci, de la sine, toți porniră cu alai în urma ei, ca și cum frumusețea o proclamase stăpîna lor.

IV. Totuși fata se duse în iatacul ei obișnuit. Pe de altă parte, Dionysios, deși rănit, încerca să-și ascundă suferința, fiind un om bine crescut și care punea cel mai mare preț pe virtute. Voind să nu pară nici demn de dispreț în ochii slugilor, nici cu purtări de flăcăiandru în cei ai prietenilor, el se ținu tare întreaga seară, crezînd că se poate ascunde: numai că tăcerea îl dădu de gol și mai mult. Luînd de pe masă o bucată de pîine, glăsui:

— Aceasta să fie dusă străinei, dar să nu i se spună «Din partea stăpînului», ci «Din partea lui Dionysios».

După care, se întinse cu băutura cît mai tîrziu, deoarece știa că nu va dormi. Se hotărî deci să stea treaz împreună cu prietenii săi.

Iată însă că se scursese o bună bucată din noapte; iar el, despărțindu-se de aceștia, nu-și găsea somnul: dimpotrivă, se afla cu trup și suflet în templul Afroditei și-și prefira prin minte toate amănuntele: chipul, pletele, felul în care se întorsese Callirhoe, cum îl privise, vocea, ținuta, cuvintele ei; iar lacrimile ei îi ardeau sufletul.

În acel moment, Dionysios era imaginea înfruntării dintre judecată și patimă. Deoarece, deși copleșit de dorință, fiind un bărbat cu fire aleasă, încerca să-i stea împotrivă. Astfel că, ridicîndu-și capul deasupra valului, își spunea în sinea lui: «Nu ți-e rușine, Dionysios, tu, cel dintîi bărbat al Ioniei prin virtutea și renumele tău, pe care-l cinstesc satrapi și regi și cetăți, nu ți-e rușine de aceste simțăminte de băiețandru? Te-ndrăgostești la prima vedere și asta cînd ești în doliu și n-ai liniștit încă spiritele sărmanei moarte.[1] Pentru asta ai venit la țară: să prăznuiești o căsătorie cu o sclavă, și poate chiar sclava altcuiva? Căci n-ai nici măcar actul ei de vînzare.

Numai că Eros, înfuriat, căuta să tulbure aceste gînduri bune, socotind cumpătarea lui o ocară sfruntată; de aceea, aprinse cu o flacără și mai arzătoare sufletul aplecat către înțelepciune.

Și așa că, nemaiputînd îndura să se înfrunte cu sine însuși, Dionysios trimise după Leonas; iar acesta înțelese de ce este chemat, dar se făcu că nu pricepe și, ca și cum ar fi fost foarte tulburat, întrebă:

— De ce ești încă treaz, stăpîne? Nu cumva te-a cuprins din nou dorul după femeia pierdută?

— Dor de o femeie, da – răspunse Dionysios –, dar nu de cea moartă. Mi-ești drag și credincios și n-am nici o taină față de tine: uită-te la mine, Leonas! Sînt un om pierdut. Și tu ești vinovat de nenorocirea mea. Tu ai pus foc în casa asta, sau, mai degrabă, în sufletul meu. Sînt tulburat și de taina care plutește în jurul acestei femei. Ce-mi spui tu e

---

[1] Aluzie la riturile grecești care întindeau ceremoniile funerare și perioada de doliu pînă în a treizecea zi după înmormîntare.

o poveste: un negustor care-şi ia zborul, negustor care nu ştii nici de unde-a venit, nici unde-a plecat. Cine oare, avînd în stăpînire o atare frumuseţe, o vinde într-un loc retras şi cere numai un talant pentru ceva ce valorează cît comorile unui rege? Ce zeu şi-a bătut joc de tine? Gîndeşte-te, deci, şi aminteşte-ţi ce s-a întîmplat. Pe cine-ai văzut? Cu cine-ai vorbit? Spune-mi adevărul. N-ai văzut corabia?

— N-am văzut-o, stăpîne, dar mi s-a vorbit de ea.

— Asta e ca povestea aceea cu nimfa sau nereida, care a ieşit din mare. Într-adevăr, anumite vremi, aflate sub semnul sorţii, îi silesc şi pe zei să trăiască printre oameni: toate acestea ni le povestesc poeţii şi prozatorii[1].

Dionysios se convingea singur s-o proslăvească pe femeie, înfăţişînd-o mult prea demnă de veneraţie pentru a se afla în tovărăşia oamenilor. Iar Leonas, vrînd să-i facă pe plac stăpînului, zise:

— Stăpîne, să nu ne mai chinuim să aflăm cine este; dacă vrei, o aduc la tine şi tu lasă deoparte amărăciunea că nu ţi-e dat s-o iubeşti.

— N-aş putea-o face – răspunse Dionysios – mai înainte de a şti cine e femeia şi de unde vine. Mîine în zori să-i cerem să ne spună adevărul. N-am să pun să fie chemată aici, ca nu cumva s-o fac să bănuiască vreo intenţie de violenţă, ci acolo unde am văzut-o prima dată: discuţia noastră să se desfăşoare sub oblăduirea Afroditei.

V. Asta hotărî Dionysios şi, a doua zi, luîndu-şi cu sine prietenii, liberţii şi cei mai credincioşi servitori, ca să-i fie martori, se duse la templu; nu se îmbrăcase neglijent, ci cu o discretă eleganţă, ca şi cum s-ar fi dus la o întîlnire cu femeia iubită. De fapt, natura îl dăruise cu frumuseţe şi statură impunătoare şi, mai presus de toate, în chip firesc, dădea impresia de măreţie.

---

[1] Aluzie la diversele legende care-i prezintă pe nemuritori ispăşind o pedeapsă şi trăind ca nişte muritori.

Pe de altă parte, Leonas, luîndu-le cu sine pe Plangon și, împreună cu aceasta, pe slujitoarele cu care se obișnuise Callirhoe, se duse la ea și-i spuse:

— Dionysios este un om foarte drept și plin de respect față de legi. Du-te, deci, la templu, femeie, și spune-i adevărul: spune-i cine ești, căci n-o să ți se refuze nici un ajutor dacă e cu dreptate. Ci numai vorbește-i deschis: să nu-i ascunzi nimic din adevăr. Astfel o să-i sporești și mai mult bunăvoința față de tine.

Callirhoe plecă fără nici o tragere de inimă; era totuși încrezătoare, pentru că întîlnirea urma să aibă loc în templu. Încremenit, Dionysios rămase fără grai.

Cum însă tăcerea se prelungea peste măsură, după un lung răstimp, el îngînă cu greu:

— În ce mă privește, femeie, toate-ți sînt limpezi. Sînt Dionysios, omul cel mai de seamă din Milet, ba chiar din aproape toată Ionia, vestit pentru cucernicia și omenia mea. Ar fi cinstit ca și tu să-mi spui adevărul despre tine, fiindcă cei care te-au vîndut au spus că ești din Sybaris, vîndută acolo de stăpîna ta, din gelozie.

Callirhoe roși și, plecîndu-și capul, zise încet:

— Sînt vîndută acum pentru prima oară. N-am văzut niciodată Sybaris.

— Ce-ți spuneam eu că nu e sclavă! – zise Dionysios, întorcîndu-se spre Leonas; prevăd că este și de neam nobil. Spune-mi totul, femeie, și mai întîi care ți-e numele.

— Callirhoe – spuse ea – (lui Dionysios îi plăcu și numele), dar asupra celorlalte lucruri păstră tăcerea. Și, cum el o potopea cu întrebările, adăugă:

— Te rog, stăpîne, îngăduie-mi să păstrez tăcerea asupra sorții mele. Vis și poveste mi-e trecutul; acum eu sînt ceea ce am devenit: o sclavă și o străină.

Rostind acestea, încercă să-și ascundă lacrimile, dar ele i se rostogoliră pe obraji. Iar Dionysios izbucni în plîns, el și toți cei care-l însoțeau; s-ar fi zis că Afrodita însăși se întristase.

Numai că Dionysios era și mai curios și continuă:

— Aceasta e cea dintîi rugăminte pe care ți-o adresez: spune-mi povestea ta, Callirhoe. N-ai să vorbești unui străin, căci există și o înrudire a firilor. Nu te teme, nici măcar dacă ai pe suflet o faptă îngrozitoare.

Această afirmație o indignă pe Callirhoe:

— Nu mă jigni – îi spuse ea; nu sînt vinovată de nimic. Dar, de vreme ce originea mi-e mai nobilă decît soarta de-acum, nu vreau să par o mincinoasă spunînd o poveste de necrezut unor oameni care nu cunosc faptele, căci trecutul nu e o dovadă a situației mele actuale.

Dionysios se minună de judecata femeii și zise:

— Eu unul înțeleg deja, chiar dacă nu vorbești; vorbește totuși, căci vorbele tale nu vor fi pe măsura chipului pe care-l avem în fața ochilor: orice poveste va avea mai puțină strălucire decît el.

Dînd curs acestei rugăminți, Callirhoe, deși-i venea cît se poate de greu, prinse să-și depene soarta:

— Sînt fiica lui Hermocrate, strategul Siracuzei. Pierzîndu-mi cunoștința și rămînînd fără grai, în urma unei căderi fulgerătoare, părinții m-au înmormîntat cu mare fast. Niște prădători de morminte l-au deschis pe al meu și m-au găsit, după ce abia îmi recăpătasem suflarea; m-au adus aici, și Theron, într-un loc retras, m-a încredințat lui Leonas.

Spuse totul, numai despre Chaireas nu pomeni nimic.

— Totuși, te rog, Dionysios (pentru că ești grec și dintr-o cetate în care omul e prețuit și în care te-ai bucurat de educație), să nu fii ca hoții de morminte și să nu mă lipsești de patrie și de părinți. Pentru tine e un lucru fără importanță să cedezi o ființă unui om bogat: n-ai să pierzi prețul plătit pentru mine, dacă mă înapoiezi tatălui meu. Hermocrate nu e lipsit de recunoștință. De altfel, noi toți îl admirăm și îl iubim pe Alcinou[1] pentru că l-a trimis înapoi

---

[1] Alcinou – fiul lui Nausithou și rege al Pheaciei; în drumul său către casă, Ulise a naufragiat pe coasta insulei Scheria; descoperit de Nausicaa, fiica lui Alcinou, a fost bine primit și găzduit în palatul acestuia; după ce-și povestește peripețiile, Alcinou îi oferă o corabie cu care să se poată întoarce în Ithaca.

în patria sa pe cel care l-a rugat să o facă. Te rog, la rîndul meu: salveaz-o pe captiva rămasă fără părinți. Iar dacă nu pot să trăiesc ca o femeie de neam bun, mai bine mor ca să fiu liberă.

Ascultînd aceste cuvinte, Dionysios, în aparență, o plîngea pe Callirhoe, în realitate, pe sine însuși, deoarece își dădea seama că dorința nu i se va împlini.

— Ai încredere, Callirhoe – îi spuse el –, și curaj, căci o să dobîndești ceea ce-ți dorești. O iau drept martoră pe Afrodita, lîngă care ne aflăm. Între timp, o să te tratăm ca pe o stăpînă, nu ca pe o sclavă.

Și ea plecă încredințată că nu va suferi nici o siluire, în timp ce Dionysios ajunse în iatacul său plin de amărăciune.

Și chemîndu-l numai pe Leonas, îi spuse:

— În tot ce fac mă urmărește nenorocul: Eros mă urăște. Mi-am îngropat soția, femeia abia venită fugă de mine, ea, care speram că mi-e oferită de Afrodita în dar și care mi-ar fi schimbat viața, făcînd-o mai fericită decît cea a lui Menelau cu soția sa din Sparta, căci nu cred că Elena era la fel de frumoasă. În plus, cuvintele Callirhoei sînt atît de convingătoare! Zilele mele s-au sfîrșit. În aceeași zi Callirhoe va părăsi aceste locuri, iar eu, viața.

La aceste cuvinte, Leonas prinse să strige:

— Nu-ți dori moartea, stăpîne; tu poruncești și ai orice putere asupra ei, așa că, vrînd-nevrînd, o să-ți facă pe plac; doar am cumpărat-o cu un talant.

— Ai cumpărat-o tu, nenorocitule, pe această femeie de neam? Nu știi că Hermocrate, strateg peste cea mai mare parte a Siciliei, e considerat de toată lumea un om de seamă, pe care Regele perșilor îl admiră și îl iubește și îi trimite în fiecare an daruri, pentru că i-a zdrobit pe mare pe atenieni, vrăjmașii perșilor? Să mă port eu ca un tiran, siluind o persoană liberă, eu, Dionysios, cunoscut pretutindeni pentru cumpătare, să pîngăresc, fără voia ei, o femeie care nu mă vrea, pe aceea pe care n-ar fi pîngărit-o nici tîlharul Theron?

Astea le grăia Dionysios către Leonas, însă, de fapt, nu înceta să spere că o va convinge pe Callirhoe, căci, prin firea lucrurilor, iubirea e dătătoare de speranțe și-și pune nădejdea în micile gingășii zilnice, pentru a-și împlini dorința.

Așadar, chemînd-o pe Plangon, Dionysios îi spuse:

— Mi-ai dovedit îndeajuns cît mi-ești de devotată. Acum las în mîinile tale cel mai important și cel mai de preț dintre bunurile mele: femeia străină. Vreau să nu-i lipsească nimic, ba chiar să trăiască în cea mai mare desfătare. Socoate-o stăpîna ta, îndeplinește-i toate dorințele, acoper-o cu podoabe și cîștigă-mi iubirea ei; laudă-mă cît mai des în fața ei și povestește-i despre mine, așa cum știi tu s-o faci. Vezi să nu-mi spui «stăpînul».

Plangon înțelese porunca, căci era isteață din fire; adunîndu-și, pe ascuns, toate gîndurile către îndeplinirea acestui lucru, ajunse să fie stăpînită de el. Și, într-adevăr, trecîndu-și timpul în preajma Callirhoei, ea nu-i spuse că i s-a poruncit să-i împlinească orice dorință, ci doar își arăta propria ei simpatie de femeie, dorind să-i fie sfătuitoare și să-i cîștige încrederea.

VII. Iată însă ce se-ntîmplă. Dionysios continua să stea la țară, găsind cînd un motiv cînd altul, dar, de fapt, pentru că nu putea să se despartă de Callirhoe, nici nu voia s-o ia cu el, deoarece, o dată văzută, va fi cunoscută pretutindeni, iar frumusețea-i va tîrî în sclavie întreaga Ionie, iar faima ei va urca pînă la Marele Rege. În timpul acestei șederi la țară, cum se interesa cu mare zel de cele mai mici lucruri care priveau moșia, ajunse să critice activitatea vechilului Focas. Acuzația nu merse prea departe, ci se opri la cuvinte.

Atunci, Plangon găsi ocazia potrivită: înfricoșată, cu părul despletit, alergă la Callirhoe și, îmbrățișîndu-i genunchii, îi spuse:

— Te rog, stăpînă, salvează-ne; Dionysios e mîniat pe bărbatul meu și el este, din fire, tot atît de aprig pe cît e de omenos. Nimeni nu ne-ar putea scăpa, afară de tine, căci

Dionysios are să-ți îndeplinească bucuros cel dintîi hatîr pe care-ai să i-l ceri.

Totuși Callirhoe șovăia să se ducă la Dionysios; ea însă nu putu să reziste rugăminților fierbinți ale femeii, de care era legată prin sprijinul primit mai înainte. Așadar, ca să nu pară nerecunoscătoare, îi spuse:

— Și eu sînt sclavă și nu pot vorbi liber, însă, dacă tu socoți că am vreo putere, sînt gata să-l rog pe Dionysios alături de tine; fie s-avem noroc.

Cînd ajunseră, Plangon îi ceru ușierului să-i anunțe stăpînului sosirea Callirhoei. Se întîmpla ca tocmai atunci Dionysios să fie copleșit de suferință: i se sfîrșea pînă și trupul. De bună seamă, cînd auzi de sosirea Callirhoei, luat pe neașteptate, rămase fără grai și se simți învăluit de neguri; totuși se sili să-și revină și zise:

— Să intre.

Oprindu-se la cîțiva pași de el și plecîndu-se pînă-n pămînt, Callirhoe mai întîi roși toată, apoi îngăimă totuși cu glas căznit:

— Cred că-i datorez recunoștință acestei Plangon, pentru că mă iubește ca pe o fiică. De aceea te rog, stăpîne, nu mai fi mîniat pe bărbatul ei, ci binevoiește și nu-l pedepsi.

Callirhoe mai voia să vorbească, dar nu putu, deoarece, înțelegînd șiretlicul lui Plangon, Dionysios îi spuse:

— Da, sînt mîniat și nimeni nu m-a putut face să renunț la uciderea lui Focas și a lui Plangon, după cele ce-au făptuit; ție însă îți fac hatîrul pe care mi l-ai cerut pentru ei, iar voi să știți că numai intervenția Callirhoei v-a salvat.

Plangon îi îmbrățișă genunchii.

— Îmbrățișați genunchii Callirhoei – le zise Dionysios –, căci ea v-a salvat.

Cînd o văzu Plangon pe Callirhoe bucurîndu-se, tare încîntată de favoarea obținută, îi spuse:

— Acum dovedește-i și tu lui Dionysios recunoștința noastră – și, în același timp, o îmbrînci în așa fel, încît Callirhoe, pierzîndu-și echilibrul, căzu atingînd mîna lui Dionysios. Acesta, ca și cum, chipurile, ar fi socotit că nu

se cuvine doar să-i întindă mîna, trăgînd-o spre el, o îmbrățișă, apoi iute îi dădu drumul, ca nu cumva să-i trezească vreo bănuială asupra celor puse la cale.

VIII. Femeile plecară, dar Dionysios simțea încă sărutul, ca pe o otravă care i se răspîndea prin măruntaie și-l cuprindea de pretutindeni, lăsîndu-l surd și fără vedere, incapabil să găsească leac iubirii: orice dar era zadarnic, doar cunoștea mîndria femeii; zadarnice erau amenințarea și forța, doar era sigur că ea ar prefera să moară decît să fie siluită. Nu întrezări deci decît un singur ajutor, pe Plangon, și, trimițînd s-o cheme, îi spuse:

— Tu ai pus la cale primele mișcări ale acestei lucrări și îți sînt recunoscător pentru sărutul prilejuit; el însă m-a salvat dar, totodată, m-a și pierdut. Ca femeie poți îndupleca o altă femeie: vezi cum o s-o faci, iar eu o să te sprijin. Să știi că răsplata îți va fi libertatea și ceva ce sînt încredințat că ți-e cu mult mai scump decît libertatea: viața lui Dionysios.

O dată primită această poruncă, Plangon încerca mereu fel de fel de vicleșuguri și născociri, însă Callirhoe era de neclintit și rămînea credincioasă numai lui Chaireas.

O supuse însă Soarta, singura în fața căreia nu rezistă nici o judecată omenească, fiindcă zeiței îi place să fie mereu biruitoare și din partea ei te poți aștepta la orice. De aceea, și acum rostui o treabă nemaivăzută, ba mai degrabă de necrezut. Merită să aflați cum a făcut-o.

Ea unelti împotriva cinstei tinerei femei. După prima îmbrățișare nupțială plină de iubire, Chaireas și Callirhoe se dăruiră cu aceeași ardoare bucuriei pe care și-o prilejuiau unul altuia, iar patima care-i stăpînea deopotrivă nu lăsă fără rod unirea lor. Așadar, cu puțin timp înainte de căderea Callirhoei, ea rămase grea. Însă din pricina primejdiilor și a suferințelor prin care trecuse după aceea, nu-și dăduse repede seama că e însărcinată.

La începutul celei de-a treia luni, pîntecele începu să i se rotunjească; la baie, Plangon, pricepută în treburile

femeieşti, îşi dădu seama cum stau lucrurile. Deocamdată nu spuse nimic, din pricina mulţimii slujitoarelor care erau de faţă. Dar spre seară, într-o clipă de răgaz, aşezîndu-se pe marginea patului, îi spuse Callirhoei:

— Copilă dragă, să ştii că eşti însărcinată.

Callirhoe izbucni în plîns şi, smulgîndu-şi părul, începu să se tînguiască:

— O, Soartă! şi asta o mai adaugi nenorocirilor mele: să dau naştere unui sclav.

Şi, lovindu-şi pîntecele, grăi:

— Nenorocitule, înainte de a te naşte ai ajuns în mormînt şi ai fost dat pe mîna tîlharilor. Pentru ce fel de viaţă vii pe lume? Cu ce speranţe am să te port în pîntece, pe tine, copil fără tată şi fără patrie şi sclav? Decît să te naşti, mai bine găseşte-ţi moartea!

Dar Plangon îi apucă mîinile cu putere, promiţîndu-i că a doua zi o ajută să scape de prunc mai uşor.

IX. Cînd rămaseră singure, fiecare dintre cele două femei începură să-şi depene propriile gînduri: Plangon îşi spunea că s-a ivit ocazia potrivită pentru ca patima stăpînului să-şi găsească împlinirea şi că, pentru aceasta, pruncul din pîntecele Callirhoei era un bun avocat; femeia găsise o garanţie a convingerii: iubirea de mamă avea să înfrîngă castitatea femeii. Şi Plangon îşi ticluia cît mai convingător planul.

Pe de altă parte, în acelaşi timp, Callirhoe voia să curme viaţa copilului, pentru că-şi spunea: «Să-l nasc eu oare pe nepotul lui Hermocrate ca să slujească unui stăpîn şi să aduc pe lume un prunc al cărui tată nu-l cunoaşte nimeni? Imediat răuvoitorii au să spună: „Pe Callirhoe au lăsat-o grea tîlharii". E de ajuns că sufăr numai eu. Nu ţi-ar ajuta la nimic, copile, să vii pe lume ca să duci o viaţă chinuită, de care ar trebui să fugi de îndată ce te-ai născut. Mori liber, fără a fi cunoscut chinul. Să nu auzi povestindu-se nimic despre mama ta.»

Apoi își schimba iarăși gîndul și o cuprindea un soi de milă pentru cel pe care-l purta în pîntece: «Vrei să-ți omori pruncul? Tu, cea mai nelegiuită dintre femei, ai ajuns să gîndești ca Medeea[1]? Numai că tu pari mai sălbatică decît femeia scită, de vreme ce ei bărbatul îi era dușman, pe cînd tu vrei să-l ucizi pe copilul lui Chaireas și să nu lași nici o amintire a unei căsnicii minunate. Și dacă o să fie băiat? Și dacă are să-i semene tatălui său? Și dacă are să fie mai norocos decît mine? Mama să-l omoare pe cel salvat din mormînt și scăpat de tîlhari? Cîți copii de zei și de regi știm că s-au născut în sclavie, dobîndind apoi renumele părinților lor? Zethos și Amphion și Cirus...[2] Pentru mine ai să te duci chiar tu în Sicilia, copile; ai să-ți cauți tatăl și bunicul și ai să le povestești cele întîmplate mamei tale. De acolo are să se trimită o flotă, care să mă salveze. Tu, copile, ai să-ți redai părinții unul altuia.

Își trecu întreaga noapte cu astfel de gînduri, pînă cînd o prinse somnul pentru scurt timp. Iată însă că, în somn, i se înfățișă imaginea lui Chaireas, întru totul asemănătoare acestuia:

«Ochii frumoși și statura aidoma ei îi erau și
vocea și-aceleași veșminte pe trupu-i erau îmbrăcate.»[3]

Stînd în picioare în fața Callirhoei, grăi:

— Femeie, ți-l încredințez pe fiul nostru.

Mai voia să spună ceva cînd Callirhoe sări, voind să-l îmbrățișeze.

---

[1] Medeea — magiciană vestită, fiica lui Aeetes, regele Colchidei, ținut aflat pe țărmul răsăritean al Pontului Euxin; l-a ajutat pe Iason să pună mîna pe lîna de aur și apoi a fugit cu el; cînd Iason a părăsit-o pentru a se căsători cu Glauce, fiica regelui Corintului, ca să-l pedepsească, Medeea a omorît-o pe aceasta, dar și pe propriii ei copii, avuți cu Iason, sub ochii tatălui lor.

[2] Zethos și Amphion, fiii lui Zeus și ai Antiopei, părăsiți pe muntele Citheron, au reușit să-și răzbune mama persecutată de Dirce; Cirus cel Bătrîn, întemeietorul Imperiului Persan, are, după Herodot, un destin extraordinar înainte de a ajunge la putere (I, 112-120).

[3] *Iliada* XXIII, 66-67.

Astfel, ea se hotărî să-şi crească pruncul, socotind că bărbatul ei i-a dat acest sfat.

X. A doua zi, cînd veni Plangon, îi spuse ce a hotărît. Numai că aceasta nu-i ascunse neajunsul unei asemenea hotărîri:

— Pentru tine, femeie, nu e cu putinţă să creşti un copil la noi, deoarece stăpînul nostru, fiind îndrăgostit de tine, e dispus să nu te facă a lui fără voia ta, din respect şi pudoare, dar să creşti un copil, asta n-o s-o-ngăduie niciodată, din gelozie: are să se socoată jignit dacă te gîndeşti cu toată inima la bărbatul de departe, iar pe el, aici de faţă, nu-l bagi în seamă. Aşadar mi se pare mai bine să omori copilul mainte de a se naşte, decît după ce s-a născut, căci nu cîştigi decît zadarnicele dureri ale facerii şi o sarcină fără nici un rost. Iubirea mea pentru tine mă sfătuieşte să-ţi spun adevărul.

Callirhoei îi veni tare greu, auzind vorbele lui Plangon, şi, căzînd în genunchi, începu s-o roage să o ajute să găsească un şiretlic prin care să-şi poată creşte copilul. Atunci aceasta, după ce o refuză în fel şi chip, amînă răspunsul cu două zile, pentru ca rugăminţile fetei să devină mai fierbinţi şi pentru a-i spori încrederea. După aceea, o puse mai întîi să jure că n-are să destăinuie nimănui viclesugul, apoi, încruntîndu-şi sprîncenele şi frecîndu-şi mîinile, zise:

— Femeie, la fapte mari e nevoie de planuri mari; iar eu, de dragul tău, îmi trădez stăpînul. De aceea, să ştii că nu sînt decît aceste două căi: fie omori copilul, orice s-ar întîmpla, fie el are să se nască cel mai bogat prunc din Ionia, moştenitorul celei mai strălucite case. Iar pe tine, mama lui, o să te facă fericită. Alege calea care-ţi convine.

— Dar cine crezi că e atît de lipsit de judecată – răspunse Callirhoe –, încît să prefere unei vieţi fericite moartea copilului ei, săvîrşită cu propria mînă? Numai că ceea ce-mi spui mi se pare peste putinţă şi de necrezut; lămureşte-mi mai bine lucrurile.

Plangon, făcîndu-şi jocul, o întrebă:

— De cît timp crezi că eşti însărcinată?

— De două luni – răspunse Callirhoe.

— Atunci, timpul e de partea noastră; e cu putinţă să pari că, la şapte luni, ai dat naştere unui prunc al lui Dionysios.

La aceste cuvinte, Callirhoe strigă:

— Mai bine îl omor.

Dar Plangon îi răspunse cu viclenie:

— Judeci bine, femeie, dacă preferi să lepezi copilul. Aşa să facem. De fapt, e mai puţin primejdios decît să-l înşelăm pe stăpîn. Smulge-ţi din suflet orice amintire a obîrşiei tale, renunţă la orice speranţă de a-ţi mai vedea patria. Împacă-te cu soarta de acum şi fii întru totul sclavă.

Aceste îndemnuri ale lui Plangon nu-i treziră nici o bănuială Callirhoei, copilă de neam nobil, care nu cunoscuse viclenia sclavilor.

Dar cu cît cealaltă grăbea înlăturarea copilului, cu atît ei i se făcea mai tare milă de cel pe care-l purta în pîntece, aşa că îi spuse sfetnicei sale:

— Dă-mi răgaz să chibzuiesc bine; trebuie să aleg între două lucruri foarte importante: ori cinstea mea, ori copilul.

Plangon o lăudă iarăşi pentru că nu vrea să se pripească în alegerea pe care trebuia să o facă:

— Balanţa se înclină greu în ambele părţi: într-o parte e credinţa ta de soţie, în cealaltă dragostea de mamă. Dar, în acelaşi timp, nu putem întîrzia mult: mîine trebuie să iei o hotărîre limpede, mai înainte de a se afla starea pîntecelui tău.

Cele două femei se înţeleseră asupra acestor lucruri şi se despărţiră.

XI. Callirhoe urcă la etaj şi, închizînd uşa cu cheia, puse pe pîntece chipul lui Chaireas şi rosti următoarele cuvinte:

— Privește, ne-am făcut trei: bărbatul, nevasta și copilul. Să hotărîm asupra lucrurilor care ne privesc pe toți trei. Eu o să-mi spun părerea cea dintîi, căci vreau să mor ca soție a lui Chaireas și numai a lui. Pentru mine, mai de preț decît părinții, decît patria și decît copilul este grija de a nu cunoaște alt bărbat. Tu, copile, ce alegi în ceea ce te privește? Să mori otrăvit, mai-nainte de a vedea lumina soarelui, și să fii aruncat împreună cu mama ta, poate chiar să ai parte de cinstea unui mormînt, sau să trăiești și să ai doi tați, unul – omul cel mai de vază din Sicilia, celălalt, din Ionia? Dar cînd ai să crești, ușor au să te recunoască părinții tăi: căci sînt convinsă că ai să te naști asemănător la chip tatălui tău și ai să te-ntorci strălucitor pe trierele milesiene; Hermocrate are să-și recunoască cu bucurie nepotul, deja în stare să fie strateg. Copile, porți un vot împotriva mea și ceri să nu murim. Să-l întrebăm și pe tatăl tău. De fapt, însă, el a vorbit, de vreme ce mi s-a arătat în vis și mi-a spus: «Ți-l încredințez pe fiul nostru». Te iau drept martor pe tine, Chaireas, tu mă conduci ca mireasă lui Dionysios.

Cu astfel de gînduri își trecea Callirhoe ziua întreagă și întreaga noapte și se convingea să trăiască, nu pentru ea, ci pentru prunc.

A doua zi, Plangon, sosind la ea, mai întîi se așeză tristă, prefăcîndu-se plină de milă, și amîndouă femeile rămaseră tăcute. Apoi, după un răstimp destul de lung, Plangon întrebă:

— Ce-ai hotărît? Ce facem? Nu e timp de zăbavă.

Callirhoe, care plîngea, copleșită de amărăciune, nu putu răspunde imediat, dar, silindu-se, spuse:

— Copilul mă predă fără voia mea; tu fă ceea ce se cuvine. Mă tem însă ca nu cumva, chiar dacă eu îndur această rușine, Dionysios să nu mă disprețuiască, cu soarta mea ticăloasă, și, socotindu-mă mai degrabă concubina decît soția lui, să refuze să crească pruncul altuia, iar eu să-mi pierd cinstea în zadar.

Nu terminase de vorbit, cînd Plangon spuse:

— Eu m-am gîndit la toate acestea înaintea ta, pentru că acum pe tine te iubesc mai mult decît pe stăpîn. Așa că o să am încredere în firea lui Dionysios, care este un om bun; am să-i cer totuși să jure, chiar dacă e stăpîn; trebuie să fim sigure în ceea ce facem. Iar tu, copilă, încrede-te în jurămîntul lui. Eu mă duc să-i spun hotărîrea ta.

III

I. Dionysios, nemaiputînd îndura suferința pricinuită de iubirea pentru Callirhoe, se hotărîse să se lase să moară de foame și, după ce dăduse toate dispozițiile în acest sens, își scria ultimele dorințe. În testament, el o chema pe Callirhoe să vină alături de el, fie și moartă.

Plangon voia să intre la stăpîn, dar ușierul o opri, deoarece avea poruncă să nu lase pe nimeni înăuntru. Cum cei doi se sfădeau în fața ușii, Dionysios îi auzi și întrebă cine face această zarvă. Ușierul îi răspunse că este Plangon.

— Pică tare prost – spuse Dionysios (deoarece nu mai voia să vadă în fața ochilor nici o mărturie a pasiunii sale) –, cheam-o totuși înăuntru. Iar aceasta, de cum deschise ușa, grăi:

— De ce să te sfîrșești de bunăvoie în suferință, stăpîne, ca și cum dorințele nu ți s-ar fi împlinit, cînd Callirhoe te poftește s-o iei în căsătorie? Pune-ți veșmintele strălucitoare, fă sacrificii, întîmpină-ți mireasa pe care o iubești!

Luat pe neașteptate, Dionysios rămase încremenit, o ceață-i acoperi privirea și, cu totul lipsit de vlagă, părea că și-a dat sufletul. Plangon scoase un țipăt de durere, încît se adună în goană lumea, și întreaga casă începu să-și jelească stăpînul, ca și cum murise cu adevărat.

Callirhoe nu primi această veste fără să verse lacrimi. Situația în care se afla o făcea să-l plîngă pe Dionysios chiar ca pe bărbatul ei. Încet-încet, tîrziu, acesta, venindu-și în fire, rosti cu voce stinsă:

— Ce zeu își bate joc de mine, voind să mă întorc de pe drumul pe care-am și pornit? Ce aud e vis sau realitate? Vrea Callirhoe s-o iau de soție, ea care nu-mi îngăduia nici măcar s-o privesc?

Dar Plangon, care se afla alături, îi spuse:

— Nu te mai chinui zadarnic, neîncrezător în propria ta fericire; eu nu-mi înșel stăpînul: Callirhoe însăși m-a trimis să-ți anunț hotărîrea ei în privința căsătoriei.

— Atunci du-ți pînă la capăt însărcinarea și spune-mi chiar cuvintele ei – răspunse Dionysios. Să-mi spui totul întocmai, fără să scoți și fără să adaugi nimic.

— A spus: «Eu, care aparțin celei dintîi case din Sicilia, am căzut în nenorocire, dar cinstea mi-o păstrez încă. Nu mai am patrie și părinți, singurul lucru pe care nu l-am pierdut e noblețea. Deci, dacă Dionysios vrea să mă aibă țiitoare și să profite de mine ca să-și împlinească poftele, mai bine îmi pun ștreangul de gît, decît să-mi ofer trupul rușinii sclaviei; dacă însă mă vrea soție legiuită, vreau și eu să fiu mamă, pentru ca neamul lui Hermocrate să aibă un urmaș. Dionysios să chibzuiască aceste lucruri, dar nu singur și nici în grabă, ci împreună cu prietenii și rudele, ca nu cumva, mai tîrziu, vreunul să-i spună: „Tu, care crești copiii unei sclave cumpărate, vrei să-ți necinstești casa?" Dacă nu vrea să fie tată, să nu fie nici bărbat!»

Aceste cuvinte îl înflăcărară și mai mult pe Dionysios, dîndu-i o speranță deșartă, căci credea că e iubit; el ridică mîinile spre cer, rugîndu-se:

— De mi-ar fi dat să văd, o Zeus și tu, Soare, un fiu de la Callirhoe! atunci am să mă socot mai fericit decît Marele Rege. Să mergem la ea: hai! Plangon, du-mă tu, cea credincioasă stăpînului tău.

II. Urcînd în încăperile de sus, cel dintîi imbold al lui Dionysios fu să se arunce la picioarele Callirhoei, ca să-i îmbrățișeze genunchii; totuși se stăpîni și, așezîndu-se liniștit, vorbi:

— Am venit să-ți mulțumesc, femeie, că m-ai salvat: dacă tu nu mă voiai, nu aveam de gînd să te siluiesc și, nefiindu-mi dat să te am, hotărîsem să mor. Mă întorc la viață datorită ție. Însă, cu toată această deosebit de mare recunoștință, nu pot să nu te dojenesc: te-ai îndoit că am să

te iau de nevastă, ca să am de la tine copii după legile Eladei. Dacă nu te iubeam, nu mă rugam atît de mult să am parte de această căsătorie. Iar tu, după cum se pare, nu ai cîntărit bine pasiunea mea, dacă ai crezut că am să consider sclavă o femeie de neam şi pe nepotul lui Hermocrate, un fiu nedemn de mine. Îmi spui: «Chibzuieşte». Am chibzuit. Să se teamă, oare, de prietenii mei cea care mi-e mai dragă decît toţi? Va îndrăzni careva să spună că urmaşul meu nu e demn de mine, el, al cărui bunic e mai vrednic decît tatăl său?

În timp ce spunea acestea şi lăcrima, se apropie de Callirhoe; ea, roşind, îl îmbrăţişă uşor şi îi spuse:

— Am încredere în tine, Dionysios, dar nu şi în soarta mea, căci mai ales ea m-a făcut să decad dintr-o stare mai bună. Mă tem că nu şi-a schimbat sentimentele faţă de mine. De aceea tu, oricît de bun şi de drept eşti, ia zeii drept martori – nu pentru tine, ci pentru concetăţenii şi rudele tale –, ca nimeni să nu poată nutri faţă de mine vreun gînd rău, ştiind că tu ai jurat. Femeia singură şi străină poate fi dispreţuită uşor.

— Ce fel de jurăminte vrei să fac în faţa zeilor? întrebă Dionysios. Sînt gata să jur, dacă se poate, suindu-mă în cer şi atingîndu-l chiar pe Zeus.

— Jură-mi pe marea care m-a purtat spre tine, şi pe Afrodita, care m-a scos în calea ta, şi pe Eros, care mă aduce la tine ca mireasă.

Lui Dionysios îi plăcură aceste cuvinte şi făcu repede jurămîntul.

Patima iubirii îl umplea de nerăbdare, făcîndu-l să nu poată îndura răstimpul cuvenit nunţii: căci e greu să te stăpîneşti cînd ţi-e cu putinţă să dai frîu liber pasiunii. Dar Dionysios, bărbat cu educaţie aleasă, deşi copleşit de furtună şi cu sufletul înecat în zbucium, se silea totuşi să se ridice deasupra vîltorii, din uriaşul val al pasiunii. Aşa încît, în acele momente, se cufundă în următoarele socoteli: «Să prăznuiesc oare nunta în acest loc retras, ca şi cum m-aş căsători într-adevăr cu o sclavă? N-o să fiu într-atît de

nerecunoscător, încît să nu fac din nunta Callirhoei o mare sărbătoare. Acesta trebuie să fie primul semn de prețuire pentru soția mea. Iar în ce mă privește, este o chezășie pentru viitor: căci mai iute decît orice pe lume este Zvonul; el o pornește prin văzduh, avînd toate drumurile deschise, și nu-i poate fi ascuns nici un lucru neobișnuit. Îl și văd alergînd să povestească în Sicilia noua întîmplare: „Callirhoe trăiește, căci niște jefuitori de morminte l-au spart pe al ei, au răpit-o și au vîndut-o în Milet". De îndată, se vor porni pe mare trierele Siracuzei și Hermocrate strategul, ca să-și ceară fiica înapoi. Ce-o să-i spun? „Mi-a vîndut-o Theron". Dar unde e Theron? Și chiar dacă o să mă creadă, am să-i spun adevărul: „Sînt tăinuitorul unui tîlhar"? Pregătește-ți apărarea, Dionysios. Poate că are să trebuiască să-ți susții cazul chiar în fața Marelui Rege. Atunci ar fi mai bine să spui: „Am auzit, nu știu unde, că o femeie liberă a venit în ținutul nostru; cu încuviințarea ei, am luat-o în căsătorie, după lege, în acest oraș, în mod public". Iată prin ce-am să-l conving mai bine pe socrul meu că nu sînt nedemn de căsătoria cu fiica lui. Rabdă, suflete, acest scurt răstimp, ca să te bucuri cît mai mult de o desfătare pe care nimic nu o poate stîrbi. O să fiu mai tare, în cazul unui proces, dacă, în chip legiuit, apar ca soț și nu ca stăpîn.»

Luînd atare hotărîre, îl chemă pe Leonas:

— Du-te la oraș – îi zise; pregătește o nuntă strălucită; să fie adunate turme întregi; să se aducă pe uscat și pe mare grîu și vin; am hotărît să ofer cetății un ospăț public.

După ce stabili cu grijă toate cele cuvenite, a doua zi făcu el însuși drumul în trăsură, dar pentru că nu voia ca mulțimea să o vadă pe Callirhoe, aceasta trebuia să fie dusă cu barca, spre seară, pînă la casa pe care Dionysios o avea chiar în portul Dokimos. El îi încredință lui Plangon sarcina de a-i purta de grijă femeii.

Pentru că urma să plece de la moșie, Callirhoe dori mai întîi să se roage Afroditei și, ducîndu-se la templu, după ce le ceru tuturor să plece, i se adresă zeiței cu aceste cuvinte:

— Stăpînă Afrodita, am să-ți aduc drepte învinuiri sau am să-ți arăt recunoștință? Cînd eram fecioară, tu m-ai unit cu Chaireas și, acum, după el, mă conduci la alt mire. N-aș fi venit să te invoc pe tine și pe fiul tău, dacă nu m-ar fi predat în mîinile tale acest prunc – zise ea, arătîndu-și pîntecele. Deci nu pentru mine te rog, ci pentru el. Fă ca minciuna mea să nu fie descoperită. Pentru că nu are un tată adevărat, să treacă drept fiul lui Dionysios; iar cînd o să fie mare, să-și găsească și celălalt tată.

Văzînd-o ieșind din templu spre mare, pe marinari îi cuprinse spaima, crezînd că Afrodita însăși vine să se suie pe vas, și se năpustiră cu toții să-i cadă la picioare. Datorită însuflețirii ce-i cuprinsese pe vîslași, vasul ajunse în port în mai puțin timp decît ar fi luat povestirea călătoriei.

În această vreme însă, din zori orașul era împodobit cu colane de flori. Fiecare oferea jertfe, nu numai în temple, ci chiar în fața propriei case. Lumea se întreba cine e mireasa și se născoceau povești; datorită frumuseții acestei femei necunoscute, gloata era convinsă că este vorba de o nereidă ieșită din mare sau de o zeiță apărută pe moșia lui Dionysios: așa povesteau năierii. Toți aveau o singură dorință: s-o vadă pe Callirhoe, și, de aceea, mulțimea se adună în jurul templului Concordiei, unde, după obicei, mirele își întîmpina mireasa.

Atunci, pentru prima dată de la ieșirea din mormînt, Callirhoe își puse podoabe, deoarece, o dată ce hotărîse să se mărite, și țara și neamul le socotea ca făcînd parte din frumusețea ei. După ce își puse rochia milesiană și cununa de mireasă, își îndreptă privirile asupra mulțimii. Atunci, un strigăt se ridică din toate piepturile: «Se mărită Afrodita!» La picioare i se așterneau covoare de purpură, trandafiri, viorele și, în mers, oamenii o stropeau cu mirodenii; mulțimea se sui, înghesuindu-se, pe acoperișuri.

Și totuși, și în această zi, se mînie din nou acel zeu pizmaș: cum? o s-o spun puțin mai încolo. Vreau însă, mai întîi, să povestesc ce s-a întîmplat la Siracuza în tot acel timp.

III. Tîlharii nu avuseseră grijă să închidă mormîntul, atît de tare se grăbeau să fugă cît mai era noapte; Chaireas însă, aşteptînd să se crape de ziuă, veni la mormînt, pasămite pentru a aduce cununi şi libaţii, de fapt cu hotărîrea de a-şi pune capăt zilelor, căci nu putea suporta să trăiască separat de Callirhoe şi socotea că numai moartea are să-i vindece această suferinţă. Numai că, ajuns acolo, găsi pietrele scoase de la locul lor, lăsînd să se vadă intrarea în mormînt. Priveliştea îl făcu să încremenească, uluit de spaimă, căci îşi dădu seama de ce s-a întîmplat. Iar Zvonul-crainic dezvălui repede siracuzanilor această ştire extraordinară. Toată suflarea alergă la mormînt, dar nimeni nu îndrăzni să pătrundă înăuntru mai înainte de a afla porunca lui Hermocrate. Cel trimis la strateg îi înfăţişă totul de-a fir a păr. Părea de necrezut faptul că moarta nu se mai afla acolo. Atunci, Chaireas se năpusti el însuşi înăuntru, împins de dorinţa de a o revedea pe Callirhoe, fie şi moartă; însă cercetînd mormîntul, nu putu găsi nimic. Neîncrezători, mulţi intrară după el, dar rămaseră tot încurcaţi, şi cineva, care privea nemişcat, zise:

— Prinosurile funerare au fost furate: asta este lucrarea unor jefuitori de morminte; dar unde e moarta?

Numeroase presupuneri şi felurite păreri puseră stăpînire pe mulţime. Iar Chaireas, privind spre cer, grăi, înălţîndu-şi mîinile:

— Ce zeu mi-a devenit rival, răpindu-mi-o pe Callirhoe şi acum o ţine în puterea lui, fără voia ei, ci siluită de-o soartă potrivnică? De-aceea a şi murit pe neaşteptate, ca să nu fie atinsă de boală, asemenea Ariadnei, smulsă lui Teseu de Dionysos[1], şi Semelei[2], cea răpită de Zeus: într-adevăr,

---

[1] După ce a fost părăsită de Teseu pe insula Naxos, Ariadna a fost găsită de zeul Dionysos, care a luat-o în căsătorie; ca dar de nuntă, acesta i-a oferit o coroană de aur, făurită de Hephaistos, coroană care mai tîrziu a fost transformată în constelaţie.

[2] Semele – fiica lui Cadmos şi a Harmoniei; a fost iubită de Zeus, cu care a avut un fiu, pe Dionysos; sfătuită în mod perfid de Hera să-i ceară lui Zeus să i se înfăţişeze în toată splendoarea sa, Semele a căzut fulgerată de strălucirea zeului; mai tîrziu, fiul ei a dus-o printre zeii olimpieni.

nu știam că am drept soție o zeiță și că ea era mai presus de cei din jurul nostru. Dar ea nu trebuia să plece dintre muritori atît de repede și din acest motiv. Și Thetis era zeiță, însă a rămas lîngă Peleu și i-a dăruit un fiu, pe cînd eu am fost părăsit cînd iubirea mi-era mai arzătoare. Ce-o să se-ntîmple cu nenorocitul de mine? Să mă omor? Și lîngă cine să fiu înmormîntat? Căci astă speranță mai aveam în suferința mea. Dacă n-am putut păstra același iatac cu Callirhoe, să fi dobîndit măcar același mormînt.

Am să mă dezvinovățesc în fața ta, stăpînă a sufletului meu. Tu mă silești să trăiesc, căci am să te caut pe pămînt și pe mare și, de-oi putea, am să mă sui chiar în cer. Te rog numai un lucru, soția mea: să nu fugi de mine.

La aceste cuvinte mulțimea izbucni în plînsete de jale și toți începură a boci ca și cum Callirhoe ar fi murit chiar atunci.

Pe dată se traseră trierele la apă și oamenii își împărțiră drumurile pe care să pornească cercetările. Hermocrate însuși căuta în Sicilia, Chaireas în Libia; unii fură trimiși în Italia, altora li se porunci să treacă marea pînă în Ionia. Numai că această cercetare făcută de oameni nu dădea roade; Soarta scoase la lumină adevărul, ea, fără de care nu se poate desăvîrși nimic, ceea ce se va vedea din cele întîmplate.

După ce jefuitorii de morminte vîndură marfa atît de greu de plasat, adică femeia, părăsiră Miletul și se îndreptară pe mare spre Creta, căci auziseră că este o insulă mare și bogată și sperau ca aici să-și desfacă ușor, la preț bun, celelalte mărfuri. Un vînt năprasnic îi surprinse și-i goni înspre Marea Ioniei, iar acolo mai rătăciră mult pe o mare pustie. Tunete și fulgere și o noapte fără sfîrșit se abătură asupra nelegiuiților, Pronia arătîndu-le astfel că pînă atunci avuseseră parte de o călătorie liniștită numai datorită Callirhoei. În fiecare clipă vedeau moartea cu ochii, dar zeul nu se grăbea să-i scape de frică, făcînd ca naufragiul lor să dureze. Așa că pămîntul nu-i primea pe nelegiuiți, care, rămînînd pe mare timp îndelungat, începură să ducă

lipsă de cele necesare și mai cu seamă de apă: nu le era de nici un folos averea obținută pe căi necinstite, ci mureau de sete înconjurați de aur. Se căiau prea tîrziu de ceea ce cutezaseră să facă, acuzîndu-se unul pe altul că nu s-au ales cu nimic.

Deci toți ceilalți mureau de sete, pe cînd Theron umbla cu vicleșuguri chiar și în aceste momente grele: el fura apă, jefuindu-i chiar pe tovarășii săi de tîlhărie. De aceea își imagina că i-a izbutit un mare șiretlic, însă, de fapt, nu era decît lucrarea Proniei cerești care îl păstra pentru torturi și răstignirea pe cruce.

Triera care îl purta pe Chaireas dădu tocmai peste micul vas care plutea în derivă și, la început, îl ocoli, socotindu-l un vas de pirați; apoi însă, văzînd cei de pe trieră că nu are cîrmaci și că e zvîrlit de valuri la întîmplare, se ridică un strigăt: «Vasul nu are echipaj! Să nu ne temem! Să ne apropiem și să cercetăm ciudățenia asta.» Încuviințarea o dădu cîrmaciul, căci Chaireas, cu capul acoperit, plîngea în pîntecele corabiei. Cînd se apropiară, mai întîi îi strigară pe cei dinăuntru; cum însă nu le răspundea nimeni, cineva de pe trieră trecu pe vas, dar nu văzu nimic altceva decît aur și oameni morți, lucru pe care-l povesti marinarilor: aceștia se bucurară, crezînd c-a dat norocul peste ei și că au găsit pe mare o comoară. La strigătele lor de bucurie, Chaireas întrebă ce s-a întîmplat. Cînd află, voi să vadă și el acest lucru nemaipomenit. Recunoscînd însă prinosurile funebre, își sfîșie veșmintele urlînd din răsputeri:

— Sărmană Callirhoe, toate astea sînt ale tale. Iată cununa pe care eu ți-am pus-o pe cap; asta ți-a dat-o tatăl tău.... asta mama... uite și rochia de mireasă. Vasul acesta ți-a devenit mormînt. Văd lucrurile tale, dar tu unde ești? Dintre darurile funerare lipsește numai moarta.

Auzind acestea, Theron rămase întins asemenea cadavrelor și, de fapt, era pe jumătate mort. Mult timp își respectă hotărîrea de a nu grăi și de a nu mișca deloc, căci era lesne de-nțeles ce avea să i se întîmple. Dar, din fire, omul iubește viața și chiar și-n cele mai nenorocite împrejurări

nădăjduiește o schimbare în bine. Zeul care l-a creat a semănat această amăgire în sufletul lui, pentru ca omul să nu fugă de viața plină de suferință. În cele din urmă, împins de sete, rosti mai întîi un singur cuvînt: «Apă». Apoi însă, după ce i se dădu să bea și căpătă toate îngrijirile necesare, Chaireas se așeză lîngă el și îl întrebă:

— Cine ești? Încotro mergeți? De unde aveți aceste lucruri? Și ce-ați făcut cu stăpîna lor?

Dar Theron nu-și uită înnăscuta viclenie și zise:

— Sînt din Creta și călătoresc spre Ionia; îl caut pe fratele meu, care e soldat. Am fost părăsit de cei de pe corabia mea în Cefalonia, de unde ei au plecat repede în largul mării. M-am îmbarcat pe acest vas care, din fericire, tocmai trecea pe acolo. Am ajuns pe această mare azvîrliți de niște vînturi năprasnice; apoi, vîntul a căzut, așternîndu-se o mare liniște, care a durat timp îndelungat, și toți au pierit de sete; numai pe mine m-a scăpat cucernicia mea.

Auzind acestea, Chaireas porunci ca vasul să fie legat de trieră, pînă să ancoreze în porturile Siracuzei.

IV. Dar Zvonul ajunse înaintea lor, fiind iute din fire; atunci însă se grăbi mai tare ca de obicei, avînd de dus atîtea vești noi și nemaiauzite. Drept urmare, toată suflarea veni în goană pe malul mării, arătînd cele mai variate simțăminte: jale, uimire, curiozitate, neîncredere, căci această poveste nemaipomenită îi năucise pe toți.

Cînd mama Callirhoei văzu darurile funerare, începu să se tînguie:

— Pe toate le recunosc; numai tu lipsești, fata mea. Nemaipomenit jaf! Hoții nu s-au atins de haine și de aur și mi-au furat numai copila.

Femeile își loveau pieptul, făcînd să răsune țărmurile și porturile, tînguirea lor înălțîndu-se peste pămînt și mare. Hermocrate, ca strateg și om cu experiență, declară:

— Nu aici trebuie să ne punem întrebări, ci să facem o cercetare după lege. Să mergem la adunare. Cine știe dacă n-o să fie nevoie și de judecători?

«Cuvîntul el nu-l sfîrșise»[1] că teatrul era deja plin. La această adunare luară parte chiar și femeile. Așadar, poporul era înfierbîntat, iar Chaireas se înfățișă cel dintîi, îmbrăcat în haine cernite, palid, neîngrijit, ca și cum o ducea la groapă pe soția sa; el nu voi să se urce pe tribună, ci, stînd în picioare lîngă ea, mai întîi plînse mult timp și, dorind să vorbească, nu izbuti; atunci, mulțimea îi strigă: «Liniștește-te și vorbește!»

Atunci el făcu efortul să ridice privirea și grăi:

— Clipa aceasta nu era potrivită pentru discursuri, ci pentru jale și doliu, însă eu vorbesc așa cum trăiesc, de nevoie, pînă am să găsesc trupul neînsuflețit al Callirhoei. De fapt, de aceea am plecat de aici pe mare, fără să știu dacă această călătorie a fost fericită sau nefericită. Am văzut un vas care, pe vreme bună, rătăcea fără țintă. Uimiți, ne-am apropiat. Pe vas, mi s-a părut că văd mormîntul sărmanei mele soții: se aflau acolo toate darurile sale, dar nu și trupul ei. Erau o mulțime de leșuri, însă nici unul nu era al Callirhoei. Iar acest ins a fost găsit printre ele, pe jumătate mort. Îngrijindu-l, eu l-am readus la viață și l-am păstrat pentru voi.

În acest timp, slujitori publici îl aduceau în teatru pe Theron, pus în lanțuri, cu o suită care i se potrivea foarte bine: căci îl însoțeau o roată, scaunul de tortură, torțele și bicele, Pronia dîndu-i răsplata pentru cele făptuite.

După ce fu așezat în mijloc, în fața arhonților, unul dintre ei îl întrebă:

— Cine ești?

— Demetrios – răspunse el.

— De unde?

— Din Creta.

— Ce știi? Vorbește!

— Pe cînd navigam spre Ionia, pentru a-l vedea pe fratele meu, corabia m-a părăsit, apoi m-am îmbarcat pe un

---

[1] *Iliada* X, 540 și *Odiseea* XVI, 11 și 359.

vas ce trecea prin apropiere. Atunci îi socoteam pe cei de pe vas negustori, acum pricep că, de fapt, erau jefuitori de morminte. Rămînînd pe mare mult timp, toți ceilalți au pierit de sete, iar eu abia am fost salvat, pentru că n-am făptuit nimic rău în viața mea. Așa că voi, siracuzani, popor binecunoscut pentru omenia voastră, nu fiți mai cruzi cu mine decît au fost setea și marea.

Aceste cuvinte mișcătoare treziră mila mulțimii și poate oamenii s-ar fi lăsat înduioșați, astfel încît Theron ar fi putut obține provizii pentru drum, dacă un daimon, răzbunător al Callirhoei, nu s-ar fi mîniat împotriva lui din pricina cuvintelor sale mincinoase și convingătoare; căci, altfel, era cît pe ce să se întîmple lucrul cel mai îngrozitor cu putință: siracuzanii ar fi fost încredințați că a fost salvat prin pietatea sa doar acela care singur fusese salvat de ticăloșie; așadar, Theron urma să fie pedepsit și mai aspru.

Un pescar, care ședea în mijlocul mulțimii, îl recunoscu pe Theron și spuse încet către vecinii săi:

— Pe ăsta eu l-am mai văzut și mai-nainte învîrtindu-se prin portul nostru.

Vorbele lui ajunseră iute la urechile mai multor oameni și unul dintre ei strigă: «Minte!». Drept urmare, întreg poporul se întoarse și arhonții îi cerură celui care vorbise primul să coboare; dar pentru că Theron nu recunoștea, se întări credința în cuvintele pescarului. Fură chemați pe dată călăii și începură a-l biciui pe nelegiuit; trecut apoi cînd prin foc cînd prin fier, el rezistă cît se poate de bine și puțin a lipsit să nu biruie torturile.

Numai că, în fiecare om, mare este forța conștiinței, iar adevărul, atotputernic; de aceea, Theron, cu greu și încet, mărturisi totuși. Așadar, el începu să povestească:

— Văzînd că se îngroapă o comoară, am adunat niște tîlhari și am deschis mormîntul: pe moartă am găsit-o în viață; luînd tot ce se găsea acolo, am încărcat vasul; îndreptîndu-ne spre Milet, am vîndut numai femeia, iar restul l-am dus spre Creta; împinși însă spre Marea Ionică, ați văzut și voi ce am pățit.

Povesti totul, numai numele cumpărătorului îl trecu sub tăcere. Aceste cuvinte umplură inimile tuturor, în același timp, de bucurie și de tristețe: bucurie, deoarece Callirhoe trăia; amărăciune, pentru că fusese vîndută. Totuși, pentru Theron se votă condamnarea la moarte, dar Chaireas se rugă să nu-l omoare acum, «ca să vină cu mine – zicea el – să mi-i arate pe cumpărători. Dați-vă seama că sînt la ananghie: vorbesc în apărarea celui ce mi-a vîndut soția».

Hermocrate se opuse acestui lucru, spunînd:

— E mai bine să împlinim o cercetare anevoioasă decît să nesocotim legile. Vă cer vouă, cetățeni ai Siracuzei, să vă amintiți ce am făcut cînd v-am fost strateg și să mă răsplătiți acum cu recunoștința voastră pentru fiica mea. Trimiteți o solie după ea: s-o aducem înapoi, liberă.

Nu terminase încă de vorbit, cînd mulțimea strigă:

— Toată lumea pe corăbii! – și cea mai mare parte a sfatului se oferi să plece. Dar Hermocrate interveni:

— Vă sînt recunoscător tuturor pentru cinstea pe care ne-o faceți, însă e de ajuns o delegație formată din doi oameni din rîndul poporului și doi din rîndul sfatului; de altfel, are să fie trimis și Chaireas, care va pleca o dată cu ei.

Se stabili acest lucru și se întări oficial hotărîrea, apoi Hermocrate puse capăt adunării. O mare parte a mulțimii îl însoți pe Theron la locul execuției. El fu crucificat în fața mormîntului Callirhoei și de pe cruce vedea chiar marea pe care o dusese, ca pe o captivă, pe fiica lui Hermocrate, pe care n-o putuseră lua în sclavie nici măcar atenienii.

V. Toți ceilalți erau de părere să se aștepte anotimpul favorabil navigației și să plece în larg la prima rază a primăverii, căci era încă iarnă și li se părea cu totul imposibilă o traversare pînă în Marea Ionică. Numai că Chaireas nu avea răbdare, fiind gata ca, împins de iubirea pentru Callirhoe, să-și înjghebe o plută cu care să se arunce în voia valurilor și să se lase dus de vînturi. Astfel că membrii delegației nu voiau să-l facă să zăbovească, din

respect pentru el însuși și, mai cu seamă, pentru Hermocrate, și se pregătiră să plece pe mare.

Siracuzanii trimiseră o expediție în numele cetății, ca să dea mai mult prestigiu soliei. Coborîră la apă vestita trieră amiral, care mai purta încă însemnele victoriei. Iar cînd sosi ziua hotărîtă pentru plecare, mulțimea alergă grămadă în port, și nu numai bărbați, ci și femei și copii: se puteau vedea în același timp rugăminți, lacrimi, tînguiri, îndemnuri, frică, îndrăzneală, deznădejde, speranță. Ariston, tatăl lui Chaireas, sfîrșit de bătrînețe și de boală, adus și el, pe brațe, se prinse de gîtul fiului său și, agățat de el, îi spuse plîngînd:

— Cui mă lași, fiule, pe mine, biet bătrîn în pragul morții? Doar e limpede că n-am să te mai văd. Așteaptă, fie și cîteva zile, să mor în brațele tale; îngroapă-mă și pleacă după aceea.

Iar mama sa îi îmbrățișă genunchii:

— Și eu te rog, fiule, nu mă lăsa aici singură; ia pe trieră această încărcătură ușoară; dacă am să-ți fiu povară supărătoare, aruncă-mă în marea pe care pleci tu.

Spunînd acestea, își sfîșia veșmintele pe piept și, arătîndu-și sînii dezveliți, spuse:

— Copile,

«Respectă-i și-ai milă de mine,

Mama, de dîndu-ți eu țîță, cîndva uitat-ai necazul»[1].

Chaireas, zdrobit de rugămințile părinților săi, se aruncă de pe corabie în mare, voind să se omoare, ca să evite trista alegere: fie să n-o mai caute pe Callirhoe, fie să-și amărască părinții. Dar corăbierii săriră repede și, cu mare caznă, îl scoaseră din valuri. După aceea, Hermocrate împrăștie mulțimea și porunci cîrmaciului să pornească imediat în larg. Se petrecu însă atunci și un act de prietenie de o mare noblețe. Căci Polycharm, tovarășul lui Chaireas, nu fu văzut în acele momente printre ceilalți; el le spusese părinților:

---

[1] *Iliada*, XXII, 82-83.

— Chaireas mi-e prieten, da, prieten, însă nu pînă-ntr-atît încît să înfrunt împreună cu el cele mai mari primejdii. Iată de ce, pînă pornește în larg, o să mă țin deoparte.

Numai că, atunci cînd nava se îndepărtă de țărm, Polycharm își luă rămas-bun de la ei de la pupa, pentru ca să nu-l poată reține.

O dată plecat din port, Chaireas își îndreptă privirile asupra mării, spunînd:

— Poartă-mă, mare, pe drumul pe care-ai purtat-o pe Callirhoe. Te rog pe tine, Poseidon: fie ca ea să se întoarcă împreună cu noi, fie ca eu, fără ea, să nu mă mai întorc de acolo. Căci dacă nu pot să-mi aduc înapoi soția, vreau să îndur alături de ea chiar și sclavia.

VI. Un vînt prielnic luă în primire triera, care parcă alerga pe urmele navei ușoare a piraților. Ajunseră în Ionia în aceeași zi și aruncară ancora la țărmul moșiei lui Dionysios. Istoviți, coborînd pe uscat, se grăbiră să se îngrijească de cele necesare odihnei lor: întinseră corturi și pregătiră merindele, în timp ce Chaireas plecă împreună cu Polycharm să cerceteze împrejurimile.

— Cum putem s-o găsim acum pe Callirhoe? întrebă el. Mă tem foarte ca Theron să nu ne fi înșelat și ca nefericita să nu fi murit. Dacă însă, într-adevăr, a fost vîndută, cine știe unde? Asia e mare.

În timp ce mergeau ei fără nici o țintă, dădură peste templul Afroditei. Atunci, hotărîră să îngenuncheze în fața zeiței și Chaireas se aruncă la genunchii acesteia:

— Tu, stăpînă, mi-ai arătat-o cea dintîi pe Callirhoe la sărbătoarea ta; tu să mi-o înapoiezi acum pe aceea pe care ai binevoit să mi-o dai atunci.

Iar cînd ridică privirile, văzu lîngă zeiță chipul Callirhoei, lucrat în aur, ofrandă a lui Dionysios.

«Lui pe dată genunchii și inima-n piept i se topiră[1]», îl cuprinse amețeala și se prăvăli la pămînt. Văzîndu-l, preo-

[1] *Iliada* XXI, 114.

casa templului îi dădu apă și se strădui să-l aducă în simțiri, spunîndu-i:

— Ține-ți firea, fiule! Zeița i-a năucit și pe mulți alții mainte, căci ea se arată pe aici și se înfățișează cu chip omenesc. Iată deci o foarte bună prevestire. Vezi chipul acesta de aur? Această femeie era sclavă, iar Afrodita a făcut-o stăpîna noastră, a tuturor.

— Cine este? întrebă Chaireas.

— Este stăpîna acestor locuri, fiule, soția lui Dionysios, omul cel mai de vază din Ionia.

La aceste cuvinte, Polycharm, ca om cu judecată ce se afla, nu-l mai lăsă pe Chaireas să vorbească, ci, luîndu-l de braț, îl scoase de acolo, deoarece nu voia să se afle cine sînt, mai înainte de a chibzui bine cum stau lucrurile și de a rîndui totul amîndoi împreună. Chaireas nu mai spuse nimic cît se află în fața preotesei, silindu-se să tacă, numai lacrimile îi țîșniră din ochi fără a le putea opri; dar, cînd ajunse mai departe de templu, se aruncă la pămînt, strigînd:

— O, mare milostivă! de ce m-ai salvat, scăpîndu-mă de primejdia valurilor? Oare pentru ca, după ce-am învins talazurile, să o văd pe Callirhoe soția altuia? Nu m-aș fi așteptat să se întîmple acest lucru nici dacă aș fi murit. Ce mă fac, nenorocitul de mine? Speram să te iau înapoi de la stăpînul tău, convins că, printr-o răscumpărare, am să-l înduplec pe cel care te-a cumpărat; iar acum te găsesc în bogăție, poate chiar regină. Aș fi fost cu mult mai fericit dacă te-aș fi găsit cerșetoare. Să mă înfățișez lui Dionysios și să-i spun: «Dă-mi înapoi soția?» Cine-i poate spune asta unui om însurat? Ba chiar, dac-am să te-ntîlnesc, n-am să mă pot apropia de tine ca să-ți vorbesc și, mai mult, mi-e interzis chiar cel mai simplu gest de om al cetății: să te salut. O să înfrunt poate chiar primejdia de a muri pentru a fi ibovnicul propriei mele soții.

Pe cînd se tînguia Chaireas astfel, Polycharm încerca să-l îmbărbăteze.

VII. În acest răstimp, Focas, vechilul lui Dionysios, văzînd lîngă țărm o trieră de război, nu rămase nepăsător; apropiindu-se cu vorbe frumoase de unul dintre năieri, află de la acesta tot adevărul: cine și de unde erau străinii și pentru ce au pornit pe mare. Astfel, își dădu seama că triera aceasta îi aduce un mare necaz lui Dionysios, care nu va putea rămîne în viață, dacă o pierdea pe Callirhoe. Ca servitor devotat stăpînului său, el se hotărî să preîntîmpine nenorocirea și să stingă un război, nu mare și nici public, ci care privea doar casa lui Dionysios; pentru aceasta, porni în goana calului spre un post de gardă format din barbari și-i anunță că în împrejurimi se ascunde o trieră vrăjmașă, ancorată pe furiș, poate pentru a spiona sau poate pentru lovituri piratерești, că e în interesul Marelui Rege să fie înlăturată înainte de a provoca vreun rău. Focas izbuti să-i convingă pe barbari și-i luă cu sine în formație de luptă. Drept urmare, aceștia căzură asupra trierei în mijlocul nopții și-i puseră foc, aruncînd torțe; triera arse, iar oamenii, cîți mai rămaseră în viață, luați prizonieri și puși în lanțuri, fură duși în stanițe.

Cînd se făcu împărțirea prizonierilor, Chaireas și Polycharm se rugară să fie cumpărați de un singur stăpîn și cel care îi obținuse îi vîndu în Caria. Acolo, tîrînd lanțuri grele la picioare, munciră pentru Mitridate.

Iar Callirhoe avu un vis: Chaireas venea în fața ei, pus în lanțuri, și voia să se apropie ca să-i vorbească, însă nu putea. În vis, scoase un strigăt de durere, puternic și răsunător: «Chaireas, vino!»

Dionysios auzea atunci pentru prima dată numele lui Chaireas și-și întrebă soția, care era deosebit de tulburată:

— Cine e cel pe care-l strigi?

Atunci, pe Callirhoe o trădară lacrimile și, pentru că nu-și mai putea ascunde suferința, dădu glas pasiunii:

— E un om nefericit, bărbatul care, fecioară fiind, m-a luat de soție și care nu-și găsește fericirea nici măcar în visele mele: căci adineauri mi-a apărut ferecat în lanțuri. Numai că tu, sărmane, ai murit, umblînd în căutarea mea

(doar e limpede că legăturile tale înseamnă moarte), pe cînd eu trăiesc și mă bucur de huzur, culcîndu-mă într-un pat incrustat cu aur, alături de alt bărbat. Am să te însoțesc însă, nu după mult timp. Dacă, în viață fiind, nu ne-am putut bucura unul de altul, în moarte o să fim împreună.

La auzul acestor cuvinte, pe Dionysios îl încercară tot felul de sentimente: era cuprins de gelozie, deoarece Callirhoe îl iubea pe Chaireas chiar și mort, îl copleșea și spaima că ea o să-și ia viața; se liniștea totuși la gîndul că, pentru Callirhoe, primul ei bărbat murise; prin urmare, ea n-o să-l părăsească pe Dionysios, pentru că Chaireas nu mai exista. Astfel, el își mîngîie pe cît putu soția și veghe, zile în șir, de teamă ca ea să nu-și pună capăt zilelor. Dar jalea Callirhoei fu risipită de speranța că poate Chaireas trăia și că visul ei fusese mincinos și, mai ales, de pîntecele ce-i purta rod: căci la șapte luni după nuntă, aduse pe lume un fiu, pasămite al lui Dionysios, în fapt însă al lui Chaireas. Cetatea rîndui o mare sărbătoare și, de peste tot, veniră solii care împărtășeau bucuria milesienilor datorată sporirii casei lui Dionysios. Iar acesta, de bucurie, lăsă totul în mîinile soției sale, făcînd-o stăpînă peste întreaga casă. Umplu templele cu daruri și, în cadrul unor ceremonii publice, oferi cetățenilor ospețe.

VIII. Callirhoe, care trăia cu spaima ca taina ei să nu fie dată la iveală, hotărî să o elibereze pe Plangon, singura care, în afara ei, știa că era însărcinată înainte de a veni la Dionysios, vrînd să fie sigură nu numai de sentimentele acesteia, ci și de propria ei situație.

— Sînt bucuros să o răsplătesc pe Plangon pentru serviciile aduse iubirii mele – zise Dionysios. Am face însă o nedreptate dacă am recompensa-o numai pe slujitoare și nu am aduce mulțumiri Afroditei, în preajma căreia ne-am văzut pentru prima dată unul pe altul.

— Eu doresc chiar mai mult decît tine – spuse Callirhoe, căci eu îi datorez mai multă recunoștință. Numai că acum

sînt încă lăuză; să mai aşteptăm cîteva zile: atunci o să putem pleca la ţară fără primejdie.

Ea se înzdrăveni repede după naştere şi se făcu mai frumoasă şi mai impunătoare, nemaifiind de-acum o copilă, ci o femeie în plină floare. O dată ajunşi la ţară, Focas pregăti petreceri strălucite, căci, din cetate, îi însoţiseră o grămadă de oameni.

Cînd se pregătea să înceapă sacrificiul, Dionysios grăi:

— Stăpînă Afrodita, ţie îţi datorez întreaga mea fericire. Datorită ţie o am pe Callirhoe, prin tine am un fiu şi tot prin tine sînt soţ şi părinte. Îmi era de ajuns Callirhoe, care mi-e mai dragă decît patria şi părinţii, dar sînt fericit că am acest copil, care mă leagă mai strîns de mama care i-a dat viaţă. Am prin el o chezăşie a bunătăţii mele faţă de ea. Te rog, stăpînă, păstrează-mi-o pe Callirhoe, iar Callirhoei păstrează-i fiul.

Mulţimea care-l înconjura îi ură să i se împlinească dorinţele şi-i zvîrliră care trandafiri, care viorele, care ghirlande întregi, astfel încît sanctuarul se umplu de flori.

Dionysios îşi rostise rugămintea în auzul tuturor, dar Callirhoe dori să vorbească singură cu Afrodita. Mai întîi i-l puse în braţe pe fiul său şi avu în faţa ochilor cea mai frumoasă privelişte, cum nici un pictor n-a mai pictat, nici un cioplitor n-a mai cioplit, nici un poet n-a mai descris pînă acum, căci nici unul dintre aceştia n-a reprezentat-o pe Artemis sau pe Atena purtînd în braţe un prunc. Văzînd aceasta, Dionysios plînse de fericire şi se rugă în gînd ca s-o îmbuneze pe Nemesis, Răzbunarea.

Callirhoe ceru să rămînă numai Plangon, pe ceilalţi trimiţîndu-i la conac. Iar după ce plecară, stînd în picioare în apropierea Afroditei, ridică în braţe pruncul, zicînd:

— Pentru el, stăpînă, recunosc că-ţi datorez recunoştinţă; nu ştiu să-ţi datorez ceva pentru mine. Aş fi putut să-ţi fiu recunoscătoare şi pentru mine, dacă mi l-ai fi păstrat pe Chaireas. Cu toate acestea, mi-ai dăruit un chip al mult iubitului meu bărbat şi nu mi l-ai luat cu totul. Fă ca feciorul meu să fie mai fericit decît părinţii lui şi

asemenea bunicului său: doresc să meargă și el pe mare pe o trieră amiral și să se spună în urma bătăliilor lui: «Nepotul lui Hermocrate e mai viteaz decît el»; bunicul are să se bucure și el că are un urmaș care să-i continue vitejia, o să ne bucurăm și noi, părinții lui, chiar și după moarte. Te rog, stăpînă, nu mă mai prigoni de-acum: am avut parte de destule nenorociri. Am murit, am înviat, am fost răpită, mi-am pierdut țara, am fost vîndută, am căzut în robie; îndur și această a doua căsătorie, care mi-e o povară și mai grea. În schimbul tuturor acestor suferințe, cer de la tine și, prin tine, de la ceilalți zei, un singur lucru: ocrotește-l pe fiul meu, care nu are tată.

Ar mai fi vrut să vorbească, dar o podidiră lacrimile.

IX. După un timp, o chemă pe preoteasă; răspunzînd chemării, bătrîna o întrebă:

— De ce plîngi, copilă, cînd ai parte numai de bucurii? Deja străinii te cinstesc ca pe o zeiță. Alaltăieri au venit aici doi tineri frumoși, care navigau de-a lungul țărmului; unul dintre ei, văzîndu-ți chipul, era cît pe ce să-și dea sufletul. Vezi cum a făcut din tine Afrodita o apariție divină.

Pe Callirhoe o săgetă în inimă, și, ca și cum și-ar fi pierdut mințile, cu privirile țintă, strigă:

— Cine erau străinii? De unde veneau? Ce ți-au povestit?

Cuprinsă de spaimă, bătrîna încremeni mai întîi fără glas, apoi abia îngăimă:

— I-am văzut numai, n-am auzit nimic.

— Dacă i-ai văzut, din ce țară păreau a fi? Amintește-ți înfățișarea lor.

Bătrîna nu explică prea deslușit, totuși Callirhoe bănui care este adevărul. Căci totdeauna presimțim ceea ce dorim[1]. Întorcîndu-se spre Plangon, îi spuse:

---

[1] Demostene, *Olintica a 3-a*, § 19.

— Se poate ca nefericitul Chaireas să rătăcească pe aici. Ce s-o fi-ntîmplat? Să-l căutăm, dar fără să spunem nimănui nimic.

Întoarsă deci lîngă Dionysios, Callirhoe îi spuse numai ce auzise de la preoteasă, deoarece știa că Amorul e curios din fire și că, în ce-l privește pe Dionysios, o să caute să afle totul despre cele petrecute. Ceea ce se și întîmplă.

Aflînd acestea, pe Dionysios îl cuprinse gelozia; era departe de a-l bănui pe Chaireas, dar, în schimb, se temea de vreo încercare de ademenire, pusă la cale pe ascuns pe moșia lui, deoarece frumusețea soției sale îl făcea să fie bănuitor și să se teamă de orice. Se temea însă nu numai de vreo uneltire omenească, ci se aștepta și la vreo coborîre din cer chiar a unui zeu, ca rival al său. Îl chemă deci pe Focas și începu să-l cerceteze:

— Cine și de unde sînt tinerii? Măcar sînt bogați și frumoși? De ce o venerau pe Afrodita mea? Cine le-a arătat-o? Cine le-a îngăduit s-o facă?

Dar Focas îi ascunse adevărul, nu pentru că se temea de Dionysios, ci știind că, dacă o să afle cele întîmplate, Callirhoe o să provoace moartea lui și a neamului lui. Așadar, cum el nega că ar fi venit careva pe acolo, Dionysios, necunoscînd motivul, crezu că împotriva sa se pune la cale o uneltire și mai periculoasă. Drept urmare, în culmea mîniei, porunci să se aducă bice și roata de tortură pentru Focas, dar nu numai pentru el, ci puse să fie chemați toți servitorii de pe moșie, convins că o să facă o cercetare într-un caz de adulter. Numai că Focas își dădu seama că pentru el era la fel de primejdios, fie că vorbea, fie că tăcea, și spuse:

— Stăpîne, o să-ți spun adevărul numai ție.

Dionysios îi trimise înapoi pe toți ceilalți.

— Iată – zise –, am rămas singuri. Să nu mă mai minți, spune-mi adevărul, chiar dacă este neplăcut.

— Nu e ceva rău, stăpîne: am a-ți povesti lucruri cît se poate de bune; dar cum începutul povestirii este cam supărător, să nu te neliniștești și să nu te amărăști cîtuși de

puțin pentru asta, ci ai răbdare să auzi totul pînă la capăt, căci sfîrșitul îți este prielnic.

Dionysios, înfierbîntat de această făgăduință, aștepta cu sufletul la gură istorisirea lui Focas.

— Nu mai zăbovi, spune! îi ceru el.

Atunci Focas începu să spună:

— A ancorat aici o trieră din Sicilia cu soli ai siracuzanilor, care s-o ceară înapoi pe Callirhoe.

La aceste cuvinte, Dionysios căzu ca mort și noaptea îi acoperi privirile: în fața ochilor îi apăru imaginea lui Chaireas, răsărit lîngă el, care i-o smulse pe Callirhoe.

Dionysios zăcea deci pe jos, avînd și chipul și culoarea unui mort, ceea ce-l puse în încurcătură pe Focas, care nu voia să cheme pe nimeni, ca să nu fie nici un martor al acestor vorbe de taină; cu greu, el își aduse încet-încet stăpînul la viață, spunîndu-i:

— Liniștește-te, Chaireas a murit; corabia e distrusă; nu mai ai de ce te teme.

Aceste cuvinte îl aduseră în simțiri pe Dionysios și, venindu-și în fire în scurt timp, voia să afle toate amănuntele, iar Focas îi povesti despre corăbierul care i-a spus de unde vine triera, pentru cine bat mările și cine sînt cei de pe corabie, despre propriul său tertip pus la cale cu barbarii, noaptea, focul, naufragiul, moartea, lanțurile.

Drept urmare, un nor sau o umbră se ridică parcă de pe sufletul lui Dionysios; îmbrățișîndu-l pe Focas, îi zise:

— Tu ești salvatorul meu, tu, adevăratul meu ocrotitor și omul meu de taină cel mai credincios. Datorită ție o păstrez pe Callirhoe și pe fiul ei; eu nu ți-aș fi poruncit să-l omori pe Chaireas, dar, dacă ai făcut-o, nu-ți fac din asta o vină: doar ai făptuit crima din iubire pentru stăpînul tău. Ți-a scăpat însă un singur lucru: nu te-ai interesat dacă Chaireas se află printre morți sau printre cei prinși. Trebuia să-i cauți cadavrul. El ar fi avut parte de un mormînt, iar eu de un motiv mai temeinic de liniștire. Pe cînd acum, grija pricinuită de existența captivilor îmi întunecă bucuria

Deoarece nu știm nici măcar unde a fost vîndut fiecare dintre ei.

Și, după ce-i porunci lui Focas să povestească toate cele întîmplate, dar să păstreze sub tăcere două lucruri: planul său și faptul că, de pe trieră, unii încă mai trăiau, cu chipul întristat, se duse la Callirhoe; apoi, adună oamenii de pe moșie, care erau convinși de povestea lui Focas, ca să fie sigur că de-acum femeia, încredințată de cele întîmplate, o să-și piardă cu totul nădejdea în Chaireas. Și, înfățișîndu-se, toți se puseră să povestească ce știau, că: «Niște pirați barbari, veniți de nu știu unde, dînd năvală noaptea, au ars o trieră grecească ancorată în ajun lîngă țărm; și, cînd s-a crăpat de ziuă, am văzut apa amestecată cu sînge și morți purtați de valuri».

Auzind acestea, femeia își sfîșie veșmintele și, lovindu-și ochii și obrajii, alergă în încăperea în care intrase prima dată, cînd fusese vîndută.

Dionysios o lăsă să-și dea frîu liber suferinței, temîndu-se să nu fie necioplit dacă se arată într-un moment nepotrivit. Porunci deci să se îndepărteze toată lumea și să rămînă în apropiere numai Plangon, de teamă să nu-și facă singură vreun rău. Dar Callirhoe, regăsindu-și liniștea, se așează pe pămînt, își presără țărînă pe cap și, smulgîndu-și părul, începu să bocească:

— Eu, Chaireas, am rugat zeii să mor înaintea ta sau o dată cu tine; oricum, însă, trebuie să-ți urmez în moarte: căci ce speranță-mi mai rămîne, oare, care să mă țină în viață? În nenorocirea mea, pînă acum îmi spuneam: «Am să-l văd cîndva pe Chaireas și-am să-i povestesc cîte am îndurat din pricina lui; toate astea or să mă facă să-i fiu mai dragă. Cîtă bucurie o să-i umple sufletul, cînd o să-și vadă fiul!» De-acum toate-mi sînt deșarte, iar fiul meu, o povară: un orfan mai lipsea la toate necazurile mele! Nedreaptă Afrodită, numai tu l-ai văzut pe Chaireas și mie nu mi l-ai arătat cînd a venit; ai dat pe mîna piraților frumosul lui trup; n-ai avut milă de cel ce-a luat calea mării din pricina ta. Cine-ar putea să se roage unei zeițe ca tine, care

ți-ai ucis propria rugătoare? Nu i-ai sărit în ajutor băiatului celui frumos și plin de iubire, cînd l-ai văzut măcelărit chiar în preajma ta, într-o noapte cumplită; mi-ai răpit, prin el, un om de-aceeași vîrstă și din aceeași cetate cu mine, pe cel ce mă iubea și pe care-l iubeam, pe soțul meu. Dă-mi înapoi măcar trupul lui. Să zicem că noi, din naștere, sîntem cei mai lipsiți de noroc dintre muritori; dar cu ce ți-a greșit triera, de-au ars-o barbarii, pe ea, pe care n-au putut-o învinge nici chiar atenienii? Acum, părinții noștri ai amîndurora tot stau pe țărmul mării, așteptînd întoarcerea noastră, și, la orice corabie li se arată de departe, spun: «Iată-l pe Chaireas care-o aduce pe Callirhoe!» Și pun să ni se pregătească patul de miri și să se-mpodobească odaia de nuntă pentru noi, care n-avem nici măcar un mormînt al nostru. Mare spurcată, tu ne-ai dus în Milet, și pe Chaireas la moarte, și pe mine la vînzare!

IV

I. Astfel Callirhoe își petrecu această noapte în tînguiri, plîngîndu-l pe Chaireas, cel încă în viață; așteptînd însă puțin, îi apăru în vis o ceată de pirați barbari care puneau foc, o trieră cuprinsă de flăcări, Chaireas căruia ea-i venea în ajutor. În acest timp, Dionysios se chinuia văzîndu-și soția topindu-se de jale, căci, în iubirea lui, nu voia ca ea să-și piardă nici măcar un strop din frumusețe; totuși, el găsea că e mai bine ca ea să renunțe pentru totdeauna la primul ei bărbat. De aceea, dorind să-și arate dragostea și mărinimia, Dionysios îi spuse:

— Liniștește-te, femeie; pregătește-i nefericitului mormîntul! De ce te străduiești să faci un lucru cu neputință de-mplinit și, în schimb, îți nesocotești îndatoririle? Gîndește-te că el e lîngă tine și-ți spune:

«Pune-mă-n groapă mai iute, poarta lui Hades s-o trec»[1].

Căci chiar dacă nu se mai găsește trupul nenorocitului, străvechea datină a grecilor cere să-i cinstim cu un mormînt și pe cei dispăruți.

O convinse repede, căci sfatul lui urmărea să-i facă plăcere Callirhoei. Așadar, fiind ea preocupată de acest gînd, durerea i se domoli și, sculîndu-se din pat, începu să caute un loc pentru mormînt. Se hotărî să-l așeze în apropierea templului Afroditei, astfel încît, și după ce ei nu vor mai fi, să dăinuie o amintire a iubirii lor.

Numai că Dionysios îi refuză cu gelozie lui Chaireas un loc în vecinătatea templului, deoarece dorea să-l păstreze

---

[1] *Iliada* XXIII, 71.

pentru el. Drept urmare, voind în același timp să întîrzie împlinirea acestui gînd, zise:

— Femeie, eu zic să mergem la oraș și să construim acolo, în fața cetății, un mormînt înalt și cît mai la vedere,

«Ca cei de pe mare venind să-l poată vedea de departe»[1].

Porturile Miletului sînt frumoase și acolo ancorează adesea și siracuzani. Și astfel, cinstirea pe care i-o aduci lui Chaireas n-are să rămînă necunoscută concetățenilor tăi, care te vor slăvi.

Propunerea îi plăcu Callirhoei și-i mai domoli graba; însă o dată ajunsă în oraș, începu să construiască pe o înălțime a țărmului un mormînt întru totul aidoma celui de la Siracuza, și ca plan, și ca dimensiuni, și ca măreție, și, ca și acela, o construcție ca pentru un om în viață. Cu cheltuieli deosebite și cu o foarte numeroasă mînă de lucru, lucrarea a fost terminată repede; atunci ea se hotărî să înfățișeze și înmormîntarea.

Se anunță ziua dinainte stabilită pentru aceasta, și-n acea zi se adună o mare mulțime, nu numai din Milet, ci din aproape întreaga Ionie. Erau de față și doi satrapi[2], care se nimeriseră a se afla oaspeți acolo, Mitridate din Caria și Farnace din Lidia. Pretextul vizitei lor era cinstirea lui Dionysios; în fapt însă, veniseră s-o vadă pe Callirhoe. Căci reputația tinerei femei era mare în întreaga Asie, iar numele Callirhoei, nume mai vestit decît cel al Ariadnei sau al Ledei[3], ajunsese chiar pînă la Marele Rege. Însă atunci, la înmormîntare, toți găsiră că realitatea depășea faima: căci ea se înfățișă învești mîntată în haine cernite, cu părul despletit; cu fața-i plină de strălucire și cu brațele-i desco-

---

[1] *Odiseea* XXIV, 83.

[2] Satrap — guvernator al unei provincii persane.

[3] Leda — fiica lui Thestios și soția lui Tindar, regele Spartei; a fost iubită de Zeus care, pentru a se uni cu ea, a luat înfățișarea unei lebede; din ouăle născute de Leda au ieșit două perechi de gemeni: Elena și Pollux, considerați drept copii ai lui Zeus, și Castor și Clitemnestra, copiii lui Tindar.

perite, ea era mai frumoasă decît Hera cea cu brațe albe ori Afrodita cu glezna mlădioasă din poemul lui Homer. Nimeni, chiar nimeni din cei de față, nu putu răbda lumina orbitoare a frumuseții ei, ci-și întoarseră privirile, ca străfulgerați de o rază de soare, și-i căzură la picioare. Îi minună chiar și pe copii. Iar Mitridate, hiparhul[1] Cariei, se nărui din picioare, cu gura căscată, ca izbit de o piatră pornită pe neașteptate din praștie, și cu greu, abia sprijinindu-l, îl duseră de-acolo slujitorii.

În cortegiul funerar era purtată o statuie care-l înfățișa pe Chaireas, cioplită după gema inelului Callirhoei; însă, deși chipul era minunat, nimeni nu-l privea, din pricina prezenței frumoasei Callirhoe, căci numai ea atrăgea ochii tuturor.

Cum s-ar putea descrie mai bine sfîrșitul acestei ceremonii? Cînd ajunseră aproape de mormînt, purtătorii patului funerar îl lăsară jos, iar Callirhoe, urcîndu-se pe el, îl îmbrățișă pe Chaireas și acoperi cu sărutări chipul cioplit:

— Tu – zise ea –, cel dintîi, m-ai înmormîntat la Siracuza; eu, în Milet, te pun în mormînt, la rîndul meu. Avem parte de nenorociri nu numai mari, ci și de neînchipuit: ne înmormîntăm unul pe altul. Nici unul dintre noi nu are trupul celuilalt. Soartă cu ochi de blestem, cu pizma ta nici morți nu ne-ai îngăduit să împărțim același pămînt și ne-ai exilat chiar și cadavrele.

Bocetele izbucniră din pieptul mulțimii; toți îl plîngeau pe Chaireas, nu atît pentru că murise, cît pentru că-i fusese răpit unei asemenea femei.

II. Așadar, Callirhoe îl înmormînta în Milet pe Chaireas, pe cînd Chaireas, pus în lanțuri, trudea în Caria. Tot săpînd, își vlăgui repede trupul, căci îl apăsau multe poveri: oboseala, nepăsarea de care avea parte, lanțurile și,

---

[1] Hiparh — guvernator (*archo* „a cîrmui", *hypo* „asupra").

mai presus de toate, iubirea. Voia să moară, dar nu-l lăsa slaba speranţă de a o revedea poate, cîndva, pe Callirhoe.

În acest timp, prietenul lui, Polycharm, captiv alături de el, văzînd că Chaireas nu mai poate să muncească şi primeşte lovituri şi sudălmi înjositoare, îi spuse vătafului:

— Rînduieşte o parcelă anume pentru noi, ca să nu ni se pună în seamă lenea celorlalţi prizonieri; iar noi o să măsurăm şi-o să-ţi raportăm zilnic cît am lucrat.

Rugămintea îi fu ascultată şi terenul rînduit. Iar Polycharm, ca un adevărat bărbat ce era şi nerobit lui Eros, despotul neîndurător, lucră aproape singur ambele parcele, luînd cu plăcere pe umerii lui mai multă trudă, pentru a-şi salva prietenul. Prin asemenea chinuri treceau ei, trebuindu-le mult timp ca să se dezvețe de libertate.

Iar Mitridate, satrapul, se întoarse în Caria, nu la fel cum fusese cînd plecase în Milet, ci palid şi slăbit, de parcă o rană îi cocea şi-l înţepa pururea în suflet. Topit de iubirea pentru Callirhoe, s-ar fi sfîrşit cu siguranţă, dacă nu i s-ar fi întîmplat cele ce voi povesti mai jos.

Cîţiva dintre muncitorii înlănţuiţi împreună cu Chaireas (erau cu toţii şaisprezece la număr, închişi într-o încăpere întunecoasă), noaptea, tăindu-şi lanţurile, sugrumară paznicul, apoi încercară să fugă. Dar nu izbutiră să scape, deoarece cîinii de pază îi simţiră şi dădură semnalul de alarmă. Drept urmare, prinzîndu-i chiar în acea noapte, îi puseră în lanţuri mai zdravăn pe toţi, la butuc; şi, de cum se lumină de ziuă, vechilul îi aduse la cunoştinţă stăpînului cele întîmplate, iar acesta, fără măcar să-i vadă şi să le asculte apărarea, porunci pe dată să fie puşi pe cruce toţi cei şaisprezece tovarăşi de baracă.

Îi duseră aşadar la locul osîndei, legaţi unul de altul, cu lanţuri la picioare şi la gît, fiecare purtîndu-şi crucea: cei însărcinaţi cu execuţia adăugaseră pedepsei necesare un spectacol sinistru, care să fie un exemplu înspăimîntător pentru cei ce ar mai fi încercat asemenea lucruri.

Chaireas era dus împreună cu ceilalți și mergea fără să scoată un cuvînt; însă Polycharm, ridicînd pe umeri crucea, zise:

— Din pricina ta, Callirhoe, îndurăm aceste suferințe. Tu ești cauza tuturor relelor de care-avem parte.

Auzind asemenea vorbă, vechilul crezu că prizonierii care încercaseră să evadeze aveau o complice. De aceea, ca să fie pedepsită și ea și să se facă o cercetare asupra complotului, desfăcîndu-l repede pe Polycharm din lanțul comun, îl duse în fața lui Mitridate. Acesta, abătut, stătea întins într-o grădină, visînd la Callirhoe așa cum o văzuse, îndoliată; cufundat cum era cu totul în această închipuire, nu-i făcu plăcere venirea vechilului.

— De ce-mi tulburi liniștea? îi spuse. Iar acesta îi răspunse:

— Sînt nevoit s-o fac, stăpîne, dintr-o pricină foarte gravă: am descoperit cine se află în spatele acestui grozav complot. Ticălosul ăsta cunoaște o blestemată de femeie care a fost părtașă la crimă.

Auzind acestea, Mitridate încruntă din sprîncene și, privind crunt, zise:

— Spune cine e complicea voastră și părtașa la nelegiuirile pe care le-ați făptuit.

Dar Polycharm spunea că nu știe nimic și că nu a luat parte în nici un fel la această încercare.

Atunci, Mitridate porunci să fie aduse harapnice și jar și se rînduiră toate uneltele de tortură, iar unul dintre călăi, care deja pusese mîna pe el, îi zise:

— Spune numele femeii pe care-ai recunoscut-o drept pricină a nenorocirilor tale.

— Callirhoe – răspunse Polycharm.

Numele îl izbi pe Mitridate, dar el crezu că este o nefericită potrivire. De aceea, nu mai era deloc dornic să continue, temîndu-se să nu se afle cumva în situația de a fi nevoit să aducă vreo jignire numelui atît de drag; însă, la insistența prietenilor și a slujitorilor care cereau o cercetare mai amănunțită, zise:

— Să vină Callirhoe!

Se porniră deci să-l tot întrebe pe Polycharm, sub o ploaie de lovituri, cine este Callirhoe și de unde s-o aducă.

Nenorocitul, ajuns la ananghie, nu voi să inventeze nici o poveste.

— De ce vă zbateți atîta, căutînd pe cineva care nu se află aici? zise el. Eu o pomeneam pe Callirhoe din Siracuza, fiica strategului Hermocrate.

Auzind acestea, Mitridate se împurpură și-și simți sudoarea șiroindu-i pe sub veșminte, ba chiar picurîndu-i, fără voia lui, lacrimi, astfel încît Polycharm amuți și toți cei de față se treziră în mare încurcătură. Tîrziu și cu greu își reveni Mitridate, care întrebă:

— Ce legătură ai tu cu acea Callirhoe și de ce ai pomenit-o în pragul morții?

Celălalt răspunse:

— E o poveste lungă, stăpîne, și care nu-mi mai e de nici un folos. Nu vreau să te plictisesc, bătînd cîmpii și povestindu-ți lucruri care nu-și au locul aici. În același timp, mă tem ca nu cumva, dacă mai zăbovesc, să nu mi-o ia înainte prietenul meu: vreau să și mor împreună cu el.

Se risipi mînia celor ce-l ascultau și sentimentele li se schimbară în milă, iar Mitridate, cel mai tulburat dintre toți, zise:

— Nu te teme! N-ai să mă plictisești cu povestea ta: am un suflet foarte omenos. Spune-mi totul liniștit și fără să lași deoparte nimic. Cine ești și de unde, și cum ai ajuns în Caria și de ce sapi aici pus în lanțuri? Și, mai cu seamă, povestește-mi despre Callirhoe și spune-mi cine e prietenul tău.

III. Atunci Polycharm începu să spună:

— Noi, amîndoi captivii, sîntem siracuzani. Dar celălalt era cîndva cel mai de seamă tînăr din Sicilia, prin faima, averea și frumusețea sa, pe cînd eu eram un om de rînd, însă tovarășul și prietenul lui. Părăsindu-ne părinții și patria, am pornit pe mare, eu din pricina lui, el din pricina soției

lui, pe nume Callirhoe, căreia, socotind-o moartă, îi făcuse o înmormîntare somptuoasă. Însă niște hoți de morminte, găsind-o vie, au vîndut-o în Ionia. Asta ne-a spus-o tîlharul Theron, supus caznelor în public. Ca urmare a acestei mărturisiri, cetatea Siracuzei a trimis o trieră și soli care să o caute pe femeie. Acestei triere, care stătea liniștită la ancoră, noaptea, i-au dat foc niște barbari și i-au omorît pe cei mai mulți dintre noi, iar pe mine și pe prietenul meu ne-au pus în lanțuri și ne-au vîndut aici. Noi ne-am îndurat răbdători nenorocirea; alții însă, dintre cei puși în lanțuri laolaltă cu noi, unii pe care noi îi cunoaștem, și-au tăiat lanțurile și au săvîrșit o crimă, iar tu ai poruncit să ne răstignească pe toți. Prietenul meu nici chiar în pragul morții nu și-a acuzat soția, eu însă am fost îmboldit să pomenesc de ea și să spun că este cauza nenorocirilor noastre, ea, din pricina căreia ne-am pornit pe mări.

Polycharm nu-și terminase povestea, că Mitridate strigă:

— Chaireas spui?

— E prietenul meu – răspunse Polycharm; te rog însă, stăpîne, poruncește să nu ne despartă crucile.

Lacrimi și gemete urmară acestei povestiri. Iar Mitridate îi trimise pe toți după Chaireas, ca să nu lase să fie omorît. Îi găsiră pe ceilalți deja morți, iar pe Chaireas chiar în clipa în care era ridicat pe cruce. Atunci, de departe, care mai de care începură să strige:

— Oprește!

— Coboară-l!

— Nu-l omorî!

— Lasă-l!

Călăul opri execuția. Iar Chaireas coborî de pe cruce plin de amărăciune; căci, pe bună dreptate, părăsea bucuros o viață obidită și o iubire fără noroc.

Cînd îl aduseră la Mitridate, acesta îi ieși în întîmpinare și, îmbrățișîndu-l, îi zise:

— Frate și prietene, puțin a lipsit să mă înșeli și să mă faci să săvîrșesc o nelegiuire, prin tăcerea pe care ți-ai

impus-o cu atîta stăpînire de sine, dar care era atît de puțin potrivită cu împrejurările.

Le ceru pe dată slujitorilor să-i ducă la baie și să le îngrijească trupul și, după ce s-au îmbăiat, să-i îmbrace în bogate hlamide[1] grecești. Iar el îi invită pe noii săi prieteni la un banchet și puse să se aducă jertfe pentru salvarea lui Chaireas. Se bău mult; nimic nu știrbea bucuria acestei plăcute întîlniri prietenești.

Cînd banchetul era în toi, Mitridate, încins de vin și de dragoste, grăi:

— Mi-e milă de tine, Chaireas, nu pentru lanțurile și crucea de care-ai avut parte, ci pentru faptul că ai fost despărțit de o asemenea femeie.

Uluit, Chaireas strigă:

— Unde ai văzut-o pe Callirhoe a mea?

— Nu pe a ta – spuse Mitridate –, ci pe cea măritată legiuit cu Dionysios din Milet; au chiar și un copil.

Chaireas nu putu să îndure aceste vorbe; căzînd la picioarele lui Mitridate, strigă:

— Te rog, stăpîne, dă-mi înapoi crucea. Mă supui unui chin mai cumplit silindu-mă să mai trăiesc după cele ce mi-ai povestit. Necredincioasă Callirhoe, tu, cea mai nelegiuită dintre femei, eu, pentru tine, am fost vîndut, am tras la sapă, am purtat crucea, am fost dat pe mîinile călăului, iar tu trăiai în desfătări și îți sărbătoreai nunta în timp ce eu eram în lanțuri. Nu ți-a fost de-ajuns că ai devenit soția altuia cînd Chaireas încă mai era în viață, mai ești și mamă!

Toți începură să plîngă, iar banchetul se transformă într-o tristă scenă de tragedie.

În mijlocul lacrimilor, singur Mitridate se bucura, trăgînd nădejde pentru dragostea sa, întrucît de-acum încolo

---

[1] Hlamidă – mantie făcută dintr-o bucată de stofă albă sau roșie, prinsă cu o agrafă pe umăr, purtată de vechii greci în călătorii, la festivități.

putea să vorbească și să întreprindă orice în legătură cu Callirhoe, dînd impresia că-i vine în ajutor unui prieten.

— Acum – zise el –, pentru că e noapte, să ne despărțim; mîine, cînd nu vom mai fi băut, ne putem sfătui în legătură cu aceste lucruri, căci cercetarea lor cere un răgaz mai lung.

Spunînd acestea, se ridică și puse capăt banchetului și se duse să se culce așa cum îi era obiceiul, iar pentru tinerii siracuzani porunci un serviciu și o locuință specială.

IV. Îi învălui atunci pe toți o noapte plină de frămîntări; nici unul nu putea să doarmă. Chaireas clocotea de mînie, Polycharm încerca să-l liniștească, pe cînd Mitridate se bucura, cu speranța că, la fel ca la întrecerile gimnaștilor, asistînd doar ca atlet de rezervă la lupta dintre Chaireas și Dionysios, o să cîștige el, fără să se umple de praf, premiul, pe Callirhoe.

A doua zi, se așezară la sfat. Chaireas voia să plece de îndată la Milet, să-și ceară înapoi soția de la Dionysios. De fapt, el socotea că, văzîndu-l, Callirhoe nu ar mai putea rămîne acolo. Iar Mitridate îi răspunse:

— Dinspre partea mea, du-te; doresc ca nici măcar o singură zi să nu mai stai despărțit de soția ta. O, dacă n-ați fi părăsit niciodată Sicilia și n-ați fi trecut, și unul și altul, prin asemenea nenorocire! Numai că, de vreme ce Soarta cea veșnic schimbătoare v-a hărăzit o tristă dramă, trebuie să cumpănești viitorul cu mai multă chibzuință: acum, de fapt, te zorește mai degrabă pasiunea decît judecata cumpătată, fără a te gîndi mai dinainte la cele ce-au să se-ntîmple. Pleci singur și străin într-un oraș mare și vrei să-i smulgi cu forța unui bărbat bogat, omul cel mai important din Ionia, soția de care el este atît de legat. Pe ce forțe te bizui? Hermocrate și Mitridate or să fie departe, ei, singurii tăi aliați, care așa mai degrabă pot să te plîngă decît să-ți vină în ajutor. Mi-e teamă și de soarta care înfîurește acest ținut. Aici ai suferit deja cumplit, dar aceste suferințe, lăsate în urmă, or să ți se pară calde mîngîieri: căci pe

atunci Miletul era pentru tine un ținut de aur. Ai fost pus în lanțuri, dar ai rămas în viață; ai fost vîndut, dar vîndut mie. Acum însă, dacă află Dionysios că unelteşti împotriva căsniciei lui, care dintre zei o să te poată salva? O să încapi pe mîna unui rival atotputernic şi atunci poate n-o să creadă că eşti Chaireas, sau, dacă o să socoată că într-adevăr tu ești acela, o să te afli într-o şi mai mare primejdie. Oare ești singurul care nu cunoaşte firea lui Eros? Nu ştii oare că acest zeu se bucură de înşelăciuni şi viclenii? Eu unul socot că mai întîi trebuie să-ți încerci soția printr-o scrisoare, ca să vezi dacă-i mai e aminte de tine şi dacă vrea să-l părăsească pe Dionysios sau dacă, dimpotrivă,

«Casa vrea să-i sporească oricui de nevastă-ar dori-o[1]».

Scrie-i un răvaş: stîrneşte-i amărăciunea şi bucuria, dorința de a te căuta şi de a te chema la ea. Eu o să mă îngrijesc de trimiterea scrisorii. Du-te şi scrie-i.

Chaireas se lăsă convins şi, o dată rămas singur în odaia lui, voia să scrie, dar nu putea: lacrimile-i curgeau şiroi şi-i tremurau mîinile. Plîngîndu-şi nenorocirile, abia izbuti să înceapă această scrisoare:

«Chaireas către Callirhoe: trăiesc şi trăiesc datorită lui Mitridate, binefăcătorul meu şi, sper, şi al tău; am fost vîndut în Caria de nişte barbari, care au dat foc frumoasei triere, triera strategului, triera tatălui tău: cetatea o trimisese cu o solie ca să te caute. Nu ştiu ce s-au făcut ceilalți cetățeni care mă însoțeau, însă eu şi prietenul meu Polycharm, chiar cînd eram gata să murim, am fost scăpați prin milostivirea stăpînului nostru. Deşi Mitridate s-a arătat binevoitor cu noi în toate privințele, a fost de-ajuns un singur lucru ca să mă umple de amărăciune: mi-a povestit despre căsătoria ta; cum sînt om, mă aşteptam să fi murit, dar nici prin gînd nu mi-ar fi trecut că te-ai măritat. Te rog, dară: răzgîndeşte-te. Acopăr această scrisoare cu lacrimi şi cu sărutări. Sînt eu, Chaireas, Chaireas al tău, pe care l-ai văzut, cînd, fecioară, te duceai la templul Afroditei, cel din pricina căruia nu te

---

[1] *Odiseea* XV, 21.

mai prindea somnul. Amintește-ți iatacul nunții noastre și noaptea aceea plină de taine, în care, pentru întîia oară, cunoșteam tu un bărbat, eu o femeie. Numai că am fost gelos. Gelozia e semn al iubirii. Mi-am plătit însă vina față de tine. Am fost vîndut, am ajuns sclav, am stat în lanțuri. Nu-mi purta pică pentru lovitura de picior pe care ți-am dat-o cînd mi-am ieșit din fire: și eu am suit pe cruce din pricina ta și nu ți-am adus nici o învinuire. Dacă într-adevăr te mai gîndești la mine, suferințele nu mai au nici o însemnătate; dacă însă, dimpotrivă, ai alte simțăminte, o să-mi dai ca sentință pedeapsa cu moartea.»

V. Scrisoarea aceasta i-o dădu Mitridate lui Higin, omul lui de încredere, care era și administratorul tuturor bunurilor sale din Caria, dezvăluindu-i acestuia și propria sa iubire. Pe de altă parte, îi scrise și el Callirhoei, ca să-și arate simpatia și bunăvoința față de ea, spunîndu-i că datorită ei l-a salvat pe Chaireas și sfătuind-o să nu-și rănească bărbatul dintîi; ba chiar îi promitea că el însuși are să potrivească lucrurile în așa fel încît să-i redea pe unul celuilalt, dacă avea încuviințarea ei.

Trimise împreună cu Higin trei slujitori care să-i ducă daruri bogate și aur din belșug; în fața celorlalte slugi spuse că trimite toate acestea lui Dionysios, pentru a nu trezi nici o bănuială. Iar lui Higin îi porunci ca, de îndată ce ajunge la Priene, să-i lase acolo pe ceilalți și, singur, trecînd drept ionian (întrucît vorbea grecește), să se ducă la Milet ca spion; apoi, de îndată ce are să știe cum să aranjeze lucrurile, să-i aducă în Milet și pe cei din Priene.

Acesta plecă și începu să împlinească cele poruncite, însă Soarta hărăzi întîmplărilor alt curs decît cel pus la cale și deschise șirul unor încurcături mult mai mari:

Cînd plecă Higin la Milet, sclavii lăsați fără stăpîn, avînd aur din belșug, se aruncară într-o viață de desfrîu. Într-un oraș mic și plin de cunoscuta curiozitate grecească, bogăția și risipa unor străini atrase privirile tuturor, deoarece, în ochii oamenilor, niște inși necunoscuți și care

trăiesc în desfătare trec mai degrabă drept tîlhari sau, oricum, drept sclavi fugari. De aceea, strategul[1] orașului veni la hanul la care trăseseră aceștia și, în urma cercetărilor, descoperi aur și podoabe bogate. Crezînd că e vorba de lucruri furate, îi luă la întrebări pe sclavi, ca să afle cine sînt ei și de unde au aceste bogății. Temîndu-se de tortură, aceștia mărturisiră adevărul, spunînd că toate sînt daruri pe care Mitridate, hiparhul Cariei, i le trimitea lui Dionysios și îi arătară scrisoarea. Strategul orașului nu o desfăcu, deoarece era pecetluită pe dinafară, însă, încredințînd totul unor slujbași, îi trimise împreună cu sclavii la Dionysios, socotind că are să obțină recunoștința acestuia.

Dionysios tocmai se întîmpla să aibă la masă pe cei mai distinși dintre cetățeni. Era un banchet de o strălucire orbitoare și deja răsunau trilurile flautului și se auzeau dulci cîntări. În vremea aceasta, cineva îi aduse următoarea scrisoare:

«Bias, strategul orașului Priene, îl salută pe Dionysios: îți trimit darurile și scrisoarea ce-ți erau aduse din partea lui Mitridate, hiparhul Cariei, și pe care le prăpădeau niște sclavi ticăloși; pe aceștia i-am poprit și ți i-am trimis.»

Dionysios citi cele scrise de strateg în plin banchet, făIindu-se cu aceste daruri regești; puse apoi să fie desfăcută pecetea și începu să citească scrisoarea. Atunci, sub ochi îi căzură următoarele cuvinte: «Chaireas către Callirhoe: trăiesc.»

Lui «pe dată genunchii și inima-n piept i se topiră»[2] și neguri îi acoperiră ochii. Totuși, în ciuda leșinului ce-l cuprinsese, ținu strîns scrisoarea, de teamă să n-o citească și altcineva. Apoi, în zarva și tulburarea care se iscară, își veni în simțiri și, dîndu-și seama de ce se întîmplă cu el, le porunci slujitorilor să-l ducă în altă încăpere, mai mică, părînd că vrea să se odihnească în liniște. Banchetul luă sfîrșit într-un chip cît se poate de trist. Toți erau mișcați de

---

[1] Înalt funcționar în cetățile din Asia Mică.
[2] *Iliada* XXI, 114.

leșinul lui Dionysios, în timp ce acesta, de îndată ce rămase singur, citi de mai multe ori scrisoarea și-l cuprinseră cele mai felurite sentimente: mînie, descurajare, teamă, neîncredere. De fapt, nu putea crede că Chaireas trăiește, căci această posibilitate voia s-o înlăture cu desăvîrșire. Bănui însă că este un tertip al lui Mitridate, prin care să ajungă la adulter, de vreme ce acesta voia să o amăgească pe Callirhoe, făcînd-o să spere că Chaireas trăiește.

VI. De aceea, de cum se făcu ziuă, îndoi straja tinerei femei, pentru ca nimeni să nu se poată apropia de ea sau să-i transmită ceva din cele petrecute în Caria; el însuși puse la cale următoarea apărare împotriva lui Mitridate:

Se întîmpla să se afle în vizită la Milet Farnace, hiparhul Lidiei și Ioniei, care trecea drept cel mai important reprezentant al Marelui Rege pe coasta Asiei Mici. Pentru că-i era prieten, Dionysios se duse la el și îi ceru o întîlnire între patru ochi:

— Te rog, stăpîne – îi spuse el –, ajută-mă și, totodată, ajută-te și pe tine însuți. Mitridate, cel mai ticălos, cel mai pizmaș dintre oameni, oaspetele meu, pune la cale ceva împotriva căsniciei mele și i-a trimis soției mele o scrisoare, însoțită de aur, pentru a o cuceri.

Spunîndu-i acestea, îi citi scrisoarea și-i povesti toate cele urzite de Mitridate. Lui Farnace îi făcu plăcere să audă asemenea lucruri, poate și din pricina lui Mitridate (deoarece aveau destule neînțelegeri datorate vecinătății provinciilor pe care le administrau), dar mai cu seamă din pricina iubirii: căci și el se aprinsese după Callirhoe și din cauza ei venea adesea la Milet și-i invita la ospețele sale pe Dionysios și pe soția acestuia. De aceea, promise să-i vină în ajutor atît cît îi stă în putință și scrise pe ascuns o scrisoare:

«Farnace, satrapul Lidiei și al Ioniei, îl salută pe Regele Regilor, Artaxerxes, stăpînul său. Dionysios din Milet este unul dintre sclavii tăi, credincios și devotat casei tale din timpuri străvechi, ca și strămoșii săi. Acesta mi se plînge că

Mitridate, hiparhul Cariei, oaspetele său, încearcă să-i seducă soția. Prin aceasta, face o mare rușine regatului tău; ba mai mult, produce tulburare, pentru că, fără îndoială, este de condamnat orice încălcare a legii din partea unui cârmuitor și mai cu seamă aceasta: căci Dionysios este cel mai puternic om din Ionia, iar frumusețea soției lui e cunoscută pretutindeni, astfel încît această rușine n-ar putea fi ascunsă.»

O dată trimisă scrisoarea, Marele Rege o citi sfetnicilor săi de încredere și împreună se așezară să se sfătuiască ce e de făcut. Părerile se deosebeau. Pentru cei ce-l dușmăneau pe Mitridate sau rîvneau la satrapia lui nu era de trecut cu vederea o uneltire împotriva căsniciei unui om atît de important; cei mai îngăduitori din fire sau care îl stimau pe Mitridate (și aceștia erau mulți dintre cei de vază) nu acceptau să fie urgisit, în urma unei învinuiri mincinoase, un om atît de prețuit. Cum părerile erau împărțite aproape egal, în ziua aceea Regele nu luă nici o hotărîre și amînă cercetarea. La căderea nopții însă, îl cuprinse, pe de o parte, ura pentru ticăloșiile săvîrșite de satrap față de demnitatea regală, pe de alta, dorința de a lua măsuri de prevedere față de ceea ce avea să se întîmple, căci, în asemenea împrejurări, se putea face de rîs în fața lui Mitridate. Hotărî așadar să-l cheme la judecată; dar un alt simțămînt îl îmboldea să o cheme împreună cu el și pe femeia cea frumoasă. În singurătatea lui nu avea drept sfetnici decît noaptea și întunericul, care îi aduceau mereu în minte Regelui acea parte a scrisorii, care se potrivea cu faima atît de tulburătoare a frumuseții neîntrecute, în Ionia, a unei anume Callirhoe. Regele nu-i găsea lui Farnace decît o singură vină: faptul că nu menționase în scrisoare numele femeii. Totuși, nefiind sigur că nu dă, poate, peste o făptură și mai fermecătoare, hotărî să o cheme și pe femeie. Îi scrise deci, pe de o parte, lui Farnace: «Trimite-mi-l pe Mitridate, sclavul meu», iar, pe de alta, lui Mitridate: «Vino să te aperi de acuzația de a fi uneltit împotriva căsniciei lui Dionysios».

VIII. La primirea scrisorii, Mitridate rămase năucit și foarte nelămurit, neștiind de unde i se trage învinuirea; abia cînd se întoarse Higin, află cele întîmplate sclavilor. Trădat așadar de propria sa scrisoare, Mitridate nu voia s-o pornească înspre interiorul regatului, temîndu-se de acuzație și de mînia Regelui, ci se gîndea să cucerească Miletul și să-l ucidă pe Dionysios, care era răspunzător pentru toate acestea, și, după ce o va fi răpit pe Callirhoe, să se răzvrătească împotriva Regelui.

«De ce te grăbești să-ți lași libertatea în mîinile stăpînului? își spunea el. Poate cîștigi ceva rămînînd aici: doar Regele e departe, iar comandanții lui de oști sînt slabi; dacă oricum te-a scos de la sufletul lui, altceva mai rău nu pot păți. Într-o asemenea situație nu da pe mîna lui cele mai frumoase bunuri pe care le ai: dragostea și cîrmuirea. Puterea e un lințoliu glorios și dulce e moartea alături de Callirhoe.»

Încă mai cugeta la cele plănuite și își pregătea răzbunarea, cînd un sol îl anunță că Dionysios a părăsit Miletul și a luat-o cu el pe Callirhoe. Vestea îl amărî pe Mitridate mai mult decît ordinul de chemare la judecată; și, deplîngîndu-și propriile nenorociri, el prinse a se tîngui:

— Ce mai pot spera? Soarta mă trădează din toate părțile. Poate Regele are să se milostivească de mine, pentru că nu am greșit cu nimic; iar dacă trebuie să mor, cel puțin am s-o revăd pe Callirhoe; de altfel, la proces o să-i am cu mine pe Chaireas și pe Polycharm, care nu numai or să vorbească în sprijinul meu, ci or să și depună mărturie.

Poruncind așadar să-l urmeze toată casa, Mitridate plecă din Caria cu gîndul liniștit, pentru că se socotea nevinovat. Așa încît plecarea nu-i fu însoțită de lacrimi, ci de sacrificii și de alai.

Iată deci un alai rînduit, din Caria, de Eros, iar din Ionia, un altul, și mai măreț, de o frumusețe mai orbitoare și mai regească. Înaintea tinerei femei alergau Faima,

Zvonul, care, trecînd din gură-n gură, anunța tuturor sosirea Callirhoei, nume cunoscut în cele patru zări, desăvîrșită perfecțiune a naturii,

«Artemidei asemenea ori leit – Afrodita de aur»[1].

Îi sporea renumele povestea procesului. Cetăți întregi îi ieșeau în întîmpinare, drumurile erau sufocate de oameni care alergau s-o vadă: tuturor femeia le păru mai frumoasă decît se spunea. Deși era fericit de către toți, Dionysios se amăra, iar fericirea sa fără margini îl făcea mai temător: fiind un om cu o foarte temeinică educație, el se gîndea că lui Eros îi place schimbarea; de aceea poeții și cioplitorii în piatră l-au înzestrat cu arc și săgeți și cu foc, armele cele mai ușoare și care nu pot nicicum sta locului. Pe Dionysios îl cuprindea amintirea poveștilor de demult, din care vedea cît de schimbătoare sînt femeile frumoase. De aceea, toate-l înspăimîntau pe Dionysios, pe toți îi privea ca pe niște potrivnici, nu numai pe adversarul său, ci și pe judecător, astfel încît se căia că i-a dezvăluit prea grabnic lui Farnace cum stau lucrurile:

«Putînd el să doarmă-n ăst timp, iubita a-și ține putînd»[2];

Mult mai ușor putea veghea asupra Callirhoei în Milet, dar mult mai greu prin întreaga Asie.

Totuși, își păzi cu grijă taina pînă la capăt și nu-i împărtăși soției motivul călătoriei, ci îi spuse doar că Regele trimisese după el pentru că voia să se sfătuiască amîndoi despre unele probleme din Ionia. Iar Callirhoe se amăra că e dusă atît de departe de marea greacă, întrucît, atîta timp cît vedea porturile Miletului, socotea că Siracuza îi este aproape; de asemenea, acolo găsea mare mîngîiere în mormîntul lui Chaireas.

---

[1] *Odiseea* XVII, 37.

[2] Comic necunoscut (citat de Eustathios; a se vedea J. M. Edmonds, *The Fragments of Attic Comedy* III A, Leyden, 1957-1961, p. 398, frag. 282).

V

I. Cum s-a căsătorit Callirhoe cu Chaireas, cea mai frumoasă femeie cu cel mai frumos bărbat, căsătorie rînduită de Afrodita, şi cum gelos, în iubirea sa, lovind-o Chaireas, a crezut că e moartă, apoi cum, după ce ea a avut parte de o înmormîntare somptuoasă şi şi-a recăpătat cunoştinţa în mormînt, nişte hoţi de morminte au dus-o din Sicilia şi, străbătînd marea, au vîndut-o lui Dionysios; şi iubirea lui Dionysios şi credinţa Callirhoei faţă de Chaireas, şi cum a fost nevoită să-l ia de bărbat din cauza pruncului pe care-l purta în pîntece, şi mărturisirea lui Theron şi cum Chaireas a pornit pe mare în căutarea soţiei sale, cum a căzut prins şi cum a fost vîndut în Caria, împreună cu Polycharm, prietenul său, şi cum Mitridate l-a recunoscut pe Chaireas chiar cînd era să fie dat morţii, şi cum s-a străduit să redea una alteia cele două iubiri, iar Dionysios a descoperit acest lucru dintr-o scrisoare şi l-a acuzat pe Mitridate în faţa lui Farnace, iar acesta în faţa Marelui Rege, iar Regele i-a chemat pe amîndoi la judecată, toate acestea le-am istorisit în prima parte a poveştii mele; acum voi povesti ceea ce a urmat.

Pînă în Siria şi Cilicia, Callirhoe suportă uşor călătoria, deoarece auzea vorbindu-se greceşte şi vedea marea, care duce la Siracuza; însă cînd ajunse la fluviul Eufrat, dincolo de care se întinde uriaşul continent, locul de intrare în regatul fără de margini al Marelui Rege, atunci o cuprinse dorul de ţară şi de părinţi şi o părăsi orice speranţă de întoarcere. Stînd pe ţărm şi poruncind să fie lăsată singură, o păstră lîngă ea numai pe Plangon, singura în care avea încredere, şi prinse-a rosti următoarele cuvinte:

— Soartă cu ochi de blestem, înverşunată împotriva unei femei singure, tu m-ai închis de vie în mormînt şi m-ai dus acolo nu de milă, ci ca să mă dai pe mîna unor tîlhari. Marea şi Theron au lucrat deopotrivă la îndepărtarea mea de casă: eu, fiica lui Hermocrate, am fost vîndută şi, lucru mai greu de îndurat decît duşmănia, am fost iubită, şi această iubire m-a silit să-i fiu altuia soţie, măcar că Chaireas era în viaţă. Iar tu şi acum te arăţi pizmaşă: m-ai fugărit pînă în Ionia şi nu te opreşti aici. Eram străină, numai că-mi dăduseşi un pămînt grecesc, unde găseam mare mîngîiere cînd mă aşezam pe ţărmul mării; acum însă, mă arunci dincolo de cerul cu care eram deprinsă şi mă desparte de patrie o întreagă lume. Încă o dată m-ai luat din Milet, ca odinioară din Siracuza. Sînt dusă dincolo de Eufrat şi sînt închisă, eu cea născută în insule, în adîncul pămîntului barbar, acolo unde nu există mare. Ce corabie aş mai putea spera să văd sosind din Sicilia? Sînt luată şi de lîngă mormîntul tău, Chaireas. Cine are să-ţi mai aducă libaţii, suflet drag? De-acum, Bactra[1] şi Susa[2] îmi vor fi casă şi mormînt. O singură dată am să te trec, apă a Eufratului: căci nu mă tem atît de lungimea călătoriei, cît de a nu-i părea şi acolo cuiva frumoasă.

Sfîrşind de vorbit astfel, sărută pămîntul, apoi urcă pe podul plutitor şi trecu pe malul celălalt.

Cortegiul lui Dionysios era mare şi costisitor; el desfăşura sub ochii soţiei sale un foarte bogat alai, pe care simpatia localnicilor îl făcea, de-a lungul drumului, aproape regesc: erau conduşi cu numeroasă însoţire de la un neam la altul, şi de la satrap la satrap, căci frumuseţea atrăgea inimile tuturor. De asemenea, barbarii mai erau însufleţiţi şi de speranţa că această femeie are mare trecere şi, de aceea, fiecare se grăbea să-i ofere daruri de ospeţie, ca, într-un fel sau altul, să-şi asigure recunoştinţa ei.

---

[1] Bactra — capitala provinciei persane cu acelaşi nume.

[2] Susa — „Oraşul Crinilor" (astăzi ruinele de lîngă Shush), capitala de vară a regilor persani.

II. Aceasta era situația primei caravane. În ceea ce-l privește pe Mitridate, el își croia vajnic drum prin Armenia, mai ales de teamă ca Marele Rege să nu-l învinuiască și de faptul de a fi urmat-o pas cu pas pe tînăra femeie, dar și grăbindu-se să ajungă înaintea celorlalți și să pregătească judecata.

O dată ajuns în Babilon (acolo era unul din locurile de petrecere ale Regelui), toată ziua se odihni singur: toți satrapii au locuințele lor separate. A doua zi, ducîndu-se la porțile palatului Marelui Rege, îi salută pe homotimii[1] persani. Mai întîi i se închină cu daruri bogate lui Artaxates, eunucul cu rangul cel mai mare pe lîngă Rege și cu cea mai mare influență.

— Du-te și anunță-i Regelui – îi spuse el: «Mitridate, ca sclav al tău, a sosit ca să se dezvinovățească pentru acuzația adusă de un grec și să se închine la picioarele tale».

Nu după mult timp, eunucul ieși de la Rege și-i răspunse:

— Regele speră ca Mitridate să nu fie vinovat; judecata are să se facă în momentul în care va fi sosit și Dionysios.

Mitridate se prosternă și se retrase; dar o dată rămas singur, îl chemă pe Chaireas și-i spuse:

— Sînt pus pe jar: voiam să ți-o dau înapoi pe Callirhoe și iată că sînt tras la judecată. Dionysios zice că scrisoarea ta, cea pe care i-ai scris-o soției tale, am scris-o eu și socoate că aceasta dovedește că am încercat să o seduc: și

---

[1] Homotimi — nobili persani, cărora Ammianus Marcellinus le face o descriere completă (XXII, 6, 75-84): aveau o statură zveltă, fața bronzată, privirea pătrunzătoare, sprîncenele îmbinate, barba și părul îngrijite; erau prudenți și, totodată, bănuitori; purtau brățări și coliere de aur, podoabe cu pietre prețioase, în special perle; se încingeau întotdeauna cu o sabie, chiar în timpul serbărilor și ospețelor; erau cei mai buni luptători din lume și de temut în luptele de la distanță; își împărțeau timpul între exercițiile cu arme, războaie, vînători și plăceri; erau curtenitori și plini de cavalerism. Cf. Xenofon, *Cyropaideia*, II, 1, 2.

asta pentru că el e încredințat că ai murit. Să-i lăsăm această credință pînă la proces, ca apariția ta să-l ia prin surprindere. În schimb, cer de la tine un singur lucru pentru binele pe care ți l-am făcut: stai ascuns; rabdă fără s-o vezi pe Callirhoe și fără să ai vreo știre despre ea.

Chaireas se-nvoi de nevoie, însă, măcar că se străduia s-o ascundă, lacrimile i se rostogoleau pe obraji. Atunci zise:

— Am să fac ce-mi poruncești, stăpîne, și plecă, ducîndu-se în locuința în care fusese găzduit împreună cu prietenul său Polycharm, și, aruncîndu-se pe pardoseală, își sfîșie hitonul[1]

«și fumegînda cenușă-nșfăcînd cu mîini amîndouă,
capu-și presară și chipul de farmece plin își slutește»[2].

Și zicea tînguindu-se:

— Sîntem aproape unul de altul, Callirhoe, și nu ne vedem. Tu n-ai nici o vină: nu știi că Chaireas trăiește; cel mai nelegiuit dintre toți sînt eu, care, primind poruncă să nu te văd, pentru că țin la viață, sînt atît de laș, încît rabd asemenea lucru sub o cruntă tiranie. Dacă ție ți s-ar fi cerut aceasta, n-ai mai fi trăit.

Polycharm încerca să-l îmbărbăteze, pe cînd Dionysios se afla deja în apropierea Babilonului, iar Zvonul prevenea cetatea, vestind tuturor sosirea unei femei de o frumusețe nu omenească, ci zeiască, cum pe pămînt soarele n-a mai văzut alta. Cum barbarul e, din fire, nebun după femei, renumele Callirhoei umplea fiecare casă, fiecare ulicioară; zvonul ajunse pînă la Marele Rege, și acesta îl întrebă pe eunucul Artaxates dacă sosise milesiana.

Dionysios era supărat mai demult de renumele soției sale (căci îi dădea o mare nesiguranță), însă cînd trebui să intre în Babilon, luă foc de-a binelea; jeluindu-se, își spunea:

---

[1] Hiton — tunică scurtă din lînă, fără mîneci, prinsă pe umeri; se purta, de obicei, pe dedesubt.

[2] *Iliada* XVIII, 23-24.

«Dionysios, locurile astea nu sînt Miletul, cetatea ta; acolo te păzeai de toți cei care ar fi încercat ceva rău. Temerar și neprevăzător ce ești! O duci pe Callirhoe în Babilon, unde sînt atîția Mitridați? Menelau în Sparta cea castă nu a putut-o păstra pe Elena, iar un păstor barbar i-a luat-o înainte regelui: printre persani sînt mulți Paris. Nu vezi oare primejdiile, nu le întrezărești semnele? Cetățile ne ies în întîmpinare, ne fac temenele satrapii. Callirhoe s-a făcut deja mai semeață și Marele Rege nici n-a văzut-o încă. Nu am decît o singură speranță de scăpare: să o feresc de ochii curioșilor; are să fie păzită și în siguranță, dacă pot s-o ascund.

Punînd la cale acestea, se sui pe cal, iar pe Callirhoe o lăsă în caleașcă și trase toate perdelele.

Și poate lucrurile ar fi mers cum voia el, dacă nu s-ar fi întîmplat cele ce urmează:

III. Primindu-le Statira, soția Marelui Rege, pe nevestele celor mai însemnați dregători persani, una dintre ele îi spuse:

— Stăpînă, o femeiușcă de neam grec vine să ne înfrunte familiile; și mai demult o admirau toți pentru frumusețea ei, însă acum asta ne privește pe noi: e în primejdie însăși faima femeilor persane. Hai să vedem cum să nu rămînem mai prejos de această străină.

Rîse regina, neîncrezătoare în zvonul public:

— Grecii nu sînt decît niște lăudăroși și niște cerșetori și, de aceea, se minunează grozav de cel mai mărunt lucru. Astfel că ridică în slăvi frumusețea Callirhoei, așa cum fac cu bogăția lui Dionysios. Numai să apară lîngă ea, cînd intră în cetate, una singură dintre noi, c-are s-o și umbrească pe sărăntoaca, pe sclava asta.

Se prosternară toate la picioarele reginei și admirară hotărîrea ei și, mai întîi, strigară ca dintr-o singură gură:

— O, de-ai putea să te-arăți tu, stăpînă!

Apoi, însă, nu se mai potriviră în păreri, cînd trebuiră să le numească pe cele mai renumite pentru frumusețea lor.

Votară atunci prin ridicarea mîinii, ca la teatru, și fu aleasă Rhodogune, fiica lui Zopyros și soția lui Megabyzes, o podoabă de preț, vestită în tot regatul; cum era Callirhoe în Ionia, așa era și Rhodogune în Asia. Femeile o duseră s-o gătească, fiecare împodobind-o cu unul din propriile ei odoare, iar regina îi dădu o brățară și un colan.

Și astfel, după ce o pregătiră cît se poate de bine pentru întrecerea de frumusețe, Rhodogune apăru în preajma Callirhoei, ca și cum i-ar fi ieșit în întîmpinare. Îi servea drept pretext rudenia, deoarece era sora lui Farnace, cel care-i scrisese Marelui Rege despre Dionysios.

Întreg Babilonul se revărsă pe străzi, să vadă spectacolul; porțile erau sufocate de mulțime. În locul cel mai la vedere aștepta Rhodogune, purtată cu pompă regală, înfățișîndu-se voluptuoasă, plină de dispreț și aproape provocatoare; toți priveau spre ea și își spuneau: «Am învins: persana o lasă în umbră pe străină. Să le comparăm, dacă e cu putință: să afle grecii că nu sînt decît niște lăudăroși».

În vremea aceasta, Dionysios sosi și, aducîndu-i-se la cunoștință că se află acolo ruda lui Farnace, descălecă și se duse să o salute. Atunci, roșind, aceasta zise:

— Doresc s-o îmbrățișez pe sora mea, și, pe dată, se apropie de caleașcă.

Nu era cu putință ca soția lui Dionysios să mai rămînă ascunsă și acesta, călcîndu-și pe inimă și oftînd, din respect, îi îngădui Callirhoei să se arate; toți își ațintiră spre ea nu numai privirile, ci și atenția, și puțin a lipsit să nu cadă unii peste alții, fiecare voind s-o vadă înaintea celuilalt și să se afle cît mai aproape cu putință.

Atunci chipul Callirhoei străluci și lumina lui le luă ochii tuturor, ca o sclipire orbitoare apărută pe neașteptate în noaptea adîncă; uluiți, barbarii îi căzură la picioare și nimeni nu se mai gîndea că era de față și Rhodogune. Însă aceasta își înțelese înfrîngerea și, pentru că nici nu putea să se retragă nici nu voia să fie privită, se strecură sub pologul trăsurii, lîngă Callirhoe, primind ea însăși să-și dea votul

celei ce o întrecea. Caleașca înainta cu perdelele lăsate, iar oamenii, neputînd-o vedea pe Callirhoe, sărutau trăsura.

De cum află de sosirea lui Dionysios, Regele îi dădu poruncă eunucului Artaxates să se ducă la el cu următorul mesaj: «Ca unul care acuzi un om însărcinat cu o slujbă de seamă, trebuia să nu zăbovești; îți trec însă cu vederea această vină, deoarece călătorești împreună cu soția ta. Numai că acum eu sînt în sărbători și am de făcut jertfe; dar, după treizeci de zile, o să ascult judecata.»

Dionysios se prosternă și se retrase.

IV. De atunci, fiecare dintre ei se pregătea pentru proces ca pentru cel mai grozav război. Mulțimea barbarilor se împărți în două tabere: satrapii și tot ce ținea de ei erau de partea lui Mitridate, care fusese mai întîi satrap în Bactria și după aceea se mutase în Caria. Dionysios avea de partea lui poporul de rînd, care socotea că i se făcuse o nelegiuită nedreptate prin încercarea de a i se seduce soția și, mai ales, o soție atît de frumoasă!

Nici femeile persane din harem nu erau nepăsătoare la această dispută, ci și acolo se iscară certuri aprinse: cele care se făleau cu frumusețea lor o dușmăneau pe Callirhoe și doreau ca ea să fie înjosită la proces; majoritatea însă, dușmănindu-le pe cele de-același neam, o cinsteau pe străină și se rugau pentru ea.

Fiecare din cele două tabere credea că ține în mîini izbînda: Dionysios se bizuia pe scrisoarea pe care Mitridate i-o scrisese Callirhoei sub numele lui Chaireas (căci nu-și închipuia cîtuși de puțin că Chaireas trăiește); iar Mitridate, care-l avea pe Chaireas drept martor, era convins că nu e cu putință să fie condamnat. Dar se prefăcea că se teme, cerea sfaturi de la oamenii legii, ca să-și facă mai strălucită apărarea prin efectul surprizei.

În cele treizeci de zile, persanii, bărbați și femei, nu vorbiră despre nimic altceva decît despre acest proces, încît, la drept vorbind, întregul Babilon era un adevărat tribunal. Tuturor termenul fixat li se părea lung, și nu numai celor

care nu aveau nici o legătură cu cauza, ci și Regelui însuși. Ce întrecere olimpică ori ce nopți eleusine[1] au cunoscut o așteptare atît de înfrigurată?

Cînd sosi ziua stabilită, Regele se așeză în jilțul de judecată. Există într-adevăr în palat o sală specială, care era folosită drept tribunal, deosebită prin mărime și frumusețe. Acolo, în mijloc, se află jilțul Regelui, iar de fiecare parte a acestuia șed dregătorii, care, prin rang și prin merit, pot purta numele de «cîrmuitori ai cîrmuitorilor». În picioare, în jurul tronului, stau lohagii[2] și taxiarhii[3] și cei mai de seamă dintre liberții Regelui; despre un asemenea sfat ai putea spune:

«Pe lîngă Zeus așezați, zeii cuvîntu-și spuneau»[4].

O tăcere plină de teamă însoți aducerea împricinaților. Cu această ocazie, Mitridate sosise primul, devreme, însoțit de prieteni și rude, fără fală și strălucire, ci cît se poate de spășit, de umil. Dionysios venise în urma lui, îmbrăcat, după moda grecească, într-un veșmînt milesian, ținînd în mînă cunoscuta scrisoare. O dată intrați în sală, se prosternară. Apoi Regele porunci grefierului să citească scrisorile, pe cea a lui Farnace și pe cea pe care o scrisese el însuși drept răspuns, pentru a informa părțile cum fusese introdusă cauza. Cînd se citi ultima scrisoare, asistența izbucni în strigăte de laudă pentru înțelepciunea Regelui și pentru spiritul lui de dreptate. Apoi, făcîndu-se liniște, trebui să ia cuvîntul Dionysios, acuzatorul, și toți ochii erau îndreptați către el. Vorbi însă Mitridate:

— Nu-mi sar rîndul cu apărarea mea, stăpîne, căci cunosc rînduiala. Trebuie însă ca, înainte de a lua noi cu-

---

[1] Este vorba, probabil, de ultimele două nopți care încununau inițierea în Misterele de la Eleusis, religie în care nu se făceau discriminări de clasă sau neam.

[2] Lohag — comandant militar care, la perși, se afla în fruntea a douăzeci și patru de oameni.

[3] Taxiarh — comandant al unui corp de cavalerie.

[4] *Iliada* IV, 1.

vîntul, să fie de față toți cei ce au numaidecît legătură cu această cauză. Unde e, așadar, femeia pentru care se face judecata? Ai socotit că e nevoie să fie de față la proces, din pricina scrisorii ce-i era adresată, i-ai scris să vină, și ea se află, într-adevăr, aici. Prin urmare, să nu ne ascundă Dionysios motivul de căpătîi și cauza întregii probleme.

La acestea, Dionysios răspunse:

— Și asta este dorința unui desfrînat: să fie adusă în public soția altuia, fără voia bărbatului și fără ca ea să fie acuzată de ceva. Dacă ar fi fost amăgită, ar fi trebuit să se înfățișeze ca să dea socoteală. Numai că tu ai uneltit împotriva unei femei nevinovate și n-am s-o folosesc pe soția mea nici ca martor nici ca apărător. La urma urmei, de ce e nevoie să se înfățișeze cea care n-are nici o legătură cu procesul?

Cu toate că pledase cu argumente juridice, Dionysios nu convinse pe nimeni, pentru că toți doreau să o vadă pe Callirhoe. Și întrucît Regele se rușina să poruncească ce i se ceruse, dregătorii invocară ca pretext scrisoarea, pe baza căreia ea fu chemată la proces ca fiind necesară cauzei.

— Nu e ciudat – zise unul dintre ei – să vină din Ionia și, aflîndu-se în Babilon, să lipsească tribunalul de probele necesare?

Cum se hotărî ca și Callirhoe să se înfățișeze la judecată, iar Dionysios nu-i spusese nimic, ci, dimpotrivă, îi ascunsese tot timpul motivul călătoriei la Babilon, temîndu-se să o ducă în tribunal pe nepregătite, fără ca ea să știe ceva (pentru că era limpede că femeia are să se supere că a fost înșelată), amînă procesul pe a doua zi.

V. Și astfel se ridică ședința. Ajuns acasă, Dionysios, cum era un om cu judecată și foarte bine crescut, i se adresă soției sale cu vorbe cît se poate de convingătoare pentru asemenea împrejurări, povestindu-i totul de-a fir a păr, prevenitor și plin de blîndețe. Și nu fără multe lacrimi ascultă Callirhoe povestea; la numele lui Chaireas izbucni în plîns și se supără grozav cînd auzi de proces:

— Numai asta mai lipsea necazurilor mele – zise ea: să apar într-un tribunal. Am fost moartă și îngropată, răpită din mormînt, vîndută, sclavă. Iată acuma, Soartă, și judecata mea! Nu-ți era de ajuns că m-ai ponegrit în fața lui Chaireas, l-ai mai făcut și pe Dionysios să creadă că îl înșel. Cu această învinuire, odinioară m-ai dus la groapă, iar acum, la tribunalul Regelui. Am ajuns de poveste și în Asia și în Europa. Cu ce ochi are să mă privească judecătorul? Ce cuvinte o să trebuiască să ascult! Frumusețe înșelătoare, mi-ai fost dată de fire numai ca să te îndopi cu ponegririle pe care le pricinuiești. Fiica lui Hermocrate e judecată și nu-l are alături pe tatăl ei ca s-o apere: căci alții, cînd se înfățișează în tribunal, doresc să aibă parte de bunăvoința și favoarea judecătorului, pe cînd eu mă tem ca nu cumva să-i plac.

Își petrecu întreaga zi jeluindu-se astfel, deznădăjduită; iar Dionysios era și mai deznădăjduit decît ea. Cînd se lăsă noaptea, ea avu un vis: se făcea că se află la Siracuza, încă fecioară, și că intra în templul Afroditei, apoi ieșea de acolo și îl vedea pe Chaireas; apoi se făcea că era ziua nunții sale: tot orașul era plin de flori, iar ea era condusă de tatăl și de mama ei în casa mirelui. Tocmai cînd să-l sărute pe Chaireas, se trezi din somn. Chemînd-o pe Plangon (Dionysios se sculase înaintea ei, ca să se ocupe de proces), îi povesti visul.

— Liniștește-te, stăpînă, și bucură-te: ai avut un vis bun; ai să fii despovărată de orice grijă, căci, cum ai văzut în vis, așa e și în realitate. Du-te la tribunalul Regelui ca la templul Afroditei; amintește-ți cum erai și recapătă-ți frumusețea de mireasă.

În timp ce spunea acestea, o îmbrăca și o gătea pe Callirhoe, iar sufletul acesteia se înveselea de la sine, ca și cum ar fi ghicit viitorul.

Încă din zori, mulțimea se înghesuia în jurul palatului regal și umplea aleile, pînă în afara incintei: căci alergau cu toții într-acolo, chipurile ca să asiste la proces, însă de fapt ca să o vadă pe Callirhoe; li se părea că acum farmecul îi

sporise, în aceeași măsură în care, prin frumusețea ei, le întrecuse pe celelalte femei cu o zi înainte.

Așadar, ea intră în tribunal asemenea Elenei, cînd stătea – cum spune divinul poet:

«Lîngă regele Priam și Panthoos, lîngă Thymoites»[1], bătrînii cetății, marile căpetenii; la vederea ei, în sală se lăsă o tăcere grea de uimire și admirație,

«Și fiecare rugîndu-se-n gînd lîngă ea să se culce»[2].

Dacă Mitridate ar fi trebuit să vorbească cel dintîi, n-ar fi avut grai. Căci, ca vrăjit de iubire, îl săgetă din nou, mai tare, vechea dorință.

VI. Atunci luă cuvîntul Dionysios:

— Îți mulțumesc, mărite Rege, pentru cinstea pe care mi-o faci mie, castității și căsniciei tuturor. Căci tu nu ai disprețuit un om de rînd, greu încercat de uneltirile unui cîrmuitor; dimpotrivă, m-ai chemat ca să pedepsești nerușinarea și jignirea ce mi s-a adus, pentru ca, punîndu-le stavilă, alții să nu mai aibă parte de ele. Fapta merită o pedeapsă deosebită chiar datorită făptașului. Căci Mitridate, nefiindu-mi dușman, ci oaspete și prieten, unelțește împotriva mea, și nu pentru vreun lucru oarecare dintre bunurile mele, ci pentru ce-mi este mai scump decît sufletul și trupul, decît viața însăși: soția mea. El, care, de vreun altul ne-ar fi greșit cu ceva, trebuia să ne vină în ajutor, dacă nu pentru mine, care-i sînt prieten, cel puțin pentru tine, Regele său. Căci tu i-ai încredințat cîrmuirea, pe care, dovedindu-se nedemn, a acoperit-o de rușine, sau, mai degrabă, l-a trădat pe cel ce i-a dat cîrmuirea. De aceea, măcar că rugămințile lui Mitridate, trecerea de care se bucură, mijloacele de care se folosește în această înfruntare judecătorească, faptul că nu ne aflăm pe picior de egalitate nu-mi sînt necunoscute, am încredere, Rege, în dreptatea ta, în tăria căsătoriei și a legilor, asupra cărora tu veghezi

---

[1] *Iliada* III, 146.
[2] *Odiseea* I, 366 și XVIII. 213.

deopotrivă pentru toți. Dacă îl achiți, dacă îi dai drumul, era mai bine să nu-l fi chemat: căci pînă acum toți se temeau, pentru că nerușinarea era pedepsită dacă se ajungea la judecată; pe viitor însă, nimeni n-are să mai respecte rînduielile, dacă cineva judecat în fața ta nu este pedepsit.

Cuvîntul meu e limpede și scurt. Sînt bărbatul Callirhoei, pe care o vedeți aici, iar prin ea sînt și tată; cînd am luat-o de soție nu mai era fecioară, ci mai avusese un alt bărbat, pe nume Chaireas, mort de multă vreme, care are și un mormînt la noi, la Milet. Mitridate, după ce a venit la Milet și a văzut-o pe soția mea, cum, de altfel, avea dreptul ca oaspete, nu s-a purtat ca un prieten și nici ca un bărbat chibzuit și bine crescut, așa cum dorești tu să fie cei care sînt însărcinați cu cîrmuirea cetăților tale, ci s-a dovedit nerușinat și despotic. Cunoscînd castitatea soției mele și iubirea pe care mi-o poartă, socoti că nu e cu putință să o atragă prin vorbe sau daruri bogate; însă puse la cale un plan, după socoteala lui, cît se poate de convingător. Născoci că Chaireas, primul ei bărbat, trăiește și, ticluind o scrisoare în numele acestuia, i-o trimise Callirhoei prin niște sclavi. Însă Soarta, Rege, îl puse în drepturi pe cel demn, iar voia celorlalți zei scoase la iveală scrisoarea: Bias, strategul orașului Priene, mi-a trimis-o împreună cu sclavii, iar eu, după ce i-am cercetat, i-am înfățișat faptele satrapului Lidiei și Ioniei, Farnace, și acesta – ție. Ți-am povestit acum faptele așa cum s-au petrecut și negreșit nu-i cu putință decît următoarea încheiere: din două una, ori Chaireas trăiește, ori Mitridate este dovedit ca vinovat de adulter. De fapt, nu se poate spune că nu știa de moartea lui Chaireas, de vreme ce, chiar cînd se afla el la Milet, i-am ridicat acestuia un mormînt, iar el a luat parte la doliul nostru. Dar cînd își pune-n cap Mitridate să seducă pe cineva, face și morții să se scoale din groapă. Termin dînd citire scrisorii pe care a trimis-o din Caria în Milet prin sclavii săi. Ia și citește: «Eu, Chaireas, trăiesc». Mitridate să lămurească acest lucru și atunci să fie achitat. Dar ia

seama, Rege, de cîtă nerușinare e în stare un desfrînat, cînd pune pe seama unui mort propria sa înșelăciune.

Prin asemenea cuvinte, Dionysios îi atîță pe ascultători și îi cîștigă de partea sa. Mîniat, Regele îndreptă înspre Mitridate o privire pătrunzătoare și întunecată.

VII. Dar acesta, cîtuși de puțin tulburat, grăi:

— Te rog, mărite Rege, întrucît ești drept și binevoitor, nu mă condamna înainte de a asculta ambele părți, ca să nu aibă mai multă crezare în ochii tăi un grec, care ticluiește împotriva mea, cu răutate, învinuiri mincinoase, decît adevărul. Înțeleg că apasă asupră-mi bănuiala pe care o trezește frumusețea acestei femei, deoarece tuturor li se pare firească dorința mea de a o seduce pe Callirhoe. Numai că eu și pînă acum am trăit în înfrînare și tocmai asta este prima învinuire ce mi se aduce; dacă totuși s-ar fi întîmplat să fiu un destrăbălat și un om fără rușine, m-ar fi îndreptat încrederea pe care mi-ai acordat-o punîndu-mă cîrmuitor peste atîtea cetăți. Cine ar fi atît de lipsit de minte încît să dea din mînă asemenea foloase pentru o singură plăcere, dar și pentru o atît de mare rușine? De fapt, dacă știam că am greșit cu ceva, îmi stătea în putință să casez cauza: căci Dionysios nu mă cheamă în fața legii pentru o femeie pe care a luat-o de soție, ci pentru o femeie pe care a cumpărat-o din tîrgul de sclavi; or, legea privind adulterul nu se aplică sclavilor. Să-ți citească mai întîi actul de eliberare, pe urmă să-ți vorbească de căsătorie.

Cutezi să o numești soție pe cea pe care ți-a vîndut-o tîlharul Theron pentru un talant și pe care el însuși a furat-o dintr-un mormînt? «Dar am cumpărat o femeie liberă» – o să-mi răspundă el. Prin urmare, ești negustor de sclavi și nu soț. Acum am să-mi înfățișez apărarea numai în fața unui pretins soț. Cumpărarea socoate-o căsătorie, iar prețul – zestre! Siracuzana să treacă azi drept milesiană! Află, stăpîne, că Dionysios întreprinde această acțiune fără nici un temei legal, nefiind nici soț, nici stăpîn. Căci, mai întîi, vine cu acuzații împotriva unui adulter neînfăptuit, ci doar

pus la cale, și, cum nu poate să spună că s-a săvîrșit ceva, dă citire unor scrisorele care nu dovedesc nimic. Pe cînd legile nu pedepsesc decît faptele. Ne înfățișezi o scrisoare. Aș putea răspunde: «N-am scris-o eu; aici nu e scrisul meu; Chaireas o caută pe Callirhoe; atunci să fie el judecat pentru adulter». «Da – o să mi se spună. Însă Chaireas e mort, pe cînd tu ai încercat să-mi seduci soția folosindu-te de numele lui.» Dionysios, mă provoci la o luptă din care n-ai nimic de cîștigat. Fac apel la propria ta mărturie. Sînt, într-adevăr, prietenul și oaspetele tău. Renunță la învinuire: o să ai de cîștigat. Cere-i Regelui să oprească procesul. Retractează cele afirmate împotriva mea și spune-i: «Mitridate n-a greșit cu nimic: l-am învinuit pe nedrept.» Dacă stărui în acuzația ta, o să te căiești: tu singur o să te condamni. Te previn: o s-o pierzi pe Callirhoe. Nu pe mine o să mă găsească Regele vinovat de adulter, ci pe tine.

După ce spuse acestea, tăcu. Toți priveau înspre Dionysios, voind să știe dacă, propunîndu-i-se această ieșire, va renunța la învinuire sau va stărui și mai vîrtos. Nu pricepeau tîlcul ascuns al cuvintelor lui Mitridate, dar bănuiau că Dionysios îl înțelege. Numai că acesta habar n-avea de nimic; nu i-ar fi trecut cîtuși de puțin prin cap că Chaireas trăiește. De aceea răspunse:

— Poți să spui ce poftești, că n-ai să mă-nșeli cu născocirile tale bine ticluite, nici cu amenințările-ți atît de convingătoare: Dionysios n-o să poată fi dovedit niciodată de acuzație falsă.

Reluînd cuvîntul de unde-l lăsase, Mitridate ridică glasul și spuse ca inspirat de o divinitate:

— Zei atotputernici în cer și pe pămînt, veniți-i în ajutor unui om bun, care de multe ori vi s-a adresat cu rugăminți drepte și v-a adus sacrificii bogate; dați-mi răsplata cucerniciei mele, acum că sînt acuzat pe nedrept; dați-mi-l, fie și numai pentru acest proces, pe Chaireas. Arată-te, spirit ales: te cheamă Callirhoe a ta; așază-te între noi doi, între Dionysios și mine, și spune-i Regelui care dintre noi este vinovat de adulter.

VIII. Nu terminase de vorbit (așa fusese rînduit dinainte), că și apăru Chaireas în carne și oase. Văzîndu-l, Callirhoe strigă:

— Chaireas, trăiești? și dădu să alerge spre el. O ținu însă Dionysios și, așezîndu-se între ei, îi împiedică să se îmbrățișeze.

Cine ar putea descrie cum se cuvine înfățișarea tribunalului în acele momente? Ce poet a arătat pe scenă o poveste atît de nemaipomenită? Te puteai crede într-un teatru, în care s-au stîrnit mii de simțăminte: durere, bucurie, uimire, milă, neîncredere, dorințe. Oamenii îl fericeau pe Chaireas, se bucurau alături de Mitridate, împărtășeau necazul lui Dionysios, încurcătura Callirhoei. Căci ea era cît se poate de tulburată și stătea împietrită și fără grai, privind doar cu ochii țintă la Chaireas: cred că atunci și Marele Rege ar fi vrut să fie în locul lui Chaireas.

Bineînțeles, e un lucru obișnuit și de neocolit ca doi bărbați care iubesc aceeași femeie să se războiască; acestora însă le aprinse și mai tare dușmănia prezența Callirhoei, prețul acestei lupte, care era în joc și pe care o puteau privi, astfel încît, de n-ar fi fost rușinea față de Rege, cu siguranță s-ar fi încăierat. Rămaseră însă numai la cuvinte. Chaireas zise:

— Eu sînt primul ei bărbat. Și Dionysios răspunse:
— Dar eu sînt unul mai sigur.
— Mi-am lăsat cumva soția?
— Nu, dar ai îngropat-o.
— Arată-mi actul de rupere a căsătoriei.
— Privește-i mormîntul și-ai să-l vezi.
— Tatăl ei mi-a dat-o de nevastă.
— Mie mi s-a dat ea singură.
— Nu ești demn de fata lui Hermocrate!
— Tu, care-ai stat în lanțuri la Mitridate, nici atît.
— O cer pe Callirhoe.
— Iar eu o păstrez.
— Ții cu de-a sila nevasta altuia!

— Tu ai omorît-o pe a ta.
— Stricatule!
— Ucigaşule!

Astea le fură încrucişările de sabie; şi toţi ceilalţi ascultau cu mare plăcere.

Callirhoe stătea nemişcată, privind în pămînt şi plîngînd, cu iubire pentru Chaireas, cu respect pentru Dionysios. Iar Regele, îndepărtîndu-i pe toţi, ţinu sfat cu sfetnicii săi, nu în legătură cu Mitridate (căci acesta se apărase), ci ca să vadă dacă trebuie să dea o sentinţă în privinţa femeii. Unii socoteau că această cauză nu-l priveşte pe Rege: «Căci – ziceau ei –, pe bună dreptate, ai ascultat plîngerea făcută împotriva lui Mitridate, pentru că el este satrap», pe cînd ceilalţi toţi nu sînt decît simpli particulari. Cei mai mulţi însă aveau păreri diferite, invocînd fie serviciile făcute casei regale de către tatăl tinerei femei, fie faptul că această cauză nu era judecată de Rege în afara procesului, ci pentru că era aproape parte a acestuia, în legătură cu care trebuia să se ia o hotărîre; de fapt, nu voiau să recunoască adevăratul motiv, şi anume că nu-şi puteau lua ochii de la frumuseţea Callirhoei.

Drept urmare, Regele îi rechemă pe cei pe care îi îndepărtase şi zise:

— Îl achit pe Mitridate; să plece mîine către satrapia sa, încărcat cu daruri. Însă Chaireas şi Dionysios să ne spună fiecare ce drepturi are asupra acestei femei: căci eu trebuie să am grijă de fiica lui Hermocrate, care i-a învins pe atenieni, cei mai mari vrăjmaşi ai mei şi ai regatului persan.

O dată pronunţată sentinţa, Mitridate se prosternă; ceilalţi însă rămaseră ca trăsniţi. Văzîndu-i în încurcătură, Regele le spuse:

— Nu vă zoresc, ci vă las să vă retrageţi, ca să vă pregătiţi pentru o altă înfăţişare la judecată. Vă dau un răgaz de cinci zile; în acest răstimp, de Callirhoe o să se ocupe soţia mea, Statira: căci chiar dacă ea o să fie supusă unei judecăţi în legătură cu bărbatul ei, nu se cuvine să apară la judecată alături de el.

Toți plecară triști de la tribunal; singur Mitridate era vesel: luînd darurile, petrecu noaptea acolo, iar în zori plecă spre Caria mai plin de strălucire ca înainte.

IX. Pe Callirhoe o luară eunucii și o duseră la regină, dar fără a o anunța, căci o poruncă a Regelui nu e niciodată anunțată dinainte. La această apariție neașteptată, Statira sări din pat, crezînd că i se arată Afrodita, deoarece o venera în mod deosebit pe această zeiță. Ea i se prosternă. Eunucul însă, înțelegîndu-i tulburarea, îi spuse:

— Aceasta este Callirhoe; Regele ți-o trimite, ca să veghezi asupra ei pînă la proces.

Statirei îi făcură plăcere aceste cuvinte și, lăsînd deoparte orice gelozie femeiască, deveni mai binevoitoare față de Callirhoe datorită cinstirii care i se făcea: se simțea foarte onorată că i se dă în păstrare această comoară. Luînd-o de mînă, îi zise:

— Liniștește-te, femeie, și lasă plînsul: Regele e bun. Ai să-l urmezi pe bărbatul pe care-ai să-l vrei. Prin această judecată, căsătoria ta are să se bucure de mai mult respect. Du-te acum și odihnește-te, căci – după cum văd – ești ostenită și sufletul ți-e încă zbuciumat.

Dulci sunară în urechile Callirhoei aceste cuvinte, căci tare mai dorea să rămînă singură. De cum se întinse și se lăsă cuprinsă de liniște, acoperindu-și ochii cu mîinile, șopti:

— L-ați văzut într-adevăr, voi ochilor, pe Chaireas? Acela era Chaireas al meu sau o plăsmuire a minții mele rătăcite? Poate că Mitridate a adus la proces o nălucă: doar se spune că la perși există vrăjitori. Dar a și vorbit și, prin ce-a spus, părea că știe tot ce s-a-ntîmplat. Atunci, cum l-a răbdat inima să nu mă-mbrățișeze? Ne-am despărțit fără să ne fi dat o singură sărutare.

Pe cînd era cufundată în asemenea gînduri, auzi zgomot de pași și țipete de femei: căci cu toatele alergau la regină, socotind că o pot privi în voie pe Callirhoe. Dar Statira le spuse:

— S-o lăsăm în pace: e tare amărîtă. În patru zile avem destulă vreme s-o privim, s-o ascultăm, să-i vorbim.

Supărate, femeile plecară, dar se întoarseră a doua zi, dis de dimineață; și făcură acest lucru în toate zilele, fără istov, încît casa Regelui era mereu plină de lume. Însă și Regele venea în cămările femeilor mai des, pasămite, s-o vadă pe Statira. Callirhoei i se trimiteau daruri bogate, ea însă nu primea nimic, neschimbîndu-și înfățișarea de femeie nenorocită, în haine cernite, fără nici o podoabă. Dar asta o făcea și mai strălucitoare. Și întrebînd-o regina pe care dintre bărbați îl alegea, nu răspunse nimic, ci doar lacrimi îi scăldară fața.

Aceasta era situația Callirhoei. Pe cînd Dionysios încerca să rabde cu nobilă demnitate răsturnările survenite, fiind un om cumpătat din fire și bine crescut, însă această nenorocire ieșită din comun era o lovitură mult prea puternică chiar și pentru curajul său bărbătesc; acum iubirea îl mistuia și mai mult decît în Milet, căci, la începutul iubirii sale pentru Callirhoe, era îndrăgostit numai de frumusețea acesteia, pe cînd acum erau multe cele ce-i sporeau flacăra dragostei: relațiile lor intime, binecuvîntarea pe care le-o adusese copilul, lipsa de recunoștință a Callirhoei, propria sa gelozie și, mai cu seamă, această lovitură neașteptată.

X. Dintr-o dată, începea să strige, repetînd întruna:

— Cine e acest Protesilau[1] care s-a ridicat din morți împotriva mea? Față de care dintre zeii subpămînteni am păcătuit, ca să-mi împart dragostea cu un mort, al cărui mormînt se află pe pămîntul meu? Afrodita, mărită stăpînă, tu m-ai prins în laț, tu, cea pe care am găzduit-o pe moșia mea și căreia, adesea, îi aduc sacrificii! De ce mi-ai scos-o în cale pe Callirhoe, dacă n-ai să mi-o păstrezi? De ce m-ai făcut tată, dacă nu sînt și soț?

În același timp, își îmbrățișa fiul și-i spunea plîngînd:

---

[1] Protesilau, primul războinic grec ucis pe pămînt troian, a revenit o vreme din Infern la soția sa Laodamia.

— Sărmanul meu copil, odinioară am socotit norocită naşterea ta; acum însă ea îmi pare o mare nenorocire: căci tu eşti moştenirea pe care o am de la mama ta şi amintirea iubirii mele fără de noroc. Eşti numai un prunc, totuşi simţi ceva din nefericirea tatălui tău. Amărîtă călătorie am mai făcut! Nu trebuia să fi plecat din Milet: Babilonul ne-a dus la pierzanie. La prima judecată am fost învins, şi mă acuza Mitridate; pentru cea de-a doua mă tem şi mai vîrtos, şi nu pentru că primejdia ar fi mai mare, ci din pricina întîmplărilor care-au avut loc mai-nainte şi care nu-mi dau prea mare nădejde. Fără nici o cercetare, sînt îndepărtat de femeia mea şi trebuie să mă lupt cu altul pentru propria mea soţie; necazul cel mai mare e că nu ştiu pe care din noi îl vrea Callirhoe. Tu însă, copile, poţi s-o afli de la ea, doar e mama ta. Du-te, acum, şi roagă-te pentru tatăl tău. Plîngi, sărut-o, spune-i: «Mamă, tata te iubeşte»; dar n-o dojeni. Ce spui tu, dascăle? Nu ne lasă să ne ducem în cămările Regelui? O, cumplită silnicie! I se închid uşile fiului trimis de tată la mama sa!

Astfel îşi trecea Dionysios timpul pînă la judecată, ţinînd cumpăna luptei între iubire şi buna judecată, pe cînd Chaireas era cuprins de o jale de neostoit. Prefăcîndu-se bolnav, îi ceru lui Polycharm să-l însoţească pe Mitridate, binefăcătorul lor, al amîndurora. Rămas singur, înnodă o sfoară şi, cum da să se ridice-n laţ, zise:

— Eram mai fericit dacă mă suiam pe crucea pe care-a ridicat-o pentru mine o învinuire mincinoasă, pe vremea cînd mă aflam în lanţuri în Caria. Părăseam atunci viaţa cu credinţa amăgitoare că mă iubeşte Callirhoe; pe cînd acum mi-am pierdut nu numai viaţa, ci şi mîngîierea morţii. Callirhoe m-a văzut şi n-a venit la mine şi nu m-a sărutat; îi stăteam alături, dar ea pe altul privea cu respect. N-am s-o stingheresc cu nimic; am s-o iau înaintea judecăţii: n-am să aştept un sfîrşit care să mă acopere de ruşine. Nu mă pot lua la întrecere cu Dionysios – o ştiu bine –, biet potrivnic ce-i sînt, venetic sărac, acum un străin pentru ea. Fii fericită, soţie dragă! căci te numesc soţie, măcar că

iubești pe altul. Eu unul mă duc și n-am să-ți supăr cu nimic căsnicia. Trăiește în bogăție și desfătare și bucură-te de splendoarea Ioniei. Îl ai pe cel pe care-l dorești. Însă acum, Callirhoe, cînd Chaireas o să fie cu-adevărat mort, îți fac o ultimă rugăminte. După ce-am să mor, vino lîngă trupul meu neînsuflețit și, dacă poți, stropește-l cu lacrimile tale; pentru mine acest lucru e mai de preț decît nemurirea; apoi apleacă-te în fața mormîntului și, chiar dacă te văd bărbatul și copilul tău, spune: «Te-ai dus, Chaireas, cu-adevărat, de astă dată. Acum ai murit, iar eu voiam ca, în fața Regelui, să te aleg pe tine.» Am să te-aud, soția mea; poate-am să te și cred. Ai să-mi sporești gloria față de zeii de sub pămînt:

«Chiar de alții-și uită de morți, acolo în Hades,
Eu și-acolo iubirea-ți voi da-o aducerii-aminte.»[1]

Jeluindu-se astfel, acoperea nodul cu sărutări:

— Tu-mi ești – grăi – mîngîierea și apărătorul, care o să vorbească pentru mine; prin tine-am să înving; tu te-ai aplecat asupra mea cu mai multă dragoste decît Callirhoe.

Și, ridicîndu-se în laț, și-l petrecu în jurul gîtului, cînd tocmai apărea prietenul său Polycharm; el îl prinse în brațe pe Chaireas, care-și pierduse mințile, dar, mai tîrziu, se dovedi neputincios, nemaifiind în stare să-l liniștească. Dar iată că sosise și ziua judecății.

---

[1] *Iliada* XXII, 389-390.

VI

I. În ajunul zilei în care regele trebuia să hotărască dacă lui Chaireas să-i fie soție Callirhoe ori lui Dionysios, întreaga cetate a Babilonului era în așteptare și, în case, ca și pe fiecare străduță, n-auzeai nimic altceva decît: «Mîine e nunta Callirhoei. Care din cei doi are să fie mai norocos?»

Orașul se împărțise în două tabere. Cei care erau de partea lui Chaireas ziceau: «El i-a fost bărbatul dintîi, a luat-o de soție fecioară, iubind-o cum și ea-l iubea; tatăl ei i-a dat-o de nevastă, cetatea a pus-o în mormînt; ea nu și-a părăsit casa, nici n-a fost alungată de soț. Deci Dionysios n-a putut s-o cumpere, nici s-o ia de soție. Au vîndut-o niște tîlhari: dar nu e îngăduit să cumperi în tîrg o femeie liberă.»

Iar cei care-i țineau partea lui Dionysios le răspundeau: «El a scos-o din mîinile piraților care voiau s-o omoare; a dat un talant ca s-o scape; mai întîi a scăpat-o, apoi a luat-o de soție. Pe cînd Chaireas, deși s-a însurat cu ea, a omorît-o; Callirhoe trebuie să-și amintească această căsătorie; mai mult, există ceva ce îndreptățește în mod deosebit victoria lui Dionysios: ei au împreună un copil.»

Aceasta era părerea bărbaților. La rîndul lor, femeile nu numai că discutau public situația Callirhoei, ci chiar îi dădeau sfaturi, ca și cum ea ar fi fost de față: «Nu te lepăda de bărbatul care te-a cunoscut fecioară; alege-l pe cel ce ți-a fost drag pentru prima oară, pe cel dintr-o cetate cu tine, ca astfel să-ți revezi tatăl; de nu, ai să trăiești printre străini, ca o pribeagă.»

Altele însă ziceau: «Alege-l pe binefăcătorul și salvatorul tău, și nu pe ucigaș: dacă se mînie Chaireas din nou?

Să ai parte iar de un mormînt? Nu-ți părăsi fiul: respectă-l pe tatăl copilului tău.»

Asemenea vorbe puteau fi auzite pretutindeni, astfel încît ai fi putut spune că întregul Babilon nu era nimic alta decît un tribunal.

Sosise ultima noapte dinaintea judecății; Regele și regina, culcați în patul lor, depănau gînduri cîtuși de puțin asemenea. Regina se ruga să se facă mai repede ziuă, ca să scape de comoara dată ei în păstrare și care-o apăsa: căci, atîta timp cît Callirhoe i se afla în preajmă, frumusețea ei, comparată mereu cu cea a reginei, era pentru aceasta o povară; avea bănuieli și în privința deselor vizite ale Regelui și a neașteptatelor lui semne de dragoste. Înainte vreme venea rareori în cămările femeilor; dar de cînd înăuntrul lor se afla Callirhoe, Regele se tot foia pe acolo. Regina îl pîndea și vedea cum, atunci cînd se afla laolaltă cu ele, Regele arunca priviri furișe spre Callirhoe și, măcar că cerca să-și țină ascunsă privirea, ochii i se îndreptau singuri către ea.

Așadar, Statira își punea o dulce speranță în ziua următoare; nu însă și Regele, care, rămas fără somn întreaga noapte,

«Cînd pe-o coastă culcat, cînd iarăși pe spate, și iarăși,

Cînd pe burtă întors»[1], își rumega gîndurile, spunîndu-și: «Iată și ziua judecății; m-am pripit, grăbitul de mine, și am dat un termen prea scurt. Ce-o să facem mîine dimineață? De-acum Callirhoe o să plece spre Milet sau spre Siracuza. Sărmanii mei ochi, de-acum nu mai aveți decît o clipă ca să vă desfătați cu acest încîntător chip! după aceea, sclavul meu are să fie mai norocos decît mine. Vezi ce se poate face, suflete! Sfătuiește-te cu tine însuți, căci nu ai alt sfetnic: sfetnicul celor ce iubesc este Eros.

Așadar, mai întîi răspunde-ți ție: Ce ești tu pentru Callirhoe: iubit sau jude? Nu te înșela singur! Nu-ți dai seama, dar o iubești: o să te convingi și mai tare de acest

---

[1] *Iliada* XXIV, 10-11.

lucru cînd n-ai s-o mai vezi. De ce ţii să te chinui singur? Soarele, strămoşul tău[1], ţi-a sortit această făptură, cea mai frumoasă din cîte priveşte el, iar tu arunci din mînă darul divin? Îmi pasă cam prea mult de Chaireas şi de Dionysios, umilii mei sclavi, ca să le descurc încurcăturile de familie, de-am ajuns eu, Marele Rege, să mă port ca o codoaşă bătrînă. Dar am apucat să iau asupră-mi judecata şi toată lumea o ştie. Mai mult, îi datorez respect Statirei. Aşadar nu-ţi face cunoscută iubirea, nu pune capăt judeţului. Fie şi numai dac-o vezi pe Callirhoe ţi-e de-ajuns; amînă procesul: asta o poate face şi un simplu judecător.»

II. Se iviră zorii, iar slujitorii pregăteau sala pentru judeţul Regelui; mulţimea se aduna în grabă la palatul regal şi forfotea întregul Babilon. Iar cei doi potrivnici se înfăţişară cu mare alai, la fel cum se înfăţişează pe stadion atleţii la jocurile olimpice. Cei mai de vază dintre persani îl însoţeau ciopor pe Dionysios, iar poporul, pe Chaireas. Mii de urări şi cuvinte de îmbărbătare se ridicau din rîndurile sprijinitorilor celor două tabere, care strigau: «Tu eşti cel mai tare, tu ai să-nvingi.»

Numai că premiul pus în joc nu era o ramură de măslin sălbatic, nici poame sau vreo creangă de pin, ci cea mai de seamă frumuseţe, pe bună dreptate pricină de gîlceavă chiar şi pentru zei.

Regele, chemîndu-l la sine pe eunucul Artaxates, dregătorul cel mai mare în rang, îi zise:

— Am avut un vis prin care zeii stăpînitori îmi poruncesc să aduc o jertfă şi trebuie ca, înainte de orice, să-mi îndeplinesc îndatoririle cerute de cucernicie. Pune deci să se anunţe că, timp de treizeci de zile, în întreaga Asie are să fie o lună sfîntă, de sărbători închinate zeilor, fără judecăţi şi fără lucrări publice.

---

[1] Soarele e strămoşul ahemenizilor, prin Perses.

Eunucul puse să se vestească cele hotărîte de Rege şi, pe dată, toate locurile se umplură de oameni cu capetele împodobite de cununi, care aduceau jertfe. Răsuna flautul, fluierul uguia, se auzea glas de cîntăreţi; se afumau cu aromate porţile caselor şi fiece străduţă se prefăcuse într-o sală de ospeţe:

«În vîrtejuri de fum mirozna la ceruri se suie»[1].

Regele oferea pe altare o minunăţie de jertfe. Pentru prima dată îi aduse sacrificii şi lui Eros şi o invocă de mai multe ori pe Afrodita, ca să-l sprijine pe lîngă fiul ei.

Toată lumea se veselea, numai trei persoane erau amărîte: Dionysios, Callirhoe şi, mai cu seamă, Chaireas.

Callirhoe nu-şi putea da pe faţă amarul în iatacul regal, dar, cînd era singură şi ascunsă privirilor celorlalţi, se tînguia şi blestema sărbătoarea. Dionysios se blestema pe sine însuşi pentru că plecase din Milet. «Îndură, nenorocitule – îşi spunea –, năpasta pe care singur ai căutat-o; tu singur eşti vinovat de toate-acestea. Puteai s-o păstrezi pe Callirhoe chiar dacă mai trăia Chaireas. În Milet tu eşti stăpîn şi Callirhoei nici măcar nu i s-ar fi dat scrisoarea fără voia ta. Cine oare o vedea? Cine se apropia de ea? Pus pe jar, te-ai pripit şi te-ai aruncat singur în mijlocul vrăjmaşilor. Şi de te-ai fi aruncat numai pe tine! Dar iată că ai aruncat şi giuvaierul ce ţi-e mai scump decît viaţa. Din pricina asta eşti ameninţat cu război din toate părţile. Ce socoţi tu, nebune? Îl ai potrivnic pe Chaireas; singur ţi l-ai făcut rival pe stăpîn. Iată că Regele are vise şi i se cer sacrificii, aşa că se aduc jertfe în fiecare zi. Ce nerușinare! Amînă termenul procesului, ţinînd femeia altuia în propria-i casă, şi un asemenea om îşi spune judecător!»

Astfel se tînguia Dionysios; iar Chaireas nu mai punea gura pe mîncare, şi nici că mai voia să trăiască. Şi, cînd prietenul său Polycharm încercă să-l împiedice să se lase să moară de foame, îi spuse:

---

[1] *Iliada* I. 317.

— Spui tu că-mi eşti prieten, dar, de fapt, îmi eşti cel mai mare duşman. Mă ţii într-un veşnic chin şi pedeapsa asta îţi face plăcere. Dacă-mi erai prieten, nu mă împiedicai să aleg libertatea în locul silniciei acestui daimon[1] blestemat. Cîte prilejuri de fericire m-ai făcut să pierd? Eram fericit dacă eram îngropat la Siracuza în acelaşi mormînt cu Callirhoe; dar şi atunci, cînd voiam să mor, m-ai împiedicat s-o fac şi acum sînt lipsit de o soţie atît de frumoasă: căci poate n-ar fi ieşit din mormînt părăsindu-mi trupul neînsufleţit. Şi astfel, zăceam acolo, cruţat fiind de toate cîte au urmat: vînzarea, tîlharii, lanţurile, acest rege mai chinuitor decît crucea. Cît de frumoasă ar fi fost moartea, înainte de a afla de cea de-a doua căsătorie a Callirhoei! Ce minunat prilej de a mă lăsa să mor m-ai făcut să pierd după proces! Am văzut-o şi nu m-am apropiat de ea, n-am sărutat-o. Ce încercare nemaipomenită şi de necrezut: Chaireas e judecat ca să se constate dacă este bărbatul Callirhoei! Şi, oricare-ar fi rezultatul judecăţii, acest daimon blestemat nu îngăduie ca ea să se împlinească. Şi cînd dorm şi cînd sînt treaz mă însoţeşte ura zeilor.

Zicînd acestea, se aruncă asupra unei săbii, dar Polycharm îi apucă mîinile şi mai să-l lege, ca să-l poată păzi de aproape.

III. Regele îşi chemă eunucul, în care avea cea mai mare încredere; totuşi, la început, se ruşină şi de acesta. Văzîndu-l însă Artaxates aprins la faţă şi dîndu-şi seama că vrea să-i spună ceva, grăi:

— Ce-i ascunzi, stăpîne, sclavului tău devotat ţie trup şi suflet şi în stare să păstreze tăcerea? Ce grozăvie ţi s-a întîmplat? Cît mă-nspăimînt la gîndul că o uneltire...

— Da, o uneltire – zise regele şi încă una grozavă, dar urzită nu de oameni, ci de un zeu. Despre Eros aflam odinioară, din poveşti şi poeme, că domneşte despotic peste

---

[1] Daimon — forţă divină.

toți zeii și chiar peste Zeus însuși; nu credeam că e cu putință să existe în preajma mea cineva mai puternic decît mine. Dar zeul e aici: și-a făcut sălaș în sufletul meu Eros cel puternic și crîncen; mi-e greu s-o recunosc, dar ăsta-i adevărul: sînt cu totul în puterea lui.

Aceste cuvinte le rosti cu ochii atît de plini de lacrimi, că nu putu să mai adauge un singur cuvînt: de cum amuți, Artaxates pricepu de unde se trăgea rana regelui. Căci nici înainte vreme nu fusese ferit de bănuieli, ci simțise cum focul arde mocnit; ba chiar n-avea nici o îndoială și era cît se poate de limpede că, de vreme ce Callirhoe se afla acolo, Regele nu era îndrăgostit de nimeni altcineva. Totuși se prefăcu a nu ști nimic și grăi:

— Ce frumusețe se poate înstăpîni pe sufletul tău, stăpîne-al meu, tu, ce ții în robie toate minunile lumii: aur, argint, veșminte, cai, cetăți, noroade? Ai mii de femei frumoase, dar Statira e cea mai mîndră dintre cîte se află sub soare și de ea numai tu te bucuri. Însă puterea nimicește iubirea; decît numai dacă din cer nu se pogoară vreuna din divinitățile din înalt, ori nu răsare din mare vreo altă Thetis. Căci nu mă-ndoiesc că și zeii ard de dorința de a-ți fi alături.

Îi răspunse atunci regele:

— Poate adevărat grăiești cînd spui că femeia asta e o zeiță: căci frumusețea ei nu e omenească, numai ea n-o recunoaște: se dă drept grecoaică din Siracuza. Și ăsta-i chiar semnul vicleniei sale. Nu vrea să se lase convinsă să numească un singur oraș din ținutul nostru, ci își trimite povestea dincolo de Ionia, peste marea cea întinsă. A venit la mine pasămite din pricina unui proces și astfel a pus în scenă toată această dramă. Mă mir cum de-ai cutezat, văzînd-o pe Callirhoe, s-o numești pe Statira cea mai frumoasă dintre femei. De-aceea trebuie găsită o cale prin care să-mi ușurez suferința. Caută pretutindeni de e cu putință să găsim vreun leac.

— E ca și găsit leacul pe care-l cauți, Rege – îi zise eunucul –, un leac bun și pentru greci și pentru barbari. Căci

alt leac împotriva lui Eros nu este decît făptura pe care-o iubești; și, de fapt, asta voia să spună și versul vechiului oracol: «cel ce-a rănit vindeca-va».

Aceste cuvinte îl făcură să roșească pe Rege:

— Să nu-mi vii cu asemenea vorbe care mă-ndeamnă să ispitesc femeia altuia. Am tot timpul în minte legile pe care eu însumi le-am statornicit și dreptatea care mă conduce în tot ceea ce fac. Nu mă bănui de nici o strîmbătate. Sînt prins în laț, dar nu chiar așa.

Temîndu-se Artaxates că prea s-a repezit, schimbă vorba, trecînd pe laude.

— Blagoslovit gînd, mărite Rege. Nu te purta cu Eros ca toți ceilalți oameni, ci tratează-l cu autoritate și mărire, ca un rege, luptă-te cu tine însuți: căci numai tu singur, stăpîne, poți birui chiar și un zeu. Îndreaptă-ți inima spre tot felul de desfătări. Te bucură cu osebire vînătorile: știu că-ți treci zilele cu această plăcere, fără mîncare, fără băutură. De altfel, e mai bine să-ți petreci timpul la vînătoare decît în palat, stînd în preajma focului.

IV. Regele primi această propunere și puse să se anunțe o vînătoare măreață. Ieșeau călare, în straie bogat împodobite, cei mai de seamă nobili persani și lamura oștirii. Toți alcătuiau o priveliște demnă de privit, în mijlocul căreia se distingea, prin splendoarea podoabei, Regele. Căci acesta călărea un mare și preafrumos cal de Nisa[1], cu zăbala de aur, tot de aur fiind și hamurile ce-i încingeau capul și pieptul; era înveșmîntat într-o haină de purpură de Tir (din stofă babiloniană) și purta o tiară de culoarea zambilei; era încins cu o sabie de aur, ținea în mînă două sulițe, iar pe umăr purta atîrnate o tolbă și un arc, bogat meșteșugite de chinezi. Călărea cu fală: căci lui Eros îi place găteala, iar Regele dorea să fie văzut de Callirhoe în

[1] Nisa sau Nisaeon este numele unei cîmpii din Media, renumită pentru caii săi.

mijlocul însoțitorilor săi și, străbătînd întreg orașul, se uita în toate părțile, ca să vadă de nu cumva privea și ea alaiul.

Iute muntele se umplu de strigătele și goana oamenilor, de zăpăiturile cîinilor, de nechezatul cailor, de fiarele fugărite. Asemenea agitație și zarvă a vînătorilor l-ar fi gonit pînă și pe Eros; erau cu toții stăpîniți de bucuria luptei, de plăcerea de a înfrunta frica, de farmecul primejdiei.

Numai că regele nu vedea nici un cal – și doar atîția călăreți goneau alături de el –, nici o fiară – și urmăreau o mulțime –, nu auzea nici un cîine – și lătrau cu duiumul –, nici oamenii – și doar hăuiau cu toții. Nu o vedea decît pe Callirhoe, care nu se afla acolo, și o auzea doar pe ea, deși glasu-i nu răsuna alături. Căci Eros îl însoțise și la vînătoare și, ca zeu răzbunător ce se afla, văzîndu-l că se opune celor rînduite de el și că socoate că a luat o hotărîre cît se poate de bună, răsturnă planul Regelui, întorcîndu-l în favoarea sa, și, prin chiar leacul ales de acesta pentru boala sa, îi aprinse inima, pătrunzîndu-i-o, și-i zise:

— Ar fi fost cu putință s-o vezi pe Callirhoe aici, cu tunica prinsă în cingătoare, dezvelindu-și picioarele, și cu brațele goale, cu fața împurpurată, cu pieptul zbătîndu-se. Pe bună dreptate ar fi

«Cum pășește prin munți Artemis săgetătoarea,
Ori pe-ale Taigetului creste ori pe înalt Erymantul,
Și bucuroasă de porcii sălbatici, de ciuta cea iute.»[1]

Zugrăvirea acestei închipuiri, plăsmuirea aceasta puseră pe jar inima Regelui...[2]

La auzul acestor cuvinte, Artaxates răspunse:

— Stăpîne, ai uitat cele întîmplate: Callirhoe n-are bărbat și nu e încheiată încă judecata prin care să hotărăști cu cine s-ar cuveni să se mărite. Dă-ți seama că iubești o femeie văduvă; așa că nu te mai teme de legi, care nu privesc decît căsătoria, nici de adulter, căci mai întîi trebuie să

---

[1] *Odiseea* VI, 102-104.
[2] Lacună în original.

existe un soț insultat, înainte de a vorbi de un ibovnic care a adus cuiva o jignire.

Îi plăcură Regelui vorbele eunucului (că doar erau făcute să-i placă) și, punîndu-i mîna pe braț, îl îmbrățișă zicînd:

— Meriți într-adevăr să te prețuiesc mai mult decît pe toți ceilalți, căci veghezi asupră-mi cu cea mai mare grijă și credință. Du-te și adu-mi-o pe Callirhoe. Nu-ți cer decît două lucruri: să nu se audă, să nu se vadă nimic; vreau s-o convingi să vină și nimeni să nu știe acest lucru.

Se dădu de îndată semnalul de încetare a vînătorii și se întoarseră cu toții. Agățat de speranțele sale, Regele se înapoie la palat vesel de parcă aducea cel mai grozav vînat.

Se bucura și Artaxates, care socotea că luase asupră-și o sarcină însemnată și că, pe viitor, va conduce carul regatului, întrucît întrevedea că va avea parte de recunoștința amîndurora, și mai cu seamă de a Callirhoei; după el, era o treabă ușoară, căci el gîndea ca un eunuc, ca un sclav, ca un barbar. Nu cunoștea nobila mîndrie a grecilor și mai cu seamă pe cea a Callirhoei, atît de castă și de credincioasă.

V. Deci eunucul, pîndind un moment prielnic, i se înfățișă și, aflîndu-se singur cu ea, îi zise:

— Ți-am adus, femeie, un tezaur nesecat de fericiri; iar tu nu uita binele pe care ți-l fac, căci sînt încredințat că le ești recunoscătoare binefăcătorilor tăi.

La auzul acestor cuvinte de început, Callirhoe se înveseli: căci, prin firea lui, omul crede ceea ce dorește. De aceea crezu de îndată că este redată lui Chaireas și ardea de nerăbdare să audă spunîndu-i-se acest lucru, astfel încît îi promise eunucului că, la rîndul ei, îi va arăta recunoștință pentru vestea cea bună. Iar acela, după atare introducere, urmă:

— Tu, femeie, ai norocul de a te bucura de o frumusețe zeiască, numai că de pe urma ei n-ai cules cine știe ce roade strălucite și de preț. Numele tău, atît de cunoscut și vestit peste întreg pămîntul, pînă azi nu ți-a găsit nici bărbat, nici ibovnic pe măsura lui: cei doi asupra cărora s-a

pogorît acest nume erau unul – un sărac locuitor din insule, celălalt – sclavul Regelui. Ce măreaţă strălucire ai căpătat dinspre partea lor? Ce ţară îmbelşugată? Ce odoare scumpe? Peste care cetăţi domneşti? Cîţi sclavi ţi se aştern la picioare? Femeile din Babilon au slujitoare mai avute decît tine. Numai că n-ai fost lăsată cu totul în părăsire: zeii se ingrijesc de tine. Te-au adus aici, găsind ca pretext judecata, ca să te vadă Marele Rege. Şi iată acum prima veste bună: el te-a plăcut. Dar şi eu îi tot pomenesc de tine şi te laud în faţa lui.

Asta adăugase de la el: căci doar îi stă în obicei oricărui sclav ca, ori de cîte ori se întîmplă să vorbească cu stăpînul său, să-şi laude propriul rol, în speranţa ca, din această discuţie, să obţină vreun cîştig.

Callirhoei aceste cuvinte i se înfipseră în inimă ca o sabie; dar se prefăcu a nu înţelege.

— Zeii – spuse ea – să-i fie pururea binevoitori Regelui, iar el – ţie, că aveţi milă de o femeie fără de noroc. Te rog, să-mi ia mai repede povara acestei griji, ducînd la implinire judecata, ca să n-o mai stînjenesc pe regină.

Socotind eunucul că nu spusese desluşit ce voia şi că femeia nu înţelesese, încercă să vorbească mai limpede:

— Iată, de fapt, care e fericirea de care te bucuri: nu te iubeşte un sclav ori un sărăntoc, ci Marele Rege, care îţi poate oferi Miletul tot şi întreaga Ionie, Sicilia şi alte ţinuturi mai însemnate. Adu sacrificii zeilor şi binecuvîntează-ţi norocul şi consideră drept cea mai mare cinstire pentru tine să-i placi mereu mai mult Regelui şi, cînd ai să fii bogată, adu-ţi aminte şi de mine.

Cea dintîi pornire a Callirhoei fu să-i scoată ochii, de era cu putinţă, celui ce încerca s-o ducă în ispită, dar, cum era o femeie foarte bine crescută şi cu mult bun-simţ, chibzuind iute în ce loc se află, cine e ea şi cine-i cel care-i vorbeşte, îşi stăpîni mînia şi, în continuare, doar îl luă în derîdere pe barbar:

— Nu mi-am pierdut minţile într-atît, încît să mă consider demnă de Marele Rege. Nu sînt mai presus de sluj-

nicele femeilor persane. Te rog, nu mai vorbi despre mine în fața stăpînului tău. Căci, chiar dacă pentru moment nu se mînie, mai tîrziu o să se îndîrjească împotriva ta, cînd o să-și dea seama că pe stăpînitorul lumii l-ai aruncat în brațele unei sclave a lui Dionysios. Mă mir că, ager la minte cum ești, nu îți dai seama de bunătatea Regelui, că el nu mă iubește, ci îi este milă de o femeie nenorocită. Să nu mai vorbim deci despre asta, ca să ne ferim de orice acuzație mincinoasă, fie și numai în fața reginei.

Spunînd acestea, se retrase, iar eunucul rămase cu gura căscată: căci, crescut într-un regim despotic, nu-și închipuia că ar exista ceva inaccesibil Regelui și chiar lui însuși.

VI. Întorcîndu-i-se deci spatele, părăsit fără a se socoti măcar că merită să i se asculte răspunsul, eunucul se îndepărtă stăpînit de mii de simțăminte, mîniat pe Callirhoe, supărat pe el însuși, temîndu-se de Rege: poate că acesta nu va crede că, deși fără succes, a vorbit totuși cu ea; părea că se ferește de îndeplinirea îndatoririlor sale ca să-i fie pe plac reginei. Se temea și ca nu cumva Callirhoe să-i destăinuiască acesteia cele discutate; iar Statira, în supărarea ei, să nu-i pregătească vreo năpastă, de vreme ce nu numai se supunea poruncilor Regelui, ca dregător, ci chiar pusese la cale această poveste de dragoste. Și eunucul se întreba cum să-i spună Regelui, fără primejdie, cele întîmplate.

Iar Callirhoe, o dată rămasă singură, își zise: «Mă gîndisem eu la acest lucru. Te am martoră, apă a Eufratului! Am prezis că n-am să te mai trec înapoi. Rămîi cu bine, tată, și tu, mamă, și tu, patria mea, Siracuza! N-am să vă mai văd niciodată. Acum Callirhoe a murit cu adevărat. Din mormînt am ieșit, de-aici însă n-o să mă mai scoată, de-acuma încolo, nimeni, nici chiar Theron tîlharul. Frumusețe vicleană, de la tine mi se trage toată năpasta. Din pricina ta am fost omorîtă; din pricina ta am fost vîndută; din pricina ta am mai fost luată o dată de soție, după ce mă măritasem cu Chaireas; din pricina ta am fost adusă la Babilon; din pricina ta m-am înfățișat unui tribunal. De cîte ori m-ai

trădat, dîndu-mă pe mîna tîlharilor, lăsîndu-mă în voia mării, a mormîntului, a robiei, a judecății! Dar cea mai grea dintre toate nenorocirile mele este iubirea Marelui Rege. Și nu mă gîndesc cîtuși de puțin la mînia Regelui: socot mult mai de temut gelozia reginei, simțămînt pe care nu l-a putut îndura nici chiar Chaireas, care este totuși grec. Ce-o să facă oare o femeie, o despină barbară? Hai, Callirhoe, ia o hotărîre nobilă, care să-i facă cinste lui Hermocrate: pune-ți singură capăt vieții! Dar nu chiar de îndată: căci pînă acum n-a avut loc decît o discuție despre această iubire prin mijlocirea unui eunuc; dacă însă o să se-ajungă la ceva mai silnic, atunci o să am prilejul să-mi arăt credința chiar în fața lui Chaireas.

La rîndul său, eunucul, ducîndu-se la Rege, încercă să-i ascundă adevărul despre cele întîmplate, zicînd că, pasămite, n-a găsit răgazul prielnic, din pricină că regina o supraveghează cu cea mai mare atenție, astfel încît nu i-a fost cu putință să se apropie de Callirhoe:

— Mi-ai dat poruncă, stăpîne, să am grijă ca totul să se petreacă într-ascuns. Și bine-ai rînduit: căci în ochii tuturor tu ai ales chipul venerabil al judecătorului și vrei să fii cinstit de toți persanii. De aceea ești proslăvit pretutindeni. Grecii sînt bănuitori și flecari. Or să răspîndească povestea chiar ei, Callirhoe ca să se împăuneze cu iubirea Regelui, iar Dionysios și Chaireas, din gelozie. Nu se cuvine s-o facem să sufere pe regină din pricina unei străine, căreia judecata i-a făcut și mai vestită frumusețea.

O asemenea palinodie compuse eunucul, cu scopul ca Regele să renunțe la această iubire, iar el însuși să fie eliberat de o însărcinare atît de neplăcută.

VII. Pe moment îl convinse, dar, la venirea nopții, Regele se aprinse din nou, Eros aducîndu-i aminte ce ochi are Callirhoe și cît de frumos îi este chipul. Îi lăuda părul, mersul, glasul, evocîndu-i ținuta cînd intrase în tribunal și cît asistase la judecată, vorbele, tăcerea, stînjeneala, lacrimile.

Aceste închipuiri îl ţinură treaz cea mai mare parte a nopţii şi adormi doar atît cît s-o viseze pe Callirhoe; în zori, chemîndu-şi eunucul, îi spuse:

— Du-te şi stai de veghe ziua toată, căci, într-un fel sau altul, ai să găseşti clipa prielnică pentru o discuţie tainică. Căci dacă voiam să frîng, silnic şi pe faţă, voinţa celei ce mă împătimeşte, aveam la îndemînă străjerii.

Eunucul se prosternă şi se supuse: căci nu-i e îngăduit nimănui să se opună poruncilor Regelui. Ştiind că nu va obţine din partea Callirhoei prilejul de care avea nevoie şi că aceasta va evita întîlnirea, rămînînd dinadins în preajma reginei, eunucul voi să dreagă lucrurile îndreptînd atacul împotriva supraveghetoarei.

— Dacă vrei, stăpîne – zise el –, trimite după Statira, ca şi cum ai dori să ai o întrevedere între patru ochi cu ea: absenţa ei o să-mi dea prilejul de a o vedea pe Callirhoe.

— Fă aşa cum zici – îi răspunse Regele.

Artaxates se duse la regină şi, prosternîndu-i-se, grăi:

— Te cheamă bărbatul tău, stăpînă.

De cum auzi aceste cuvinte, Statira se prosternă şi se duse în grabă la Rege.

Văzînd-o eunucul pe Callirhoe rămasă în sfîrşit singură, îşi puse mîna într-a ei, ca semn de bunăvoinţă şi simpatie faţă de un grec, şi o duse mai departe de mulţimea slujitoarelor. Ea înţelese ce înseamnă această manevră; într-o clipită păli şi rămase fără grai, totuşi îl urmă. Cînd rămaseră singuri, eunucul îi spuse:

— Ai văzut că regina, de cum a auzit rostindu-se numele Regelui, s-a prosternat şi a plecat în goană; pe cînd tu, o sclavă, deşi ţi se oferă fericirea, îţi iei mîinile de pe acest dar, ba nici măcar nu te bucuri că te cheamă să vii la el cel ce are puterea să ţi-o poruncească. Numai că eu (pentru că te preţuiesc) nu i-am adus la cunoştinţă nebunia ta, ci, dimpotrivă, te-am susţinut. Iată deci, în faţa ta, două drumuri: hotărăşte pe care vrei s-o apuci. Am să ţi le-arăt pe amîndouă: îl primeşti pe Rege şi-o să capeţi preafrumoase daruri şi pe bărbatul pe care-l vrei (căci nici nu-n-

cape vorbă ca Regele să te ia de nevastă, ci o să-i dăruiești, pentru o vreme, farmecele tale); dacă nu-l primești, știi ce pățesc neprietenii Regelui, singurii care-și doresc moartea, dar ea nu le este îngăduită...

Callirhoe își rîse de această amenințare:

— N-o să fie prima dată cînd mi se-ntîmplă o năpastă; sînt învățată cu nenorocirea. Ce suferințe îmi poate pregăti Regele mai grele decît cele-ndurate pîn-acum? Am fost îngropată de vie: mormîntul e mai strîmt decît orice închisoare. Am fost dată pe mîna tîlharilor. Chiar acum trec prin cea mai grea suferință: Chaireas e lîngă mine și eu nu-l văd.

Acest din urmă cuvînt o trădă: eunucul, isteț din fire, înțelese că ea îl iubește pe Chaireas.

— Femeie nesocotită – zise el –, cea mai fără de minte dintre toate femeile, îl pui înaintea Regelui pe sclavul lui Mitridate?

Împunsă de cuvintele jignitoare despre Chaireas, Callirhoe îi răspunse:

— Vorbește cuviincios, omule! Chaireas e de viță nobilă și e cel dintîi într-o cetate pe care n-au îngenuncheat-o nici măcar atenienii, cei care la Maraton și la Salamina l-au înfrînt pe Marele Rege.

Spuse acestea în timp ce vărsa șiroaie de lacrimi.

Eunucul reîncepu cu mai multă osîrdie:

— Tu ești vinovată de această încetineală. Ce mijloc mai bun de a căpăta bunăvoința judecătorului poți găsi ca să ți-l redea chiar pe cel ce ți-e bărbat? Poate Chaireas nici n-o să știe ce se întîmplă, iar dacă află, n-o să poată fi gelos pe cineva mai presus decît el: o să te prețuiască mai mult, pentru că i-ai plăcut Regelui.

Adăugase acest lucru nu numai ca s-o convingă, ci pentru că el însuși judeca în felul următor: de fapt, toți barbarii sînt uluiți de Marele Rege și-l socotesc întruparea unui zeu. Callirhoe însă n-ar fi încîntată nici dacă ar lua-o

de soție Zeus însuși și ar refuza chiar nemurirea pentru o zi alături de Chaireas.

Și cum nu putea ajunge la nici un capăt, eunucul zise:

— Femeie, îți dau un răgaz de gîndire. Cugetă la propria ta soartă, dar și la cea a lui Chaireas, pîndit de primejdia de a pieri de moartea cea mai cumplită, căci Regele, în patima sa, n-o să îngăduie ca altcineva să se bucure de mai multă trecere decît el.

Și plecă; sfîrșitul discuției o atinsese însă pe Callirhoe.

VIII. Numai că orice cumpătare și orice întrevedere amoroasă fură iute înlăturate de Soartă, care găsise motiv pentru o nouă răsturnare a situației: căci la Rege sosiră niște soli care-i vestiră că Egiptul s-a răsculat, desfășurînd împotrivă-i o mare forță armată. Egiptenii îl uciseseră pe satrapul Regelui și-l puseseră rege pe unul de-al lor, care, pornindu-se de la Memphis, trecuse prin Pelusion, iar acum cotropea Siria și Fenicia, întrucît cetățile nu rezistă în fața lui, ca și cum asupra lor s-ar năpusti dintr-o dată o viitură umflată de ploi ori un foc mistuitor.

Această veste îl tulbură pe Rege și-i năuci pe persani; deznădejdea cuprinse întregul Babilon. Atunci, iubitorii de zvonuri și ghicitori începură să spună că visul Regelui prezisese cele ce-aveau să se întîmple: pentru că, cerînd jertfe, zeii îi trimiseseră semn de primejdie, dar și de victorie.

Și se petrecură toate cele obișnuite și se spuneau și se întîmplau toate cîte se fac de obicei în cazul unui război neprevăzut; mobilizarea cuprinse întreaga Asie.

Drept urmare, Regele, chemîndu-i pe homotimii persani și pe cîrmuitorii celorlalte neamuri, prin care rezolva de obicei treburile cele mai importante – cîți se aflau de față –, ținu cu ei sfat despre situația în care se aflau; fiecare însă avea altă părere, totuși toți erau de acord cu faptul că treaba e grabnică și că nu trebuie să se zăbovească, de e cu putință, nici măcar o zi. Și asta din două motive: să-i împiedice pe dușmani să-și sporească forțele și să-i îmbărbăteze

pe cei ce le erau credincioşi, arătîndu-le că ajutoarele sînt aproape. Dacă zăbovesc, iese rău în toate privinţele: căci duşmanii, crezînd că se tem, îi vor dispreţui, iar aliaţii, socotindu-se lăsaţi în voia sorţii, îl vor părăsi.

Fusese un mare noroc pentru Rege că-l găsiseră nu la Bactra nici la Ecbatana[1], ci în Babilon[2], în vecinătatea Siriei, căci, doar trecînd Eufratul, îi va avea de îndată în mînă pe răsculaţi. Hotărî deci să arunce imediat în luptă forţele pe care le avea la îndemînă şi să trimită poruncă pretutindeni ca oştirea să se adune pe malul Eufratului.

La perşi pregătirea de luptă a armatei este extrem de iute, căci s-a stabilit încă de pe vremea lui Cirus, cel dintîi rege al perşilor, care neamuri trebuie să dea, în caz de război, unităţile de călăreţi şi de pedestraşi şi în ce număr, care să dea arcaşi şi cîte care de luptă, uşoare sau prevăzute cu coase, de fiecare, de unde să se aducă elefanţi şi cîţi anume, de la cine, ce fel şi cîte bunuri să se ia. Toţi le împlinesc pe toate în tot atît de puţin timp cît îi trebuie unui singur om ca să fie gata de luptă.

IX. A cincea zi după anunţarea revoltei, Regele ieşi din Babilon, după ce, la porunca sa de a se aduna toţi cîţi aveau vîrsta potrivită pentru luptă, avusese loc mobilizarea generală. Printre aceştia se duse şi Dionysios, pentru că era ionian şi nici unuia dintre supuşi nu-i era îngăduit să rămînă la vatră. Îşi luase arme minunate şi, din suita sa, îşi formase un corp de oaste impresionant, iar în fruntea celor mai de seamă şi mai primejduiţi ostaşi se aşezase el însuşi şi arăta cît se poate de desluşit că e gata să săvîrşească fapte măreţe, asemenea acelora de care e în stare un bărbat înzestrat din fire cu simţul onoarei şi care nu dispreţuieşte curajul, ci-l pune-n rîndul celor mai de seamă virtuţi. De fapt, atunci nutrea şi speranţa deşartă că, dacă va sări în ochi cît de folositor e el în acest război, va primi din partea

---

[1] Ecbatana — fosta capitală a Mediei, azi Hamadan.
[2] Babilon — fosta capitală a Asiriei.

Regelui, chiar și fără judecată, drept răsplată a vitejiei sale, femeia.

Cît despre Callirhoe, regina nu voia ca aceasta să urmeze armata; de aceea nici măcar nu-i pomeni de ea Regelui, nici nu-l întrebă ce poruncește în privința străinei; nu suflă o vorbă nici Artaxates, neîndrăznind ca, în vreme ce stăpînul său se afla în primejdie, să-i amintească de niște fleacuri amoroase; la drept vorbind, eunucul era încîntat să scape de ea, ca și cum ar fi scăpat de o fiară sălbatică; și-mi pare chiar că binecuvînta războiul care stinsese patima Regelui, o patimă pe care-o întreținea doar lipsa de treburi însemnate.

Totuși, Regele n-o uitase pe Callirhoe, ci, în învălmășeala aceea de nedescris, inima-i rămînea pătrunsă de amintirea frumuseții ei; se rușina însă să vorbească de ea, ca să nu pară că se poartă ca un copil dacă aduce vorba, în timpul unui război atît de greu, de farmecele unei femei. Chinuit de patima-i arzătoare, nu-i spusese nimic despre ea nici Statirei și nici eunucului, de vreme ce acesta îi cunoștea pasiunea, însă avusese următoarea idee: există obiceiul ca Regele și demnitarii persani, ori de cîte ori pleacă la război, să fie urmați de femei și copii, aur, argint și veșminte, eunuci, concubine și cîini, mese și averi nemăsurate, tot luxul care-i înconjoară. De aceea Regele, chemîndu-l pe ispravnic, după ce-i dădu mai întîi o seamă de porunci și le rîndui pe toate celelalte care cum trebuia, în cele din urmă aduse vorba și de Callirhoe, fără ca pe chipul lui să se poată citi ceva, cu privirea indiferentă, ca și cum nici nu s-ar fi sinchisit:

— Și muierușca aceea – zise el –, străina, a cărei cauză am luat-o asupra mea, să mă urmeze împreună cu celelalte femei.

Și astfel părăsi Callirhoe Babilonul, și nu în silă, căci spera că va pleca și Chaireas: războiul – socotea ea – putea aduce și multe lucruri neașteptate și răsturnări cu folos pentru cei nenorociți, poate chiar se va încheia procesul, dacă acolo se făcea repede pace.

VII

I. Toată lumea pleca împreună cu Marele Rege în războiul împotriva egiptenilor, iar lui Chaireas nimeni nu-i dădea nici o poruncă: el nu era sclav al Regelui, ba chiar atunci era singurul om liber din Babilon. Tînărul se bucura, sperînd că va rămîne și Callirhoe. A doua zi, se duse la palatul regal să-și caute soția. Văzu însă porțile închise și străji la intrări. Atunci dădu roată întregului oraș, cercetînd în dreapta și în stînga și tot întrebîndu-l ca smintit pe Polycharm:

— Unde e Callirhoe? Ce s-a-ntîmplat? Sper că n-a plecat și ea în campanie!

Negăsind-o pe Callirhoe, porni să-l caute pe Dionysios, rivalul său, și se duse la locuința acestuia. Acolo, îi ieși în întîmpinare cineva, ca din întîmplare, și-i spuse ce fusese învățat să spună. Căci Dionysios, voind să-i ia lui Chaireas orice nădejde privind căsătoria cu Callirhoe și să-l facă să nu mai aștepte judecata, urzise următorul vicleșug:

Cînd plecă la luptă, lăsă un om cu porunca de a-i povesti lui Chaireas că Regele perșilor, avînd nevoie de ajutoare, l-a trimis pe Dionysios să adune o oaste împotriva Egiptului și, pentru a fi slujit de acesta pînă la capăt cu credință și osîrdie, i-a dat-o pe Callirhoe.

Auzind acestea, Chaireas îi crezu pe dată: un om nefericit poate fi ușor înșelat. Atunci își rupse veșmintele, își smulse părul și, lovindu-și pieptul, grăi:

— Babilon viclean și fără de cuvînt, cu neprietenă ospetie pentru străini, pentru mine ești doar un pustiu! Grozav judecător! Te-ai făcut codoș neguțînd nevasta altuia! Nuntă în plin război! Și eu care pregăteam cu grijă procesul și eram cu totul încredințat că sînt îndreptățit să mă apăr: am fost condamnat în lipsă, iar Dionysios a cîștigat fără să

deschidă gura! Dar izbînda asta n-o să-i fie de nici un folos, deoarece Callirhoe n-are să poată trăi despărțită de Chaireas, pe care-l știe aproape; prima dată au mințit-o făcînd-o să creadă că am murit. Dar de ce mai zăbovesc și nu-mi iau singur viața în fața palatului regal, vărsîndu-mi sîngele la ușa judecătorului meu? Să știe perșii și mezii cum a făcut dreptate aici Regele!

Polycharm, văzînd că nu-i poate ostoi suferința și nu-i e cu putință să-l salveze pe Chaireas, grăi:

— Odinioară te îmbărbătam, dragă prietene, și de multe ori te-am împiedicat să-ți iei zilele; acum însă socot că vrei s-o faci pe bună dreptate; și e atît de departe de mine gîndul de a te împiedica, încît chiar sînt gata să mor și eu cu tine. Să ne gîndim ce fel de moarte ar fi mai bună pentru noi: cea la care te gîndești tu ar putea atrage indignarea asupra Regelui și rușinarea ta în viitor, însă nu e răzbunare destul de mare pentru cîte-am îndurat. Eu unul cred că moartea noastră, o dată hotărîtă, trebuie să servească la pedepsirea tiranului: căci ar fi frumos să-l facem să sufere, forțîndu-l astfel să se căiască, și ne-am acoperi de glorie dacă am lăsa viitorimii povestea a doi greci, nedreptățiți de Marele Rege, care i-au plătit pentru aceasta făcîndu-l să sufere și au murit ca niște bărbați adevărați.

— Atunci cum putem noi, doar tu și cu mine, singuri și sărmani și străini, să-l facem să sufere pe cel ce domnește peste atîtea popoare de seamă, pe cel ce are în puterea lui forța aceea pe care am văzut-o cu ochii noștri? Căci are gărzi de corp și străji și-am putea, la o adică, omorî pe careva dintre ei ori pune foc la vreunul dintre acareturile sale, dar el n-o să simtă nimic: n-o să-i aducem nici o suferință.

— Ai grăi cu dreptate – zise Polycharm –, dacă n-ar fi războiul; acum însă se aude că Egiptul s-a răzvrătit, Fenicia a fost luată, Siria cotropită. Regele o să trebuiască să facă față luptei înainte de a trece Eufratul. Deci nu sîntem singuri, numai noi doi: avem tot atîția aliați cîți aruncă-n luptă egiptenii, tot atîtea arme, merinde, triere. O să ne folosim de forța altuia pentru propria noastră răzbunare.

«Nu grăise chiar totul»[1], că și strigă Chaireas:

— Repede, să plecăm! În luptă am să mă răzbun pe judecător!

II. Și se năpustiră în goană pe urmele Regelui, prefăcîndu-se că vor să se alăture oștirilor sale; cu această acoperire sperau să treacă Eufratul fără nici o piedică. Ajunseră din urmă armata pe malul fluviului și o urmară, amestecîndu-se printre soldații din ariergardă. Însă o dată ajunși în Siria, dezertară în tabăra egipteană.

Străjile îi prinseră și-i cercetară cine sînt: cum nu aveau înfățișare de soli, îi bănuiră că sînt mai degrabă spioni. Și astfel s-ar fi aflat într-o mare primejdie, dacă nu s-ar fi întîmplat să se afle pe acolo un grec care înțelese ce spuneau: ei cereau să fie duși la rege, pentru că îi aduceau un mare ajutor. După ce fură duși în fața acestuia, Chaireas zise:

— Sîntem greci, din nobilimea siracuzană. El a venit în Babilon din prietenie pentru mine, iar eu din pricina unei femei, fiica lui Hermocrate – dacă îl știi pe un anume Hermocrate, strategul care a înfrînt flota atenienilor.

Egipteanul făcu semn că da, căci neamul său auzise de nenorocirea ce se abătuse asupra atenienilor în războiul cu Sicilia.

— Suferim de pe urma despotismului lui Artaxerxes – mai zise Chaireas; și-i spuseră întreaga poveste. Venim la tine de bunăvoie, ca prieteni de încredere, mînați spre fapte de vitejie de două lucruri: gîndul morții și patima răzbunării; căci aș fi murit deja de mult, strivit de atîtea nenorociri, dar mai trăiesc încă numai ca să-l fac să sufere pe vrăjmașul meu.

«Zău că a muri eu nu voi făr' de luptă și slavă,
Ci făptuind vreo ispravă de faimă s-o știe urmașii»[2].

---

[1] *Iliada* X, 540 și *Odiseea* XVI, 11 și 351.
[2] *Iliada* XXII, 304-305.

Îi plăcură egipteanului cuvintele lui Chaireas și, luîndu-i mîna, îi spuse:

— Sosirea ta la noi e cît se poate de bine venită, tinere, atît pentru tine cît și pentru mine.

Apoi, pe dată porunci să li se dea arme și un cort, iar nu după mult timp îl aduse pe Chaireas să mănînce la masa lui și îl făcu sfetnic de taină, ceea ce dovedea înțelepciune și curaj și, în plus, încredere, regele avînd o noblețe firească și o educație aleasă.

Astfel îl ațîță și mai tare pe Chaireas, căci dorința de a se întrece cu regele și de a arăta că nu era cîtuși de puțin de disprețuit, ci demn de cinstire, îl făcu să se distingă și mai mult. De aceea, curînd săvîrși o ispravă de pomină.

Egipteanului îi reușiseră cu ușurință toate cîte întreprinsese: năvălind pe neașteptate, se înstăpînise dintr-o dată asupra Coelesyriei[1]; ținea în puterea lui Fenicia, cu excepția Tirului. Tirienii sînt un neam războinic din fire și țin să dobîndească faimă prin vitejia lor, nevoind să-l facă de rușine pe Heracles, cel mai de seamă zeu al lor și aproape singurul căruia îi consacraseră cetatea. Se bazează însă și pe poziția de neatins a acesteia. Căci orașul este construit pe mare, legîndu-l de țărm doar o limbă de pămînt îngustă, datorită căreia nu este chiar o insulă; seamănă cu o corabie ancorată în port, legată de țărm prin pasarela de acostare. De aceea, din orice parte s-ar ivi vreo invazie vrăjmașă, tirienii o resping cu ușurință; pot respinge o armată de infanterie de pe mare, întrucît nu există decît o singură poartă, iar atacului trierelor îi fac față la adăpostul zidurilor, cetatea fiind construită ca o fortăreață, închisă de porturi asemenea unei case.

III. Cum toate ținuturile dimprejur erau cucerite, singuri tirienii îi nesocoteau pe egipteni, păstrîndu-și respectul și credința față de stăpînul persan. Supărat de acest lucru,

---

[1] Regiunea arabică a Siriei, învecinată cu Palestina, la sud, și cu Fenicia, la vest.

egipteanul își adună sfatul. Era atunci pentru prima dată cînd îl chema la sfat pe Chaireas. Regele luă cuvîntul și grăi acestea:

— Voi, aliați – căci n-aș putea numi sclavi pe cei ce-mi sînt prieteni –, vedeți în ce încurcătură grea ne aflăm: ca o corabie care a plutit liniștită îndelungă vreme, sîntem prinși acum de un vînt potrivnic și Tirul cel greu de cucerit ne oprește în iuțeala înaintării noastre; mai mult chiar, așa cum am aflat, și Marele Rege se îndreaptă încoace în marș forțat. Ce să facem deci? Căci nu e cu putință nici să cucerim Tirul, nici să-l lăsăm deoparte, fiind el ca un zid ridicat în mijlocul drumului, care ne închide calea către întreaga Asie. Așa că socot că trebuie să plecăm cît mai grabnic de aici, mai înainte ca tirienii să primească întăriri din partea forțelor persane. Există pericolul de a fi prinși pe teren vrăjmaș. În schimb, Pelusion este un loc sigur, unde n-avem a ne teme de năvala tirienilor, nici de cea a mezilor, nici de a vreunui alt neam, oricare-ar fi el: căci acolo e nisipul deșertului de netrecut, o cale strîmtă și marea noastră și Nilul prieten egiptenilor.

La auzul acestor cuvinte de o extremă prudență, toți rămaseră fără grai, descurajați; singur Chaireas îndrăzni să vorbească:

— Vai, rege – căci tu ești adevăratul rege, și nu persanul, cel mai netrebnic dintre oameni – m-ai umplut de amărăciune gîndindu-te la fugă cînd în jur răsună cîntecele biruinței: pentru că sîntem învingători, cu voia zeilor, și-o să luăm nu numai Tirul, ci chiar Babilonul. În război se iscă și piedici de tot felul, în fața cărora însă nu trebuie să dăm înapoi cîtuși de puțin, ci, dimpotrivă, să lucrăm avînd mereu în față speranța c-o să reușim. Iar pe acești tirieni, care acum își bat joc de noi, eu am să ți-i aduc goi și încătușați. De nu te-ncrezi, sacrifică-mă și pleacă, pentru că viu n-am să fiu părtaș la fuga voastră! Și dacă totuși ții să pleci, lasă-mi cîțiva oameni care să rămînă cu mine de bunăvoie:

«Noi ne vom bate doar doi, Polycharm și cu mine,

Căci un zeu m-aduse încoace.»[1]

Tuturor sfetnicilor le fu rușine să nu aprobe propunerea lui Chaireas; iar regele, admirîndu-i mîndria, îi dădu îngăduința să ia din oștirea sa cîți soldați de elită dorește. Chaireas însă nu alese imediat, ci strecurîndu-se în tabără și cerîndu-i același lucru și lui Polycharm, mai întîi începu să-i caute pe toți grecii care se puteau afla acolo. Găsiră destul de mulți, mercenari în armata regelui; Chaireas îi alese pe spartani și pe corintieni și pe toți ceilalți din Peloponeș; găsi și vreo douăzeci de sicilieni. După ce alcătui un corp de trei sute de soldați, Chaireas le spuse următoarele:

— Eleni, regele mi-a îngăduit să aleg pe cei mai viteji din întreaga oștire; v-am ales pe voi; și eu sînt grec, din Siracuza, de neam dorian. Dar față de celelalte neamuri nu trebuie să ne dovedim numai noblețea, ci și vitejia. Nici unul, deci, să nu se lase doborît de întreprinderea pentru care v-am adunat aici; o să vedeți că e ușor de înfăptuit, o încercare mai puțin primejdioasă decît s-ar crede. La Termopile, tot atîția greci i s-au împotrivit lui Xerxes. Tirienii nu sînt de cinci sute de ori cîte zece mii[2], ci puțini, și disprețul lor nu e decît lăudăroșenie, și nu mîndria cumpătată a oamenilor cu judecată. Să afle deci cît de mult se deosebesc grecii de fenicieni. Eu unul nu doresc să fiu strateg, ci sînt gata să-l urmez pe oricare dintre voi care vrea să ia comanda: are să găsească în mine un om ascultător, pentru că nu urmăresc propria mea glorie, ci o caut pentru noi toți.

Un strigăt se ridică din toate piepturile, aclamîndu-l:

— Fii tu strategul!

— Dacă voi o vreți – le răspunse el –, am să fiu strategul eu și-am să iau comanda pe care mi-o încredințați; pentru aceasta, orice-am să întreprind o să făptuiesc astfel încît să nu vă pară rău pentru credința de care ați dat dovadă cînd, alegîndu-mă, mi-ați dat încrederea voastră.

---

[1] *Iliada* IX, 48-49.

[2] Presupusul număr al armatei pesane.

Pentru prezent, cu ajutorul zeilor, o să dobîndiți glorie și admirație și-o să ajungeți cei mai bogați dintre toți cei ce participă la acest război; pentru viitor însă, o să lăsați nemuritor renumele vitejiei voastre și lumea are să vă cînte, ca pe cei trei sute de eroi ai lui Othriades[1] ori ca pe cei ai lui Leonida[2]; or să fie ridicați în slăvi luptătorii lui Chaireas.

Nu terminase de vorbit, că aceștia și începură să strige:

— Du-ne la luptă! și săriră toți la arme.

IV. Chaireas îi echipă cu cele mai bune platoșe și arme și îi duse în cortul regelui. Văzîndu-i, egipteanul se minună, crezînd că are în față cu totul alți soldați decît cei pe care-i vede de obicei în armata sa și le promise daruri bogate.

— De acestea chiar că sîntem siguri – îi spuse Chaireas; iar tu ține oștirea sub arme și nu porni împotriva Tirului mai înainte ca acesta să fie în stăpînirea noastră: atunci ne suim pe ziduri și vă chemăm.

— Așa să rînduiască treburile zeii! zise regele.

Chaireas își conduse oamenii împotriva Tirului în formație atît de strînsă, încît păreau cu mult mai puțini decît în realitate; pe bună dreptate, erau:

«Scut lîngă scut și coif lîngă coif și-ndesați între dînșii,
Om lîngă om»[3].

Și, la început, nici măcar nu fură zăriți de către dușmani; cînd erau aproape de cetate, străjile de pe ziduri le semnalară celor dinăuntru prezența lor, socotind însă că sînt orice altceva decît vrăjmași. Într-adevăr, cine și-ar fi închipuit că vin în număr atît de mic împotriva celei mai întărite cetăți, împotriva căreia n-a îndrăznit să se pornească nici măcar armia egipteană cu toată forța ei? Cînd străinii

---

[1] V. Herodot, I-82.

[2] Leonida — regele Spartei, care și-a găsit moartea la Termopile, luptînd împotriva perșilor.

[3] Iliada XIII, 131 și XVI, 215.

ajunseră chiar lîngă ziduri, fură întrebați cine sînt și ce vor. Chaireas răspunse:

— Sîntem greci, în solda egipteanului; dar nu ne-am mai primit solda și, pentru că acesta ne-a pus gînd rău voind să ne ucidă, venim aici de bunăvoie, cu dorința de a ne răzbuna cu ajutorul vostru pe dușmanul nostru comun.

Aceste lucruri le fură anunțate celor dinăuntru, porțile se deschiseră și strategul cetății ieși însoțit de cîțiva soldați. Într-o clipă, Chaireas îl ucise pe acesta, apoi sări pe ceilalți:

«Roată jur-împrejur lovește; geamăt se-nalță
Crunt din grămada de morți»[1].

Fiecare căsăpea cîte un om, ca leii cînd pică peste o cireadă de boi nepăzită; strigătele de durere și de jale cuprinseră întreaga cetate, puțini văzînd cu ochii lor cele întîmplate, tot orașul fiind însă răscolit. O mulțime de oameni în mare neorînduială se scurgea prin poarta deschisă, dornică să vadă ce s-a-ntîmplat.

Asta îi duse la pierzanie pe tirieni. Căci cei aflați în interiorul cetății se străduiau să iasă, iar cei din afara zidurilor erau loviți, străpunși de săbii și de fierul sulițelor, cînd încercau să fugă din nou înăuntru și, ciocnindu-se unii de alții în strîmtul coridor de la intrare, făceau și mai ușoară uciderea lor. Drept urmare, nici măcar nu se mai puteau închide porțile, într-atît se tot îngrămădeau acolo cadavre.

În învălmășeala aceasta de nedescris, numai Chaireas rămase cu mintea limpede; croindu-și cu forța drum prin mulțimea care se bulucea din partea cealaltă și ajungînd dincolo de porți, se năpusti pe metereze împreună cu încă nouă oameni și, de sus, începu să le facă semn egiptenilor, chemîndu-i. Aceștia ajunseră acolo în timp mai scurt decît ne ia s-o spunem și Tirul era, de-acum, luat.

Toți ceilalți sărbătoreau cucerirea Tirului, doar Chaireas nici nu aducea sacrificii, nici nu-și punea pe frunte cununi. «La ce-mi servește această sărbătoare a victoriei – își zise

---

[1] *Odiseea* XXII, 308 (a se vedea și *Iliada* X, 483).

el –, dacă tu, Callirhoe, nu o vezi? N-am să-mi mai pun niciodată cunună după acea minunată noapte a nunții noastre. Dac-ai murit, este o lipsă de cucernicie din parte-mi; de încă mai trăiești, cum pot să mă veselesc fără tine, care ești copleșită de asemenea necazuri?»

În vremea asta, Regele perșilor, trecînd Eufratul, se grăbea cît mai tare să-și întîlnească dușmanii. Aducîndu-i-se la cunoștință că Tirul a fost cucerit, se temea pentru Sidon și pentru întreaga Sirie, căci vedea că dușmanul e, de-acum, la fel de puternic ca el. Din această pricină, hotărî să nu-și mai continue drumul cu toată suita, ci să-și ușureze oastea, ca nimic să nu-i mai împiedice zorul. Luînd cu sine floarea armatei, lăsă corpurile de oaste mai în vîrstă și mai puțin folositoare împreună cu regina, bogățiile, veșmintele și tot avutul său regesc. Deoarece întreg ținutul era plin de agitație și dezordine, iar războiul cuprinsese cetățile pînă la Eufrat, Regele socoti că e mai sigur să-i așeze pe cei pe care nu-i lua cu el într-un loc mai retras, la Arados[1].

V. Acesta este o insulă aflată la o depărtare de treizeci de stadii de uscat, pe care se află un vechi templu al Afroditei. Femeile își petreceau timpul aici ca acasă, în deplină liniște. Văzînd-o pe Afrodita, Callirhoe se opri în fața statuii și, la început, rămase tăcută, plîngînd, reproșîndu-i zeiței lacrimile pe care le vărsase; apoi, abia rosti cu glas stins:

— Iată-mă și la Arados, o biată insuliță față de întinsa Sicilie, și aici nu se află nici unul dintr-ai mei. Ajunge, stăpînă! Pînă cînd ai să te războiești cu mine? Dacă te-am jignit cu-adevărat, m-ai pedepsit; iar dacă ai socotit că trebuie să te răzbuni pentru nefericita mea frumusețe, ea m-a dus la pieire. O singură nenorocire îmi lipsea; acum am cunoscut-o și pe aceasta: războiul. Față de ce mi se întîmplă acum, Babilonul era un loc plin de căldură pentru mine.

---

[1] Arados: insulă învecinată cu Tirul, în Fenicia (a se vedea Strabon XVI, 766-784 și Ptolemeu VI, 7-47).

Acolo îl aveam aproape pe Chaireas. Acum el a murit, cu siguranță, căci n-ar mai fi putut trăi după ce am plecat eu. Însă n-am pe cine să-ntreb ce s-a-ntîmplat. Toți sînt străini, toți barbari, pizmuindu-mă, urîndu-mă, și mai rea decît ura unora este iubirea altora. Mărită stăpînă, arată-mi dacă Chaireas trăiește!

Încheindu-și vorbele, tocmai se retrăgea cînd apăru, ca să-i aducă mîngîiere, Rhodogune, fiica lui Zopyros, soția lui Megabyses, ai cărei tată și soț erau cei mai de seamă dintre persani. Ea era aceea care-i ieșise cea dintîi în întîmpinare Callirhoei, cînd intrase în Babilon.[1]

La rîndul său, egipteanul, de cum auzi că Marele Rege a ajuns aproape, gata de luptă și pe uscat și pe mare, îl chemă pe Chaireas și-i zise:

— Mai înainte n-am avut ocazia să-ți mulțumesc pentru izbînzile tale: mi-ai dat Tirul; acum te sfătuiesc să nu pierdem bunuri gata cîștigate, la care te-am făcut părtaș. Mie-mi ajunge Egiptul, iar tu o să ai drept răsplată Siria. Hai, să vedem ce e de făcut. Și pe uscat și pe apă războiul e în toi. Te las pe tine să alegi: vrei să comanzi trupele mele de uscat sau pe cele de pe apă? Cred însă că ți-e mai familiară marea: căci voi, siracuzanii, i-ați înfrînt pe mare și pe atenieni. Azi bătălia se dă împotriva perșilor, pe care atenienii i-au învins. Ai triere egiptene, mai mari și mai multe decît cele siciliene; pe mare, fii asemenea socrului tău, Hermocrate.

Chaireas îi răspunse:

— Orice primejdie îmi place; sub comanda ta o să mă arunc în această luptă și, mai cu seamă, împotriva celui mai mare vrăjmaș al meu, Marele Rege. Pe lîngă triere, dă-mi-i pe cei trei sute de oameni ai mei.

— Ia-i, și mai poți lua și alții, cîți poftești.

Și trecură îndată de la vorbe la fapte; îi mîna de la spate nevoia. Egipteanul, luînd infanteria, le ieși în întîmpinare

---

[1] Posibilă lacună în original; se explică, probabil, aici, cum este interpelată, la rîndu-i, Callirhoe.

dușmanilor, iar Chaireas fu numit în fruntea flotei. Faptul că Chaireas nu mai lupta în mijlocul lor scăzu curajul pedestrașilor; acum chiar țineau la el, iar comanda lui le dădea speranțe de izbîndă; era ca și cum unui trup uriaș i s-ar fi scos ochii. În schimb, faptul că avea comandantul cel mai îndrăzneț și cel mai frumos făcu să crească speranțele și spori curajul flotei. Nu erau aproape deloc sau chiar cîtuși de puțin triști, ci cu toții, căpitani, cîrmaci, mateloți și soldați, aveau o singură dorință: să-și arate care mai de care zelul în fața lui Chaireas.

Lupta se porni în același timp și pe uscat și pe apă. Pedestrașii egipteni rezistară multă vreme în fața mezilor și perșilor, apoi, copleșiți de mulțimea acestora, cedară. Marele Rege porni cu cavaleria în urmărirea lor. Egipteanul se străduia să se refugieze la Pelusion, iar persanul se grăbea să-l prindă; poate chiar ar fi izbutit să fugă, dacă Dionysios n-ar fi săvîrșit o faptă uimitoare. Și în timpul înfruntării dintre cele două armate luptase în chip strălucit, bătîndu-se mereu în preajma Regelui, pentru ca acesta să-l vadă, și fusese cel dintîi care-i pusese pe fugă pe cei ce se năpusteau asupra lui. Acum, urmărirea fugarilor se tot prelungea, neîncetînd nici zi nici noapte. Văzîndu-l pe Rege cît sînge rău își făcea din această pricină, Dionysios îi zise:

— Nu te mai amărî, stăpîne; o să opresc eu fuga egipteanului, dacă îmi dai călăreți de elită.

Regele încuviință și i-i dădu; iar Dionysios, luînd cinci mii de ostași și parcurgînd două etape într-o singură zi, căzu pe neașteptate asupra egiptenilor: pe mulți îi luă prizonieri, dar și mai mulți ucise. Egipteanul, prins viu, își puse capăt zilelor, iar Dionysios îi aduse Regelui capul acestuia. Cînd îl văzu, Regele îi zise:

— Te trec în rîndul binefăcătorilor casei mele și-ți dau acum darul cel mai dulce și scump ție, pe care ți-l dorești mai mult decît orice pe lume: ți-o dau pe Callirhoe de soție. Lupta a judecat și a dat verdictul procesului. Primești cea mai prețioasă răsplată a vitejiei tale.

Dionysios se prosternă și se socotea asemenea zeilor, convins fiind că, de-acum, va fi pentru totdeauna bărbatul Callirhoei.

VI. Asta se-ntîmpla pe uscat; pe mare însă, Chaireas ieși învingător, fără ca flota vrăjmașă să-i opună rezistență: căci corăbiile nici nu se lăsară străpunse de pintenul trierelor egiptene, nici nu-și întoarseră prora către dușman, ci unele o luară repede la fugă, altele, împotmolindu-se pe uscat, fură capturate cu echipaj cu tot; marea era plină de rămășițele flotei mezilor. Numai că nici Marele Rege nu aflase nimic despre înfrîngerea forțelor sale pe mare, nici Chaireas despre cea a egiptenilor pe uscat: fiecare se socotea învingător și într-o parte și în cealaltă.

Chiar în ziua în care dăduse bătălia navală, Chaireas porni cu corăbiile către Arados; acolo, porunci ca insula să fie complet încercuită și supravegheată...[1] pentru a-i da socoteală stăpînului său de cele întîmplate. O dată ocupată insula, adunară eunucii, slujnicele și toți oamenii de rînd în piață, care era foarte largă. Mulțimea strînsă acolo era atît de mare, încît își petrecu noaptea nu numai sub porticuri, ci și sub cerul liber. Persoanele de o oarecare importanță fură duse într-o clădire din piață unde-și desfășurau de obicei activitatea magistrații. Femeile erau așezate pe jos, în jurul reginei, și nici nu aprindeau focul nici nu mîncau, căci erau convinse că Regele fusese prins, forțele persane nimicite, iar egipteanul ieșise învingător pe toate fronturile.

Noaptea aceea fu cea mai încîntătoare și totodată cea mai nenorocită din cîte cunoscuse vreodată Arados. Egiptenii se veseleau, scăpați de război și de sclavia persană, iar prizonierii perși n-așteptau decît lanțuri, bice, chinuri și moarte și, în situația cea mai blîndă, sclavia; Statira își pusese capul pe genunchii Callirhoei și plîngea; aceasta, fiind de neam grec, cu educație aleasă și trecută

---

[1] Scurtă lacună în original.

prin multe necazuri, încerca s-o mîngîie pe regină mai mult decît oricare alta.

Iată însă ce se-ntîmplă:

Soldatul egiptean însărcinat cu paza celor din clădire, aflînd că înăuntru se afla chiar regina, stăpînit de acel sfînt respect pe care-l încearcă în chip firesc barbarii numai la numele de rege, nu îndrăzni să se apropie de ea, ci, rămînînd lîngă uşa închisă, îi spuse:

— Linişteşte-te, stăpînă; pînă acum comandantul flotei nu ştie că te afli şi tu aici, închisă printre prizonieri, însă, de cum o să afle, o să se îngrijească de tine, cu multă bunătate, căci nu e numai viteaz, ci şi...[1] o să te ia de soţie, căci din fire-i plac femeile.

Auzind acestea, Callirhoe scoase un ţipăt puternic şi-ncepu a-şi smulge părul, spunînd:

— Acum sînt, cu-adevărat, captivă. Mai degrabă omoară-mă decît să-mi faci asemenea făgăduieli. Nu pot îndura căsătoria; mă rog zeilor să-mi dea moartea. Să fiu chinuită cu fier şi prin foc: n-am să mă ridic de aici; locul acesta îmi este mormîntul. Dacă, aşa cum spui, strategul e om bun, să-mi asculte această rugăminte: să vină să mă omoare aici.

Soldatul începu să-i înfăţişeze din nou rugăminţile comandantului, dar ea nu se ridică, ci, acoperindu-şi capul, se lăsă să cadă şi rămase întinsă acolo pe pămînt. Egipteanul se afla acum în mare încurcătură: ce să facă? Nu îndrăznea să o forţeze, dar nici nu mai putea să încerce încă o dată s-o convingă. De aceea se întoarse şi se duse întristat la Chaireas. Văzîndu-l astfel, acesta exclamă:

— Iar s-a mai întîmplat ceva! A furat careva cele mai frumoase prăzi? Ci nici c-or să se bucure de ele făptaşii!

Atunci, egipteanul îi răspunse:

— Nu s-a întîmplat nimic rău, stăpîne; e vorba de femeia aceea: am găsit-o culcată pe podele; nu vrea să vină, ci s-a aruncat pe jos, cere o sabie şi vrea să se omoare.

---

[1] Lacună în original.

Chaireas îi zise, rîzînd:

— Mare netot mai eşti! Nu ştii cum i se face curte unei femei? Cu rugăminţi, cu laude, cu promisiuni şi, mai ales, făcînd-o să creadă că este iubită. Ori poate că tu ai folosit forţa şi insulta.

— Nu, stăpîne – răspunse soldatul; m-am folosit de toate cîte le-nşiri tu acum, şi chiar de două ori pe-atîtea, ba am născocit şi o înşelătorie, spunîndu-i că ai s-o iei de soţie; dar asta a supărat-o cel mai tare.

— Da' ştiu că sînt plin de farmec şi seducător, nevoie mare! Dacă-nainte de-a mă vedea mi-a şi-ntors spatele şi mă urăşte! Aceasta pare-a fi mîndria unei femei distinse. Să nu fie siluită în vreun fel: lăsaţi-o în pace, aşa cum şi-a dorit; e o cinste pentru mine să respect castitatea. Poate că şi ea îşi jeleşte bărbatul.

VIII

I. Cum Chaireas, presupunînd că iubita sa Callirhoe îi fusese dată lui Dionysios şi voind să se răzbune pe Marele Rege, s-a alăturat revoltei egiptenilor şi, fiind numit în fruntea flotei acestora, a ieşit biruitor în înfruntarea pe mare şi cum, după această victorie, a ocupat cetatea Arados, unde Marele Rege îşi pusese la adăpost soţia şi pe toţi slujitorii casei sale, ca şi pe Callirhoe, toate acestea le-am înfăţişat în cartea anterioară.

Acum, Soarta va isca o întîmplare nu numai nemaipomenită, ci şi dramatică: Chaireas, care acum devenise stăpînul Callirhoei, nu trebuia să afle acest lucru, ci îmbarcase celelalte femei, cu care n-avea nici o legătură, ca să le trimită pe mare cu trierele; el urma să o lase aici pe una singură, pe a sa, nu adormită, ca Ariadna, şi nici destinată unui logodnic, precum aceea lui Dionysos, ci ca pradă pentru duşmanii săi.

Afrodita însă hotărî să îndepărteze de ea această primejdie îngrozitoare, deoarece deja îşi schimbase sentimentele faţă de Chaireas, care odinioară îi stîrnise cumplită mînie din pricina geloziei sale fără temei; căci acesta, măcar că primise din parte-i un dar minunat, cum nu fusese nici chiar cel al lui Paris Alexandros, nu-i preţuise favoarea, ci o jignise, nesocotindu-i darul. Şi cum Chaireas suferea, dezvinovăţindu-se faţă de Eros, şi rătăcea, de la apusul pînă la răsăritul soarelui, printre chinuri fără de număr, Afroditei i se făcu milă de el şi dori să înnoade iarăşi legătura prin care – e drept – unise la început cea mai frumoasă pereche din lume, hărţuind-o apoi şi pe uscat şi pe mare.

Socot că acest sfîrșit va fi tare pe placul celor ce citesc aceste rînduri, căci va risipi întristarea din primele cărți. Nici urmă de tîlhărie, de sclavie, de proces și de luptă, de moarte voită prin înfometare, de război și de robie; ci iubire îngăduită și legiuită însoțire. Dar cum scoase zeița la lumină adevărul, pînă la urmă, și cum îi înfățișă pe cei doi unul altuia, cu toate că nu se cunoșteau, asta o voi spune în cele ce urmează.

Era seară; fusese lăsată pe uscat încă o bună parte din pradă. Ostenit, Chaireas se ridică pentru a da ultimele dispoziții înainte de a porni pe mare. Și, pe cînd străbătea piața, se apropie de el soldatul egiptean, despre care am pomenit mai înainte, și îi zise:

— Stăpîne, se află aici femeia care nu voia să vină la tine și care s-a lăsat să moară de foame; poate o convingi tu să se ridice; de ce trebuie să lași cea mai frumoasă pradă?

Se amestecă în vorbă și Polycharm, care voia să-l împingă pe Chaireas, de era cu putință, către o nouă și neprevăzută iubire, care să-i aline suferința pricinuită de pierderea Callirhoei.

— Hai să mergem, Chaireas! – îi zise el.

Cînd trecu pragul și văzu femeia, lungită și cu veșmîntul tras peste cap, Chaireas își simți sufletul tulburat de înfățișarea ei, mișcat și șovăielnic; cu siguranță ar fi recunoscut-o imediat, dacă n-ar fi fost întru totul încredințat că pe Callirhoe o luase cu el Dionysios. Se apropie încetișor și-i spuse:

— Liniștește-te, femeie, oricine ai fi: n-o să te siluiască nimeni; o să-l urmezi pe bărbatul pe care o să-l vrei.

Nici nu terminase vorba, cînd Callirhoe, recunoscîndu-i glasul, își descoperi fața și, atunci, strigară amîndoi, într-un singur glas:

— Chaireas!

— Callirhoe!

Se aruncară unul în brațele celuilalt și căzură fără simțire.

Polycharm, mai întîi, rămase fără glas, văzînd această uluitoare întîlnire, apoi, după o vreme, grăi:

— Hai, ridicați-vă! Acum v-ați regăsit unul pe celălalt; zeii v-au ascultat rugămințile amîndurora și vi le-au împlinit. Amintiți-vă însă că nu vă aflați în țara voastră, ci pe pămînt dușman, și, mai întîi, trebuie să luați toate măsurile ca nimeni să nu vă mai despartă.

Polycharm le tot dădea sfaturi, strigînd, însă cei doi, ca scufundați într-un puț fără fund, abia auzeau glasul care venea de sus; își reveniră încet, apoi se văzură iar și iar se sărutară, pierzîndu-și iarăși cunoștința, de două, de trei ori și rostind întruna amîndoi aceleași cuvinte:

— Te strîng la piept, de ești cu-adevărat Callirhoe...

— ...de ești cu-adevărat Chaireas.

Zvonul că navarhul[1] și-a regăsit soția se răspîndi pretutindeni. Nu rămase nici un oștean în cortul său, nici un năier pe vreo trieră, nici o strajă în fața vreunei case: de pretutindeni alergau cu toții, strigînd neîncetat:

— Ce femeie fericită: are cel mai chipeș bărbat!

Dar atunci cînd apăru Callirhoe, nimeni nu mai ridică în slăvi frumusețea lui Chaireas; toți își ațintiră privirile spre ea, de parcă s-ar fi aflat doar ea pe lume.

Callirhoe pășea mîndră, între Chaireas și Polycharm, care-o însoțeau de-a dreapta și de-a stînga ca niște străji. Și lumea azvîrlea flori și cununi, vărsa vin și parfum în calea lor; erau cele mai încîntătoare clipe de război și de pace: imnuri de biruință și cîntece de nuntă.

Chaireas dormea de obicei pe trieră, din pricina multelor treburi pe care le avea și ziua și noaptea; atunci însă i le trecu pe toate lui Polycharm și, nemaiașteptînd nici măcar să se lase noaptea, intră în iatacul regal: căci în fiecare cetate o clădire deosebită îi era rezervată Marelui Rege. Se întinse pe patul acoperit cu aur, cu învelitoarea din purpură de Tir și așternuturile din țesături babiloniene.

---

[1] Navarh — comandant al unei flote, amiral.

Cine va istorisi acea noapte minunată, plină de atîtea povestiri, de atîtea lacrimi, ca și de atîtea sărutări? Callirhoe începu să povestească cea dintîi: cum s-a întors la viață în mormînt, cum a fost scoasă de acolo de Theron și dusă pe mare, cum a fost vîndută. Pînă aici Chaireas ascultă plîngînd; dar cînd ajunse cu povestirea la Milet, Callirhoe amuți cuprinsă de rușine, iar în Chaireas se redeșteptă gelozia sa înnăscută; îl liniști însă povestea despre copil. Mai înainte de a fi aflat totul, îi ceru Callirhoei:

— Spune-mi cum ai ajuns în Arados și unde l-ai lăsat pe Dionysios și ce căutai tu la Rege.

Pe dată, ea se jură pe toți zeii că nu l-a mai văzut pe Dionysios de la proces, că Regele era îndrăgostit de ea, dar că nu fusese nimic între ei, nici măcar un sărut.

— Atunci sînt nedrept – zise Chaireas – și m-am mîniat prea repede, provocîndu-i atîtea suferințe Regelui care nu te-a necinstit cu nimic: căci după ce am fost despărțit de tine, am fost silit să trec la dușmani. Dar n-ai de ce să-ți fie rușine cu mine: am umplut pămîntul și marea de trofee. Și-i povesti totul, de-a fir a păr, lăudîndu-se cu isprăvile sale.

Iar cînd fură sătui de lacrimi și povești, îmbrățișîndu-se
«Cu fericire, a lor veche unire găsiră ei iarăși»[1].

II. Chiar în timpul nopții, trase la țărm un egiptean dintre cei mai de vază care, coborînd din corabia sa ușoară, întrebă cu mare nerăbdare unde se află Chaireas. Fu condus la Polycharm, dar zise că nu poate spune nimănui altcuiva taina misiunii sale și că lucrul pentru care a venit nu suferă întîrziere.

Cîtva timp Polycharm nu-i îngădui să intre la Chaireas, nevoind să-l tulbure într-un moment nepotrivit; dar cum omul insista, întredeschise ușa iatacului și-i anunță urgența. Ca un bun strateg ce era, Chaireas îi spuse:

— Cheamă-l înăuntru! Războiul nu îngăduie zăbavă.

---

[1] *Odiseea* XXIII, 296.

După ce intră, în încăpere fiind încă întuneric, egipteanul se opri lîngă pat și spuse:

— Află că Regele perșilor l-a ucis pe cel egiptean și că o parte a armatei a trimis-o în Egipt, ca să vestească acolo cum stau lucrurile, iar cealaltă parte o mînă încoace pe toată și, în scurt timp, o să fie aici; căci, aflînd că Arados a căzut, e supărat din pricina întregii sale bogății, pe care a lăsat-o aici, dar mai cu seamă se teme pentru soția sa, Statira.

Auzind acestea, Chaireas sări iute din pat. Callirhoe însă îl opri, zicîndu-i:

— Unde te grăbești, fără ca măcar să fi cugetat asupra situației? Dacă dai pe față taina, o să se pornească o luptă aprigă împotriva ta, căci or să afle toți ce ai făcut și-or să te dispreţuiască; o să cădem din nou în mîinile dușmanilor și-o să îndurăm chinuri și mai mari decît cele suferite pînă acum.

Chaireas îi urmă sfatul fără șovăire și ieși din iatac, avînd gata pregătită o înșelătorie. Ţinîndu-l cu forța de mînă pe egiptean, adună mulțimea și strigă:

— Oameni buni, am învins și infanteria Marelui Rege; omul acesta ne aduce vestea cea mare și o scrisoare de la egiptean; trebuie să ne îmbarcăm cît mai iute și s-o pornim încotro ne poruncește el. Așadar, pregătiți-vă toți și suiți-vă pe corăbii.

După acest anunț, trîmbițașul sună îmbarcarea pe triere. Prada și prizonierii fuseseră deja încărcați din ajun, iar pe insulă nu mai rămînea nimic, decît ce era prea greu și nefolositor. Apoi dezlegară parîmele și ridicară ancorele; portul era plin de strigăte și de agitație, căci fiecare făcea cîte ceva. Trecînd pe la toate trierele, Chaireas le dădu în taină căpitanilor ordinul s-o țină întins către Cipru, pentru că trebuia nesmintit să-l ocupe, cît mai era încă neapărat; avură parte de vînt bun și, a doua zi, ajunseră în Paphos, unde se află un templu al Afroditei.

După ce aruncară ancora, Chaireas, mai înainte de a lăsa pe cineva să coboare de pe triere, trimise crainicii să

declare pace locuitorilor insulei, cu toată solemnitatea cuvenită. Cum aceştia o acceptară, îşi coborî pe uscat toate forţele şi aduse cinstire Afroditei printr-o ofrandă; adună o mulţime de victime, pe care le jertfi şi oferi un ospăţ oştirii.

Voind el să afle ce-l aştepta în viitor, preoţii (care erau şi ghicitori) îl vestiră că victimele erau de bun augur. Atunci, însufleţit, îi chemă pe căpitani, pe cei trei sute de greci şi cîţi egipteni ştia că-i sînt credincioşi şi le grăi astfel:

— Tovarăşi de arme şi prieteni, alături de care-am împlinit atîtea măreţe fapte de vitejie, cu voi simt şi dulceaţa păcii şi siguranţă în război; încercările prin care am trecut ne-au arătat cum, prin bună înţelegere, am biruit pe mare; iar acum, ne aflăm în mare cumpănă, fiind obligaţi să luăm o hotărîre sigură pentru viitor: pentru că, să ştiţi, egipteanul a murit în luptă, iar Marele Rege este stăpîn pe tot uscatul, pe cînd noi sîntem singuri în mijlocul duşmanilor. De aceea, e careva de părere să mergem la Marele Rege, să ne predăm şi să ne lăsăm pe mîna lui?

Însă ei strigară, de îndată, că e de preferat orice altceva.

— Atunci, încotro să ne îndreptăm? continuă Chaireas. Căci toate ţinuturile din jur ne sînt vrăjmaşe şi nu ne foloseşte nici să ne încredem în mare, de vreme ce uscatul se află în stăpînirea duşmanilor; totuşi, de zburat nu putem zbura.

La aceste cuvinte, se aşternu tăcerea; iar un spartan, din neamul lui Brasidas[1], care fusese izgonit din Sparta, silit de o împrejurare foarte gravă, îndrăzni să vorbească primul:

— De ce căutăm un loc unde să fugim de Marele Rege? Avem la îndemînă marea şi triere; şi una şi celelalte ne pot duce în Sicilia, la Siracuza, unde nu avem a ne teme nici măcar de atenieni, darmite de perşi.

Încuviinţară toţi propunerea; numai Chaireas se prefăcu a nu fi de acord, zicînd că ar fi drumul prea lung, dar, de fapt, voind să vadă cît de hotărîţi sînt oamenii. Cum ei

---

[1] Brasidas — general spartan, participant la războiul peloponesiac.

insistau tot mai tare și voiau s-o și pornească pe mare, le zise:

— Ei bine, eleni! Ați luat o hotărîre înțeleaptă și vă sînt recunoscător pentru dragostea și încrederea voastră; cu ajutorul zeilor, o să fac în așa fel încît să nu vă căiți. În ce-i privește pe egipteni – ei sînt mulți și nu se cuvine să-i forțăm: majoritatea au neveste și copii, de care n-au să se poată rupe bucuroși; împrăștiați-vă prin mulțime și străduiți-vă să aflați ce simte fiecare, ca să nu-i luăm decît pe cei care o fac de bunăvoie.

III. Se făcu întocmai cum poruncise; atunci, Callirhoe îl luă de mînă pe Chaireas și, ducîndu-l numai pe el ceva mai departe, îi spuse:

— Ce-i cu hotărîrea asta, Chaireas? Le duci la Siracuza pe Statira și pe frumoasa Rhodogune?

Chaireas îi răspunse, roșind:

— Nu pentru mine le duc, ci ca să te slujească pe tine.

La auzul acestor cuvinte, Callirhoe dădu un țipăt:

— Ferească-mă zeii de-o asemenea nebunie! Să iau ca sclavă pe regina Asiei, mai cu seamă cînd mi-a fost gazdă?! Dacă vrei să-mi faci pe plac, trimite-o Regelui, pentru că ea m-a păzit și m-a păstrat pentru tine, ca și cum ar fi fost soția fratelui său.

— Nu există vreo dorință de-a ta, pe care să n-o-ndeplinesc – răspunse Chaireas; tu ești stăpîna Statirei și a tuturor prăzilor și, mai presus de toate, a inimii mele.

Callirhoe se bucură și-l îmbrățișă, iar el porunci de îndată străjilor să o ducă la Statira.

Regina se afla în cala unei corăbii, împreună cu cele mai de seamă femei persane, și nu aflase nimic din cele întîmplate, nici măcar că se regăsiseră Callirhoe și Chaireas, întrucît străjile erau numeroase și nimănui nu-i era îngăduit să se apropie, să le vadă sau să le aducă la cunoștință ce se întîmplă. Cînd ajunse Callirhoe pe corabie, însoțită de căpitan, pe toate le cuprinse de îndată spaima și agitația. Apoi, cineva șopti încet:

— Vine-ncoace soția comandantului.

Statira gemu adînc și spuse plîngînd:

— M-ai păzit și m-ai ținut pînă-n ziua de azi, Soartă, pentru ca eu, regina, să cunosc o stăpînă; poate că ea a venit aici să vadă cum arată noua ei sclavă.

Rostind aceste cuvinte, regina stîrni un val de tînguiri, arătînd astfel ce înseamnă sclavia pentru o ființă de neam.

Dar zeul făptui iute o schimbare. Callirhoe intră în fugă și o îmbrățișă pe Statira:

— Te salut, regină – îi spuse ea; și-ai să rămîi pururea regină. N-ai căzut în mîinile vrăjmașilor, ci în mîinile celei mai bune prietene, a cărei binefăcătoare ai fost. Navarhul e Chaireas al meu: mînia împotriva Regelui, pentru că acesta tărăgăna înapoierea mea, l-a făcut comandant al flotei egiptene; dar s-a liniștit și a lăsat deoparte orice supărare și nu vă mai e dușman. Ridică-te, scumpă prietenă, și pleacă bucuroasă; ai să-ți recapeți și tu bărbatul: căci Regele trăiește și Chaireas te trimite la el. Ridică-te și tu, Rhodogune, cea dintîi prietenă pe care am avut-o printre persani, și du-te la soțul tău, și voi toate, cîte vă vrea regina, și amintiți-vă de Callirhoe.

Statira rămase uluită auzind aceste vorbe, neputînd nici să-și creadă urechilor, nici să nu creadă; dar firea Callirhoei nu îngăduia nici măcar bănuiala că aceasta ar fi putut glumi în cazul unei nenorociri atît de mari; de altfel, împrejurările cereau măsuri grabnice.

Or, se afla printre egipteni un anume Demetrios, filozof apropiat regelui, om în vîrstă, cel mai distins dintre toți prin educația-i aleasă și prin cinstea sa. Chaireas îl chemă la el și-i spuse:

— Voiam să te iau cu mine, însă trebuie să-ți încredințez o misiune de cea mai mare însemnătate: o trimit pe regină la Rege sub supravegherea ta. Pe tine Regele o să te ridice în ochii lui, pe ceilalți o să-i facă să cadă la pace.

Spunînd acestea, îl numi pe Demetrios navarh al trierelor care se întorceau; numai că toți voiau să-l însoțească pe Chaireas, părăsindu-și pentru el patria și copiii. Acesta însă

alese pentru el doar douăzeci de triere, cele mai bune și mai mari, deoarece avea de gînd să traverseze Marea Ionică, și-i îmbarcă în ele pe toți grecii care se aflau acolo, iar dintre egipteni și fenicieni pe cei pe care-i știa mai aprigi; mai îmbarcă și mulți voluntari ciprioți. Pe toți ceilalți îi trimise acasă, după ce le împărți jumătate din pradă, pentru a se întoarce la ai lor cu bucuria gloriei cîștigate în luptă; Chaireas nu refuză nici o rugăminte nimănui.

Iar Callirhoe îi aduse Statirei toate podoabele regale. Aceasta însă nu voi să le ia:

— Împodobește-te tu cu ele – îi spuse; frumusetii tale i se cuvin podoabe regești. Ai nevoie de ele și ca daruri pentru mama ta și ca prinos pentru zeii părintelui tău. Eu am altele, mai multe, în Babilon. Să-ți dea zeii drum bun pe apă, să te aibă-n paza lor și să nu mai fii despărțită niciodată de Chaireas! Te-ai purtat cu mine cum nu se poate mai frumos: ai arătat că ai o fire aleasă, pe măsura frumusetii tale. Minunată comoară mi-a dat Regele în păstrare!

IV. Cine va povesti ziua aceea, cîte se făptuiră și cît de diferite: rugăminți, cuvinte de bun rămas, bucurii, întristări, sfaturi date și primite, scrisori către casă? Îi scrise și Chaireas Regelui această epistolă: «Tu urma să fii judecătorul procesului meu, dar eu am cîștigat în fața celui mai drept judecător: războiul, care hotărăște cu cea mai mare dreptate pe cel mai puternic, ca și pe cel mai slab. El mi-a redat-o pe Callirhoe – și nu numai pe soția mea, ci și pe a ta. Nu ți-am imitat tărăgănarea și zăbava, ci ți-o dau înapoi repede, fără ca tu să mi-o ceri, neîntinată și rămasă regină și în captivitate. Să știi că darul acesta nu ți-l trimit eu, ci Callirhoe. Îți cerem, în schimb, ca dovadă de recunoștință, să faci pace cu egiptenii: iertarea e podoaba regilor. O să ai astfel niște buni soldați care te iubesc: căci au preferat să rămînă lîngă tine, decît să mi se alăture ca prieteni.»

Aceasta era scrisoarea lui Chaireas; dar și Callirhoe socoti că ar fi un lucru drept și o dovadă de recunoștință

să-i scrie lui Dionysios. Fu singurul lucru pe care-l făcu fără știrea lui Chaireas: știind că e gelos din fire, se străduí să o facă în taină. Luînd o tăbliță, scrise pe ea următoarele rînduri: «Callirhoe îl salută pe binefăcătorul său Dionysios: căci tu m-ai scăpat de tîlhari și de sclavie. Te rog, nu te mînia: căci în inima mea sînt alături de tine prin fiul nostru, pe care ți-l încredințez ca să-l crești și să-i dai o educație demnă de părinții săi. Nu încerca să-i dai o mamă vitregă: nu ai numai un fiu, ci și o fiică; îți sînt de-ajuns doi copii. Însoară-l cu ea cînd o s-ajungă bărbat și trimite-l la Siracuza, să-și vadă și bunicul. Te îmbrățișez, Plangon; ți-am scris aceste cuvinte cu mîna mea. Rămîi cu bine, bunule Dionysios, și n-o uita pe a ta Callirhoe.»

Ea pecetlui plicul și-l ascunse în faldurile rochiei, iar cînd, mai tîrziu, trebuiră să plece și să se îmbarce toți în triere, îi dădu mîna Statirei și o însoți pînă la corabie. Demetrios pregătise pe vas un iatac pentru regină, îmbrăcat în purpură și țesături babiloniene brodate cu aur. Callirhoe, cu mîngîieri pline de alint, o întinse pe pat și îi zise:

— Rămîi cu bine, Statira, amintește-ți de mine și scrie-mi la Siracuza cît mai des: pentru Marele Rege orice lucru e ușor de îndeplinit. În ce mă privește, o să-ți aduc mulțumiri în fața părinților mei și a zeilor tuturor grecilor. Ți-l încredințez pe fiul meu, a cărui vedere ți-e plăcută: închipuie-ți că ai o altă comoară în locul meu.

Aceste cuvinte îi umplură ochii de lacrimi și smulseră un geamăt din pieptul femeilor; la urcarea sa pe corabie, Callirhoe se închină ușor în fața Statirei și, roșind, îi dădu scrisoarea.

— Pe aceasta – zise – dă-i-o nefericitului Dionysios, pe care ți-l încredințez ție și Regelui. Îmbărbătați-l. Mă tem ca, o dată despărțit de mine, să nu-și pună capăt zilelor.

Femeile ar mai fi flecărit, ar mai fi plîns și s-ar mai fi îmbrățișat, dacă n-ar fi dat cîrmacii semnalul ridicării ancorei. Înainte de a păși pe puntea trierei sale, Callirhoe îngenunche în fața Afroditei:

— Îți mulțumesc, stăpînă, pentru toate cele de acum. M-ai iertat, în sfîrșit; mai îndeplinește-mi însă încă o dorință: să văd iarăși Siracuza. Pînă acolo, marea e întinsă și mă așteaptă valuri înspăimîntătoare, dar n-o să mă tem, dacă o să fii cu mine în timpul călătoriei.

Totuși nici dintre egiptenii care plecau pe navele lui Demetrios nu se îmbarcă nici unul fără ca, mai înainte, să-și ia rămas-bun de la Chaireas și să-i sărute capul și mîinile: atît de mare era iubirea pe care-o sădise în sufletele tuturor. Acestei flote i se îngădui să plece cea dintîi, astfel încît, pînă departe în largul mării, se auzeau răsunînd cuvinte de slavă amestecate cu rugăciuni.

V. În vreme ce aceștia pluteau pe apele mării, Marele Rege, după ce-și înfrînse dușmanii, trimise în Egipt pe cineva care să restabilească situația, iar el porni în grabă spre Arados, la soția sa. Se afla prin părțile Chiosului[1] și Tirului, aducîndu-i jertfe pentru victorie lui Heracles, cînd sosi un crainic cu următoarea veste: «Arados a fost jefuit și devastat, iar corăbiile egiptene au cărat tot ce se afla acolo.» Și-i mai anunță Regelui o mare nenorocire: moartea reginei. Demnitarii persani începură să plîngă

«Moartea Statirei, părelnic; în fapt, fiecare-a sa rudă»[2], care soția, care sora sau fiica, fiecare vreun membru al familiei.

Nu se știa încotro o porniseră pe mare dușmanii. A doua zi, zăriră însă corăbiile egiptene. Pentru persani nu era deloc limpede ce se întîmplă cu adevărat, ei minunîndu-se de ce vedeau în fața ochilor și uluirea lor fiind sporită de ceva cu totul de neînțeles: pe catargul corabiei lui Demetrios flutura flamura regală, care se ridică de obicei numai cînd la bord se află Regele însuși; acest lucru stîrni panică, deoarece crezură că sînt corăbiile dușmane. Dădură

---

[1] Aici este o evidentă imposibilitate geografică; textul trebuie să fi fost alterat de foarte multă vreme.

[2] *Iliada* XIX, 302.

fuga să-l anunțe pe Artaxerxes: «Poate se va fi găsind vreun alt rege al Egiptului». Acesta sări de pe tron, porni în grabă spre mare și dădu semnalul de începere a luptei; Regele nu avea triere, așa că mulțimea armatei se rîndui în formație de luptă la intrarea în port. Deja se întindeau arcurile, iar lăncile erau gata de aruncat, cînd Demetrios își dădu seama de ce se întîmplă și o anunță pe regină.

Statira ieși din iatac și se arătă pe punte. Pe loc aruncară cu toții armele și se prosternară; Regele nu mai rezistă, ci, mai înainte ca vasul să fie bine ancorat, sări cel dintîi pe punte, își îmbrățișă soția, cu lacrimile șiroindu-i pe obraz, și spuse:

— Ce zeu mi te trimite înapoi, preaiubită soție? Iată două lucruri de necrezut: moartea reginei și regăsirea ei după moarte. Cum de te capăt înapoi de pe mare, cînd te-am lăsat pe uscat?

Iar Statira îi răspunse:

— Sînt un dar pe care ți-l trimite Callirhoe.

La auzul acestui nume, Regele simți o nouă și avană lovitură într-o veche rană; privind către Artaxates, eunucul, îi spuse:

— Du-mă la Callirhoe, ca să-i mulțumesc.

— Am să-ți deslușesc eu totul – grăi atunci Statira, și plecară împreună din port, îndreptîndu-se către palat.

Acolo, porunci să plece toată lumea și să rămînă de față numai eunucul, apoi povesti ce se petrecuse în Arados și în Cipru, iar cînd termină, îi dădu scrisoarea lui Chaireas.

Auzind cele întîmplate, pe Rege îl cuprinseră tot felul de simțăminte: mînie împotriva lui Chaireas, din pricina capturării a tot ce avea mai scump pe lume, regretul de a-l fi împins să dezerteze, în cele din urmă recunoștință față de el, de vreme ce nu o mai putea vedea pe Callirhoe. Dar mai avan decît toate îl cuprinse gelozia, din care izvorîră aceste cuvinte:

— Ferice de tine, Chaireas, căci tu ești mai fericit decît mine!

Cînd fură sătui de povești, Statira grăi:

— Încearcă să-l îmbărbătezi pe Dionysios, Rege; Callirhoe te roagă s-o faci.

Întorcîndu-se către eunuc, Artaxerxes îi porunci:

— Să vină Dionysios!

Acesta veni îndată, emoționat și șovăielnic de atîtea speranțe: nu aflase nimic în legătură cu Chaireas, ci socotea că și Callirhoe se află împreună cu celelalte femei, iar Regele îl chemase ca să-i dea înapoi soția, ca răsplată pentru vitejia sa. Dar după ce intră, Regele-i povesti de-a fir a păr toate cele întîmplate. În această împrejurare, Dionysios dădu dovadă de înțelepciune și aleasă educație. Căci asemenea unui om căruia îi cade la picioare un trăsnet fără să-l tulbure cîtuși de puțin, tot astfel și el, la auzul unor cuvinte mai zguduitoare decît tunetul, prin care afla că potrivnicul său o duce pe Callirhoe la Siracuza, rămase totuși neclintit, socotind că e cu primejdie pentru el să se arate îndurerat, cînd regina fusese salvată. Atunci, Artaxerxes îi zise:

— Dacă mi-ar fi stat în putere, Dionysios, de bună seamă ți-o dădeam înapoi pe Callirhoe; ți-ai dovedit pe deplin credința față de mine; dar pentru că nu se mai poate face nimic, îți dau cîrmuirea întregii Ionii și-ai să fii trecut în registrul palatului cu titlul de «mare și cel dintîi binefăcător» al casei regale.

Dionysios se prosternă și, arătîndu-și recunoștința, se grăbi să plece, ca să poată plînge în voie; cînd dădea să iasă, Statira îi strecură ușurel scrisoarea. Întors acasă, se încuie în iatacul său; recunoscu scrisul Callirhoei și, mai întîi, sărută scrisoarea, apoi, deschizînd-o, o strînse la piept, ca și cum ar fi fost Callirhoe, și o tot ținea așa, de o bună bucată de vreme, neputînd s-o citească din pricina lacrimilor. Cînd îi încetă plînsul, începu cu greu s-o citească și, în prima clipă, sărută numele Callirhoei. Cînd ajunse la «binefăcătorul meu Dionysios», își zise: «Vai, mie! Nu mă mai numește „soț"». „Căci tu ai fost binefăcătorul meu"[1]:

---

[1] De fapt, în scrisoarea ei (VIII. IV, 5) Callirhoe enumeră binefacerile cu care a copleșit-o Dionysios.

«Ce-am făcut ca să-ndreptățesc această denumire?» Îl bucurară scuzele din scrisoare și le citi de mai multe ori, deoarece Callirhoe sugera că l-a părăsit fără voia ei. Atît de iute și de ușor poate Eros să convingă pe cineva că iubirea-i este împărtășită. Îl privi apoi pe copilaș și, «luîndu-l în brațe»[1], grăi:

— Într-o zi ai să mă părăsești și tu, copile, pentru mama ta, căci așa a vrut ea; iar eu am să rămîn singur și asta numai din vina mea. Gelozia mea deșartă m-a pierdut și tu, Babilonule.

Spuse acestea și îndată începu să se pregătească pentru înapoierea în Ionia, găsind o mare alinare în drumul lung, în puterea pe care o căpătase peste atîtea cetăți și în portretele Callirhoei care-l așteptau la Milet.

VI. Așa stăteau lucrurile în Asia; în ce-l privește pe Chaireas, el duse la bun sfîrșit traversarea pînă în Sicilia (căci avea mereu vîntul în pupa) și ținuse drumul cu corăbiile sale mari prin mijlocul mării, temîndu-se tot timpul că iarăși va primi o lovitură de la un daimon rău. Cînd apăru la orizont Siracuza, le porunci căpitanilor trierelor să înalțe marele stindard și să se rînduiască toate vasele într-o anume ordine; vremea era senină. Cînd îi văzură oamenii din oraș, careva întrebă:

— De unde vin trierele acestea? Nu cumva din Atica? Hai să-l anunțăm pe Hermocrate! Și-l înștiințară iute:

— Hotărăște ce ai de făcut, strategule! O să închidem porturile sau o să scoatem corăbiile pe mare? Pentru că nu știm dacă nu vine în urmă o flotă mai mare, iar ceea ce vedem noi nu este decît avangarda.

Hermocrate coborî în goană din piață pe țărmul mării și trimise în întîmpinarea lor o luntre cu vîsle. O dată ajunsă barca aproape, îi întrebară pe cei ce veneau cine sînt, iar Chaireas porunci să li se răspundă că este egiptean:

---

[1] A se vedea *Iliada* VI, 474.

— Sîntem negustători veniți din Egipt și aducem mărfuri ce încîntă inimile siracuzanilor.

— Nu intrați cu toate corăbiile deodată – li se răspunse – mai înainte de a afla dacă spuneți adevărul, de vreme ce în fața ochilor mei nu se află un vas de comerț, ci corăbii lungi, ce parcă ar veni din război; așa încît cele mai multe să rămînă în afara portului, în larg, și să nu acosteze decît una singură.

— Așa o să facem.

Așadar, intră cea dintîi triera lui Chaireas. Pe punte se afla un cort acoperit cu țesături babiloniene. După ce aruncară ancora, întregul port se umplu de oameni; gloata e totdeauna o mulțime de gură-cască, dar de această dată chiar era îndreptățită năvala. Uitîndu-se la cort, mulțimea socotea că înăuntru nu se află oameni, ci mărfuri prețioase, și fiecare încerca să ghicească ce anume, dar le trecea prin cap orice altceva decît ce era cu adevărat: căci, de vreme ce erau încredințați cu toții că dragul lor Chaireas a murit, nu și-l puteau închipui trăgînd la țărm viu și nevătămat și cu atîta fast. Părinții lui Chaireas nici măcar nu ieșiseră din casă, iar Hermocrate își îndeplinea îndatoririle, însă îndoliat; în acel moment era de față, dar ascuns privirilor.

Toți erau uluiți și cu ochii țintă spre vas, cînd, dintr-o dată, pînzele cortului se dădură în lături și apăru Callirhoe, întinsă pe un pat de aur bogat împodobit, îmbrăcată în purpură tiriană, iar Chaireas era așezat alături de ea, purtînd însemnele de strateg. Efectul produs asupra mulțimii de acest spectacol neașteptat, care nu se lasă tradus în cuvinte, fu cu mult mai puternic decît cel al tunetului ce-ți sparge urechile ori cel al fulgerului în ochii orbiți de lumină, decît strigătul căutătorului de comori. Hermocrate sări în cort și-și îmbrățișă fiica.

— Trăiești, copilă – șopti el – sau mă înșel și de astă dată?

— Trăiesc, tată, trăiesc cu-adevărat, acum că te văd în viață.

Tuturor obrajii le erau scăldați în lacrimi.

În vremea aceasta, Polycharm puse să acosteze şi celelalte triere, deoarece din Cipru el răspunsese de restul flotei, de vreme ce Chaireas nu-şi putea petrece timpul în alt chip decît alături de frumuseţea Callirhoei. Portul se umplu de corăbii, astfel că arăta ca după bătălia navală cu atenienii: căci, ca şi cele de atunci, aceste triere se întorceau dintr-o bătălie, cu ghirlande pe catarg, conduse de un strateg siracuzan; se amestecau strigătele celor de pe mare, salutaţi de cei de pe uscat, şi strigătele acestora, salutaţi la rîndul lor de cei de pe mare, urale, aplauze şi neîncetate rugăciuni de mulţumire, pe care şi le trimiteau unii altora, din ambele părţi.

În acest răstimp, fu adus şi tatăl lui Chaireas[1], care, de atîta bucurie neaşteptată, îşi pierdu cunoştinţa. Veneau unii după alţii efebii[2], tovarăşii de sport ai lui Chaireas, care doreau să-l salute; acelaşi lucru îl făceau femeile cu Callirhoe. Li se părea că fata s-a făcut şi mai frumoasă, încît, pe drept cuvînt, ai fi putut spune că în ochii lor ea apărea ca Afrodita ieşind din valurile mării. Iar Chaireas, apropiindu-se de Hermocrate şi de tatăl său, le spuse:

— Primiţi comorile Marelui Rege!

Şi porunci pe dată să se descarce grămezi de argint şi aur, apoi puse sub ochii siracuzanilor colţi de fildeş, ambră, podoabe şi ceea ce era întru totul o risipă de materiale şi artă fără de preţ: patul şi masa Marelui Rege; întreaga cetate se umplu de comori; nu mai era sărăcia atică precum odinioară, după războiul Siciliei, ci – lucru nemaipomenit – prada luată mezilor în plină pace.

---

[1] Se ştie că Ariston este invalid (a se vedea I, 3 şi III, 5).

[2] Efebia — singurul vestigiu al vechilor clase de vîrstă din societatea greacă; instituţie comună tuturor statelor greceşti; termenul *efeb* se aplică tinerilor care, la vîrsta de optsprezece ani, erau instruiţi în gimnaziu şi făceau timp de doi ani serviciul militar, după ce fuseseră înscrişi într-un registru de stare civilă şi depuseseră un jurămînt prin care se legau să apere pămîntul patriei şi să nu-şi părăsească tovarăşii de arme; după efebie, tinerii treceau în rîndul cetăţenilor activi.

VII. Din mulţimea înghesuită izbucni un strigăt:

— Vrem să mergem la sfat!

Toţi voiau să-i vadă şi să-i audă; teatrul se umplu de bărbaţi şi de femei în mai puţin timp decît îţi trebuie s-o spui. Cînd apăru Chaireas singur, începură toţi să strige:

— Cheam-o şi pe Callirhoe!

Hermocrate făcu pe placul poporului şi de această dată o aduse în teatru şi pe fiica sa. Mai întîi, ridicînd ochii spre cer, poporul binecuvîntă zeii şi le aduse mulţumiri mai mult decît în acea zi în care sărbătoriseră victoria; apoi, cînd se despărţeau, bărbaţii ridicîndu-l în slăvi pe Chaireas, iar femeile pe Callirhoe, cînd îi aclamau iarăşi pe amîndoi, dar toţi laolaltă, şi lor asta le mergea cel mai tare la suflet. Callirhoe, istovită de drumul lung pe mare şi de cele îndurate, fu scoasă repede din teatru, dar pe Chaireas îl reţinu mulţimea, dornică să asculte povestea tuturor peripeţiilor lui.

Iar el începu cu sfîrşitul, nevoind să amărască mulţimea cu tristele întîmplări de la început. Dar poporul îi cerea cu insistenţă:

— Te rugăm, începe cu începutul, spune-ne tot, nu lăsa deoparte nimic.

Chaireas şovăia, ruşinîndu-se de mulţimea întîmplărilor care n-ar fi fost pe înţelesul mulţimii, dar Hermocrate îi zise:

— N-ai de ce să te ruşinezi, fiul meu, oricît de întristător şi de nedemn de noi ar fi ceea ce ai a ne spune, căci sfîrşitul strălucit pune în umbră tot ce-a fost la început, iar dacă te-mpotriveşti să vorbeşti, tăcerea ta o să stîrnească bănuieli cu mult mai grave. Vorbeşti ţării şi părinţilor tăi, a căror iubire vă e dăruită deopotrivă şi unuia şi celuilalt. Începutul povestirii poporul deja îl cunoaşte, căci el a făptuit legătura căsătoriei voastre: uneltirea peţitorilor, care te-a împins către acea gelozie neîntemeiată, şi nenorocita lovitură pe care i-ai dat-o soţiei tale, le cunoaştem cu toţii şi mai ştim şi că s-a crezut că a murit şi a fost înmormîntată cu mare alai, că tu ai fost adus în faţa tribunalului

pentru crimă și te-ai condamnat singur, în dorința de a te alătura în moarte soției tale. Dar poporul te-a iertat, știind că totul s-a întîmplat fără voia ta. Cele ce-au urmat ne-au fost aduse la cunoștință și am aflat că Theron, jefuitorul de morminte, a deschis, în timpul nopții, mormîntul și, găsind-o pe Callirhoe în viață, a pus-o împreună cu darurile funebre pe o corabie ușoară, de pirați, și a vîndut-o în Ionia, iar tu, plecat în căutarea soției tale, nu ai aflat-o, însă, pe mare, ai dat peste corabia piraților, pe care i-ai găsit morți de sete; trăia numai Theron, pe care l-ai adus în fața adunării și, după ce a fost torturat, a fost pus pe cruce; cetatea a trimis o trieră și o solie care s-o ceară pe Callirhoe și, de bunăvoie, prietenul tău Polycharm s-a îmbarcat cu tine. Asta e tot ce știm. Tu să ne povestești cele întîmplate după plecarea ta de aici.

Chaireas reluă povestirea din acest moment:

— După ce am străbătut, fără nici o primejdie, Marea Ionică, am ancorat în apropierea moșiei unui milesian, pe nume Dionysios, omul cel mai de seamă din întreaga Ionie, datorită bogăției, neamului și renumelui său. Acesta o cumpărase pe Callirhoe de la Theron pe un talant. Nu vă-ngroziți: n-a fost sclavă, căci imediat Dionysios a făcut-o pe femeia cumpărată stăpîna sa – se îndrăgostise de ea și nu îndrăznea să siluiască o femeie de neam, dar nici nu se îndura s-o trimită înapoi la Siracuza pentru că o iubea. Cînd își dădu seama Callirhoe că aștepta un copil de la mine, voind să-l salveze pe micul vostru concetățean, se căsători de nevoie cu Dionysios, înșelîndu-l în privința nașterii copilului, ca Dionysios să creadă că este al lui și să crească pruncul cum se cuvine. Siracuzani, la Milet, un tînăr de-al nostru este crescut pentru voi în bogăție și slavă; el însuși este dintr-un neam vestit, grec. Să nu-i invidiem moștenirea.

VIII. Însă toate acestea eu le-am aflat abia după aceea; atunci, cînd ancorasem în acel ținut, nutream cele mai frumoase speranțe, numai pentru că văzusem într-un templu imaginea Callirhoei; dar într-o noapte, niște tîlhari frigieni

năvăliră pe mare, puseră foc trierei, pe cei mai mulți îi măcelăriră, iar pe mine și pe Polycharm, aruncîndu-ne în lanțuri, ne vîndură în Caria.

Aceste cuvinte stîrniră gemete în rîndurile mulțimii. Atunci, Chaireas le spuse:

— Îngăduiți-mi să trec sub tăcere cele ce au urmat, căci sînt cu mult mai întristătoare decît cele de la început.

Dar poporul strigă:

— Povestește totul!

Așa că începu să povestească:

— Cel ce ne cumpărase, un sclav al lui Mitridate, guvernatorul Cariei, ne-a pus să săpăm, în lanțuri. După ce unii dintre prizonieri îl uciseră pe paznic, Mitridate porunci să fim cu toții țintuiți pe cruce. Mă duseră și pe mine la locul execuției; cînd eram gata să fiu supus torturii, Polycharm rosti numele meu[1], pe care Mitridate îl recunoscu, deoarece, ca oaspete al lui Dionysios în Milet, participase la funeraliile lui Chaireas: căci Callirhoe, dînd crezare celor ce auzise despre trieră și pirați și crezîndu-mă mort, îmi ridicase un mormînt măreț. Așadar, cînd sfîrșitul mi-era aproape, Mitridate porunci de îndată să fiu coborît de pe cruce; și mă luă printre prietenii săi cei mai apropiați; el se străduia să mi-o redea pe Callirhoe și mă puse să-i scriu. Din neglijența slujitorului căruia îi fusese încredințată scrisoarea, aceasta căzu în mîinile lui Dionysios, care credea că eu nu mai sînt în viață și rămase încredințat că Mitridate i-a pus gînd rău soției lui; îi scrise de îndată Marelui Rege, acuzîndu-l pe guvernator de adulter; Regele luă asupra sa procesul și convocă la el toți împricinații. Așa ne-am pornit către Babilon. Dionysios o luă cu el și pe Callirhoe, făcînd astfel ca ea să fie văzută și admirată de întreaga Asie, în timp ce pe mine mă luă cu el Mitridate; ajunși acolo, ne pledarăm fiecare cauza în fața Regelui. Drept urmare, Mitridate fu repede achitat, dar Marele Rege anunță o judecată între mine și Dionysios, cu privire la

---

[1] De fapt, numele rostit este al Callirhoei (a se vedea IV, 2, 7).

soţia noastră; în vremea aceasta, Callirhoe fusese dată în paza reginei, Statira.

Vă puteţi închipui, siracuzani, de cîte ori mi-am dorit moartea, despărţit cum eram de soţia mea, ceea ce s-ar fi şi întîmplat, dacă nu m-ar fi salvat Polycharm, singurul dintre toţi prietenii care mi-a rămas credincios? De fapt, Regele nu se ocupa de proces, arzînd de iubire pentru Callirhoe. Însă nici nu încercă s-o atragă, nici n-o silui; din fericire, se întîmplă ca Egiptul să se răscoale şi să pornească un greu război împotriva Regelui, ceea ce fu pentru mine cea mai mare binefacere. Pe Callirhoe o luase cu ea regina, iar eu, înşelat de ceea ce-mi spusese cineva, şi anume că ea îi fusese dată lui Dionysios, voind să mă răzbun pe Rege, am fugit la egipteni, unde am săvîrşit fapte măreţe. Şi am cucerit Tirul, care era de necucerit, am fost numit comandant al flotei şi l-am învins pe Marele Rege într-o bătălie pe mare, apoi am pus mîna pe Arados, unde se aflau regina şi comorile pe care le-aţi văzut, lăsate în păstrare acolo de Rege. Atunci aş fi putut să-l fac pe egiptean stăpîn pe întreaga Asie, dacă, în lipsa mea, n-ar fi fost ucis în luptă. În continuare, am obţinut pentru voi prietenia Marelui Rege, dîndu-i în dar soţia şi trimiţîndu-i înapoi mamele, surorile, soţiile şi fiicele celor mai de seamă demnitari persani. Iar eu i-am condus încoace pe cei mai viteji greci şi pe voluntarii egipteni. Are să vă vină din Ionia şi o altă flotă: o s-o conducă nepotul lui Hermocrate.

Toată lumea însoţi cu rugăciuni către zei aceste cuvinte. Chaireas potoli strigătele şi zise:

— Eu şi Callirhoe îi mulţumim în faţa voastră prietenului nostru Polycharm, pentru a fi dovedit cea mai sinceră dăruire de sine şi credinţă faţă de noi, şi, dacă socotiţi de cuviinţă, să i-o dăm de soţie pe sora mea; o să aibă ca zestre o parte din pradă.

Poporul îl aclamă, încuviinţînd:

— Bunule Polycharm, prieten credincios, poporul îţi arată recunoştinţa sa. Ai slujit cetatea dovedindu-te la fel de vrednic ca Hermocrate şi Chaireas.

După aceea, Chaireas luă din nou cuvîntul:

— Iar celor trei sute de greci, viteaza mea oaste, vă rog să le acordați cetățenia.

Și poporul strigă din nou:

— Vrednici sînt să ne fie concetățeni; să votăm acest lucru!

Fu scrisă hotărîrea și, pe dată, aceștia luară loc în mijlocul adunării. Chaireas dărui fiecăruia un talant, iar Hermocrate împărți egiptenilor cîte o bucată de pămînt, pe care s-o lucreze.

În timp ce mulțimea se afla în teatru, Callirhoe, mai înainte de a se duce acasă, merse la templul Afroditei. Și, îmbrățișîndu-i picioarele, își atinse fața de ele, își despleti părul și, sărutîndu-le, grăi:

— Îți mulțumesc, Afrodita: mi-ai îngăduit să-l văd din nou pe Chaireas în Siracuza, acolo unde l-am văzut, cu voia ta, pe cînd eram fecioară. Nu-ți port pică, stăpînă, pentru ce-am pătimit: asta mi-a fost ursita. Rogu-te, nu mă mai despărți de Chaireas, ci îngăduie-ne să trăim în fericire și să murim împreună.

Aste lucruri le-am scris despre Callirhoe.

LONGOS

DAFNIS şi CLOE

Traducere, prefaţă şi note de
PETRU CREŢIA

DAFNIS ȘI CLOE

Ce e mai prețios și mai durabil în cartea aceasta e tocmai ceea ce și azi, după mai bine de un mileniu și jumătate de cînd a fost scrisă, orice cititor poate găsi în ea fără ajutorul nimănui. Dar cartea nu spune singură, și poate trebuie spus aici, nici în ciuda cîtor șanse contrare a apărut în lume așa cum este, frumoasă și vie, și nici în ce măsură scăderile ei sînt mai mici decît puteau să fie.

Nu știm prea bine cînd a fost scrisă. O vreme, filologii, a căror singură bază certă de datare este analiza internă a conținutului, au oscilat în situarea ei cronologică pe o distanță de cîteva sute de ani, secolele al II-lea și al V-lea d.Hr. Cercetătorii mai recenți au început totuși să cadă de acord că *Dafnis și Cloe* a fost alcătuită în secolul al II-lea, cel mai tîrziu în prima jumătate a celui de al III-lea, cam pe vremea lui Lucian și Apuleius, sau o generație după ei.

Autorul, Longos, nu este pentru noi cu mult mai mult decît un nume. Aproape să nu fie nici atît: un filolog din secolul trecut a fost înclinat să creadă că numele acesta nu e altceva decît citirea greșită a unei părți din titlul dat de manuscrise. Nu știm nici măcar unde s-a născut sau a trăit Longos. Faptul că acțiunea cărții sale se desfășoară în Lesbos, că Longos dovedește o destul de bună cunoaștere a insulei nu demonstrează nimic.

Dafnis și Cloe e o floare deschisă tîrziu, în amurg, pe un pămînt vlăguit. Cultura antică se afla în declin, o dată cu existența socială a cărei expresie era și care ajunsese o realitate uzată, stagnantă, pe cale de disoluție, incapabilă să mai alimenteze conștiințele cu o materie bogată și proaspătă, cu noi avînturi. Chiar ceea ce se produce mai trainic în această vreme poartă unul sau altul din semnele oboselii și ale sfîrșitului.

Dafnis și Cloe e o poveste de iubire, și întregul ei interes e concentrat exclusiv în jurul iubirii. Schema acțiunii e conformă schemei tradiționale: cei doi eroi aspiră îndelung unul la altul, întîlnesc piedici, le trec, se dobîndesc pînă la urmă. Întreaga carte vădește inspirația livrescă. Însăși originalitatea cea mai izbitoare a romanului lui Longos, situarea acțiunii în mediu pastoral, nu este decît reluarea, în proză, la distanță de cîteva sute de ani, a idilei pastorale în versuri, așa cum căpătase, în secolul al III-lea î.Hr., formă clasică

în opera lui Teocrit și cum fusese imitată de Bion, de Moschos, de Vergiliu. Iar chipul cum e legată și dezlegată acțiunea, care începe cu găsirea unor copii părăsiți și se rezolvă prin regăsirea lor de către părinți, este împrumutat din comedia nouă, de unde provin de altfel și cîteva personaje episodice: Lycainion, Astylos, Gnathon.

Și în detaliu, *Dafnis și Cloe* e o fină textură de reminiscențe, de parafraze, de imitații, de ecouri din epopeea homerică, din Anacreon, din Safo, din Teocrit și alți alexandrini, din Menandru și, de bună seamă, din alte locuri, pierdute pentru noi.

Întreaga organizare a materiei artistice, în structură și stil, este dictată de precepte literare. Veac de veac, începînd încă din secolul al V-lea î.Hr., sofiștii și retorii elaboraseră rețete, din ce în ce mai detaliate, mai riguroase și mai constrîngătoare, după care se putea vorbi și scrie frumos despre orice. Iar secolul al II-lea d.Hr. a fost o epocă de dominație aproape exclusivă a acestui tip de formalism. În cazul lui Longos, problema de rezolvat era următoarea: ce mijloace trebuie folosite pentru a obține drept efect asupra cititorului farmecul, *to glyký* în grecește (ceea ce înseamnă, exact, dulceață). Răspunsul este, pentru noi, însăși pastorala lui Longos, care, judecată la acest nivel, este o compoziție literară reușită, cu de toate: cuvîntări în formă de monologuri, lamentații și pledoarii, vise, legende, proverbe, descrieri de anotimpuri, de grădini, de opere plastice, animale cu purtare omenească și altele multe.

Și arhitectura scrierii este guvernată de legi stricte, de simetrii, opoziții, paralelisme și reluări savante. Cartea se împarte în 12 părți[1], construite fiecare după aceeași schemă primară, ale cărei componente, cu mici abateri, revin periodic: 1 – o introducere prezentînd locul sau timpul acțiunii; 2 – a) despre Dafnis, b) despre Cloe (uneori cu foarte marcate paralelisme: IV 26 și 32); 3 – despre Dafnis și Cloe împreună (de obicei un tablou idilic, o scenă de dragoste). Astfel, de pildă, cartea I începe cu descrierea moșiei de lîngă Mitilene, locul unde se petrece întreaga pastorală (cap. 1), narează apoi găsirea lui Dafnis (cap. 2-3) și găsirea Cloei (cap. 4-6) și trece, în încheierea primei părți, la înfățișarea celor doi copii

---

[1] I: 1-8, 9-22, 23-27, 28-32; II: 1-11, 12-18, 19-31, 32-39; III: 1-11, 12-23, 24-32; IV; vezi O. Schissel v. Fleschenberg, *Die Technik des Bildeinsatzes, Philologus,* 1913, pp. 95-97 și O. Schönberger, *Einführung,* pp. 25-26, în volumul Longos, *Hirtengeschichten von Daphnis und Chloe,* griechisch und deutsch von Otto Schönberger, Berlin, Akademie-Verlag, 1960.

păstorind împreună. Cu cap. 9, închinat primăverii, începe partea a doua. Și așa mai departe.

Primele două cărți au fiecare cîte patru părți, cartea a treia numai trei, iar a patra constituie în întregimea ei a douăsprezecea și ultima diviziune structurală a romanului, alcătuită și ea după formula celorlalte: o introducere care conține pregătirile pentru venirea stăpînului și descrierea livezii (cap. 1-4), o lungă secțiune care culminează cu recunoașterea lui Dafnis (cap. 5-26), alta, simetrică, terminîndu-se cu recunoașterea Cloei (cap. 27-36) și, în sfîrșit, încheierea acestei părți și totodată a cărții: căsătoria celor doi tineri (cap. 37-40). Cu alte cuvinte, ritmul de succesiune a acestor diviziuni cu structură asemănătoare se încetinește spre sfîrșit, diviziunile devin tot mai ample și mai bogate, pînă la ultima, cea mai întinsă, care cuprinde criza și soluția și se încheie cu încununarea iubirii celor doi eroi, pregătită gradat de toate scenele de dragoste anterioare. Această tendință se regăsește din plin și în structura frazelor însele, construite (după recomandări datînd de la Gorgias, marele sofist din secolul al V-lea î.Hr.) din grupe egale de două sau trei membre, a căror simetrie este adesea subliniată de ritm și chiar de rimă.

E ușor de văzut ce efecte dăunătoare putea avea elaborarea după astfel de canoane, combinate la rece, a unei materii preluate și așa în mare măsură din tradiția literară. Mai ales că nici un retor nu s-a gîndit vreodată să scrie manualul perfectului romancier, pentru că nici unul n-a bănuit că romanul, cît de rudimentar ar fi, are tehnica lui specifică. Nu arareori îi vedem pe romancierii greci suspendați între tehnica mai sumară a povestirii sau, să zicem – modernizînd – a nuvelei, pe care se silesc s-o depășească, și tehnica mai pretențioasă a romanului, care cere o viziune intensă a detaliului și capacitatea de a anima simfonic secțiuni dense și complicate de viață. Longos are și el adesea respirația prea scurtă și ochiul prea needucat pentru a reuși în acest sens, de unde inadvertențe, incompatibilități, lacune. De bună seamă cititorul le va observa singur, și dacă nu, cu atît mai bine, pentru că sînt neesențiale.

Esențial în *Dafnis și Cloe* este ceea ce o mai face să fie tradusă și citită și astăzi, pretutindeni, iar pe Longos să dobîndească, singur între autorii greci de romane, cununi peste locuri și timp. Și nu sînt cununi pentru un premiant în retorică. Sînt pentru un poet.

Fără puterea unei intuiții poetice centrale, nici o abilitate și nici un rafinament n-ar fi putut salva opera lui Longos de uitare. Dar

intuiția aceasta există și ea este aceea care dă cărții unitate și avînt, simplitate și prospețime. Fără ea, tehnica prozei artistice, construcția minuțios calculată, arta rafinată a folosirii reminiscențelor literare ar fi rămas toate exterioare și reci.

Longos a știut din capul locului (și nu e un merit neînsemnat) să se așeze pe o poziție prielnică. Inovînd, în sens pastoral, romanul grec, Longos se putea dispensa, era aproape obligat să se dispenseze de a-și plimba personajele prin tot universul, adică de a susține interesul cititorului cu mijloace amorfe din punct de vedere artistic. E drept, nu lipsesc din cartea lui două pasaje tipic romanești: două răpiri, a lui Dafnis și a Cloei. Dar ponderea lor în acțiune este redusă, în mod evident deliberat, la foarte puțin. Iar aventura sfîrșește, parcă ironic, destul de aproape pentru ca Dafnis să se poată întoarce înot, și Cloe pe jos. Pe de altă parte, Longos a știut să evite aproape constant primejdiile pastoralei înseși; convenția, dulcegăria, candoarea. Imitînd pe Teocrit la atîta vreme distanță și într-un mediu literar cu gustul corupt, a reușit să imite fără să contrafacă, să încarce sau să umfle, cu o fermă, pură și nobilă simplitate.

De altfel, nu totul e livresc în pastorala tîrzie a lui Longos. Se simte adesea în ea vibrația observației directe, o prospețime spontană. Peisajele nu sînt cu totul artificiale, anotimpurile lui Longos nu sînt pură caligrafie, și nici simple exerciții de stil exterioare narațiunii: ele au un rost în poezia personajelor sale. Viața, îndeletnicirile și mentalitatea lumii agreste nu sînt convenționale și nici parfumat idealizate. Cine urmărește cu atenție comportările și psihologia lui Dryas și a lui Lamon, a Napei și a Myrtalei, a peținorilor Cloei, simte că Longos n-a vrut să-i arate altfel decît puteau fi la nivelul și după felul lor de viață: dominați de ritmul anotimpurilor și al datinilor ancestrale, oameni cu suflet simplu, cam lacomi, cam vicleni, dar nu grosolani. Scena în care Dryas și Lamon caută să se tragă pe sfoară (III, 30-31) e, din punct de vedere artistic, fără cusur: insidia se manifestă în formele cele mai corecte ale politeții rurale, cu preambul despre starea recoltei, cu amabilități și complimente, cu pretexte specioase, cu vorbe aruncate parcă la întîmplare. Amestecul de cupiditate și de sinceră dragoste părintească pe care îl dovedesc cele două perechi de țărani-robi față de copiii lor de suflet este la fel de convingător și de fin. E drept că toate aceste personaje din al doilea plan seamănă între ele, ca privite de departe, de la o distanță care estompează diferențele.

Personajele urbane, fără să fie niciodată false, sînt cam șterse (și apar de altfel în cea de a doua parte a cărții, în care Longos se desprinde de esențial, pentru a da cărții cuvenita dezlegare din afară, cum din afară vin și orășenii din lumea păstorească).

Un cuvînt deosebit merită Lycainion, femeia de oraș adusă în sat de un țăran avut și cam trecut. Longos a izbutit să-i dea mai mult decît un rol necesar în povestea sa: i-a dat un suflet. Lycainion nu e numai o femeie frumoasă, isteață și neglijată căreia îi place un păstor arătos și naiv. Este în ea și un fel de bunătate față de cei doi adolescenți, grija să nu le facă rău amestecîndu-se, dintr-o toană, în viața lor. Iar la sfîrșit, cînd rolul ei se încheie și cînd îi cere lui Dafnis să n-o uite, se simte la ea o mică strîngere de inimă în care nu e numai femeiasca vanitate.

Dar toate acestea n-ar exista pentru noi fără Dafnis și fără Cloe, singurii protagoniști memorabili din toată literatura romanescă greacă, adevărata invenție poetică a lui Longos, în care a avut harul să dea mai mult decît primise de la alții. În celelalte romane grecești, cei doi protagoniști rămîn, în tumultul întîmplărilor, aceiași, neclintiți într-o iubire și o credință date de la bun început, confecționați dintr-o substanță incoruptibilă dar moartă. Dincolo de belșugul de gesturi și de cuvinte patetice, viața lor din adînc e imobilă și rigidă ca a statuilor arhaice. În schimb, dacă lumea din jurul lui Dafnis și Cloe e relativ neclintită, ei cresc, și se schimbă pe măsură ce cresc, dar nu mai mult și nu mai complicat decît impune legea vîrstei lor.

Încep prin a fi copii, cum sînt extrem de puțini în literatura greacă, aproape deloc. Poate doar Astyanax, fiul lui Hector, ar fi putut să se joace cu ei și să încerce, cu ei, să sară ca mieii și ca iezii.

Apoi (și aceasta e toată povestea) cresc, încet, în cadența anotimpurilor, a căror culoare și parfum sufletele lor elementare o iau, rînd pe rînd, pînă cînd sevele din ei ajung să-i răscolească și să-i tulbure peste puterea înțelegerii lor și încep să caute cu inocență, încă cruzi la suflet, o împlinire pe care Longos a știut să o arate, fără ostentație, ca pe o lege cosmică și deloc ca pe o concupiscență derizorie și îndoielnică.[1] I s-a reproșat lui Longos că exploatează

[1] Așa cum pentru Longos, dincolo de epifania lui Eros (II, 8) ca prunc maliții cu aripi și cu arc (ca în elegia alexandrină și în arta greacă tîrzie), se întrezărește acea mare putere, mai veche „decît Cronos și decît vecia", care-i dă lumii rodnicie și o primenește veșnic peste forme trecătoare, dînd prilej eternei tinereți.

naivitatea celor doi copii ca pe un mijloc rafinat și echivoc de a întîrzia deznodămîntul[1]. Este o flagrantă eroare. Longos putea născoci o mie de întîmplări care să servească aceluiași scop, e-adevărat, dar a ales singurul mijloc care nu sună fals și nu vine din afară și l-a folosit cu poetică puritate, cu acea seninătate pe care o invocă la începutul cărții sale, dorind să scrie despre iubirile altora fără tulburare de sine. Lascivitatea, gîndul tergiversării voluptuoase, candoarea perversă au fost puse în carte nu de autor, ci de acei cititori, unii foarte venerabili, care, dintr-o pricină sau alta, nu vor să deosebească pe Boccaccio, poetul, de La Fontaine din *Contes*, naratorul *grivois*. Goethe nu se numără printre aceștia[2].

Mai tîrziu, cînd Dafnis știe ce Cloe încă ignoră, Longos are finețea să pună în sufletul băiatului un început de maturitate, o grijă aproape bărbătească pentru fragilitatea Cloei și, în gesturile lui, gingășie și tandrețe. Scena dintre Dafnis și Cloe, curînd după ce Dafnis învățase marea taină, este scrisă în tonurile cele mai suave și mai ușoare, purificată de prezența infinită a mării, de cîntecul pescarilor trecînd în larg, de cadențe și de ecouri, de tăcerea calmă care coboară după aceea, cu seara, peste ape și țărmuri.

I s-a mai reproșat lui Longos, cu mai mult temei, că exprimă prea des mișcările sufletești ale eroilor săi prin mici monologuri discursive în gustul vremii, nu prea convingătoare. Dar poezia lui Longos e cu atît mai prețioasă cu cît simțim mai bine pe ce teren a încolțit. Care sofist, care retor ar fi știut să spună în cîteva vorbe ce spune Longos despre dragostea celor doi, chinuită și exacerbată de neliniște? Trebuie să vină stăpînul și de cuvîntul lui atîrnă soarta lor (IV, 7). Nu sînt discursuri în acest loc, ci doar atît: că sărutările lor erau mai dese și înfrigurate, speriate și amare, ca în umbra unei priviri străine și reci.

Este emoție în pagina lui Longos. O emoție stăpînită, măsurată, deloc sentimentală, deloc naivă, delicat ironică uneori, alteori senină și muzicală. Deși Cloe și Dafnis au o frumusețe deasupra umanității de rînd, deși sînt de neam bun, Longos are tot timpul tactul artistic de a nu introduce aceste lucruri în conștiința sau în gesturile lor, de a-i lăsa pe deplin umani și pe deplin firești, în acord cu paradisul lor simplu, copii, adolescenți ca oricare alții. Și totodată puterea de a ni-i lăsa în amintire ca expresie a ceva mai mare și mai grav decît ei

---

[1] Cu deosebită violență, de Maurice Croiset în *Histoire de la littérature grecque*, tome V, Paris, 1899, p. 801-802.

[2] Goethe, *Gespräche mit Eckermann*, 9, 18 și 20 martie 1831.

înșiși, nu grațioase personaje arcadice sau rococo, ci pure statui dintr-o insulă eternă, la care tinerețea și inocența noastră se pot întoarce mereu. Dacă Longos n-ar fi fost, în vremea lui ostenită, un poet, cartea lui de seară n-ar fi ajuns pînă la noi, prin pulberea mileniului, așa, încă acoperită de rouă.

PETRU CREȚIA

ÎNCEPUT

Pe cînd vînam prin Lesbos, am văzut, într-o dumbravă a nimfelor, lucrul cel mai frumos din cîte mi-a fost dat să văd vreodată: icoana zugrăvită a unei povești de iubire. Frumoasă era și dumbrava, cu arbori deși, luminată de flori, hrănită cu ape de izvor: un singur izvor, dar bogat. Mai plăcută decît toate este însă icoana aceasta, care arăta, zugrăvite cu ales meșteșug, întîmplările unei iubiri. Era atît de frumoasă încît mulți, chiar străini, aduși de faima ei, veneau să se închine nimfelor și s-o privească. Puteai să vezi acolo femei născînd, altele înfășînd prunci în scutece scumpe, copii părăsiți, animale care-i hrăneau, păstori care-i luau în grija lor, îndrăgostiți jurîndu-și credință, țărmuri jefuite de tîlharii mării, năvala unor dușmani. Mai erau și altele multe, și toate de dragoste; iar eu, privindu-le cu sufletul uimit și fermecat, am fost cuprins de apriga dorință să tălmăcesc, scriind, icoana în cuvinte. Am căutat atunci pe cineva să-mi lămurească înțelesul chipurilor mute și am alcătuit apoi, în patru părți, o carte pe care o închin lui Eros, nimfelor, lui Pan: un lucru de preț și o desfătare pentru toți oamenii, menit să vindece pe bolnavi, pe cei întristați să-i mîngîie, să deștepte amintiri în cei care-au iubit, iar celorlalți să le fie, în pragul iubirii, o pildă. Căci nimeni n-a scăpat cu totul și nu va scăpa vreodată de dragoste, cît va fi frumusețe în lume și ochi care s-o vadă. Iar nouă, ajute-ne zeul să scriem iubirile altora cu gîndul senin.

I. Este în Lesbos un oraş, Mitilene, întins şi frumos; îl pătrunde lin marea, tăindu-l cu braţele ei, şi e împodobit cu poduri de piatră albă, lustruită. Ai crede că nu vezi un oraş, ci un ostrov.[1]

Cam la două poşte de acest oraş se întindea pământul unui om bogat, o moşie dintre cele mai frumoase; înălţimi cu vînat din belşug, cîmpii roditoare cu lanuri de grîu, dealuri cu vii, păşuni cu turme. Iar marea scălda întinsul ţărm, spărgîndu-şi valurile peste nisipuri gingaşe.

II. Pe această moşie, un păstor de capre, Lamon, găsi, pe cînd îşi păştea turma, un copil alăptat de una din caprele lui. Era acolo un stejăriş plin de mărăcini, pe deasupra se întindeau ramuri de iederă, iar dedesubt creştea o iarbă moale în care stătea culcat copilul. Aici tot dădea fuga şi se făcea nevăzută capra lui Lamon: îşi lăsa iedul şi venea să şadă lîngă prunc. Lamon, cuprins de milă faţă de iedul părăsit, începu să pîndească drumurile caprei şi, într-o zi, în puterea amiezii, luîndu-se pe urma ei, o văzu ţinîndu-şi picioarele cu grijă, să nu calce pruncul şi să-l rănească, iar pe acesta sugîndu-i lacom laptele bogat, ca de la sînul maicii lui. Mirat, cum era şi firesc, Lamon se apropie şi dădu peste un băieţel frumos şi dolofan, şi învelit în scutece mult mai de preţ decît s-ar fi potrivit cu soarta lui de biet prunc lepădat. Într-adevăr, avea o hăinuţă de purpură, prinsă cu copcă de aur, şi o sabie mică de tot, cu mînerul de fildeş.

---

[1] Mitilene era aşezat pe coasta de răsărit a Lesbosului, pe o limbă de pămînt tăiată de la nord la sud de un canal care este acum de mult umplut de nisipuri.

III. Mai întîi îi veni gîndul să ia doar semnele de recunoaștere, fără să se mai îngrijească de copil. După aceea însă, rușinat, să nu fie el omenos nici cît o capră, așteptă să se aștearnă noaptea, luă semnele, copilul, ba și capra și le duse la nevastă-sa, Myrtale. Aceasta, uluită, mai să creadă că nasc și caprele copii, dar Lamon îi povesti de-a rîndul tot, cum l-a găsit lepădat, cum l-a văzut sugînd de la capră, cum i-a fost rușine să-l lase să piară. Și-atunci, într-un gînd, ei ascunseră lucrurile părăsite o dată cu copilul, iar pe copil îl socotiră ca al lor și îl încredințară caprei, să-i fie mai departe doică. În sfîrșit, pentru ca și după nume să pară din neam de păstori, hotărîră să îi spună Dafnis[1].

IV. Trecuseră doi ani de la acestea, cînd un cioban de prin împrejurimi, anume Dryas, păscîndu-și turma, dădu și el peste ceva asemănător. Era pe-acolo o peșteră a nimfelor, o stîncă mare, scobită înăuntru, iar pe dinafară rotundă. Cît despre nimfe, chipurile lor erau cioplite în piatră: desculțe, cu brațele goale pînă la umeri, cu părul despletit pe spate, încinse peste șolduri, cu ochii zîmbitori. Păreau, după întreaga lor înfățișare, dănțuitoare prinse-n joc. Intrarea în peșteră era drept prin mijlocul stîncii. Înăuntru țîșnea murmurînd un izvor, ale cărui ape bogate se împrăștiau în pîrîiașe dinaintea peșterii, hrănind cu umezeala lor iarba deasă și fragedă a unei pajiști minunate. Și mai vedeai acolo, atîrnate, șiștare, fluiere, naiuri – daruri închinate de mai vechi păstori.

V. Spre acest lăcaș al nimfelor își făcuse năravș să se răzlețească o oaie de curînd fătată, încît adeseori o socoteau de-a binelea pierdută. Dryas, vrînd s-o pedepsească și s-o întoarcă la păscutul liniștit de mai-nainte, îndoi în chip de

---

[1] Dafnis este numele unui păstor-poet din legenda populară siciliană, consacrat în literatura greacă ca nume tipic păstoresc de poezia bucolică, începînd cu Teocrit.

lat o mladă lungă de răchită și se-ndreptă spre peșteră, să-și prindă oaia. Ajuns acolo văzu ce nu se aștepta să vadă: oaia, întocmai ca o mamă, dădea să sugă unui prunc, cît putea el, din belșugul laptelui ei. Acesta, fără scîncet, își trecea lacom gura de la o țîță la alta, iar gura-i strălucea, curată, căci de cîte ori pruncul se oprea din supt, îndestulat pentru o clipă, oaia îi ștergea fața cu limba. Copilul acesta era o fetiță, și avea și ea scutece scumpe și, lăsate alături, semne de recunoaștere: un tulpan țesut cu aur, sandale aurite și cercuri de aur pentru glezne.

VI. Dryas socoti că nimerise vreun semn zeiesc, iar, pe de altă parte, învățase de la oaie să-i fie milă de copil și să-l iubească; luă așadar fetița în brațe, puse semnele în traistă și se rugă nimfelor să poată crește cu noroc pe ocrotita lor. Cînd veni vremea să-și întoarcă oile de la pășune, cum sosi acasă, îi povesti nevestei ce văzuse și îi arătă ce a găsit.

„Hai, ia în grija ta copila, o îndemnă el, și crește-o ca și cînd ar fi a noastră, iar adevărul să nu-l știe nimeni!"

Nape, așa o chema pe femeie, parcă temîndu-se să nu rămînă mai prejos decît o oaie, începu chiar din clipa aceea s-o înconjoare pe micuță cu dragoste de mamă. Și, ca să-ndepărteze orice bănuială, îi dădu și ea nume de păstoriță: Cloe[1].

VII. În scurtă vreme, copiii aceștia se făcură mari și se arăta în ei o frumusețe mai aleasă decît frumusețea de la țară. Cînd băiatul avea cincisprezece ani, iar fata cu doi ani mai puțin, iată ce visară, în aceeași noapte, Dryas și Lamon: se făcea că nimfele din peștera aceea cu izvorul, unde Dryas găsise copila, încredințau pe Dafnis și Cloe unui băiețaș foarte zglobiu și foarte frumos, care avea aripi la umeri și un arc mic, cu săgeți pe potrivă. Băiețașul,

---

[1] Cloe, un nume rar, înseamnă *„iarbă sau grîu abia încolțit, încă verde crud"*.

atingîndu-i pe amîndoi cu aceeaşi săgeată, porunci ca, de acum încolo, Dafnis să ducă la păscut caprele, iar Cloe, oile.

VIII. Visul acesta îi întristă: copiii lor de suflet aveau să fie tot păstori, deşi, după scutece, părea să-i aştepte o soartă mai bună. În această nădejde îi crescuseră cu bucate mai alese, îi învăţaseră carte şi, pe deasupra, tot ce viaţa de la ţară are mai frumos. Au socotit totuşi cu cale să lase tot zeilor grija celor pe care zeii îi scăpaseră de moarte. Dryas şi Lamon îşi spuseră unul altuia visul, aduseră jertfe în cinstea copilului înaripat din peşteră (al cărui nume nu-l ştiau) şi îi trimiseră pe Dafnis şi Cloe cu turmele, să le fie păstori, învăţîndu-i mai întîi toate rînduielile: cum să le pască înainte de amiază, şi cum după ce se potoleşte arşiţa; cînd să le dea la apă, şi cînd să le întoarcă la tîrlă; pe care să le mîne cu bîta şi pe care numai cu vorba. Micii păstori săreau de bucurie, ca şi cum cine ştie ce mare lucru li s-ar fi încredinţat. Iar caprele şi oile şi le iubeau mai mult decît e felul celorlalţi păstori, căci Cloe unei oi îi datora viaţa, iar Dafnis nu uita că, lepădat, o capră îi fusese doică.

IX. Venise primăvara şi toate florile erau în slava lor: şi cele din păduri, şi cele de pe pajişti, şi cîte cresc pe coastele de munte. Unde te purtau paşii, zumzet de albine, ciripit de păsări cîntătoare, ori jocul mieilor de curînd născuţi; turme zburdau pe coaste şi prin văi, deasupra pajiştilor bîzîiau albine, păsări făceau desişurile să răsune de cîntări. Cuprinşi de bucuria atotstăpînitoarei primăveri, Dafnis şi Cloe, ca nişte copii fragezi şi cruzi ce erau, încercau şi ei din toate cîte se văd şi se aud: îngînau cîntecul păsărilor, săreau uşurel ca mieii şi, întocmai ca albinele, culegeau flori, punînd din ele unele în sîn şi împletind altele în cununi, pentru nimfele lor.

X. Cu turmele alături, la toate erau împreună. Adesea Dafnis întorcea oile rătăcite de turmă şi Cloe adesea alunga

de la prăpăstii caprele prea îndrăznețe. Cîteodată unul singur păzea amîndouă turmele, cînd celălalt era prea prins în jocul său. Erau jocuri de păstori și de copii. Cloe se ducea cine știe pe unde, își strîngea papură și împletea apoi vreo cușcă pentru greieri, cu-atîta străduință că uita de turmă. Dafnis tăia trestii subțirele și le găurea la noduri, le lipea între ele cu ceară moale și încerca un cîntec, pînă-n noapte. Uneori puneau la mijloc laptele și vinul și mîncarea ce și-o aduseseră de-acasă. Caprele și oile tot le mai puteai vedea cîteodată despărțite, pe Dafnis și Cloe însă niciodată.

XI. Dar Eros plănuia să strice jocurile lor cu alte griji. În turmele din vecinătate făcea mare prăpăd o lupoaică: avea pui mici și îi trebuia hrană multă. Văzînd așa, sătenii s-au adunat noaptea și au pornit să sape gropi, late de-un stînjen și adînci de patru: pămîntul scos, mai tot, l-au cărat departe de acolo și l-au împrăștiat, apoi au așezat peste gropi crengi lungi și uscate și le-au așternut cu țărîna rămasă. Locul arăta ca mai-nainte, dar și un iepure, de-ar fi călcat pe crengile acelea mai slabe decît paiul, le-ar fi rupt, și-ai fi văzut că nu-i pămînt acolo, ci doar o amăgire. Au săpat ei o mulțime de asemenea gropi, și prin munți și la cîmp, dar lupoaica tot n-au avut noroc s-o prindă: simțise ea că pămîntul ascunde o înșelăciune. În schimb, și-au rupt gîtul multe capre și oi, și cît pe-aci chiar Dafnis, în chipul următor:

XII. Doi țapi întărîtați se luară într-un rînd la bătaie, și unuia, la o ciocnire mai puternică, i se rupse un corn; tremurînd și icnind de durere, țapul o întinse la fugă, iar biruitorul după el, fără să-l slăbească o clipă. Dafnis vede, îi pare rău de cornul rupt al unuia, se mînie pe celălalt că prea-i afurisit și se ia după el, cu bîta lui de păstor într-o mînă, într-alta c-un lemn cules de pe jos. Și așa, alergînd furios, și fără să se uite unde calcă, după țapul care da să scape, căzură amîndoi într-o groapă, țapul întîi și Dafnis peste el. Asta a și fost scăparea lui Dafnis: a căzut călare pe

țap. Acuma aștepta plîngînd, poate-o veni cineva să-l scoată de acolo. Cloe, care văzuse cele întîmplate, alergă drept la groapă și, găsindu-l în viață, chemă în ajutor un văcar de pe imașul vecin. Acesta, cum veni, ceru o funie lungă, de care să se prindă Dafnis ca să fie tras afară. Nu era însă nici o funie la îndemînă. Cloe își dezlegă brîul și îl dădu văcarului să-i arunce un capăt lui Dafnis, acesta apucă de el, iar ceilalți doi, trăgînd de pe marginea gropii, îl scoaseră la lumină. Scoaseră și bietul țap, cu amîndouă coarnele rupte: așa de rău îl ajunsese răzbunarea biruitului său dușman; îl dăruiră drept mulțumire văcarului, ca să-l jertfească, iar ei se înțeleseră să spună celor de acasă, dacă îi vor întreba de țap, cum că l-au mîncat lupii. S-au întors apoi la oile și la caprele lor și, după ce le-au văzut că pasc în bună rînduială, s-au așezat pe-o buturugă de stejar și-au început să cerceteze dacă Dafnis nu se lovise cumva în cădere. Răni nu avea, nici măcar o vînătaie, doar că era mînjit de noroi din cap pînă-n picioare. Se gîndi atuncea să se spele pînă nu află Lamon și Myrtale de pățania lui.

XIII. Se duse la peștera nimfelor, cu Cloe, îi dădu în pază hainele și traista, iar el, stînd la izvor, porni să se spele, pe păr și pe tot trupul. Avea trupul ars de soare, parcă întunecat de umbra părului său negru și bogat. Privindu-l, Cloe îl găsi frumos, și cum atunci întîia oară Dafnis îi părea frumos, crezu că frumusețea i se trage de la scaldă. Iar cînd a fost să-l spele pe spate, a simțit cît de fraged îi e trupul și-a început să se cerceteze într-ascuns, de cîte ori apuca, să vadă dacă nu-i mai gingaș trupul ei. Dar se lăsa amurgul, și s-au întors cu turmele acasă. În Cloe nu mai stăruia alt gînd decît să-l vadă iar pe Dafnis cum se scaldă la izvor. A doua zi, cum ajunseră la pășune, Dafnis, așezat sub stejarul lui, începu să cînte din nai, privindu-și caprele culcate, care păreau că îi ascultă cîntecul; Cloe, stînd lîngă el, aproape, trăgea cu ochiul și la turma ei de oi, dar mai ales îl privea pe Dafnis cum cînta din nai. Și îi păru din nou frumos, și își închipui acuma că frumusețea îi

vine de la cîntec, încît, după el, luă şi ea naiul, cu gîndul să fie frumoasă şi ea. Îl rugă să se scalde din nou, îl privi, îl atinse uşor şi se trase iute înapoi, rostind o laudă care era începutul dragostei sale. Nu pricepea ce simte, ca o fată crudă ce se afla, crescută la ţară şi care n-auzise încă din gura nimănui vorba „iubire". Mîhnirea îi învăluia sufletul, privirile-i erau pierdute şi îşi şoptea adesea numele lui Dafnis. Nu mai mînca, nu mai dormea, nu-şi mai vedea de turmă; acum rîdea, acum plîngea; dacă se întindea puţin, repede tresărea; faţa îi era cînd galbenă, cînd roşie ca focul; se chinuia mai mult decît o juncă înţepată de tăune.

XIV. Cîteodată, rămasă singură, cădea pe gînduri şi-şi vorbea astfel: „Sînt bolnavă, şi nu ştiu ce am; sufăr, şi n-am nici o rană; mi-e inima grea, şi doar nici o mioară nu mi s-a pierdut; stau la umbră şi ard. De cîte ori m-am înţepat în spini şi n-am plîns, cîte albine nu m-au împuns, şi de mîncat, tot am mîncat. Ce-mi roade acum inima e mai amar decît toate acestea. Frumos e Dafnis, dar şi florile-s frumoase, frumos mai cîntă el din nai, dar şi privighetorile cîntă frumos, şi totuşi nu-mi mai pasă nici de flori, nici de privighetori. De ce nu sînt ca naiul lui, să-i simt suflarea, de ce nu sînt o iadă, să mă pască el! Apă blestemată, numai pe Dafnis l-ai făcut frumos, eu degeaba m-am scăldat în undele tale! Mă prăpădesc, nimfe dragi! Sub ochii voştri am crescut şi nu puteţi nici voi să mă scăpaţi. Cînd n-o să mai fiu eu, cine o să vă mai împletească cununi? Cine-mi va mai hrăni bieţii miei? Cine va avea grijă de greierul meu gureş, prins cu-atîta trudă, ca să m-adoarmă în faţa peşterii voastre cu cîntecul lui? Acuma, cînd nu mai am somn de răul lui Dafnis, zadarnic mai cîntă."

XV. Aşa suferea, aşa vorbea Cloe, căutînd numele iubirii. Dar Dorcon, văcarul acela care scosese din groapă pe Dafnis şi ţapul, un flăcăiaş căruia abia îi mijea barba, ştia şi numele şi faptele iubirii. El se îndrăgostise de Cloe chiar din ziua cu pricina şi-n scurtă vreme se aprinsese atît de

mult, încît, nesocotind pe Dafnis, un copil acolo, se hotărî să izbîndească prin daruri ori cu sila. Ca daruri, aduse mai întîi lui Dafnis un nai păstoresc, făcut din nouă trestii, legate-n loc de ceară cu aramă, iar Cloei o piele de ciută, cum au bacantele, parcă zugrăvită în culori. Cîştigîndu-le astfel prietenia, începu, puţin cîte puţin, să nu mai ţină seama de Dafnis, în timp ce Cloei îi aducea, zilnic, cînd un caş proaspăt, cînd o cunună de flori, cînd un măr copt. Ba odată îi aduse un viţel de curînd născut, o cană împodobită cu aur şi nişte puişori de păsări de la munte. Neştiutoare de vicleşugurile dragostei, fata primea cu bucurie darurile, cu atît mai bucuroasă cu cît avea şi ea, la rîndul ei, ce să-i dăruiască lui Dafnis. Dar îi sosise şi lui Dafnis vremea să afle ce-i iubirea. Într-o zi, tot zădărîndu-l Dorcon, s-au prins la întrecere: care-şi va lăuda mai bine frumuseţea, acela, drept răsplată, să aibă, de la Cloe, o sărutare. Şi Cloe le era judecător. Cel dintîi vorbi Dorcon aşa:

XVI. „Fată frumoasă, eu sînt mai trupeş decît Dafnis şi sînt văcar, iar el e doar un păstoraş de capre; pe cît sînt vacile mai de preţ decît caprele, pe-atîta-s eu faţă de el. Şi pielea mea-i ca laptele de albă, iar părul auriu ca holdele cînd vine secerişul. Am supt la maică-mea, nu la o capră. Cît despre el, e pirpiriu şi nici tuleie n-are, parcă-i o femeie; e negru ca un lup; şi e sărac de nu-i în stare nici să ţină-n preajma lui un cîine; tot păscînd ţapi, duhneşte-a ţap şi, mai la urmă, ce-i decît un ţap cîrlan, doar zice lumea că o capră i-a fost doică."

Iar, după Dorcon, Dafnis zise:

„O capră mi-a fost doică, nu zic ba, dar oare Zeus n-a supt şi el tot la o capră[1]?

Pasc ţapi, dar sînt mai mari ca boii lui. Şi nu miros a ţap, cum nu miroase Pan, deşi-i la trup aproape ţap. Am din belşug şi caş, şi pîinişoare rumenite pe jăratic, şi vin

[1] Capra Amalteea, căreia i-l încredinţase, încă sugaci, mama lui, Rhea, pentru a-l ţine ascuns de Cronos.

alb, cum n-au decît țăranii înstăriți. N-am barbă, dar nici Dionysos nu are; sînt oacheș, dar nu-i întunecat și hiacintul? Și nu e Dionysos mai presus de satiri, hiacintul, mai presus de crini? Roșcat ca o vulpe e Dorcon, bărbos ca un țap și alb ca o femeie de oraș. De-o fi să mă săruți pe mine, Cloe, gura mi-i vei săruta, iar lui, barba țepoasă. Adu-ți aminte, fată, că și pe tine te-a hrănit o oaie, și uite cît ești de frumoasă!"

XVII. Cloe n-așteptă mai mult. Fermecată de laudă, dornică de mult, sări și îi dădu lui Dafnis un sărut, stîngaci, nepriceput, dar care îi umplu sufletul de flăcări. Dorcon, necăjit, plecă degrabă, să afle spre dragostea lui altă cale. Dafnis, ca mușcat, nu sărutat, se-ntunecă pe dată. De-atunci adesea îl treceau fiori, inima îi zvîcnea nestăpînit; tot voia să se uite la Cloe, iar cînd o privea, se făcea roșu ca focul. Acum întîia oară, ca un orb care-și recapătă deodată vederea, văzu uimit că-i sînt cosițele bălaie, că are ochii mari, de juncă, și fața cu adevărat mai albă decît laptele de capră. Din ziua-aceea, mîncarea abia o mai gusta, și, dacă bea, silit de sete, doar cît își uda buzele. Se făcuse tăcut, el, care fusese ca un greiere de guraliv, și greoi, deși era de felul său mai sprinten decît iezii. Își uitase de turmă, naiul zăcea aruncat deoparte, iar fața i se ofilise ca ierburile arse de puterea soarelui de vară. Doar cu Cloe ce mai sta de vorbă sau, cînd n-o avea pe ea, cu sine însuși. Și iată ce-și spunea cînd era singur:

XVIII: „Ce mi-o fi făcut sărutarea Cloei? Buzele-i sînt mai fragede ca trandafirii, mai dulce decît mierea îi e gura și totuși sărutarea ei mă doare mai rău ca-nțepătura de albină. Am sărutat adesea iezi, căței de lapte, vițelul dăruit de Dorcon. Dar sărutarea asta-i altfel: mi se taie răsuflarea, inima-mi tresare, sufletul mi se topește și, totuși, aș mai săruta-o. Vai, biruință blestemată și ciudată suferință, al cărei nume nu știu să-l rostesc! Să-și fi muiat Cloe buzele-n otravă înainte de-a mă săruta? Atuncea cum de n-a murit?

Răsună văzduhul de cîntecul privighetorilor, dar naiul meu a amuțit! Cum mai zburdă iezii, iar eu lîncezesc, și-i plină lumea de flori, dar nu mai împletesc cununi, mă ofilesc între atîția hiacinți și viorele. S-ajungă oare Dorcon mai frumos ca mine?"

XIX. Astfel vorbea și suferea curatul Dafnis, ca unul ce gusta întîia oară din faptele și vorbele iubirii. Cît despre Dorcon, văcarul îndrăgostit de Cloe, el pîndi-ntr-o zi pe Dryas, care răsădea un pom pe lîngă un butuc de viță, și se apropie de el, cu niște cașuri bune. Se știau bine de pe vremea cînd Dryas mai umbla cu turmele. Din una-n alta, Dorcon ajunse să aducă vorba de Cloe și s-o ceară de nevastă, făgăduind daruri multe și mari, ca un văcar ce se afla: o pereche de boi de plug, patru stupi cu albine, cincizeci de puieți de meri, o piele de taur pentru opinci și, în fiecare an, un viței înțărcat. Astfel ademenit, Dryas era cît pe ce să-i dea fata, dar, chibzuind mai bine, își dădu cu socoteala că i se potrivește Cloei un mire mai de seamă și că-ntr-o zi, găsit vinovat, i s-ar putea trage din asta amarnice necazuri. Așadar, lipsindu-se de daruri, îi spuse lui Dorcon, rugîndu-se să-l ierte, că nu se învoiește.

XX. Dorcon, înșelat a doua oară în așteptările lui și văzînd că-și pierduse în zadar cașurile cele bune, se hotărî să pună cu sila stăpînire pe Cloe, cum o va afla singură. Și, băgînd de seamă că-și duc cu rîndul turmele la adăpost, într-o zi Dafnis, într-alta copila, născoci un vicleșug potrivit cu mintea lui de păstor. Luă pielea unui lup mare, pe care un taur, odată, apărînd cireada, îl spintecase cu coarnele, și se îmbrăcă cu ea din cap pînă-n picioare. Labele de dinainte îi veneau peste mîini, cele dindărăt, peste picioare, pînă la călcîie, iar botul căscat îi acoperea capul ca un coif ostășesc. După ce a luat astfel, cum putea el mai bine, chip de fiară, s-a apropiat de izvorul din care se adăpau caprele și oile după păscut. Izvorul se găsea într-o văgăună și, de jur-împrejur, tot locul era sălbatic, un hățiș unde se încîlceau

printre jnepeni tot felul de scaieți și mărăcini: acolo, chiar un lup adevărat s-ar fi putut ușor dosi, la pîndă. Și-acolo se ascunse Dorcon, așteptînd vremea adăpatului, plin de nădejde că, speriată de înfățișarea lui de lup, Cloe nu-i va scăpa.

XXI. Nu trecu mult, și se ivi și Cloe, mînînîndu-și turmele la apă. Pe Dafnis îl lăsase nu departe, să taie frunză, hrană iezilor după pășune. Cu oile și caprele veneau cîinii păzitori. Adulmecînd aceștia încoace și încolo, cum le este felul, dădură peste Dorcon, care se-apropia tîrîș să se năpustească la fată, se repeziră la el ca la un lup, lătrînd amarnic, îl înconjurară și, înainte ca acesta, zăpăcit, să se poată ridica, îșî și vîrîră colții-n blana lui. O vreme, temîndu-se să nu fie prins asupra faptului și încă apărat de pielea-n care se vîrîse, Dorcon a tăcut chitic în tufăriș. După ce însă Cloe, speriată și nedumerită, îl chemă în ajutor pe Dafnis, iar cîinii, trăgîndu-l pe Dorcon din toate părțile, îi ajunseră la trup, el începu să se vaite tare și să ceară cu lacrimi ajutor, strigînd pe fată și pe Dafnis, care tocmai sosise. Aceștia, cu poruncile știute, potoliră iute cîinii, apoi îl duseră lîngă izvor pe Dorcon, mușcat de coapsă și de umeri, îi spălară cu grijă rănile, în care se vedeau urme de colți, și-l oblojiră cu coajă verde de ulm, mestecată în gură. Așa de puțin știau amîndoi la ce te poate-mpinge dragostea, încît luară îmbrăcatul lui Dorcon în pielea de lup drept o glumă păstorească. Nu numai că nu s-au supărat, ci l-au mîngîiat și l-au petrecut o bucată de drum, ținîndu-l de mînă.

XXII. Dorcon, scăpat dintr-atîta strîmtoare (din gura cîinilor, nu, cum se zice, dintr-a lupului), își văzu de răni. Dafnis și Cloe se osteniră însă pînă-n noapte cu adăpatul caprelor și-al oilor. Acestea, îngrozite de pielea lupului, înnebunite de lătratul cîinilor, o luaseră razna, unele pe stînci, altele la vale, pînă la țărmul mării. Oricît fuseseră ele învățate să asculte de vorbă, să se potolească la cîntecul

naiului, să se adune la o bătaie din palme, acuma, de spaimă, uitaseră tot, și numai cu greu le-au dibuit, după urme, ca pe iepuri, să le ducă la strungă. În sfîrșit, în noaptea-aceea au dormit și ei un somn adînc: îi lecuise oboseala de chinurile dragostei. Dar cum se făcu ziuă, fură din nou cuprinși de aceleași simțiri: bucurie cînd se vedeau, întristare cînd se despărțeau pentru o clipă. Sufereau, doreau ceva și nu știau ce. Atît știau: el, că-i furase mințile o sărutare, ea, trupul lui zărit sub ape de izvor.

XXIII. Focul din ei îl ațîța și anotimpul. Primăvara era pe isprăvite, începea vara, și toate roadele se împlineau: fructele în pomi, holdele pe cîmpuri. Cîntecul greierilor era plin de farmec, mireasma livezilor dulce și zvonul turmelor mîngîietor. Și rîurile, murmurînd în lenesul lor curs, păreau să cînte, și parcă îngîna un cîntec vîntul, din nai, suflînd ușor prin pini. Ca moleșite, grele de iubire, merele se scuturau, iar soarele, de dragul frumuseții, chema-n lumină trupurile goale. Dafnis, încins de focul verii și de-al lui, intra în rîuri, să se scalde, sau să prindă, din cîți îi săgetau prin preajmă, cîte-un pește. Sau bea, adesea, apă, să potolească arșița din el. Cloe, după ce mulgea oile și bună parte din capre, se trudea mult timp cu pusul laptelui la prins, căci mușchiul o necăjeau și, cînd le alunga, o înțepau. Apoi se spăla pe față, se încununa cu mlădițe de pin, își trecea peste șolduri o piele de cerb și, după ce umplea șiștarul cu lapte-amestecat cu vin, chema pe Dafnis și petreceau o vreme bînd pe îndelete.

XXIV. Iar cu amiaza venea și ceasul privirilor vrăjite, cînd se pierdeau din ochi de-atîta drag. Dafnis, cînd o vedea cum îi întinde să bea, zîmbitoare, strînsă-n piele de cerb, cu fruntea-ncununată de cetină de pin, credea că i se-arată una dintre nimfele acelei peșteri. Și-atunci îi desprindea cununa, i-o săruta, apoi și-o punea el pe păr. Iar Cloe, pe cînd Dafnis se scălda, îmbrăca haina lui, dar mai întîi, și ea, o săruta. Și îl privea, în apă, gol, înfiorată de

neumbrita-i frumusețe, topindu-se că nu-i poate afla nici un cusur. Cîteodată își aruncau unul altuia mere, alteori se pieptănau unul pe altul, făcîndu-și din plete podoabă. Părul lui negru, Cloe îl asemăna cu frunzele de mirt, iar Dafnis, fața ei rumenă și albă cu un măr. O învăța să cînte din nai, dar ea abia-ncepea să sufle, că i-l și lua, să-și treacă buzele pe urma gurii ei. Și-așa, părînd că o îndreaptă cînd greșește, o săruta, cu ajutorul naiului mijlocitor, de zeci de ori, fără să calce cuviința purtărilor frumoase.

XXV. Într-o zi, pe la amiază, în timp ce el cînta din nai, iar turmele se odihneau la umbră, pe Cloe o fură, așa, deodată, somnul. Cum băgă de seamă, Dafnis lăsă naiul și, acum fără sfială, începu s-o privească de-aproape, cu nesaț, și să șoptească-ncetișor:

„Și-nchiși sînt ochii ei frumoși. Iar adierea suflării ei, cît e de dulce! Nu au așa mireasmă nici merele în pîrg, nici florile ascunse-ale pădurii. Aș săruta-o, însă nu cutez. Te mușcă de inimă sărutul și, ca mierea nouă, stîrnește-n suflet zănatice porniri. Și-apoi, oricum, mă tem că, sărutînd-o, aș trezi-o. Ce greieri guralivi! O să mi-o sperie din somn cu țîrîitul lor asurzitor! Și se mai bat și țapii-n coarne, parcă-i un făcut. De n-ar fi lupii mai fricoși ca vulpea, i-ar fi luat de mult, și zău de-mi părea rău!"

XXVI. În timp ce Dafnis vorbea astfel, un greier fugărit de-o rîndunică ajunse lîngă Cloe și-i sări în sîn. Rîndunica, în avîntul urmăririi, atinse-obrajii fetei cu aripa. Cloe sări din somn și scoase-un țipăt, neștiind ce se întîmplă. Dar iute-i veni inima la loc, văzînd și rîndunica foarte-aproape și pe Dafnis rîzînd de spaima ei. Și se freca la ochii încă plini de somn, cînd greierul, din sîn, porni să cînte, parcă drept mulțumire că scăpase. Cloe iar dădu un țipăt, Dafnis rîse iar de ea și, folosind prilejul, îi vîrî mîna în sîn și scoase de acolo pe-acest destoinic greier, care cînta întruna, chiar în pumnul lui. Voioasă, Cloe l-a luat în mînă, l-a sărutat și iar l-a pus în sîn. Iar greierul cînta mereu.

XXVII. Altă dată, auziră din pădure, fermecați, un porumbel sălbatic care parcă murmura un cîntec păstoresc. Și Cloe a dorit să afle ce-nțeles o fi avînd, iar Dafnis i-a răspuns cu una dintre vechile povești:

„A fost odată-o fată tot așa frumoasă ca și tine, draga mea, și era tot ciobăniță. Păștea vaci multe, într-o pădure, și știa să cînte-atît de dulce, că, îmblînzite de farmecul cîntării ei, vacile pășunau, cuminți, neîndemnate de strămurare sau de bîtă, și nu porneau răzlețe, ci, rămînînd în preajma ei, o ascultau. Copila, așezată sub un pin, purtînd în păr cunună din crengi subțiri de pin, cînta ades un cîntec despre Pan și Pitys[1].

Dar nu departe de acolo păstorea și un flăcăiaș, frumos și el și meșter la cîntat. Se luase la întrecere cu ea, și glasul lui venea prin codru mai puternic, de băiat, oricum, dar încă dulce, de copil. Ademeni așa-n cireada lui opt vaci, cele mai bune ale fetei, și-apoi își schimbă locul de pășune, undeva departe. Iar biata fată, păgubită și înfrîntă, îi rugă pe zei ca, pînă nu ajunge-acasă, să o preschimbe într-o zburătoare. Și-n pasăre au prefăcut-o, dîndu-i ascultare, în pasărea aceasta: ca și fata, trăiește în păduri de munte și cîntă ca și ea, cu har: își cîntă pînă azi povestea și spune cum își caută prin codri vacile pierdute."

XXVIII. Acestea erau pentru ei plăcerile verii. Apoi veni toamna și, pe la vremea strugurilor, niște hoți de mare tirieni[2] se-apropiară de acele țărmuri, pe o corabie ușoară, cariană[3], ca să nu dea de bănuit că sînt străini. Înarmați cu săbii și cu platoșe, coborîră pe uscat și jefuiră tot ce le-a

---

[1] Nimfă prefăcută în pin, ca să scape de urmărirea lui Pan. Zeul e arătat adesea încununat cu o creangă de pin. În greceşte, pin se spune *pitys*.

[2] Din Tir, marele port fenician.

[3] Caria, ținut grecesc, se găsea în sud-vestul Asiei Mici, cam în dreptul insulei Rodos. Corăbiile ușoare cariene, numite *hemiolia*, aveau vîsle numai pînă la jumătatea fiecărui bord, ca să permită abordajul.

căzut sub mîini; au luat și din vitele lui Dorcon: l-au prins și pe Dafnis, care hoinărea lîngă mare. Zorii abia mijeau și Cloe nu venise încă, ea nu scotea așa devreme oile lui Dryas la păscut, de răul unor păstori cam îndrăzneți de prin vecini. Tîlharii, cum văzură un flăcăiandru atît de trupeș și de frumos, și mai de preț decît oricare altă pradă de pe cîmp, se lipsiră și de capre și de ce mai era pe-acolo de furat și îl tîrîră la corabie pe Dafnis, care, buimăcit, plîngea și o striga din răsputeri pe Cloe. Aceia însă, nepierzînd o clipă, dezlegară funia corabiei și, punînd mîna pe vîsle, porniră către largul mării. Cloe tocmai venea, mînînd-și turma și aducînd în dar lui Dafnis un nai nou. Dar cînd coti, deodată, văzu și caprele lui Dafnis speriate și auzi și glasul lui, strigînd-o tot mai tare, tot mai tare. Și-atunci, lăsînd și oi și tot, azvîrlind naiul, porni în goana mare către Dorcon, să-i ceară ajutor.

XXIX. Dorcon zăcea încă la pămînt într-o baltă de sînge, abia răsuflînd, zdrobit în bătaie de hoți. Văzînd pe Cloe, dragostea lui veche, mai prinse puțină viață și culoare în obraji și-i spuse:

„Eu, Cloe, mult nu mai am și mor. Vrînd să-mi apăr cireada, blestemații de hoți m-au ciomăgit ca pe un taur. Tu scapă-l pe Dafnis al tău, răzbună-mă, adu tîlharilor pieire. Să te-nvăț cum: mi-am deprins vitele să se țină de sunetul naiului meu, să vină după cîntec chiar cînd pasc departe. Uite naiul, ia-l și zi din el cîntecul acela, știi tu, pe care l-ai învățat de la Dafnis, și el de la mine. Iar ce rămîne, lasă-n seama naiului și-a vitelor furate. Naiul ți-l dau în dar; am biruit cu el, la-ntreceri, mulți văcari și mulți păstori de capre. Tu, în schimb, să-mi dai o sărutare cît mai sînt încă viu, iar după ce-oi muri, să mă jelești. Și mai tîrziu, cînd ai să vezi pe altul păstorind cireada mea, să te gîndești la mine!"

XXX. Lui Dorcon i se stinse glasul, i se stinse, cu sărutarea cea din urmă, și viața. Cloe luă naiul și, punîndu-l

la gură, porni să cînte, suflînd cît putea ea de tare, cîntecul ştiut. Vitele de pe corabie auziră şi cunoscură cîntecul şi, toate-ntr-un avînt, mugind, se aruncară în mare. Corabia s-a aplecat mult într-o parte de puterea săriturii lor, apoi s-a răsturnat, descumpănită, în golul apelor căscate, tot de vite, în cădere, şi clocotul de valuri s-a închis asupra ei. Cei de pe ea căzură-n apă, cu nădejdi foarte deosebite de scăpare. Hoţii erau încinşi cu săbii, aveau platoşe grele, cu solzi, şi pulpele cuprinse pîn-la jumătate în pulpare, în timp ce Dafnis era desculţ, cum merg păstorii după turme, şi pe jumătate gol, căci arşiţa mai stăruia la vremea aceea. Tîlharii aşadar s-au mai zbătut puţin să-noate, apoi, traşi de povara armelor, s-au dus la fund. În schimb, lui Dafnis nu-i fu greu să lepede puţinul ce-l avea pe el, dar se cam chinuia să se ţină deasupra, căci înotase pîn-atunci numai în rîuri. Nevoia însă repede l-a învăţat ce are de făcut: se repezi între doi boi şi apucă de cîte-un corn pe fiecare, lăsîndu-se purtat aşa, fără primejdie şi osteneală, ca-ntr-un car. [Nu este om să înoate mai bine decît boul, doar păsările de apă şi peştii îl întrec. Un bou nu se îneacă decît dacă, pătrunse de apă, copitele i se desprind şi cad. Multe braţe de mare, numite pînă azi „Calea boului"[1], stau mărturie că este într-adevăr aşa.][2]

XXXI. Aşa a scăpat Dafnis, cînd părea să nu mai fie nădejde de scăpare, de două mari primejdii, de tîlhari şi de înec. Ieşi din mare şi o găsi la ţărm pe Cloe, care plîngea şi îi rîdea-n acelaşi timp, cu braţele întinse. Şi Dafnis i se aruncă la piept. Apoi o întrebă ce-a fost cu cîntecul de nai şi ea îi povesti toate la rînd: fuga la Dorcon, după ajutor, deprinderile vitelor lui Dorcon, ce-a învăţat-o el să facă şi moartea lui. Numai de sărutare nu i-a spus, i-a fost ruşine.

---

[1] De pildă *Bosporos* („trecătoarea boului", de bună seamă o simplă etimologie populară), Bosforul de azi; *Bosporos Kimmerios* (Bosforul cimerian) este actuala strîmtoare Kerci.

[2] Pasajul cuprins între croşete este, fără îndoială, o interpolare.

Apoi se hotărîră să cinstească după cuviință pe binefăcătorul lor și, împreună cu rudele, s-au dus și l-au înmormîntat frumos pe bietul Dorcon: au grămădit multă țărînă pe mormînt, au sădit flori și pomi de soi, i-au închinat, din roada muncii lor, daruri alese și, după datini, au vărsat asupra gropii lapte, au stors struguri, au rupt mai multe naiuri ciobănești. Mugete jalnice se auzeau, și cei de față-au chiar zărit cîteva vite răzlețe rătăcind în neștire prin preajmă. Și s-au gîndit păstorii de capre și de oi că vacile și boii își bocesc așa stăpînul mort.

XXXII. După ce l-au îngropat pe Dorcon, Cloe îl luă pe Dafnis de mînă și îl duse la peștera cu nimfe, înăuntru. Acolo, îl spălă și se spălă ea însăși, arătînd lui Dafnis, atunci întîia oară, trupul ei alb, neprihănit, frumos nu fiindcă se scălda, căci nu era doar amăgirea unei clipe frumusețea ei. Apoi, au cules flori din cîte se mai găseau la vremea-aceea, le-au împletit și au încununat statuile cu ele. Iar naiul lui Dorcon l-au atîrnat în peșteră, prinos. După aceea s-au dus să-și vadă de capre și de oi. Le-au găsit culcate, abătute, nu behăiau și nu păsteau, căci nu vedeau pe Dafnis și pe Cloe și, îmi închipui, lîncezeau de dorul lor. Cînd îi văzură și cînd auziră că le îndeamnă cu strigătele învățate și că le cîntă ca de obicei din nai, oile se sculară să pască, iar caprele porniră sprintene să zburde, parcă voioase că păstorul lor scăpase. De îndemnul bucuriei doar sufletul lui Dafnis nu voia să asculte, pentru că Dafnis o văzuse fără veșmînt pe Cloe, văzuse frumusețea ei ascunsă pînă atunci. Inima, mușcată de otrăvuri, îl durea. Cînd gîfîia, de parcă îl gonea din urmă cineva, cînd abia sufla, parcă sleit de alergare. I se părea scăldatul Cloei mai de temut ca marea și se simțea ca și cînd sufletul i-ar fi rămas la hoți, furat, căci era tînăr și trăit la țară, și nu știa că nu-i tîlhar mai mare decît Eros.

I. Toamna era acum în toi și se apropia culesul viilor. Toți aveau de lucru la podgorii: unul dregea teascuri, altul curăța chiupuri, celălalt împletea coșuri. Care își ascuțea custura pentru tăiat ciorchinii, care pregătea o piatră de strivit boabele zemoase, care nuiele uscate de răchită, bătute să le iasă coaja, pentru facle[1], ca lucrătorii să care noaptea mustul pe lumină. Dafnis și Cloe mai lăsaseră oile și caprele și, împreună, dădeau și ei o mînă de-ajutor. El căra struguri în coșuri, îi deșerta în teascuri, îi călca, apoi ducea mustul la chiupuri. Cloe gătea bucate culegătorilor și le turna să bea vin vechi. Ba culegea struguri și ea, căci în Lesbos vițele sînt joase, nu-s ridicate pe araci înalți și nici nu se agață de copaci, ci se tîrăsc ca iedera, încît și un copil pentru întîia oară dezlegat din fașă ar ajunge la ciorchini.

II. Cum este obiceiul la sărbătorile lui Dionysos, cînd se naște vinul, vorbele umblau mai slobode. Femeile de prin apropiere, chemate să ajute la cules, își aruncau ochii la Dafnis și-l lăudau, zicînd că e frumos ca Dionysos; ba una mai cutezătoare îl și sărută, ceea ce pe Dafnis îl aprinse, iar pe Cloe o mîhni. Dar și călcătorii de la teascuri îi strigau Cloei fel de fel de glume și, parcă apucați, săreau ca niște satiri după o bacantă. Ziceau c-ar vrea să se prefacă în oi și Cloe să le fie păstoriță. La care lucruri era rîndul Cloei, măgulită, să se bucure în sinea ei, și al lui Dafnis să se întristeze. Oricum, abia așteptau amîndoi să se isprăvească odată culesul și să se-ntoarcă la pășunile lor, să scape de

[1] Nuiele de răchită, uscate și descojite, erau legate într-un mănunchi și unse la un capăt cu ceară sau rășină.

țipetele urîte și de zarvă și să asculte iarăși blîndul zvon al turmelor sau cîntecul de nai. Așadar cînd, după vreo două zile, culesul s-a sfîrșit și-au isprăvit de pus în chiupuri mustul, nemaiavînd nevoie de atîtea brațe, au plecat din nou cu turmele la cîmp. Plini de bucurie, s-au dus să se închine nimfelor, aducîndu-le în dar, pe corzi de viță, cei dintîi ciorchini culeși. Nici înainte nu s-a întîmplat vreodată să fi trecut nepăsători pe lîngă nimfe: în fiecare dimineață, cînd ieșeau cu turmele, se opreau puțin la peștera lor, și li se închinau în fiecare seară, cînd se întorceau de la pășune. Și întotdeauna le dăruiau cîte ceva: o floare ori o poamă, o ramură verde sau lapte. Odată, mai tîrziu, la greu, ei și-au primit răsplata de la zîne. În ziua-aceea însă erau voioși ca niște cățelandri sloboziți atunci din lanț: zburdau, cîntau din gură și din nai, se hîrjoneau ca țapii și berbecii.

III. Pe cînd petreceau astfel, iată că veni un moșneag, îmbrăcat cu o sarică, cu opinci în picioare și cu o traistă în spate, o traistă tare veche. Se așeză lîngă ei și le vorbi așa:

„Eu sînt, copiii moșului, Filetas, care-am cîntat de multe ori în cinstea nimfelor acestora, de multe ori i-am zis din nai lui Pan și am mînat pe vremuri o mare cireadă doar cu viersul meu. Am venit la voi să vă împărtășesc cîte am văzut și auzit. Uite, am o grădină, lucrul mîinilor mele, pe care, de cînd sînt bătrîn și m-am lăsat de păstorit, o îngrijesc cu sîrg. Orice găsești într-însa, după timp: primăvara – trandafiri, crini, hiacinți și viorele de amîndouă felurile; vara – maci, pere și mere de tot soiul; la vremea asta – struguri, smochine, rodii și mirt verde. Se-adună dimineața stoluri mari de păsări în grădina mea, unele să ciugulească, altele să cînte, căci are umbră deasă și-o udă trei izvoare. Dac-ar lua cineva gardul de spini de primprejur, i s-ar părea că vede o dumbravă sfîntă.

IV. Azi, cînd am intrat, pe la amiază, în grădină, ce să vezi! Sub pomii grei de fructe, un băiețaș cu mîinile pline de rodii și boabe de mirt, un băiețaș ca laptele de alb,

strălucitor ca de curînd scăldat, cu păr bălai-roşcat, ca focul. Era gol, era singur şi culegea, în joacă, poame, ca din livada lui. Văzînd aşa, de teamă să nu frîngă, obraznicul, vreo creangă, tot trăgînd de ea, m-am repezit la el, să-l prind, dar mi-a scăpat: ba alerga, uşor şi sprinten, pe sub tufele de trandafir, ba mi se ascundea prin maci; parcă era un pui de potîrniche. Mi-au dat de lucru nu o dată iezii şi mi-au scos sufletul destui viţei, dar i-am ajuns pînă la urmă. Însă cu făptura asta se schimbase treaba, prea era şireată, nu puteai s-o prinzi. Sînt şi bătrîn acuma şi după o vreme, obosit, am stat pe loc şi m-am proptit în bîtă, păzindu-l doar din ochi, să n-o zbughească. Şi stînd aşa, am început să-l iscodesc, al cărui vecin este şi cam ce gînduri are de culege roade cu atîta sîrg la altul în grădină. Dar el nu mi-a răspuns nimic. S-a dat doar mai aproape şi, rîzînd gingaş, s-a apucat s-azvîrle-n mine cu boabele de mirt. Iar supărarea mea s-a risipit în vînt, sub vraja fără nume a acestui prunc. Ba, dimpotrivă, l-am rugat să-mi vină-n braţe, fără teamă, i-am făgăduit, jurîndu-mă pe mirţii mei, că-l voi lăsa să plece cu braţele-ncărcate şi că oricînd îl voi primi din nou, să mai culeagă fructe, să adune flori, numai să-mi dea o sărutare.

V. Atunci, rîzînd cu hohote, mi-a spus (şi-avea un glas cum n-are rîndunica, nici privighetoarea, nici lebăda, chiar dacă-ar fi fost cît mine de bătrînă): «Filetas, mie nu mi-e greu deloc să te sărut, de sărutări sînt eu mai dornic decît eşti tu să fii tînăr din nou. Vezi însă de ţi-e darul potrivit cu vîrsta, căci, chiar bătrîn cum eşti, cînd mă vei fi sărutat o dată, o să doreşti să mă ajungi din nou, iar eu sînt greu de prins chiar pentru şoim, chiar pentru vultur, chiar pentru o pasăre care ar fi mai iute decît vulturul sau şoimul. Par un copil, dar nu sînt, sînt mai bătrîn şi decît Cronos şi decît vecia. Eu te ştiu pe tine de cînd, în floarea tinereţii, îţi păşteai cireada, larg risipită pe coastele acelea, mai ţii minte? Eram în preajma ta pe vremea cînd cîntai din nai, pe sub stejarii de colo, de dragul Amaryllidei. Stăteam

chiar lîngă fată, dar tu nu mă vedeai. Ţi-am dat-o, şi astăzi ai copii, văcari şi plugari vrednici. Iar eu îi îndrumez acum, ca un păstor, pe Dafnis şi pe Cloe. Îi adun, în fiecare dimineaţă, la un loc, intru apoi la tine în grădină, mă desfătez cu flori şi poame, mă scald în pîrîiaşe. De-aceea-s şi aşa frumoase toate în grădina ta, fiindcă sînt udate de apele în care m-am scăldat. Şi-acuma, rămas-bun. Vezi, uită-te cu grijă de n-a rămas ruptă vreo creangă, de nu-i furat vreun fruct, strivită vreo floare cu piciorul sau unul din izvoare tulburat. Şi bucură-te că doar ţie, din toată omenirea, ţi-a fost dat să poţi vedea, la bătrîneţe, un copil ca mine.»

VI. Cum spuse-acestea, se-avîntă în mirt, uşor ca puiul de privighetoare, şi, din creangă-n creangă, printre frunze, ajunse pînă-n vîrf. L-am văzut la umeri cu aripi şi, între ele, un arc mic. Apoi n-am mai văzut nimic, nici arc, nici aripi, nici pe el. Şi dacă nu mi-au ieşit degeaba perii ăştia albi şi bătrîneţea nu mi-a stricat încă mintea, sînteţi sortiţi, copiii mei, lui Eros, el vă are-n grija lui."

VII. Mult se bucurară ei, de parcă nu o întîmplare-adevărată ar fi ascultat, ci o poveste. Îl întrebară pe bătrîn ce este pîn-la urmă Eros, pasăre, copil, şi ce putere are. Filetas le răspunse:

„Copii, Eros este un zeu, tînăr, frumos, înaripat; de-aceea-i place tinereţea, umblă după tot ce e frumos şi sufletelor le dă aripi. Puterea lui este mai mare decît a lui Zeus, i se supun stihiile şi stelele şi zeii ceilalţi. Nici voi n-aveţi atîta stăpînire peste oi şi capre. Florile sînt toate făpturile sale, el a făcut şi arborii pe care îi vedeţi în jur şi toată iarba asta, iar rîurile curg şi vînturile bat doar prin puterea lui. Am văzut taurul cuprins de dragoste, mugeşte ca lovit de streche, am văzut ţapul înfierbîntat după o capră şi urmărind-o peste tot. Am fost şi eu odată tînăr şi îndrăgostit de Amaryllis. Uitam şi de mîncare, nu mai duceam la gură băutură, somnul nu se mai prindea de mine. Sufletul mi se

încrîncena, îmi zvîcnea inima tare, fiori îmi străbăteau tot trupul. Răcneam parcă bătut de cineva, tăceam ca mort, mă aruncam în rîuri ca ars de para focului. Ceream lui Pan să-mi vină-ntr-ajutor, căci a iubit și el, pe Pitys; lui Eco-i mulțumeam că tot rostește după mine numele Amaryllidei; îmi frîngeam naiurile, înciudat că pot să-mi farmece cireada, dar nu-mi aduc pe draga mea. Iubirea n-are leac nici în băut, nici în mîncat, nici în descîntec, o potolesc doar sărutarea, strînsul în brațe și culcatul împreună, goi."

VIII. Lămurindu-i astfel, Filetas se duse, după ce mai întîi căpătă în dar de la ei cîteva cașuri și-un ied cu coarnele abia mijite. Dafnis și Cloe rămaseră singuri din nou, dar sufletele lor erau acuma tulburate, căci auziseră, întîia oară în viață, numele lui Eros. Cînd s-au întors, seara, la stîne, au început s-asemuiască fiecare ce simțea cu ce aflaseră de la bătrîn. „Suferă îndrăgostiții, suferim și noi; de multe nu le pasă, ca și nouă; n-au somn și, uite, ne-a pierit și nouă somnul. Li se pare că ard, și-n noi e-atîta foc! Doresc să se privească, de-aceea ne rugăm și noi să se facă mai repede ziuă. De bună seamă asta e iubirea, și ne iubim fără să știm că ne iubim, că fiecare e îndrăgostit de celălalt. De ce-om fi suferind atîta, de ce ne căutăm unul pe altul? Tot ce-a spus Filetas e adevărat. Băiețașul acela din grădină s-a arătat o dată și părinților noștri, în vis, poruncindu-le să ne facă păstori. Să-l prindem. Cum să-l prinzi? E mic și-are să scape. Și cum să scapi de el, cînd are aripi să te-ajungă? Ar trebui să cerem ajutor nimfelor. Vezi numai că nici Pan n-a vrut să-i fie lui Filetas de folos, pe vremea cînd tînjea bietul Filetas după Amaryllis. Ne mai rămîne doar să încercăm din leacurile pomenite chiar de el: îmbrățișare, culcatul la pămînt, fără veșminte. E drept că s-a făcut cam frig, dar ce-a îndurat Filetas, o să îndurăm și noi."

IX. Așa învățau ei la școala nopții. A doua zi, după ce și-au dus turmele la pășune, cum s-au văzut, s-au sărutat și, ceea ce nu mai făcuseră pînă atunci, s-au cuprins în brațe,

strîns. Leacul al treilea însă n-au cutezat să-l pună la-ncercare. Era prea îndrăzneț nu numai pentru o copilă, ci chiar pentr-un prea tînăr ciobănaș. Așa că noaptea următoare iar au adormit cu greu, gîndindu-se la cele întîmplate, mustrîndu-se, pe sine fiecare, c-au mai lăsat ceva neîmplinit. „Ne-am sărutat, dar nu ne-a folosit; ne-am strîns în brațe, și nu ne-a fost cu mult mai bine. Deci are dragostea un singur leac, culcatul împreună. Să-l încercăm și pe acesta; va fi de bună seamă mai puternic decît sărutarea."

X. Alunecînd în somn cu gînduri ca acestea, visau, firește, vise de iubire, sărutări, îmbrățișări. Și se vedeau în vis făcînd ce ziua n-ajunseseră să facă: stăteau încinși, alături, goi. În dimineața următoare se sculară și mai avîntați și își mînară turmele la cîmp cu mare zarvă, grăbindu-se spre sărutări. Cînd s-au zărit, s-au repezit, zîmbind, unul spre altul, și-au fost atunci săruturi însoțite de îmbrățișări, dar leacul cel din urmă tot mai zăbovea, căci Dafnis se sfia s-aducă vorba, iar Cloe nu voia să-nceapă ea. Pînă la urmă i-a împins la faptă întîmplarea.

XI. Așezați alături, la poalele unui stejar, gustau din desfătarea sărutărilor, nu se mai săturau de dulcea lor plăcere. Se cuprindeau în brațe cînd se sărutau, ca buzele să se apese și mai bine, așa că, într-un rînd, cînd Dafnis vru s-o strîngă-n brațe mai cu foc, Cloe alunecă pe-o parte și Dafnis, neslăbind sărutul, după ea. Și astfel se treziră așezați ca-n visul lor, și au rămas așa lung timp, înlănțuiți. Mai mult ei nu știau, credeau că cel mai mare dar al dragostei acesta e, și-așa fiind își irosiră ziua pînă-n seară, cînd s-au despărțit să-și ducă turmele la tîrle. Și fiecare mergea singur după turma lui, gîndindu-se cu ură la deșertul nopții. Pînă la urmă poate tot ar fi ajuns ei să răzbată către adevărul firii, dacă în scurtă vreme pacea întregului ținut n-ar fi fost crîncen tulburată.

XII. Cîțiva tineri bogați din Metimna[1], vrînd să petreacă mai vesel, departe de casă, vremea vinului nou, traseră la apă o corabie mică și ușoară, așezară pe robii lor la vîsle și porniră de-a lungul coastei pe care se întind pămînturile mitilenienilor: e un țărm primitor de corăbii, împodobit cu locuințe mîndre; la tot pasul, locuri bune de scăldat, grădini și dumbrăvi, unele, daruri ale firii, altele, ale mîinii omenești, și toate minunate pentru tineri dornici să se bucure de tinerețe. E ceea ce metimnienii aceștia și făceau: pluteau pe lîngă țărm și coborau cînd ici, cînd colo, pentru nimic urît sau rău, ci doar să-și treacă vremea desfătîndu-se în fel și chip: ba, cățărați pe stîncile ieșite între valuri, pescuiau cu undița, ba prindeau, cu cîini și plase, iepurii stîrniți de prin podgorii de larma culesului. Nu se dădeau în lături nici de la vînat: prindeau, cu lațul, gîște sălbatice, rațe și dropii, așa că, petrecînd, își mai îmbogățeau masa. Cînd le lipsea cîte ceva, luau de la țărani, plătindu-le mai mult decît făcea. Aveau nevoie doar de pîine, vin și adăpost; de adăpost, pentru că le părea primejdios să-și treacă, toamna, nopțile pe mare; cînd se temeau de-o noapte furtunoasă, chiar își trăgeau corabia la mal.

XIII. Dar se-ntîmplă ca un țăran să aibă trebuință de o funie, s-atîrne cu ea piatra care tescuiește strugurii călcați. A lui tocmai se rupsese. Se duse deci la țărmul mării, în ascuns, se-apropie de corabia nepăzită de nimeni, desfăcu funia, o luă acasă și-o folosi la ce îi trebuia. Dimineața, tinerii din Metimna căutară funia, dar, cum nimeni nu mărturisea furtișagul, după ce se certară puțin cu gazdele, porniră mai departe. După ce străbătură, plutind de-a lungul țărmului, încă vreo treizeci de stadii[2], au hotărît să se oprească într-un loc care se arăta prielnic vînatului de iepuri. Era pămîntul unde locuiau Dafnis și Cloe. Dar cum

---

[1] Oraș în insula Lesbos, pe țărmul de nord, la vreo 50 km de Mitilene.

[2] Cam cinci-șase kilometri. Un stadiu avea 175-180 metri.

n-aveau cu ce să-şi lege corabia, sucirâ-n chip de funie coarde lungi şi verzi de răchită şi legară corabia de mal, cu partea dinapoi către uscat. Dădură apoi drumul cîinilor să adulmece vînatul şi întinseră plase la trecerile care li se păreau mai potrivite. Cîinii dădură buzna printre capre, lătrînd, iar acestea, speriate, o luară la goană, în jos, către ţărm. Şi cum acolo, pe nisip, nu se găsea nici un fir de iarbă, cele mai îndrăzneţe dintre ele se duseră la corabie şi roaseră răchita verde cu care era priponită.

XIV. Marea era cam tulburată de un vînt dinspre munţi. Valurile, stîrnite, săltară corabia dezlegată, o smulseră şi o duseră iute spre larg. Cum prinseră de veste, metimnienii începură care să alerge la ţărm, care să cheme cîinii şi toţi să ţipe cît îi ţinea gura, încît i-au auzit localnicii de prin împrejurimi şi au dat fuga la locul întîmplării. Dar ce folos! Cum vîntul se-nteţise şi bătea acum vijelios, corabia era tîrîtă de talazuri cu o iuţeală de nestăpînit. Metimnienii, păgubiţi de-atîtea lucruri, porniră-n căutarea celui care avusese caprele în grijă şi, găsind pe Dafnis, îl luară la bătaie şi îl dezbrăcară. Ba unul, răsucindu-i mîinile la spate, da să-l lege cu cureaua unui cîine. Dafnis striga, chemîndu-i pe ţărani în ajutor, şi mai ales pe Lamon şi pe Dryas. Aceştia doi, venind în apărare, îl scăpară, fiind bătrîni încă-n putere, cu braţe vînjoase, de plugari. Apoi cerură ca pricina să fie dusă-n faţa unei drepte judecăţi.

XV. Căzînd şi ceilalţi la învoială, aleseră judecător pe Filetas, văcarul; dintre cei de faţă, el era cel mai bătrîn şi-avea printre săteni faimă de om foarte drept. Au început metimnienii, arătîndu-şi plîngerea în vorbe limpezi şi nu multe, cum se cădea cînd un văcar era judecător:

„Am venit în locurile-acestea să vînăm. După ce-am legat corabia cu răchită verde, am lăsat-o la mal şi am pornit cu cîinii după iepuri. Între timp, caprele acestui băiat au coborît la mare şi au ros răchita, lăsînd corabia fără odgon. Ai văzut-o şi tu purtată în larg de vînt şi poate îţi

închipui ce avut era în ea, cîte veşminte s-au pierdut, cîte podoabe şi cît bănet! Cu preţul lor puteai să cumperi toate ogoarele acestea. În schimbul pagubei, noi cerem pe neisprăvitul ăsta de păstor, care îşi poartă caprele la mare, parcă n-ar fi păstor de capre, ci corăbier, păstor de valuri[1]."

XVI. Aceasta a fost învinuirea celor din Metimna. Dafnis, de cîte îndurase, era-ntr-un hal fără de hal, totuşi, văzînd pe Cloe printre cei de faţă, nu mai luă nimic în seamă şi vorbi aşa:

„Caprele mele eu le pasc cum se cuvine. Nici un sătean nu mi s-a plîns vreodată că i-ar fi călcat grădina vreo capră de-a mea sau că i-ar fi rupt lăstari din vie. Aceştia-s nişte vînători nepricepuţi şi au cîini rău struniţi, care gonesc cu rost şi fără rost, lătrînd de te-nfiori. Mi-au fugărit, ca lupii, caprele, din deal, peste pajiştea deasă, pînă la mare. Au ros răchita caprele? De bună seamă, doar în nisip n-aveau nici iarbă, nici trifoi, nici cimbrişor. S-a prăpădit corabia, luată de valuri şi de vînt? Bine, dar asta nu-i isprava caprelor, ci a furtunii! Erau acolo haine, bani? Atunci de ce era legat doar cu răchită un lucru atît de scump? Un om cu cap nu poate crede asta."

XVII. Atît a putut spune Dafnis, apoi a izbucnit în plîns, înduioşînd atît de tare pe săteni, încît Filetas, judele, luînd drept martori pe nimfe şi pe Pan, jură că Dafnis n-are vină, iar caprele cu-atîta mai puţin, ci numai apele şi vîntul, care au alţi judecători. Dar nu putu să-mpace pe metimnienii, care, furioşi, se repeziră iar la Dafnis, să-l lege şi să-l aducă. Numai că sătenii, ieşindu-şi din sărite, se năpustiră-asupra lor, ca un stol de gaiţe sau graури, şi, cît ai bate din palme, le smulseră pe Dafnis, care de altfel, pînă-au sosit ei, se-mpotrivise şi el singur cu tărie. Apoi, fără zăbavă, îi puseră pe fugă, ciomăgindu-i, şi nu se mai opriră pînă nu-i văzură dincolo de haturile lor, pe alt ogor.

---

[1] În greacă, acelaşi cuvînt înseamnă şi „capre" şi „valuri".

XVIII. În timp ce zarva se îndepărta, Cloe îl luă cu ea pe Dafnis şi-i îndreptă în toată tihna paşii către nimfe, la izvor, unde-i spălă obrajii plini de sînge (o lovitură îi pornise sîngele din nas). Apoi, scoţînd din traistă caş şi pîine, cîte o felie, i le întinse, să mănînce. Dar el s-a înviorat cu totul numai cînd, cu gingaşele-i buze, Cloe i-a dat o sărutare. O sărutare ca mireasma florilor de cîmp.

XIX. Aşa a scăpat Dafnis dintr-o primejdie atît de mare. Dar lucrurile n-au rămas aici. Păgubaşii, ajunşi cu chiu cu vai acasă, drumeţi acum şi nu corăbieri, bătuţi şi nu semeţi ca la plecare, chemară pe metimnieni la adunare şi, cu ramuri de măslin în mînă[1], îi rugară să-i răzbune. Despre adevăratul chip al întîmplării nu suflară un cuvînt, de teamă să n-ajungă de batjocură că au păţit atîtea de la nişte bieţi ciobani, ci-i învinovăţiră pe mitilenieni că le-au furat corabia şi au prădat-o, ca în vreme de război. Adunarea le dădu crezare, văzîndu-i plini de răni şi, chibzuind că nu trebuie lăsaţi nerăzbunaţi feciorii celor mai alese case din Metimna, hotărîră să pornească împotriva mitilenienilor război, să-i cotropească fără veste. Căpetenia oştirii avea să ia zece corăbii şi să pustiască toată coasta. Iarna fiind aproape, nu li se păru lucru cuminte să încredinţeze valurilor un număr prea mare de corăbii.

XX. Corăbiile plecară chiar a doua zi, avînd la vîsle luptători, nu robi. Luînd la rînd pămînturile mitileniene dinspre ţărm, dădură iama-n oi, în grîne şi în vii (culesul viilor abia se terminase), răpind în număr mare chiar din oamenii ieşiţi la lucru. Apoi se îndreptară către partea unde locuiau Dafnis şi Cloe şi, năvălind pe ţărm într-o clipită, prădară tot ce le ieşi în cale. Dafnis îşi lăsase caprele în grija Cloei şi se dusese după frunză, mai la deal, într-o pădure, ca să aibă ce să dea cîrlanilor la iarnă. Văzînd din

---

[1] Ramura de măslin era, în lumea greacă, semnul ritual purtat de cei care aveau de adresat o rugăminte zeilor sau oamenilor.

înălțime năvala de pe țărm, s-ascunse într-o scorbură de fag uscat. Dar Cloe era jos, cu turmele. Urmărită de năvălitori, ea alergă să se adăpostească în peșteră și-acolo îi rugă, în numele zînelor nimfe, să se îndure de turme și de ea și să le cruțe. Zadarnic însă. Metemnienii, după ce-și bătură joc, cu multe glume grosolane, de chipurile nimfelor, luară turmele spre țărm și pe copilă între ele, mînînd-o cu nuiele, parc-ar fi fost o iadă sau mioară.

XXI. Avînd acum corăbiile încărcate cu pradă de tot felul, se gîndiră că n-ar fi bine să meargă mai departe și, temîndu-se de iarnă și vrăjmași, porniră spre casă. Înaintau vîslind cu greu, căci nu sufla boare de vînt.

Cînd liniștea se așternu din nou, Dafnis coborî în fugă la locul unde păstoreau ei doi și n-o găsi pe Cloe, și nu văzu nici oi, nici capre, ci doar pustietate și tăcere, și naiul Cloei aruncat pe jos. Băiatul începu să strige și să plîngă; se duse alergînd pîn-la stejarul lor, apoi se repezi pe țărm, nădăjduind s-o vadă acolo, iar mai la urmă dădu fuga la peștera cu nimfe. Acolo, după semnele rămase, Dafnis înțelese ce s-a întîmplat. Se trînti la pămînt, jeluindu-se, cu vorbe de mustrare către nimfe pentru nepăsarea lor:

XXII. „De sub ochii voștri-a fost răpită Cloe, și ați răbdat una ca asta! Ea, care vă-mpletea cununi, care vă dăruia întotdeauna lapte din întîiul muls, care a închinat aici naiul acesta. Nicicînd nu mi-a răpit lupul vreo capră, și-acum, iată, dușmanii mi-au răpit și toată turma și pe ciobănița mea. Și-mi vor jupui caprele, și vor jertfi oile, iar Cloe va trăi de azi înainte la oraș. Cum să mai calc în fața tatei și a mamei, fără Cloe, fără capre, să fac doar umbră pămîntului degeaba, că la păscut, ce să mai duc! Rămîn mai bine-aici, cu fața la pămînt, s-aștept ori moartea, ori un nou război. Oare înduri și tu, Cloe a mea, un chin la fel de mare? Poate găsești puțină mîngîiere în oile și caprele cu care îți împarți robia. O să-ți mai aduci aminte de pășunea noastră, de nimfele acestea și de mine?“

XXIII. Tot vorbind așa, de-atîtea lacrimi și mîhnire îl cuprinse-un somn adînc. Și, iată, i se arătară trei femei, cele trei nimfe ale peșterii. Erau aidoma statuilor: înalte și frumoase, pe jumătate goale, desculțe și cu părul despletit. O vreme-au stat tăcute, privindu-l cu duioasă milă. Apoi una din ele, cea mai mare-n ani, pe cît părea, porni să-i dea curaj:

„Dafnis, să știi că nu se cade să ne dojenești; de Cloe purtăm noi mai multă grijă decît tine. Ne-a fost milă de ea încă de cînd era o copiliță părăsită în peștera aceasta. Cloe n-are nimic de-a face cu cîmpul sau cu oile lui Dryas. N-am părăsit-o nici în încercarea de acum, avem noi grijă să n-ajungă roabă la Metimna și nici să facă parte din prada de război. L-am rugat pe Pan (al cărui chip e chiar aici, sub pin, dar căruia voi nu i-ați închinat măcar o floare) să-i vină Cloei noastre-ntr-ajutor. La treburi de acestea se pricepe mai bine decît noi, căci nu o dată, părăsindu-și cîmpul, s-a dus să lupte în războaie[1]. Și-acuma se va duce și, cu un astfel de dușman, metimnienilor n-o să le fie bine. Hai, nu mai fi mîhnit, ci scoală-te și te arată lui Lamon și Myrtalei, care zac, ca tine, la pămînt, crezînd că ai căzut și tu pradă dușmanilor. Mîine Cloe ți se va întoarce, cu caprele, cu oile, și le veți paște iarăși amîndoi, și iarăși veți cînta din nai, alături. De ce-o mai fi cu voi după aceea are grijă Eros."

XXIV. Visul se irosi, iar Dafnis, însuflețit de ce văzuse și-auzise, sări din somn ca ars. Acum plîngea nu numai de durere, ci și de bucurie. Îngenunche cu grabă în fața

---

[1] Există în legenda lui Pan, zeu cîmpenesc, și cîteva episoade războinice. A fost alături de Dionysos în timpul cuceririi Indiei. Odată, pe cînd erau în primejdie, Pan îi îndemnă pe oșteni să facă zarvă mare de trîmbițe și glasuri. Vacarmul și ecourile lui, repercutate de un munte din apropiere, înspăimîntară pe dușmani și-i alungară. Legendele îi atribuie lui Pan un rol și în luptele de la Maraton și Salamina, în campaniile lui Alexandru cel Mare, în bătălia de lîngă Delfi împotriva năvălitorilor celți (279 î.Hr.).

nimfelor de piatră și făgădui să le aducă jertfă, dacă scapă Cloe, capra lui cea mai frumoasă. Apoi dădu fuga la pinul lîngă care se găsea chipul lui Pan (picioarele de țap, fruntea cornută, un nai în mîna dreaptă, cea stîngă apucînd un țap ce da să sară) și, închinîndu-se și-n fața lui, îl rugă să aibă grijă de Cloe și îi făgădui un țap. Soarele asfințise cînd Dafnis, rupîndu-se cu greu din ruga lui înlăcrimată, se sculă, luă în spate sarcina de frunze și se-ntoarse-acasă. Acolo, după ce-i văzu pe-ai lui cu inima la loc și bucuroși, mîncă puțin și se grăbi la somn, cu suflet încă tulburat și împărțit între dorința de-a visa din nou pe nimfe și nerăbdarea de-a sosi odată ziua, s-o vadă iarăși lîngă el pe Cloe, cum avea făgăduială. I se părea că este noaptea cea mai lungă din viața lui. În vremea-aceasta iată ce s-a petrecut:

XXV. Căpetenia soldaților metimnieni, după vreo zece stadii de plutire[1], gîndi că ar fi bine să le dea puțin răgaz, să mai răsufle, după atîta prădăciune. Tocmai ajunsese la o limbă de pămînt ieșită mult în mare și arcuită ca o seceră de lună nouă. Ape mai line decît cele ocrotite de acest pămînt n-ai fi putut găsi în nici un port. Își îndreptă corăbiile într-acolo, dar nu le-apropie de țărm, ci le opri, cu ancorele coborîte, mai în larg, la adăpost de vreo primejdie dinspre uscat. Apoi lăsă pe oameni să petreacă slobozi, ca în timp de pace. Aceștia, îmbelșugați, din prăzile făcute, cu de toate, se puseră pe băutură, joc și cîntec, ca după biruință. Se potoliră numai la venirea nopții. Apoi, deodată, li se păru că văd, în întuneric, întregul țărm în flăcări, că, dinspre larg, aud un ropot vuitor de vîsle, ca la apropierea unei cete uriașe de corăbii. Unii strigau „la arme!", alții chemau pe căpetenia oștirii, mulți cădeau, parcă loviți de moarte. Era întocmai ca în luptele de noapte, numai că lipseau dușmanii.

---

[1] Nici doi kilometri.

XXVI. Noaptea a fost ce-a fost, dar ziua, şi mai rău. Iată că ţapii şi caprele lui Dafnis purtau în coarne iederă cu roade, iar berbecii Cloei, şi oile se auzeau urlînd cumplit ca lupii. Cloe însăşi era încununată cu o ramură de pin. Marea se arăta şi ea plină de ciudăţenii: pe unele corăbii, ancora, înţepenită parcă în adînc, nu mai putea fi ridicată; vîslele celor care-au vrut să iasă-n larg s-au frînt la prima încercare; delfini săreau din mare şi, cu coada, izbeau puternic în corăbii, să le desfacă din încheieturi. Din vîrful unui colţ înalt şi drept de stîncă al pintenului de pămînt care-i adăpostea se auzi un zvon de nai, dar cîntecul de nai desfată, iar acesta te înfiora de groază, ca o goarnă de restrişte. Pierzîndu-şi cumpătul cu totul, au sărit la arme, strigînd că vin duşmanii. Nevăzute erau însă oştirile de care se temeau. De-atîta frămîntare, se rugau să vină iarăşi noaptea, ca un răgaz în care să-şi mai tragă bietul suflet. De altfel, cei care îşi păstraseră întreaga judecată înţelegeau că toate aceste năluciri şi sunete vin de la Pan. Dar pricina mîniei sale n-o puteau pricepe, căci nu prădaseră nici unul dintre locurile închinate lui. În sfîrşit, spre prînz, un somn adînc cuprinse pe căpetenia oştirii (un somn trimis de bună seamă chiar de zeu) şi însuşi Pan i se-arătă în vis şi-i spuse:

XXVII. „Ce v-a apucat, nelegiuiţilor şi sfruntaţilor, de-aţi cutezat una ca asta? N-aţi fost în toate minţile, s-aduceţi zarvă de război în pacea unor locuri mie dragi, s-abateţi spre corăbiile voastre cirezi de vite, turme de capre şi de oi care erau în grija mea? Şi pe deasupra aţi tîrît o fată din a cărei soartă Eros vrea să facă o poveste de iubire. Nu v-aţi sfiit, făcînd acestea, nici de nimfe, care vă priveau, şi nici de mine. Cu pradă ca a voastră în corăbii n-ajungeţi voi să mai vedeţi Metimna şi n-aveţi cum scăpa de naiul care v-a băgat în sperieţi. Am să vă dau la fund, de nu înapoiaţi degrabă nimfelor, fără a mai sta pe gînduri, pe Cloe şi turmele de capre şi de oi cu care aţi furat-o. Te scoală deci şi fă ce-ţi spun. Le laşi la ţărm. Apoi rămîne-n seama mea să vă călăuzesc, vouă, plutirea şi ei, paşii."

XXVIII. Tulburat din cale-afară, Bryaxis (așa-i zicea mai-marelui oștirii) sare din așternut, cheamă la el pe căpitanii de corăbii și le poruncește ca, nepierzînd o clipă, s-o caute pe Cloe printre prinși. I-o aduseră îndată, căci o găsiseră ușor: ședea purtînd în păr cununa ei de pin. Și aceasta i-a întărit lui Bryaxis încrederea că visul nu fusese doar deșartă nălucire. Oprind pe Cloe așadar chiar pe corabia fruntașă, porni spre țărm și-o coborî pe fată acolo. Abia pusese ea piciorul pe pămînt, că de pe stîncă se-auzi din nou cîntec de nai, dar nu mai răsuna războinic și cumplit, ci pașnic, ciobănește, ca atunci cînd turmele sînt duse la pășune. Oile, dînd buzna din corabie, porniră la vale pe scîndura proptită pentru coborîre, alunecînd în pripa lor; caprele deprinse să calce locuri povîrnite, coborau cu pas neșovăielnic.

XXIX. Ajunse jos, se strînseră în jurul Cloei, ca un cor[1], sărind și behăind cu o vădită bucurie. Celelalte oi și capre din corabie, ale altor păstori, precum și vitele, rămaseră pe loc, ca unele pe care chemarea naiului nu le privea. Erau acestea fapte de uimire pentru toți, și toți, privind, slăveau pe Pan, dar și mai mari minuni se arătară de îndată pe mare și pămînt. Corăbiile din Metimna, toate zece, porniră să plutească înainte ca ancorele să fie ridicate, iar în fața corabiei fruntașe, se arătă, drept călăuză, un delfin care le îndruma spre țintă înotînd cu salturi jucăușe. În vremea asta, turmele, pe țărm, mergeau călăuzite de cîntecul de nai, un foarte dulce cîntec venit din nevăzut. Caprele și oile îl ascultau cu desfătare și, tot ținîndu-se de el, rupeau din mers cîte o gură din îmbălsămata iarbă.

XXX. Era la vremea zilei cînd se scot a doua oară turmele la iarbă. Dafnis, suit pe un pripor, privea în depărtare, așteptînd. Deodată, văzu turmele venind, văzu pe

---

[1] Cor în sensul antic, coregrafic, al cuvîntului: cor de teatru.

Cloe. Strigă din răsputeri, o dată, „Nimfe și tu, Pan!", se repezi la vale și, ajuns la Cloe, o cuprinse strîns în brațe, o ținu așa o clipă, apoi se prăvăli. Cu multă greutate îl aduseră în simțiri săruturile fetei, îmbrățișările ei calde. Cînd își veni în fire Dafnis pe deplin, se duseră îndată la stejarul lor și, așezîndu-se sub el, alături, Dafnis o-ntrebă pe Cloe cum a izbutit să scape din atîta mulțime de dușmani. Ea i le-nfățișă pe toate, cu șir și fără șir: caprele cu iederă în coarne, urletele oilor, cununa ei de pin, vîlvătaia de pe țărm, zgomotele de pe mare, cele două cîntece de nai, unul războinic, altul pașnic, noaptea cea cumplită, întoarcerea acasă, pe drumuri neștiute, mergînd pe urma unui tainic cîntăreț. Dafnis înțelese cît adevăr a fost în visul său cu nimfe și nu se îndoi că toate-acestea i se datorau lui Pan. La rîndul lui, îi spuse și el Cloei cîte a văzut și auzit: cum i se urîse cu viața și cum i-au dat nimfele iarăși gust de ea. Apoi rugă pe Cloe să se ducă după Lamon, după Dryas și după toți ai lor, și să aducă totodată cele de nevoie pentru-un praznic. Cît lipsi ea, Dafnis prinse capra lui cea mai frumoasă, o împodobi cu iederă, așa cum caprele se arătaseră dușmanilor, o stropi cu lapte între coarne și o aduse jertfă nimfelor; apoi o atîrnă, o jupui, și pielea o-nchină tot lor.

XXXI. Cînd se întoarse Cloe însoțită de ai lor, Dafnis aprinse focul, fierse o parte din carne, alta o fripse și duse, după datini, nimfelor întîile bucăți, vărsînd în cinstea lor și un ulcior plin ochi cu must. Pregăti apoi un așternut de frunze pentru fiecare și toți porniră să mănînce, să bea și să petreacă. Dar Dafnis mai trăgea cu ochiul și la turme, ca nu cumva să vină vreun lup, să-și facă și el parte la ospăț. Au cîntat pînă tîrziu și printre cîntecele lor au fost, firește, multe pentru nimfe, cîntece vechi, făcute de păstorii de demult. Noaptea aceea au dormit acolo, sub întinsul cer. A doua zi își amintiră și de Pan. Încununară cu ramură de pin un țap, fruntașul turmei, și-l duseră la pinul unde se găsea statuia. Acolo vărsară vin, cîntară laude lui Pan, jertfiră

țapul, îl atîrnară și îl jupuiră. Carnea, parte friptă, parte fiartă, o așezară alături, pe frunze, iar coarnele și pielea le agățară chiar de pin, lîngă statuie: dar de păstori pentru un zeu păstor. Și, iarăși, așezară pe altar întîiele bucăți, vărsară vin, dintr-un ulcior mai mare, și cîntară, Dafnis din nai, Cloe cu dulce glas.

XXXII. Se-ntinseră apoi și începură să se ospăteze. Și iată că, pică acolo și Filetas, văcarul, aducînd lui Pan cîteva cununițe și corzi de viță cu frunze și ciorchini. În urma lui venea și Tityros, cel mai mic dintre copiii săi, un neastîmpărat de băiețel cu pielea albă, cu păr bălai și ochi albaștri-verzi; mergea cu pași sprințari, zburdînd ca iezii. Se sculară îndată cu toții și, împreună cu Filetas, încununară pe Pan și atîrnară vița de ramurile pinului. Apoi făcură loc și lui Filetas lîngă ei și îl poftiră să ia parte la ospăț. Bătrînii, ca bătrînii, mai ales cînd sînt puțin încinși de vin, porniră să sporovăiască între ei: ce mari păstori au fost în tinerețea lor, de cîte năvăliri ale tîlharilor de mare au scăpat. Unul se lăuda că a ucis un lup, altul, că singur Pan este mai meșter decît el la nai. Cel care se mîndrea cu asta era chiar Filetas.

XXXIII. Dafnis și Cloe îl rugară cu multă stăruință să le arate și lor meșteșugul lui, cîntînd din nai la sărbătoarea unui zeu care-ndrăgește naiul. Filetas se lăsă rugat o vreme, văitîndu-se c-a-mbătrînit, că nu-i mai ține răsuflarea, dar pîn-la urmă tot primi. Întîi luă naiul lui Dafnis, dar naiul era potrivit să sufle-n el un băiețandru; pentru-un atît de mare meșteșug era prea mic. Așa că moșul îl trimise după naiul său pe Tityros, acasă, drum de numai zece stadii. Copilul lepădă hăinuța și-o zbughi la fugă gol și sprinten ca un pui de căprioară. Iar Lamon le făgădui să spună în răstimp povestea naiului, pe care i-o cîntase lui odată un păstor sicilian, în schimbul unui țap și-al unui nai.

XXXIV. „Vedeți voi, scula asta, n-a fost întotdeauna sculă de cîntat. A fost cîndva o prea frumoasă fată cu glasul

minunat.[1] Fata cu pricina păștea capre, era tovarășa de joc a nimfelor de prin vecinătate și cînta, cum cîntă astăzi naiul. Tot păscînd ea turma, jucîndu-se și cîntînd, iată că-ntr-o zi i-aține calea Pan, cu gîndul s-o ademenească-la dorința lui: «Caprele tale or să nască toate cîte doi iezi, dacă mă vrei!» Dar ea îi rîse în obraz și-i spuse că nu-l vrea, că se lipsește de-o făptură care nu e om întreg, ci pe jumătate țap. Văzînd așa, zeul se repezi s-o prindă cu de-a sila. Iar fata, ca să scape, o luă la fugă. Fugi și tot fugi, pînă cînd, ostenită, vru să se ascundă-n niște trestii. Și dusă-a fost, în heleșteu. Pan, mînios, dădu buzna în trestii, rupîndu-le în drumul său, dar negăsind-o, înțelese ce s-a întîmplat. Atunci a născocit ceea ce astăzi numim nai: lipi cu ceară, una lîngă alta, țevi de trestie tăiate tot mai scurte, să cînte-n ele-o dragoste pierdută. Și-așa copila cea frumoasă de-altădată trăiește și acum în cîntecul de nai."

XXXV. Lamon încheie, și-abia de apucă Filetas să-l laude că le spusese o poveste mai dulce ca un cîntec, că Tityros se ivi cu naiul lui tătîne-său. Și ce nai! Mare, cu țevi groase, și dacă n-ar fi fost împodobit cu-aramă la încheieturi, ai fi putut să zici că e chiar naiul cel dintîi, alcătuit de Pan. Filetas se ridică, se așeză pe-o laviță și, stînd drept ca lumînarea, suflă întîi puțin, de încercare, apoi, văzînd că țevile nu-s înfundate, porni să cînte cu putere tinerească. Ai fi crezut că nu auzi un nai, ci cîntecul mai multor fluiere deodată. Curînd însă-și mai potoli suflarea și începu să-i zică, lin, ușor, o doină. Apoi, ca să-și arate întregul meșteșug, cîntă la rînd trei cîntece de pășunat: unul răsunător și potrivit pentru cirezi de vite, altul cum se cîntă pentru capre, ascuțit, al treilea blînd, mîngîietor, pe placul turmelor de oi. Se adunase într-un singur nai toată comoara cîntecelor păstorești.

---

[1] Se numea Syrinx, numele grecesc al naiului.

XXXVI. Cînd isprăvi Filetas, toți rămaseră tăcuți o vreme, fermecați. Dar Dryas se sculă-n picioare, ceru un cîntec vesel, cum îi place lui Dionysos, și se porni să joace. Jocul închipuia culesul viei. Dryas părea ba că rupe ciorchini, ba că poartă pe umeri coșuri grele. Acuma călca struguri, acuma umplea chiupuri, acuma bea must dulce. Pe toate le făcea atît de grăitor și de firesc, încît li se părea că văd într-adevăr ciorchini, chiupuri și teascuri și pe Dryas bînd aievea.

XXXVII. Așa că, după Lamon și Filetas, dobîndi și moșul Dryas laudele tuturor. Abia oprit din joc, îmbrățișă pe Cloe și pe Dafnis și-i sărută. Aceștia se-avîntară și ei, sprinteni, într-un joc. Înfățișau, jucînd, povestea auzită de la Lamon: Dafnis era Pan, iar Cloe, Syrinx. El o ruga, îngenuncheat; ea își rîdea de el, nepăsătoare. El o fugărea, călcînd pe vîrfuri, parcă ar fi avut copite; ea se prefăcea, fugind, din ce în ce mai ostenită. Pînă la urmă Cloe se pierdu în crîngul din apropiere, ca Syrinx în desiș de trestii. Atuncea Dafnis luă naiul cel mare-al lui Filetas și cîntă, și plîngător, și pătimaș, și-mbietor, încît Filetas ascultă uimit, apoi sări, îl sărută pe Dafnis și îi dădu naiul în dar, urîndu-i ca și el, la rîndul lui, să-l poată dărui unui urmaș la fel de vrednic.

XXXVIII. Iar Dafnis închină vechiul său nai lui Pan. Pe Cloe-o sărută cu atîta foc de parcă-ar fi venit la el întoarsă dintr-o fugă-adevărată. Apoi, văzînd că se-nserează, cei doi porniră, cu turmele alăturate, către casă. Dafnis cînta din nai. Cloe păștea aproape, lîngă el. Mergeau așa, alături, fericiți, prin umbrele amurgului tîrziu. S-au despărțit în umbra nopții, înțelegîndu-se să iasă-a doua zi cu turmele și mai devreme. Cum au și făcut: nici nu mijise bine ziua, că erau iarăși la pășune. Se închinară nimfelor întîi, apoi lui Pan, după aceea se-așezară sub stejarul lor, cîntară, își dădură sărutări, se strînseră în brațe, se întinseră alături. Dar,

fără a duce jocul mai departe, se sculară după o vreme, își aduseră aminte să mănînce și băură vin amestecat cu lapte.

XXXIX. Toate acestea îi făcură mai aprinși și îndrăzneți, încît ajunseră să-și spună, pe-ntrecute: „Eu te iubesc mai mult pe tine!", „Eu mai mult!" În scurtă vreme au trecut la jurăminte de credință. Dafnis se duse lîngă pin și-acolo se jură, luînd pe Pan drept martor, că n-are să trăiască singur, fără Cloe, nici măcar o zi. Iar Cloe, ducîndu-se în peșteră, la nimfe, îi jură lui Dafnis că-l va iubi toată viața, cîte zile îi sînt date. Dar Cloei, după mintea ei neștiutoare de copilă[1], nu-i era de-ajuns. Ieșind din peșteră, ceru lui Dafnis înc-un jurămînt: „Dafnis, spuse ea, Pan e un zeu fără credință, nestatornic. Nu s-a ținut el după Pitys, după Syrinx, nu hăituiește el nimfe în codri, nu le dă mereu de furcă nimfelor noastre păstorești? Cît îi pasă lui de jurăminte, are să te lase bun nepedepsit, chiar dacă tu ai să alergi după mai multe fete decît are naiul țevi! Hai, jură-te mai bine pe turma ta, pe capra asta care ți-a fost doică, jură-te că n-ai s-o părăsești pe Cloe cîtă vreme o să-ți fie credincioasă. Iar de s-o face vreodată vinovată în fața ta și-a nimfelor, să fugi de ea, și s-o urăști, și s-o omori ca pe un lup!" Această dulce neîncredere îl bucură pe Dafnis. Intră în turma lui și, stînd la mijloc, apucă cu-o mînă capra, cu cealaltă un țap, și se legă cu jurămînt să-i fie dragă Cloe cît l-o îndrăgi și ea, iar dacă ea va îndrăgi pe altul, atunci să-și curme zilele, lăsînd-o pe ea vie. Cloe primi cu bucurie jurămîntul și îl crezu de data asta pe deplin: așa socotea ea, ca păstoriță și copilă, că ei, păstori de capre și oi, au caprele și oile drept zei ai lor.

---

[1] Naivitatea Cloei stă în faptul că, în mitologia ei elementară, socotește chezășia oilor și-a caprelor mai bună decît aceea a lui Pan, un mare zeu.

I. Cînd mitilenienii au auzit de cele zece corăbii venite din Metimna și au aflat, de la țărani sosiți din partea locului, de jaful și prăpădul de pe coastă, au chibzuit și-au hotărît ca, fără-ntîrziere, să pornească cu război asupra lor. Au strîns așadar trei mii de ostași din pedestrimea grea și cinci sute de călăreți, și i-au trimis cu Hippasos în frunte, pe uscat, căci, fiind iarnă, se temeau de mare.

II. Hippasos plecă, dar cînd ajunse în ținut dușman, nu se-apucă de pustiit ogoare, de prădat turme și avuturi de păstori și de plugari, gîndind că fapte ca acestea sînt mai potrivite unor hoți decît cîrmuitorilor de oști. Se îndreptă cu toată graba spre Metimna însăși, să cadă asupra ei cît porțile nu-s încă străjuite. Dar vestea merge iute. Mai avea de străbătut vreo sută de stadii, cînd îi ieși un crainic înainte, aducînd cuvînt de pace. Între timp, metimnienii aflaseră de la cei prinși că mitilenienii n-au avut nici un amestec în cele întîmplate și că totul nu fusese altceva decît o vrajbă între țărani și tinerii aceia, care se purtaseră urît. Au înțeles așadar că a fost mai mult pripeală decît bună chibzuință în războiul pornit asupra orașului vecin și s-au căit. Acum se arătau grăbiți să-napoieze toată prada, ca să-și reia în bună pace legăturile pe apă și uscat cu Mitilene. Hippasos, deși i se încredințaseră puteri depline, trimise crainicul la Mitilene, iar el așeză tabără cam la vreo zece stadii de Metimna și aștepta acolo hotărîrile cetății. A treia zi îi sosi poruncă, printr-un sol, să dea întreaga pradă înapoi și să se-ntoarcă fără a aduce vătămare nimănui. Avînd s-aleagă între pace și război, au socotit că e mai bună pacea.

III. Aşa, deodată, cum şi începuse, luă sfîrşit războiul dintre Mitilene şi Metimna. Dar iarna care a urmat a fost, pentru Dafnis şi Cloe, mai amară chiar decît războiul. Omăt bogat căzu fără de veste, năpădi drumuri şi cărări, închise pe ţărani în casă. Veni îngheţul, doar puhoaiele se năpusteau năvalnic înspre văi. Copacii se-aplecaseră, împovăraţi de nea. Pămîntul nu se mai vedea decît ici-colo, lîngă rîuri şi izvoare, aşa că nimeni nu-şi mai ducea turma la păşune. Oamenii nu mai făceau un pas afară din ogrăzi, ci aprindeau la cîntători un foc din cele mari şi stau prin case, torcînd in, ţesînd postav din păr de capră, alcătuind laţuri dibace pentru păsări. Ieşeau numai să pună paie vitelor în iesle, frunze în staul pentru oi şi capre, jir şi ghindă pentru porci în cocini.

IV. Ţinuţi aşa în casă cu de-a sila, plugarii şi păstorii tare se mai bucurau că au scăpat de osteneli pentru o vreme, că pot mînca în tihnă, dormi pe săturate. Li se părea mai dulce iarna decît vara, decît toamna, decît însăşi primăvara. Cloe şi Dafnis însă, despărţiţi, tînjeau după atîtea desfătări pierdute, sărutări, îmbrăţişări, prînzuri împărtăşite, cîte şi mai cîte. Noaptea se chinuiau, lipsiţi de somn, şi erau lungi aceste nopţi de iarnă. Nu mai puteau de nerăbdare să vină odată primăvara, ca o înviere. Inima li se strîngea adeseori, cînd le cădea în mînă cîte-o traistă din care-şi împărţiseră mîncarea, cînd vedeau vreo cană din care băuseră-mpreună, ori naiul, dar de dragoste, zvîrlit pe undeva. Se rugau nimfelor, lui Pan, să-i izbăvească de aceste zile triste şi să le-arate soarele odată, lor şi turmelor. Iar pîn-atuncea căutau un mijloc să se întîlnească. Cloe nu prea ştia bine ce-ar putea să facă: nici vicleană nu era, nici n-avea cum să scape de cea care-i ţinea loc de mamă şi era mereu în preajma ei, ba învăţînd-o să dărăcească lîna sau să răsucească fusul, ba tot aducînd vorba despre măritiş. Dafnis însă, care avea mai mult răgaz şi era mai dezgheţat decît copila, găsi la urmă un vicleşug să poată da ochii cu Cloe.

V. Dinaintea ogrăzii lui Dryas, chiar lîngă gard, erau doi mirți frumoși și-o iederă. Mirții erau apropiați, iar iedera crescută între ei își întindea, ca vița, ramurile și pe unul și pe altul, amestecîndu-și frunzele cu ale lor și alcătuind un fel de boltă, de umbrar. Boabele de iederă, bogate, atîrnau ciorchini ca strugurii în vie. Negăsind în altă parte hrană, se adunau acolo stoluri de păsări iernatice, să ciugulească: mierle, sturzi, porumbei sălbatici, grauri[1], și toată zburătoarea căreia îi place să mănînce boabe ca acestea. Într-o bună dimineață, sub cuvînt că vrea să prindă păsări de acolo, Dafnis umplu o traistă de turte cu miere, luă cu el, pentru crezare, clei și lațuri, și plecă de-acasă. Nu erau la mijloc mai mult de zece stadii, dar mai era încă zăpadă multă și lui Dafnis nu i-a fost ușor. Lui însă ce-i păsa? Pasul iubirii nu-l opresc nici apele, nici focul, nici omăturile scite.

VI. Grăbindu-se într-un suflet la locul cu pricina, își scuturâ neaua de pe picioare, potrivi lațurile, unse cu clei cîteva bețe lungi; apoi se așeză, pîndind și păsările și pe Cloe. Păsări veniră ele cîte vrei, ba se și prinseră destule, de nu mai prididea să le adune, să le răpună, să le jumulească. Însă din casă nimeni nu se arăta, de-ar fi fost el bărbat, femeie, orătanie: stăteau cu toții înăuntru, lîngă foc. Sărmanul Dafnis nu știa ce să mai facă și socotea că nu i-au fost în ziua aceea păsările cu noroc. Pînă la urmă, hai, fie ce-o fi, să intre. Dar mai zăbovi, să născocească ce-ar putea să spună. Chibzuia:

„Să zic c-am venit după jăratic pentru foc? Pot să se gîndească sau să-mi spună: «Bine, dar de ce-ai venit tocmai la noi, că doar aveai vecini pe-aproape?» «Am venit să-mi dați un pic de pîine.» «Nu ți-ai luat merinde? Parcă-ți este traista doldora?» «Mi-ar fi de trebuință puțin vin.» «Păi mai de-alaltăieri ați cules via.» «M-a fugărit un lup.» «Și unde-s

[1] Păsările acestea nu iernează în ținuturile mediteraneene, ci sînt doar în trecere pe acolo, spre sud.

urmele, mă rog?» «M-am abătut pe-aici să prind vreo două păsări.» «Le-ai prins, acum eşti bun de-ntors acasă.» «Aş vrea s-o văd pe Cloe.» Dar cine să mărturisească asta tocmai tatălui şi mamei unei fete?"

Aşa că Dafnis se dădu bătut. „Nu-i chip să spun, îşi zise, nimic din toate-acestea. Mai bine nu mă duc. Din cîte se arată, nu mi-a fost scris şi pace s-o văd pe Cloe-n iarna asta. O s-o văd abia la primăvară, ce să fac!" Cu această hotărîre, posomorît şi abătut, îşi strînse păsările şi dădu să plece. Dar ca şi cînd lui Eros i s-ar fi făcut în sfîrşit milă, iată ce se întîmplă:

VII. Dryas cu ai lui se aşezau la masă. Carnea fusese împărţită, pîinea de asemenea, vinul aştepta în vas, gata amestecat[1]. Erau cu ei şi cîinii lor de stînă. Unul se văzu o clipă nebăgat în seamă (atîta aşteptase), înşfăcă o halcă de pe masă, crăpă uşa cu laba şi-o zbughi afară. Dryas, înfuriat (unde mai pui că era tocmai partea lui de carne), apucă un ciot de lemn şi, după el! Părea el însuşi un zăvod gonind după tîlhari. Tot urmărindu-l pe dulău, ieşi din curte şi ajunse pîn'la iedera de lîngă gard. Acolo îl zări pe Dafnis, care îşi încărcase vînatul în spinare şi se pregătea să plece. Abia-l văzu, că şi uită de carne şi de cîine.

„Bine-ai venit, băiete!" strigă el, îl strînse-n braţe şi îl sărută, apoi, ţinîndu-l cu drag pe după umeri, îl duse înăuntru.

Dafnis şi Cloe, cînd dădură ochi, puţin lipsi să nu se prăbuşească la pămînt; se stăpîniră totuşi şi rămaseră-n picioare, să-şi dea bineţe şi-un sărut frăţesc de bun găsit. Le-a fost binevenită sărutarea şi pentru că, ţinîndu-se unul pe altul, n-au căzut.

VIII. Şi astfel Dafnis, care pierduse orişice nădejde, avu deodată parte şi de Cloe şi de-o sărutare. Îşi descărcă pe

---

[1] Vinul se amesteca dinainte cu apă, într-un vas mare numit *cratér*.

masă povara de porumbei și mierle, se așează, să se mai dezmorțească, lîngă foc și povesti cum i se urîse să tot stea în casă și pornise să vîneze păsări, cum a venit la iedera aceea și la mirți, și-a prins, cu lațuri și cu clei, din păsările care ciuguleau acolo. Îi lăudară vrednicia toți și îl poftiră și pe el la masă. Spuneau, rîzînd: „Hoțul de cîine tot ne-a mai lăsat cîte ceva!" Pe Cloe o rugară să le toarne de băut. Ea, bucuroasă, turnă pe rînd la toți, lui Dafnis însă cel din urmă: se prefăcea că-i supărată fiindcă venise pînă-n poarta lor și-apoi voise să se-ntoarcă fără să mai intre, cît de cît, să-i vadă. Totuși nu-i întinse cana pînă nu-și muie ea însăși buzele în ea. Iar Dafnis, deși însetat, bău încet, pe îndelete, să-i dăinuiască încîntarea cît mai mult.

IX. Isprăviră iute de mîncat, apoi rămaseră în jurul mesei, să mai stea de vorbă. Gazdele cerură vești lui Dafnis despre Lamon și Myrtale și nu mai conteneau să-i fericească că au noroc să-i sprijine la bătrînețe un flăcău ca el. Dafnis, fiindcă auzea și Cloe, nu-și mai încăpea în piele de plăcere. Iar cînd l-au poftit să stea cu ei pînă a doua zi, s-aducă împreună jertfe lui Dionysos, a fost cît pe-aici să li se închine, de parcă ei ar fi fost zeul. Pe dată scoase din trăistuță turtele de miere și le dădu, să fie pentru cină. Așa făcu și cu tot păsăretul prins. Atunci au ațițat focul din nou, au pregătit mîncarea, au scos alt rînd de vin, au întins masa și, cum înnopta foarte devreme, numai bine a fost timpul să cineze. După ce au mîncat, și-au petrecut seara cîntînd, povestind basme, pînă s-au culcat. Cloe în pat la maică-sa, Dafnis la Dryas. Plăcerea zilei se sfîrșise pentru Cloe, dar adormi cu bucuria că a doua zi îl va vedea din nou pe Dafnis. Dafnis visă pe Cloe și, prin somn, îl tot îmbrățișa și săruta pe tatăl ei.

X. Veni și ziua. Era un frig cumplit și bătea crivățul, tăios și înghețat. După ce se sculară, aduseră lui Dionysos jertfă un berbec de un an. Aprinseră apoi un foc vîrtos și cei bătrîni văzură de bucate pentru prînz: Nape făcea pîine,

Dryas fierbea berbecul. Cum nu i-au pus la nici o treabă, cei doi tineri ieşiră din ogradă şi se duseră sub iederă. Aşezară iarăşi laţuri, unseră beţe cu clei şi prinseră o sumedenie de păsări. Dar nu vînatul le era plăcerea cea mai mare, ci dulcile şi desele săruturi şi farmecul din vorbele schimbate:

„Cloe, pentru tine am venit."

„Ştiu, Dafnis."

„Şi ca să vin la tine, să fiu acum cu tine, prăpădesc aceste biete mierle."

„Îţi mai sînt eu dragă?"

„Să nu mă uiţi, să te gîndeşti la mine!"

„Te am mereu în gînd, îţi jur pe nimfele pe care-am mai jurat cîndva, la peşteră, ţii minte! O să ne-ntoarcem iar acolo, în curînd, cînd s-o topi zăpada."

„Da' tare-i multă, Cloe, mă tem că mă topesc eu mai întîi!"

„Fii fără grijă, soarele-i fierbinte, o să aibă el putere."

„Numai de-ar fi aşa fierbinte, Cloe, cît e focul care arde-n mine, mistuindu-mi inima!"

„Mă tem că tu vorbeşti numai aşa-ntr-o doară, să mă amăgeşti."

„Zău nu; iau martore caprele pe care tu m-ai pus să jur!"

XI. Au mai vorbit aşa o vreme. Cloe îngînînd, ca un ecou, pe Dafnis. Apoi îi strigă Nape. Dădură fuga înăuntru, aducînd vînat şi mai bogat ca în ajun. Vărsară vin neînceput în cinstea lui Dionysos, după aceea, încununaţi cu iederă, mîncară cîntînd şi chiuind cum cere datina la astfel de serbare. Şi cînd a venit vremea ca Dafnis să se-ntoarcă, îi umplură traista cu pîine şi cu carne şi-i dădură sturzii şi hulubii, să-i ducă-n dar Myrtalei şi lui Lamon, spunînd că prind ei alţii cît o ţine iarna şi-o mai avea iedera boabe. Dafnis îi sărută, întîi pe Nape şi pe Dryas şi la sfîrşit pe Cloe, ca să păstreze nestricată amintirea sărutării ei. Apoi se duse, dar îşi mai făcu după aceea deseori drum pe acolo,

cu felurite pricini născocite, să nu le fie iarna chiar aşa amară.

XII. Cînd a dat în primăvară şi s-a topit zăpada, dezvelind pămîntul, şi-a început să încolţească iarba, păstorii au pornit să-şi mîne turmele către păşuni, dar cei dintîi au fost Cloe şi Dafnis, ca unii ce slujeau unui păstor mai mare[1]. Se duseră de-a dreptul la peştera cu nimfe, iar de-acolo la pinul unde era Pan, apoi dădură fuga la stejarul lor. Au stat o vreme-acolo, priveghindu-şi turmele şi sărutîndu-se cu foc. Pe urmă au plecat să strîngă flori, ca să-mpletească zeilor cununi; ce-i drept erau încă puţine flori, abia-ncepuseră să încolţească, adiate de zefir, dezmorţite de soare. Găsiră totuşi viorele, ghiocei şi lăcrămioare timpurii şi cîte flori aduce începutul primăverii. Împodobiră statuile cu ele, vărsînd zeilor jertfă de lapte proaspăt, muls atunci de ei. Pe urmă, aducîndu-le prinos întîiul cîntec al acelui an, se apucară să-şi încerce naiul. Parcă doreau să zădărască privighetorile la cîntec; şi ele începură, parcă dînd răspuns, să prindă glas, sfios, să şi-l încerce, şi tot mai des, şi tot mai limpede se auzea-n desişuri „Itys, Itys!"[2] ca şi cum păsările şi-ar fi amintit, încet, încet, de cîntecul uitat în lunga lor tăcere.

XIII. Mioarele umpleau de behăit văzduhul, mieii zburdau sau se vîrau sub oi, să sugă, trăgînd de uger, lacom. Berbecii alergau să prindă oile rămase încă sterpe şi le supuneau pe întrecute. Ţapii, şi ei, se repezeau sărind la capre, plini de foc, sau se luptau unul cu altul pentru ele. Avea tot ţapul ceata lui de capre şi o păzea cu străşnicie de alţi ţapi, să nu cumva s-ajungă pe furiş la ele. Astfel de zvonuri şi privelişti ar fi aprins şi pe bătrîni, darmite pe tinerii aceştia plini de vlagă şi-atît de dornici să-i găsească

---

[1] Lui Eros.

[2] În legendă, privighetoarea a fost întîi fiinţă omenească, Procne, fata unui rege al Atenei. Schimbată, din mila zeilor, în pasăre, îşi cheamă veşnic fiul mort, pe Itys.

dragostei o împlinire. Ardeau și se topeau, nu alta, și se grăbeau să afle ce taină este dincolo de sărutări și de îmbrățișări. Mai ales Dafnis: se zbătea în el, după o iarnă de răgaz în casă, năvalnica putere-a tinereții. Nu se mai sătura de strîns în brațe și de sărutat și-n totul era mult mai pătimaș, mai îndrăzneț și mai iscoditor.

XIV. O tot ruga pe Cloe să-i facă voia întru totul, să șadă unul lîngă altul mai îndelung ca pînă atunci, și dezbrăcați. Atît mai rămăsese de făcut din tot ce-i învățase moș Filetas: chinul iubirii numai leacul ăsta mai putea să-l potolească. Ea-l întreba ce este oare nou aici față de tot ce ajunseră să știe și ce are el de gînd rugînd-o un astfel de lucru. „Nu știu nici eu, îi spunea Dafnis, dar cînd mă uit la țapi și la berbeci mă-ntreb ce-or fi făcînd cu caprele și cu mioarele că după-aceea nu se mai frămîntă nici ei să le ajungă, nici ele nu mai caută să scape, ci pasc perechi, tihniți, ca după o plăcere gustată împreună. Un lucru tare dulce pare să se-ascundă-aici și numai bun să-i biruiască dragostei amarul." „Bine, dar ele nu se culcă, Dafnis, și blana lor le-acoperă mai bine decît pe noi veșmîntul." Pînă la urmă Dafnis o înduplecă și încercă în fel și chip leacul acesta, dar nu ajunse la nimic și se lăsă de la o vreme păgubaș. Se așeză, deoparte, mînios, plîngînd de ciudă că la treburile iubirii e mai prost decît berbecii.

XV. Locuia-n vecinătate, pe o bucată de pămînt care era în stăpînirea sa, plugarul Chromis, om binișor trecut de floarea bărbăției. Nevastă-sa era o femeiușcă tînără, frumoasă și mai gingașă decît poți vedea la țară. Era de la oraș, de unde-o adusese Chromis, și o chema Lycainion. Lycainion aceasta, tot văzînd în fiecare zi pe Dafnis, în zori, ieșind cu turma la pășune, seara, aducînd-o acasă, prinse gust de el și își dădu cu socoteala că l-ar putea momi cu daruri, să-l tragă-n mreaja ei. Drept care îl pîndi o dată să-l găsească singur și-i dărui un nai, un fagure de miere și o traistă croită din pielea unui cerb. De spus mai

mult însă nu cuteză să-i spună, fiindcă bănuia că e ceva între flăcău și Cloe. Îl tot vedea cu fata, și nu era prea greu de înțeles ce tîlc au semnele și zîmbetele dintre ei. Totuși, ca să se încredințeze pe deplin, îl amăgi pe Chromis și plecă într-o dimineață de acasă, sub cuvînt că a chemat-o o vecină care stă să nască. Se ținu pe urma celor doi pînă la locul de pășune și-acolo se-ascunse-ntr-un tufiș. Era tocmai în dimineața cu pricina. Lycainion fu martoră la chinul bieților copii și-l văzu pe Dafnis înciudat, plîngînd de neștiința lui. Atunci i se făcu milă de ei și înțelese că-i îndoit de bun prilejul, și ca să-i scape de necaz pe ei, și ca să-și facă sieși gustul. Iată ce viclenie îi veni în minte:

XVI. A doua zi, spunînd din nou că merge s-o ajute pe lăuză, se duse drept la Dafnis și la Cloe, sub stejar. Se repezi spre ei c-o față speriată (știa să se prefacă de minune) și strigă:

„Sări, Dafnis, fie-ți milă de o femeie necăjită. Din douăzeci de gîște, pe cea mai mîndră mi-a furat-o uliul. De grea ce este nici n-a izbutit s-o ducă, ticălosul, pe stînca ceea unde știu că-și are cuibul, ci s-a lăsat, cu ea în gheare, colea-n pădurice. Te rog, în numele lui Pan și-al nimfelor acestora, hai cu mine pîn-acolo, că singură mă tem, și-mi scapă gîsca, vai de capul meu, să nu-mi rămînă cîrdul dijmuit. Poate omori și uliul, să n-apuce să vă fure sumedenie de miei și iezi. De turmă vede Cloe cît lipsești. Ascultă caprele de ea, doar nu e zi să nu fiți împreună la pășune!"

XVII. Dafnis nici gîndea ce are să se-ntîmple. Sări ca ars, înșfăcă bîta și se luă după Lycainion în goana mare. Ea-l duse-o fugă bună, cît putu mai departe în inima pădurii, și acolo, lîngă un izvor, deodată se opri și îl pofti pe Dafnis să se-așeze.

„Ascultă, Dafnis, spuse ea, știu că ți-e dragă Cloe, am aflat în vis, azi-noapte, de la nimfe. Mi-au povestit și despre plînsul tău de ieri. Am strașnică poruncă de la ele

să-ți vin într-ajutor și să te-nvăț cît mai degrabă tainele iubirii. Ele sînt altceva decît îmbrățișare și sărut, și sînt mai altfel decît ai văzut tu la berbeci și țapi; sînt făptuiri mai dulci și-o clipă nu le-ajunge. Tu, dacă vrei să scapi de chin și să deprinzi aceste desfătări pe care, fără să le știi, le cauți, intră învățăcel în școala mea, să iei plăcută-nvățătură. Vreau să-ți fiu dascăl, ca să fac nimfelor pe voie."

XVIII. Dafnis nu se mai putu ține de bucurie ci, ca un păstor prostuț, îndrăgostit și tînăr, căzu femeii la picioare și o rugă cu mare rugăminte să-l învețe cît mai iute meșteșugul, ca să-și găsească-odată împăcarea lîngă Cloe-a lui. Simțind că se apropie de-o mare taină, hotărîtă de puterile cerești, făgădui să-i dăruiască dăscăliței sale caș proaspăt, din întîiul muls, un ied de lapte, ba și capra pe deasupra. De unde Lycainion văzu că nimerise peste-un ciobănaș și mai neștiutor de ale lumii decît se așteptase ea. Și, fără alte vorbe, începu învățătura. Îl îmbie să se așeze de îndată lîngă ea, să o sărute cît și cum se pricepea și, sărutînd-o, s-o strîngă-n brațe, s-o întindă la pămînt alăturea de el. Iar el se așeză, o sărută, o-ntinse alături. Cînd îl văzu că se aprinde și se îndîrjește, se strecură sub el și îl călăuzi cu dibăcie către căutata împlinire. De-aici încolo flăcăiașul săvîrși ce se cuvine urmînd numai îndemnul firii.

XIX. Învățătura de dragoste abia luă sfîrșit, că Dafnis, ciobănaș încă necopt, se repezi să plece-n goană mare, s-arate Cloei ce-nvățase, parcă temîndu-se că, zăbovind, are să uite. Dar îl opri Lycainion și-i spuse, zîmbindu-i cu blîndețe:

„Mai trebuie să știi încă un lucru, Dafnis. Eu, fiind femeie, n-am avut nimic de suferit acum; pe mine m-a-nvățat iubirea, altă dată, alt bărbat, luîndu-mi drept răsplată fecioria. Însă pe Cloe hîrjoana asta o s-o sperie, are să țipe, să plîngă și să sîngereze, ca rănită. Tu să nu-ți pierzi firea. Fii bun cu ea. Mai bine s-o aduci aici, să nu-i fie rușine c-o aude cineva strigînd, c-o va vedea cu ochii plînși. Are aici

izvorul, să se spele, să-şi răcorească faţa. Şi să-ţi aduci aminte că bărbat eu te-am făcut, nu ea."

XX. Lycainion, după aceste sfaturi, plecă într-altă parte a pădurii, ca să-şi mai caute chipurile gîsca. Dafnis, chibzuind la ce aflase, se potoli şi se gîndi că ar fi bine să se mulţumească doar cu ce era deprinsă Cloe: îi era frică şi milă s-o audă dînd ţipăt, ca speriată de-un vrăjmaş, plîngînd îndurerată, sîngerînd parcă de moarte. Dafnis nu ştia încă prea multe. Cu-această hotărîre, ieşi din pădurice şi-o găsi pe Cloe aşezată, cu viorele-n poală, şi împletind din ele o cununiţă. Dafnis trase o minciună, că a scăpat gîsca de uliu, scoţîndu-i-o din gheare, apoi o strînse-n braţe pe copilă şi-o sărută cu drag, ştiind că-i lucru neprimejdios. Ea luă cununa şi i-o potrivi pe cap, şi-i sărută cu gingăşie părul, spunînd că nu sînt viorele mai frumoase, mai înmiresmate decît părul lui. După aceea scoase din traistă cîteva pîiniţe şi o bucată de plăcintă cu stafide şi îi dădu lui să mănînce. Iar ea, furîndu-i de la gură cîte-o fărîmiţă, se ospăta întocmai ca un pui de rîndunică.

XXI. Şi cum mîncau ei astfel (mai mult se sărutau decît mîncau), văzură-n larg, plutind de-a lungul ţărmului, o barcă mare de pescari. Nu adia boare de vînt, iar marea era liniştită ca un lac. Bănuiai, în depărtare, că vîslesc. Vîsleau într-adevăr pescarii, şi vîrtos; se străduiau din răsputeri s-ajungă iute la oraş, să-i ducă unui om bogat de-acolo peşte cît mai proaspăt. Şi, aşa cum au luntraşii obicei ca să-şi mai uite osteneala, vîsleau cîntînd. Începea mai-marele vîslaşilor, el singur, cîntece de mare, şi îi dădeau răspuns în cor, cu glas puternic, ceilalţi toţi, ca unul, în tactul cîntecului său. Cît au plutit în larg, departe, glasul lor se risipea-n văzduhul nesfîrşit. Dar cînd, trecînd de-o limbă de pămînt, se abătură între ea şi ţărm, în scobitura-aceasta ca o seceră de lună, glasul lor se auzi deodată mai limpede şi mai răsunător: o vîlcea se deschidea acolo înspre mare, iar sunetele se-nfundau în ea, ca răsuflarea unui fluier, întorcîndu-se răsfrînte, şi cîntecul şi ropotul de vîsle, deslușit. Era o

încîntare să asculţi cum cîntă marea, şi pămîntul îi răspundea, sunet cu sunet, în răstimpuri măsurate.

XXII. Pricepînd ce se întîmplă, Dafnis privea şi asculta doar înspre mare, îl desfăta priveliştea acelei bărci care trecea pe lîngă ţărm mai iute ca o pasăre în zbor, şi se silea să ţină minte-un cîntec-două, să le prefacă mai tîrziu în cîntece de nai. Dar Cloe, care auzea ecoul atunci întîia oară, cînd se uita spre mare, la luntraşi, cînd arunca priviri furişe către ţărm, doar o vedea pe cei care dădeau răspuns, cîntînd. Cînd barca se îndepărtă şi, peste ape şi uscat, se aşternu iarăşi tăcerea, ea-l întrebă sfios pe Dafnis dacă după limba de pămînt mai e într-adevăr o mare pe care a trecut o altă barcă, alţi luntraşi, cîntînd însă acelaşi cîntec şi încetînd o dată cu ceilalţi. Dafnis îi zîmbi cu duioşie, îi dădu o blîndă sărutare, îi puse-n păr cununa lui de viorele, o luă de după umeri şi începu să-i spună, primind făgăduială, drept răsplată, alte zece sărutări, povestea nimfei Eco.

XXIII. „Sînt, dragă fată, nimfe de tot felul, după loc: nimfe de frasini, de stejari, nimfe de mlaştini, bălţi şi lacuri: toate-s frumoase, toate ştiu să cînte de mai mare dragul. Una din ele a avut o fată, Eco, muritoare după tată, frumoasă după mama ei. A fost crescută printre nimfe şi-au învăţat-o muzele să cînte în tot chipul, şi cu glasul, şi din nai, din fluier, din ţiteră, din liră. Cînd a ajuns în floarea vîrstei ei de fată, se prindea cu nimfele în horă şi cînta cu muzele laolaltă. Dar de bărbaţi fugea de toţi, fie ei muritori sau zei, de dragul feciorie. Lui Pan îi era ciudă pe fată, pizmuind-o pentru cîntecele ei şi fiind supărat că nu ajunge să-i supună frumuseţea. Ca să se răzbune, luă minţile păstorilor de capre şi de oi din partea locului şi-i asmuţi asupra fetei, ca pe nişte cîini sau lupi; au prins-o, au sfîşiat-o în bucăţi, împrăştiind-o, mici fărîme, în cele patru zări. Dar fiecare părticică încă mai cînta. Pămîntul, căruia nimfele i-s dragi, ascunse în sînul său pe spulberata Eco şi nu îngădui ca multele ei cînturi să se irosească. Şi, după voia muzelor,

dă glas la glas, sunet, aidoma, la sunet, răspunzînd astfel tuturora, zei, oameni, fiare, cîntece sau glasuri (precum odinioară Eco ştia cîntecele toate). Şi îl îngînă şi pe Pan cîntînd din nai. El, cînd aude, sare şi se repede alergînd prin văi şi munţi, să afle cine-i nevăzutul ucenic (de Eco a uitat de mult)."

Dafnis căpătă, drept plată pentru basm, nu zece sărutări, ci mult mai multe, căci, minune, Eco, vrînd parcă să adeverească spusele lui, rostise după el aproape tot, vorbă cu vorbă.

XXIV. Soarele îşi sporea dogoarea zi de zi, anul era la cumpăna dintre sfîrşitul primăverii şi-nceputul verii, prilej de alte bucurii, văratice, ştiute, parcă totuşi noi. Dafnis înota în rîuri, Cloe se răcorea sub cîte-un şipot. El se-ntrecea, cîntînd din nai, cu pinii, care şuierau domol sub vînt, ea căuta să biruie privighetorile cu glasul. Umblau după lăcuste guralive, după greieri care umpleau lumea de răsunet, culegeau flori, scuturau pomi, să guste rodul lor. O dată s-au întins în pielea goală, unul lîngă altul, trăgînd o piele de capră peste ei. Şi uşor ar fi ajuns Cloe femeie dacă nu l-ar fi ţinut pe Dafnis teama să nu-i facă rău, însîngerînd-o. De altfel, temîndu-se, vezi bine, de-o clipă de nestăpînire, Dafnis n-o prea lăsa de obicei pe Cloe să-şi lepede veşmintele. Ea se cam mira, dar îi era ruşine să-l întrebe care-i pricina purtării lui.

XXV. În vara-aceea începură să roiască în jurul Cloei peţitorii. Mulţi şi de pretutindeni veneau la Dryas s-o ceară de nevastă, unii cu cîte-un dar, alţii cu făgăduieli frumoase. Nape, ispitită, se tot ţinea de capul lui bărbatu-său s-o dea pe Cloe, să nu mai aibă-n casă fată mare.

„Mai ştii, mîine-poimîine e în stare, cum umblă cu oile, să-şi piardă fecioria şi să-şi ia bărbat pe vreun cioban, pentru te miri ce fleacuri, un mănunchi de trandafiri, un sîn de mere. Dă-o să fie gospodină-n casa ei, şi dă-o bine, să

ne-alegem cu ceva pe urmă-i şi să păstrăm pentru al nostru (li se născuse nu de mult un băiețel)."

Dryas era cîteodată ademenit de vorbele nevesti-sii căci peţitorii, pîn-la unul, făgăduiseră daruri mai bogate decît se dau de obicei pentru o fată de păstor. Cînd se gîndea însă că fata nu prea e de nasul unor peţitori ţărani şi îşi închipuia ce înstăriţi or să ajungă el şi-ai lui dacă găseşte Cloe pe adevăraţii ei părinţi, nu-i mai venea la socoteală s-o mărite. Aşa că amîna să dea răspuns, îi tot purta pe peţitori cu vorba de azi pe mîine şi, pînă una-alta, se umplea de daruri. Cloe află de toate astea cu mare strîngere de inimă, dar nu-i suflă lui Dafnis nici o vorbă, multă vreme, ca să nu-l mîhnească. El însă, bănuind ceva, n-o mai slăbea cu întrebările, o iscodea cu-atîta stăruinţă şi durere, încît copila se gîndi că zbuciumul acesta e mai rău decît e adevărul gol-goluţ, şi-i spuse tot, de-a fir a păr: de peţitori, cît i-au venit de mulţi şi de bogaţi, de vorbele cu care Nape îi da zor lui Dryas şi de tărăgănelile acestuia din urmă, care nu zisese nimănui nici da, nici ba, ci amînase totul pînă la culesul viei.

XXVI. Atît îi trebui lui Dafnis: ca ieşit din minţi, se puse jos, şi începu să plîngă şi să se vaiete că s-a isprăvit cu el dacă ea părăseşte turmele şi cîmpul şi îl lasă singur. „Şi n-am să mor doar eu, şi oile au să se prăpădească fără ciobăniţa lor!" Apoi îşi mai veni însă în fire, gîndindu-se că l-ar putea îndupleca pe Dryas să i-o dea lui pe Cloe, că doar putea şi el, ca orişicare, s-o peţească, ba chiar să-i biruie uşor pe ceilalţi. Un singur lucru îl cam tulbura şi-i mai slăbea nădejdea: Lamon nu era bogat. Oricum, se hotărî, cu încuviinţarea Cloei, s-o ceară de nevastă. Lui Lamon nu se-ncumetă să-i spună nici o vorbă despre asta, dar maică-sii, Myrtalei, îndrăzni să i se destăinuiască pe deplin, spunîndu-i şi că-i este dragă Cloe şi că ar vrea s-o ceară de nevastă. Myrtale, chiar în noaptea următoare, îi împărtăşi lui Lamon ce aflase. Acesta o ascultă încruntat şi îi răspunse a sfadă, că mijloceşte pentr-o fată de ciobani, cînd ştie bine că băiatul, după semnele găsite, este de neam

ales și că de-ar fi să-și afle părinții-adevărați, lor, care l-au crescut, o să le dea pămînt mai mult și în deplină stăpînire. Myrtale însă, cînd a fost să-i dea răspuns lui Dafnis, temîndu-se ca nu cumva băiatul cel îndrăgostit, pierzînd orice nădejde de căsătorie, să-și facă seama, dădu împotrivirii părintești alte temeiuri:

„Fătul mamei, noi sîntem oameni săraci, nu ne-ar strica o noră care să ne-aducă niteluș mai mult. Ei sînt bogați și umblă după ginere bogat. Tu du-te și-nțelege-te cu Cloe să-l înmoaie pe taică-său cu rugăminți, doar s-o-ndura să nu ne ceară mare lucru și să ți-o dea ție de nevastă. Îmi cam închipui eu că și ea se topește după tine și că, oricum, ar fi mai bucuroasă să-și împartă patul cu un flăcău sărac dar arătos, decît c-o pocitanie bogată."

XXVII. Myrtale vedea în asta cel mai bun mijloc ca Dafnis să n-ajungă la căsătorie, căci nu-i trecea prin cap că Dryas ar putea să-și dea încuviințarea, el care-avea la îndemînă atîția pețitori mult mai avuți. Iar Dafnis n-avea nici el ce cîrti la ce-i spusese maică-sa. Vedea însă prea bine că e mult de la cît are el de dat pînă la cît avea să-i ceară Dryas. Și-atunci făcu ce fac de obicei îndrăgostiții necăjiți: plînse și căută un sprijin, chemînd din nou într-ajutor pe nimfe. Iar ele i se arătară noaptea, în somn, cu aceleași chipuri ca și-ntîia oară și tot mai marea lor îi spuse:

„Alt zeu are în grijă măritișul Cloei, noi însă îți vom face ție-un dar cu care să-l încînți pe Dryas. Corabia acelor tineri din Metimna, al cărui odgon de răchită l-au ros atunci caprele tale, a fost în ziua aceea tîrîtă departe, mult în larg, de vijelie, dar noaptea, cînd a prins marea să fiarbă sub bătaia unui vînt potrivnic, corabia a fost întoarsă și izbită de pintenul stîncos al țărmului, aici în preajmă. S-a sfărîmat și-au înghițit-o apele cu tot ce-avea în ea, afară de o pungă cu trei mii de drahme, pe care valurile au zvîrlit-o pe uscat și care este și acum acolo, sub alge, în preajma leșului unui delfin. De-aceea nici n-a mai călcat picior de om pe-acolo;

pe toți i-alungă duhoarea mortăciunii. Tu însă du-te, ia punga și dăruiește-i-o lui Dryas. Deocamdată e destul să nu mai treci de om sărac. Cu timpul ai s-ajungi tu și bogat cu-adevărat."

XXVIII. Asupra vorbelor acestora, nălucile se risipiră, o dată cu noaptea, și Dafnis rîse dimineții, se sculă sprinten și își porni cu zarvă mare turmele către pășune. Acolo dădu o sărutare Cloei, se închină la chipurile nimfelor și, sub cuvînt că ar vrea să se scalde, coborî la țărm și o luă, pășind agale, chiar pe buza mării, de-a lungul prundului bătut de valuri. Căuta cele trei mii de drahme. Și nu i-a fost prea lungă osteneala, căci curînd, simțind mirosul greu pe care-l răspîndea leșul delfinului zvîrlit de ape, putrezit pe țărm, îl luă drept călăuză și ajunse iute la locul cu pricina, dădu deoparte algele și scoase de sub ele o pungă grea de bani. O ridică, o puse-n traistă, dar nu plecă pînă n-aduse mulțumire nimfelor și mării înseși: deși era om de uscat, păstor de capre, acuma, că îl ajuta s-o ia pe Cloe, îi era mai dragă marea ca pămîntul.

XXIX. Apoi, fără a mai zăbovi, plecă de-acolo cu comoara lui, simțindu-se omul cel mai bogat din lume, cu mult deasupra țăranilor din părțile acelea. Dădu fuga la Cloe, îi spuse visul, îi arătă punga cu bani, îi lăsă în grijă turmele și dus a fost, cu fruntea sus și pas întins, la Dryas. Îl găsi pe arie, cu Nape, bătînd grîul, și de-a dreptul, fără șovăială, îi vorbi despre căsătorie:

„Mie să-mi dai pe Cloe de nevastă! Mă pricep să cînt frumos din nai, știu tunde vița, sădi pomi, ara pămîntul, știu și să vîntur grîul. Cum văd de turmă, martoră mi-i Cloe: cincizeci de capre am luat în grijă și le-am făcut de două ori pe-atîtea; am crescut și țapi, mari și frumoși, și nu mai sînt silit, ca înainte, să-mi duc caprele la țapi străini. Mai trebuie s-adaug că sînt tînăr, că v-am fost vecin fără cusur și că așa cum a supt Cloe la o oaie, am supt eu la o capră. Și-apoi, dacă întrec pe alții în atîtea și cu-atîtea, nici la

daruri nu mă las bătut. Ceilalți ce or să-ți dea? Ia acolo, niște capre, niște oi, sau vreo pereche de boi cam răpănoși, sau un căuș de grîu, nici cît să saturi găinile cu el. Pe cînd ia uite, de la mine ce aveți: trei mii de drahme, toate pentru voi. Numai, vă rog, să nu afle de ei nimeni, nici măcar Lamon, taică-meu."

Și cu acestea, îi dădu lui Dryas banii, îi sări de gît și-l sărută cu drag.

XXX. Dryas și Nape, cînd văzură pe neașteptate atîția bani, îndată îi făgăduiră că i-o dau pe Cloe și-l încredințară c-o să-l înduplece pe Lamon. Nape rămase cu Dafnis pe arie să mîie boii împrejur și să bată spicele cu îmblăciul. Dryas duse punga la ascunzișul unde se aflau și semnele de recunoaștere ale Cloei, apoi porni în grabă mare către Lamon și Myrtale, hotărît să ceară – lucru nou – de ginere pe Dafnis. Îi găsi măsurînd orzul pe care tocmai îl gătaseră de vînturat. Erau cam supărați, văzînd că au cules aproape mai puțin decît ce semănaseră. Dryas căută să-i mîngîie, spunîndu-le că pretutindeni cîmpul a fost slab, că toți se plîng de-același lucru. Apoi ceru pe Dafnis pentru Cloe.

„Cu multe mă îmbie alții, dar mă lipsesc de toate, ba mă gîndesc chiar să vă dau eu dintr-al meu. Au crescut copiii împreună, au păstorit alături, și-i leagă o prietenie care n-ar fi prea ușor de rupt. Acuma sînt de-ajuns de mari ca să-și împartă așternutul ca femeie și bărbat."

Și altele mai spuse Dryas, multe, doar căpătase, preț ca să-l înduplece, trei mii de drahme. Lamon intrase la strîmtoare: să spună că sînt prea săraci nu se putea, căci Dryas și cu Nape n-arătau nici o trufie; și nici că e prea tînăr Dafnis, că doar era flăcău în toată firea. Dar nici nu spuse, verde, adevăr și anume că băiatul e mai presus de o astfel de însoțire. Tăcu puțin, apoi dădu răspuns:

XXXI. „Bine faceți că dați mai multă cinste vecinilor decît unor străini și că nu socotiți averea lucru mai de preț decît o sărăcie fără pată. Să vă iubească pentru asta nimfele

și Pan! Și eu aș fi grăbit să văd nunta făcută. S-ar chema că nu-s în toate minţile dacă, în pragul bătrîneţelor neputincioase și-avînd nevoie, ca să dovedesc cu lucrul, de o mînă de-ajutor, n-aș socoti o mare fericire să mă încuscresc cu voi. Iar Cloe nu-i o fată la care să te-mbie cineva de două ori: are vîrsta potrivită, e vrednică în toate și frumoasă. Dar, vezi, vecine, eu sînt rob și ce am nu-i al meu, se cade-ntîi să-i spun stăpînului care mi-e gîndul și să-i aștept îngăduinţa. Așadar, hai să mînăm pînă la toamnă nunta: la vremea aceea, după cît spun cei care vin la noi de la oraș, stăpînul meu va fi aici. Atunci Cloe și Dafnis au să-și fie nevastă și bărbat, iar deocamdată iubească-se ca fratele cu sora. Însă, vecine Dryas, ţi-oi mai spune-o vorbă: umbli să-ţi iei de ginere un flăcăiandru care-i mai de soi ca noi."

Lamon, încheind, îl sărută pe Dryas, îi dădu apă de băut, era în toiul amiezii, și-l însoţi o bucată de drum, făcîndu-i tot felul de urări prietenești.

XXXII. Dryas, care ascultase cu luare-aminte ce-i spusese Lamon mai la urmă despre Dafnis, mergea acum îngîndurat, tot întrebîndu-se în sinea lui cine să fie cu adevărat flăcăul. I-a dat să sugă o capră, nu fără grija zeilor, de bună seamă; e chipeș și nu seamănă deloc cîrnului ăstuia bătrîn, și nici chelboasei de nevastă-sa; a avut la îndemînă trei mii de arginţi, cît n-are un păstor nici pere pădurețe. Te pomenești că și pe el l-a lepădat cineva, ca pe Cloe. „L-o fi găsit și pe el Lamon, cum am găsit-o eu pe Cloe. Și, mai știi, poate că erau și lîngă el semne de recunoaștere, de felul celor peste care am dat eu? Dacă-i așa, stăpîne Pan și nimfe dragi, poate că Dafnis, după ce-și va fi găsit părinţii, va lămuri puţin și taina Cloei." Cu gînduri și cu vise ca acestea, ajunse înapoi, la arie. Acolo îl găsi pe Dafnis arzînd de nerăbdare să afle care-i vestea. Dryas îl îmbărbătă numaidecît, spunîndu-i ginere, și îi făgădui că fata nu va fi a nimănui decît a lui.

XXXIII. Cînd auzi Dafnis așa, uitînd și de mîncare și de băutură, o luă la fugă și, mai iute decît gîndul, ajunse lîngă Cloe. O găsi cu treburi: oi de muls, caşul de strecurat. Îi spuse vestea bună a nunții, o sărută, acum fără fereală, ca pe nevasta lui, și se-apucă îndată s-o ajute: să mulgă laptele-n șiștare, să apese caşul pe strecurători, să ducă mieii și iezii la mamele lor. Cînd toate fură în bună rînduială, Dafnis și Cloe se scăldară, mîncară și băură, apoi se duseră să caute prin preajmă fructe coapte. Era la vremea cînd anul dă de toate din belșug: pomii gemeau de pere sălbatice, de pere dulci, de mere, iar dedesubt pămîntul era așternut cu poamele căzute. Cele de pe jos aveau o mai dulce mireasmă, ca de vin bun, cele rămase în pomi aveau culori mai vii și sclipeau aurii printre ramuri. Doar un pom era cules, un măr, rămas cu crengile pustii, despuiate de mere și de frunze. Un singur măr mai dăinuia în el: se legăna în adieri, tocmai în vîrf. Era un măr frumos și mare, și biruia el singur cu mireasma lui pe-a tuturor. Culegătorul, care o fi fost, ori s-a temut să urce-atît de sus, ori n-a băgat de seamă să-l culeagă. Ori cine știe, poate mîndrul rod a fost cruțat pentru vreun ciobănaș îndrăgostit.

XXXIV. Dafnis, cum văzu mărul se și repezi să-l culeagă; Cloe dădu să-l oprească, dar el nu vru s-o ia în seamă. Ea, văzîndu-se neascultată, fugi, supărată, la turme; Dafnis se sui în pom, ajunse pînă sus de tot, la măr, și îl culese. Dîndu-l Cloei în dar îi spuse-așa, s-o îmbuneze:

„Iubita mea, acestui măr i-au dat viață frumoasele zeițe ale anotimpurilor și l-a crescut un pom frumos în timp ce soarele îl pîrguia cu focurile lui. Norocul l-a cruțat. Iar eu, avînd ochi să-l privesc și suflet să mă bucur de minunea lui, puteam să-l las acolo? Să cadă la pămînt, să-l calce turmele cînd pasc, să-l otrăvească tîlîtoarele sau, zăcînd așa, să-l mistuie timpul? Un măr a căpătat odinioară Afrodita, fiindcă ea era cea mai frumoasă, un măr îți dau și eu acuma ție, tot în semn de biruință. Aveți judecători de-același fel: păstor de oi acela[1], eu, de capre." Și, isprăvind de spus, îi

[1] Paris, fiul lui Priam, regele Troiei.

puse în sîn mărul. Cloe, acum că Dafnis tot se-apropiase, îl cuprinse și-i dădu o lungă sărutare. Și nu i-a părut rău deloc lui Dafnis că îndrăznise să se cațere atît de sus: doar dobîndise ceva mai de preț decît un măr, chiar să fi fost de aur: un sărut.

I. Într-o bună zi, un tovarăș de robie al lui Lamon veni din Mitilene și dădu de veste că, puțin înainte de culesul viilor, va sosi stăpînul, să afle dacă năvala metimnienilor nu făcuse vreo pagubă pe pămînturile sale. Vara era pe ducă, venea toamna. Lamon începu să facă pregătiri: casa o împodobi astfel încît stăpînul lui să tragă într-un loc în care totul să desfete ochii. Curăță izvoarele, să aibă ape limpezi, scoase gunoiul din ogradă, să nu aducă supărare mirosul, îngriji livada, s-o vadă stăpînul frumoasă.

II. Era un lucru minunat livada-aceea, pe potriva livezilor regești. Se întindea cale de-un stadiu, pe un plai înalt, lat de vreo șaizeci de stînjeni. Semăna cu o fîșie lungă de cîmpie. Avea pomi de tot soiul: meri, mirți și peri, smochini și rodii și măslini; pe alocuri, o viță-de-vie înaltă, cu ciorchinii negri, copți, se urcase în meri și peri, parcă se întrecea cu ei în roade. Aceștia erau pomii de răsad. Dar mai creșteau acolo pini și chiparoși, platani și dafini. Îi năpădise, ca o viță, iedera, iar boabele ei mari și negre păreau ciorchini de struguri. Pomii roditori se găseau înăuntrul grădinii, ca ocrotiți; spre margine, cei fără roadă îi înconjurau ca o împrejmuire înălțată de mînă omenească. Iar pe aceștia-i încingea un gard nu prea înalt, de pietre. Totul în livadă era bine măsurat și rînduit, fără înghesuială. De la trunchi la trunchi era întotdeauna cuvenita depărtare, sus însă, crengile se îmbinau și arborii-și amestecau cununile ca într-o boltă, dar sloboda lor creștere părea și ea un meșteșug. Mai erau acolo și răzoare de flori, în parte flori de cîmp, altele semănate. Tufele de trandafir, crinii și hiacinții erau de mîna omului, iar toporașii, narcisele și scînteiuțele erau fiicele pămîntului neajutat. Vara era umbră

în livadă, primăvara flori, iar toamna fructe și, la orice vreme, încîntare și belșug.

III. Din farmecul livezii făcea parte și priveliștea frumoasă care se deschidea către cîmpia presărată cu turme mînate de păstorii lor și către marea străbătută de luntre și corăbii. Iar drept în mijlocul grădinii se înălțau un templu al lui Dionysos și un altar. Altarul era cuprins de iederă, templul, de viță. Înăuntru fuseseră zugrăvite icoane din viața zeului: Semele[1] născîndu-l, Ariadna[2] dormind, Licurg[3] înlănțuit, sfîșierea lui Penteu[4]; se mai vedeau și indienii biruiți[5], tirenienii schimbîndu-se-n delfini[6]; și pretutindeni satiri călcînd struguri, bacante prinse-n horă. Nu era uitat nici Pan; ședea pe-o stîncă și cînta din nai parcă însuflețind cu-același cîntec și pe bacante, și pe satiri.

---

[1] Dionysos era fiul lui Zeus și al Semelei, prințesă tebană.

[2] Ariadna era fiica lui Minos al Cretei. A fugit cu Teseu, pe care-l ajutase să omoare Minotaurul. Dar Teseu a părăsit-o, adormită, pe țărmul insulei Naxos; în zori, cînd Ariadna s-a trezit, pînzele corăbiilor lui Teseu se pierdeau în zare. Curînd sosi însă acolo Dionysos cu întreg alaiul său. Și Ariadna, iubită de zeu, urcă alături de el în Olimp.

[3] Rege legendar al edonienilor, neam trac. Cînd Dionysos, în drum spre India, a vrut să treacă prin Tracia, Licurg s-a împotrivit. Zeul s-a răzbunat lăsîndu-i pămînturile sterpe, iar edonienii, ca să scape de blestem, l-au legat pe regele lor de patru cai care, împrăștiindu-se în goană, l-au sfîrtecat.

[4] Rege legendar al Tebei, văr și potrivnic al lui Dionysos. Zeul l-a pedepsit rătăcind mințile femeilor tebane: bacantelor cuprinse de delirul dionisiac, li se năzare că Penteu este un cerb sau un leu și îl rup în bucăți, în frunte cu însăși mama regelui, Agave, care-i taie capul și-l înfige într-un tirs. Legenda aceasta este materia *Bacantelor* lui Euripide.

[5] În legenda zeului figurează și cucerirea Indiei, adică răspîndirea triumfală în India a cultului dionisiac. Imaginea din templu reprezenta de bună seamă pe zeu într-un car tras de pantere și împodobit cu iederă și viță, urmat de un cortegiu de bacante, satiri și sileni.

[6] Îmbarcîndu-se incognito spre Naxos în corabia unor pirați tirenieni și înțelegînd că aceștia au de gînd să-l ducă în altă parte și să-l vîndă ca sclav, Dionysos prinse corabia într-un hățiș miraculos de iederă și viță, iar pe pirați, care se aruncaseră în mare, îngroziți de ce vedeau și de cîntecul unor fluiere nevăzute, îi prefăcu în delfini.

IV. Aceasta era deci livada pe care Lamon o-ngrijea cu atîta dragoste, curățind-o de ramuri uscate, ridicînd corzile de viță. Lui Dionysos îi puse cunună. Călăuzi, prin șanțuri, apă spre brazdele de flori. Se afla în preajmă un izvor pe care Dafnis îl găsise și uda florile cu apa lui. Deși acest izvor curgea doar pentru flori, și-al florilor era, totuși ai casei se-nvățaseră să-i spună „al lui Dafnis". Cît despre Dafnis, Lamon mereu îl îndemna să-și îngrașe caprele cît se putea mai bine, spunîndu-i că stăpînul, care nu dăduse pe-acolo de atîta vreme, va ține să le vadă și pe ele negreșit. Dar Dafnis n-avea nici o teamă, știind că pentru turma lui e vrednic doar de laudă: de cînd luase caprele în grijă, nici măcar una nu-i furase lupul, numărul lor se îndoise și ajunseseră mai trupețe decît oile. Totuși, gîndindu-se la învoirea pentru cununie, voia să dobîndească pe deplin bunăvoința stăpînului său și își dădea cu ele și mai multă osteneală. Le scotea dis-de-dimineață la păscut, le întorcea în faptul nopții. Le adăpa de două ori pe zi și căuta pășunile cele mai grase. Avusese grijă să-și facă rost de putini noi, șiștare multe și strecurători mai mari. Cînd era vorba de capre, nu pregeta nici să le ungă coarnele, să le țesale părul. Ai fi crezut, privind-o, că vezi o turmă sfîntă, a lui Pan. Părtașă la asemenea osteneli îi era Cloe, care vedea mai mult de caprele lui Dafnis decît de turma ei de oi. Flăcăul ajunsese să-și închipuie că datorită ei arată caprele așa frumoase.

V. Pe cînd se îndeletniceau cu toate-acestea, le veni un al doilea vestitor de la oraș, cu porunca să înceapă cît mai repede culesul viei. Vestitorul zicea că el rămîne pînă ce aveau să stoarcă mustul și abia apoi se va întoarce la oraș, să îl aducă pe stăpîn tocmai la sfîrșitul culesului, cînd e în toi vinul cel nou. Așa că îl primiră pe aducătorul veștii cît au putut ei mai frumos (Eudromos[1] îl chema, căci treaba

[1] Eudromos înseamnă „bun alergător".

lui era să tot alerge) și neîntîrziat porniră să culeagă via, să ducă strugurii la teascuri, să toarne mustul în chiupuri. Dar strugurii cei mai frumoși îi lăsară întregi, tăind ciorchini cu coarde și frunze cu tot, pentru ca, atunci cînd vor veni, și cei de la oraș să aibă într-un fel priveliștea și bucuriile culesului.[1]

VI. Cînd Eudromos fu gata să pornească spre oraș, Dafnis îi dădu o mulțime de daruri, mai ales daruri la-ndemîna păstorilor de capre: cașuri vîrtoase, un ied mic, o piele de capră, albă și cu părul lung, să aibă ce pune pe el iarna, la drum. Eudromos se bucură, îl sărută pe Dafnis și-i făgădui să pună pentru el o vorbă bună la stăpîn. Apoi, cu gînduri prietenești, se despărți de Dafnis și se duse. Dafnis urmă să pască mai departe turmele, cu Cloe, dar acum era neliniștit. Și fata se temea: pentru întîia oară, flăcăiașul învățat să vadă numai capre, munți, țărani, pe ea, avea să dea ochii cu stăpînul, pe care nu-l știa decît din auzite. Cloe se întreba îngrijorată cum avea să se descurce Dafnis la această-nfățișare și, gîndindu-se că poate cununia lor a fost numai un vis zadarnic, inima i se strîngea. Și de aceea nu mai conteneau cu sărutările și se îmbrățișau atît de strîns, încît păreau născuți așa: o singură ființă. Dar, cu teama-n suflet, sărutările erau amare și mîhnită le era îmbrățișarea, ca și cînd i-ar fi văzut stăpînul sau s-ar fi ascuns de el. Și, pe deasupra, le mai veni și alt necaz.

VII. Trăia prin locurile-acelea unul Lampis, un văcar semeț și rău. Era și el între aceia care o pețiseră pe Cloe și adusese daruri multe, tot dîndu-i ghes lui Dryas s-o mărite negreșit cu el. Văzînd însă că fata are să fie a lui Dafnis, dacă își dă stăpînul învoirea, Lampis căuta un mijloc să-l mînie pe acesta împotriva lor. Și, cum știa că stăpînului îi place mult grădina, se hotărî să facă tot ce va putea s-o

[1] Crengile acestea cu ciorchini erau păstrate în casă, atîrnate de grinzi, pînă tîrziu în iarnă.

strice şi s-o răvăşească. Dacă tăia copacii, avea să fie prins asupra faptei după zgomot; se gîndi atunci mai bine să nimicească florile. Aşteptă noaptea, sări gardul şi se repezi în straturi. Iar cînd se furişa să plece, în urma lui bietele flori zăceau smulse din rădăcină, rupte, frămîntate în picioare ca de un mistreţ. A doua zi în zori, Lamon se duse în grădină, să ude florile cu apă din izvor. Dar cînd văzu tot locul pustiit, de mînă nu de hoţ, ci de duşman, porni să-şi sfîşie cămaşa şi să cheme-n ajutor pe zei, răcnind. Myrtale, auzindu-l, lăsă ce-avea în mînă şi se repezi afară, iar Dafnis, care tocmai plecase cu turma, se întoarse-acasă într-o fugă. Văzînd ce se-ntîmplase, prinseră să se vaite şi ei şi să verse lacrimi amare.

VIII. Şi un străin de-ar fi venit acolo, ar fi plîns, căci frumuseţea locului pierise, tăvălită în noroi. Doar ici şi colo scăpase de urgie cîte-o floare şi, chiar culcată la pămînt, mai încerca să se deschidă, mai strălucea sub rouă, dăinuind, frumoasă încă, în tristeţe. Pe florile stricate se aşezau necontenit albine, zumzetul lor stăruitor părea, deasupra morţii florilor, o tînguire. Se tînguia, îndurerat, şi Lamon:

„Bieţii mei trandafiri, cum mi i-a frînt, şi toporaşii mei, cum zac, striviţi în picioare, narcisele şi hiacinţii, smulşi de mîna unui om hain. Are să vină primăvara, şi ele n-au să mai îmbobocească, va fi vară, şi n-au să se mai legene în plină floare niciodată, toamnă, şi n-au să mai încununeze fruntea nimănui. Nici pe a ta, stăpîne Dionysos. Nu ţi-a fost milă să le aperi, sărmane flori, şi totuşi între ele îţi era sălaşul, şi le aveai mereu sub ochi, şi doar ţi-au fost de-a-tîtea ori podoabă şi răsfăţ. Şi eu, cum oare, cum să-i mai arăt acuma stăpînului livada? Mă spînzură, aşa bătrîn, de-un pin, ca pe Marsyas[1].

---

[1] Satir frigian, inventator al fluierului cu două ţevi. La o întrecere, cînd fluierul se dovedi mult mai prejos de lira lui Apolo, zeul, care cîştigase acest drept, îl spînzură pe temerarul concurent de-un pin şi-apoi îl jupui. Cazna lui Marsyas e reprezentată adesea în arta elenistică.

Şi poate şi pe Dafnis, închipuindu-şi că isprava e a caprelor din paza lui.

IX. La vorbele acestea, lacrimile curgeau şi mai fierbinţi, şi jalea lor nu mai era atîta pentru flori, cît pentru ei, pentru viaţa lor primejduită. Cloe s-a chinuit întreaga zi, bocind pe Dafnis, văzîndu-l în închipuire biciuit şi spînzurat. Se ruga de zei să nu mai vină stăpînul niciodată. Dar, la lăsarea nopţii, Eudromos sosi cu vestea că peste trei zile va veni stăpînul cel bătrîn, iar fiul lui, chiar mîine. Auzind aşa, se puseră la sfat, luîndu-l şi pe Eudromos părtaş, să chibzuiască ce e de făcut. Acesta, ca unul ce-i voia lui Dafnis numai bine, îl sfătui să spună întîmplarea mai întîi stăpînului cel tînăr.

„O să încerc eu să-l îmblînzesc, îmi e frate de lapte şi am trecere la el."

A doua zi aşa au şi făcut.

X. Astylos sosi călare, însoţit de un tovarăş al lui de ospeţe, un anume Gnathon, călare şi el. Stăpînul era încă în zorii tinereţii, abia-i mijise barba, dar Gnathon şi-o rădea de mult. Lamon, urmat de Myrtale şi Dafnis, îi ieşi lui Astylos în cale şi, aruncîndu-i-se la picioare, îl rugă să-i fie milă de un bătrîn fără noroc şi să îl scape de mînia lui tată-său, căci n-avea nici o vină, şi-i povesti cu de-amănuntul toate. Astylos se înduioşă de rugămintea lui, se duse în grădină, văzu florile pustiite şi spuse că îl va ruga pe tatăl său să-i ierte, arătîndu-i că de vină-s caii, care, priponiţi acolo, de focoşi ce sînt, şi-au rupt căpăstrul şi au scăpat în flori, le-au smuls, le-au rupt, le-au luat în copite. Pentru bunătatea asta, Lamon şi Myrtale se rugară zeilor să-l fericească în tot felul. Dafnis îi aduse daruri: iezi, caşuri, cloşti cu pui, ciorchini de struguri pe viţe, crengi de măr cu poamele pe ele. Printre daruri era şi vin de Lesbos, cu dulce mireasmă, foarte plăcut la băut.

XI. Astylos primi aceste daruri cu bunăvoință, dar nu la ele-i stătea gîndul, ci să se ducă să vîneze iepuri, ca un tinerel bogat ce se afla, trăit în desfătări și dornic să se bucure, la țară, de plăceri cu care nu era deprins. Iar Gnathon, care știa doar să mănînce și să bea pîn-la beție, iar după aceea să se tăvălească în desfrîu și care era numai fălci[1] și pîntece și ce-i mai jos, pusese ochii, cu gînd rău, pe Dafnis, cînd acesta se înfățișase la stăpîn cu daruri. Era Gnathon acesta din fire iubitor de tineri, iar frumusețe ca la Dafnis nu mai pomenise la oraș, deci repede se hotărî să-i vină flăcăului de hac. „Ia acolo, un păstor de capre, se gîndea, degrabă îl înduplec." Așa că nu se duse cu Astylos la vînătoare, ci coborî la locul unde Dafnis își mînase turma la păscut, să vadă, chipurile, caprele, de fapt însă pe Dafnis. Și-acolo, ca să-l îmblînzească pe flăcău, ba „Ce frumoase capre ai!", ba „Cîntă-mi, rogu-te, din nai un cîntec păstoresc!", ba „Repede-am să te fac om slobod, că stăpînul, de, din vorba mea nu iese!"

XII. În aceeași seară, Gnathon, zicîndu-și că acuma, gata, Dafnis e al lui, se așeză la pîndă așteptîndu-l să aducă turma de la pășunat. Cînd îl zări, îi ieși zorit în cale și mai întîi îl sărută, apoi îl îmbie să i se lase, ca o capră țapului, în voie. Dar Dafnis pricepea încet un lucru ca acesta și începu să-nșire pilde: că țap să se repeadă la o capră, foarte bine; dar nu s-a pomenit de cînd e lumea să se repeadă țap la țap, și nici berbec să-ncalece berbec în loc de oaie, și nici cocoș să calce, nu găină, ci cocoș. Iar Gnathon își pierdu răbdarea și-ntinse mîinile pornit pe silnicie. Atuncea Dafnis îi dădu un brînci și o zbughi la fugă, ca un cățelandru. Atît îi fu de-ajuns lui Gnathon, care era beat și-abia se mai ținea-n picioare și altminteri: căzu la pămînt, în așa hal încît îi trebuia, să-l sprijine spre casă, o mînă de bărbat,

---

[1] *Gnathos* înseamnă „falcă".

nu de copil, cum vine vorba. Din ziua aceea Dafnis îl ocoli pe Gnathon și începu să-și pășuneze caprele cînd ici, cînd colo, doar s-o descotorosi de el. Și nici pe Cloe n-o scăpa din ochi. Însă lui Gnathon, care văzuse că flăcăul cel frumos e și voinic, îi cam pierise cheful să mai stăruie. Căuta în schimb prilejul să-i vorbească lui Astylos de Dafnis și trăgea nădejde să-l capete în dar, căci tînărul stăpîn își făcea fală din mărinimie.

XIII. Dar deocamdată nu era prilejul. Sosise Dionisofan, cu Clearíste, și se iscase mare zarvă de cai și slugi, de bărbați și de femei. Abia după ce lucrurile s-au mai potolit apucă Gnathon să alcătuiască o lungă cuvîntare de iubire. Dionisofan era un om ajuns la vîrsta căruntețel, dar verde încă, trupeș și frumos, putînd ușor să se măsoare cu cei tineri: și-apoi era bogat cum nu sînt mulți și cumsecade cum al doilea nu găseai. Încă din prima zi aduse jertfe zeilor mai mari peste viața cîmpenească, Demetrei[1] și lui Dionysos, lui Pan și nimfelor, și îi cinsti cu vin, într-un vas mare, pe toți cîți se aflau de față. În zilele care-au urmat, se duse, rînd pe rînd, să cerceteze tot ce-avea Lamon în grijă și, găsind ogorul arat bine, via bogat crescută și livada minunată (pentru florile stricate, Astylos luase-asupra lui întreaga vină), fu cu prisosință încîntat, îl lăudă pe Lamon și-i făgădui să-l slobozească din robie. În sfîrșit, stăpînul luă și drumul turmei, către vale, să vadă caprele și pe păstorul lor.

XIV. Cloe fugi-n pădure, fiindu-i frică și rușine de atîta lume. Dafnis rămase însă locului, încins cu o piele păroasă de capră, pe umeri cu o traistă nouă și ținînd în brațe, într-o parte, cașuri proaspete, în cealaltă, doi ieduți de lapte. Dacă

---

[1] Zeița grîului și, în genere, a ogoarelor și a puterii lor de rodire.

Apolo a păscut vreodată, ca simbriaș, cirezile lui Laomedon[1], de bună seamă arăta întocmai ca acuma Dafnis. Fără o vorbă, roșu ca para focului la față, cu fruntea plecată, Dafnis întinse stăpînului darurile. Lamon spuse atunci:

„Stăpîne, acesta-i păstorul caprelor tale. Tu mi-ai încredințat cincizeci de capre și doi țapi; acuma, datorită lui, ai o sută de capre și zece țapi. Și vezi ce grase sînt, ce lînă deasă au? Și nu-i nici una să aibă vreun corn rupt. Le-a deprins și să asculte de cîntec, fac tot ce vrei cînd aud naiul."

XV. Cleariste, care era de față, dori să pună la-ncercare spusele lui Lamon. Ea îi ceru lui Dafnis să le cînte caprelor din nai, cum avea el obiceiul, și-i făgădui să-i dea în schimb o haină, un suman de lînă și opinci. Dafnis îi așeză pe cei de față roată-n jurul lui, iar el, în picioare, sub fag, își scoase naiul din traistă. Suflă întîi ușor, și caprele se sculară îndată cu capetele ridicate; apoi cîntă un cîntec de pășune, și caprele, plecîndu-și capetele la pămînt, începură să pască; șopti iarăși din nai un sunet dulce, și toate caprele se adunară și se culcară una lîngă alta; șuieră apoi ascuțit, iar ele o zbughiră în pădure, de parcă da tîrcoale-un lup; după un scurt răstimp, cîntă știutul cîntec de întoarcere, și ele, ieșind din pădure, alergară la picioarele lui. Nu mai văzuse nimenea nici slugi care s-asculte așa de porunca stăpînului. Toți se minunau, mai ales Cleariste; ea-și înnoi și întări făgăduiala, spunînd că darurile-s meritate pe deplin

---

[1] Laomedon, rege legendar al Troiei, tatăl lui Priam. Longos face aluzie la un pasaj din *Iliada* (XXI, 441 și urm; în traducerea Murnu, 435 și urm.) în care Poseidon îl întreabă pe Apolo: *„Aminte / Nu-ți mai aduci de necazul ce-am pătimit pe la Troia / Numai noi doi între zei? La craiul semeț Laomedon / Noi, din îndemnul lui Zeus, ne-am pus, pe o plată-anumită, / Vreme de-un an să-l slujim și el ne da nouă poruncă. / Eu am durat împrejurul orașului Troia tot zidul / Lat și așa de frumos spre a fi nerăzbită cetatea. / Tu, într-aceea pe coastele muntelui Ida-n poiene/ Și prin păduri și pe văi ca văcar îi păsteai o cireadă."*

de un păstor atît de iscusit la cîntec și la păstorit. Apoi stăpînii se întoarseră acasă, pentru prînz, și nu-l uitară nici pe Dafnis, trimițîndu-i și lui din bucate. Dafnis se înfruptă cu voie bună, în tovărășia Cloei, din meșteșugitele mîncăruri de oraș. Era plin de nădejde că va dobîndi de la stăpîni dorita încuviințare de căsătorie.

XVI. Iar Gnathon, care fusese și el de față la-nfățișarea măiestriilor lui Dafnis, se înflăcărase și mai tare. I se părea viața de nesuferit dacă n-ajunge să se bucure de Dafnis. Așadar, îl pîndi pe Astylos pe cînd acesta își făcea plimbarea prin livadă, îl îmbie să urce pîn'la templul lui Dionysos și-acolo îi acoperi picioarele și mîinile de sărutări. Astylos, uimit, îl întrebă cu stăruință de ce face toate-acestea și îi făgădui să îl ajute dacă are vreun necaz. Gnathon îi spuse:

„S-a sfîrșit cu Gnathon al tău, stăpîne. Eu, care pîn-acuma prețuiam doar masa ta, care juram că nu e pe pămînt un lucru mai desfătător ca vinul vechi, care-i puneam pe bucătarii tăi mult mai presus decît pe tinerii din Mitilene, acum nu mai văd nimic frumos decît pe Dafnis. Și nu mă mai ating de-alesele mîncăruri care se gătesc și-aicea din belșug în fiecare zi, feluri de carne, pescărie, dulciuri. Aș vrea să fiu mai bine capră, să pasc iarbă și frunze, iar Dafnis să mă păstorească și să-mi cînte. Dar tu, scapă-l pe Gnathon al tău de suferință și biruie-l pe neînfrîntul Eros. Iar dacă nu, uite, mă jur pe tine, zeul meu, că-mi umplu burta cu mîncare și-apoi, cu un cuțit, mă spintec chiar în fața pragului lui Dafnis. Și-atunci pe cine o să mai alinți în glumă, ca de-atîtea ori, spunîndu-i «Gnathon puișorule!»?"

XVII. Tînărul, care știa ce-i chinul dragostei, și era bun la suflet, nu îndură să-l vadă cum se vaită și cum îi cade iarăși la picioare, să i le sărute, ci îi făgădui să-l ceară pe Dafnis de la Dionisofan și să îl ducă la oraș, să-i fie lui Gnathon iubit, iar lui, slujitor. Ca să-l mai înveselească, îl întrebă, zîmbind:

„Nu ți-e rușine să te prăpădești așa cu firea după feciorul ăsta al lui Lamon? Te dai în vînt să poți strînge în brațe un băiețandru care paște capre!" Și Astylos făcu o strîmbătură, parcă l-ar fi scîrbit duhoarea grea de țap. Dar Gnathon, care în dezmățul atîtor chefuri învățase pe de rost toate poveștile de dragoste, îi răspunse, și despre el, și despre Dafnis, astfel (și nu era cu totul fără noimă vorba lui): „Nici un îndrăgostit, stăpîne, nu ia în seamă lucrurile astea; e robul frumuseții orișiunde ar găsi-o. De-aceea s-a văzut și om să îndrăgească un copac, un rîu, o fiară. Să-ți fie frică de ce-ți este drag, nu-i oare-o soartă vrednică de plîns? Iar eu sînt fermecat, e drept, de trupul unui rob, dar frumusețea lui nu este-a unui rob. Ai văzut, stăpîne, cum seamănă cu hiacintul părul său? Și cum îi strălucesc de sub sprîncene ochii, ca două nestemate legate în aur? Iar fața îi e rumenă, și gura lui poartă podoaba unor dinți ca fildeșul, strălucitori și albi. Și alba sărutare-a gurii sale cine n-ar dori-o? Dacă m-am îndrăgostit de un păstor, m-am luat și eu după zei. Era văcar Anchise[1] și Afrodita l-a iubit; păstor de capre Branchos[2] și l-a sărutat Apolo; iar pe Ganimede[3], păstor de oi, Zeus l-a răpit la el. Poți oare să disprețuiești pe-acest băiat cînd am văzut cu toții cum îl ascultă caprele, de parcă l-ar iubi? Să mulțumim lui Zeus și pajurilor sale că se îndură să mai lase atîta frumusețe pe pămînt."

---

[1] Anchise, văcarul, era troian de neam regesc. Din dragostea lui cu Afrodita s-a născut Eneas.

[2] Branchos, tînărul păstor drag lui Apolo, este strămoșul legendar al branhizilor, preoții vestitului sanctuar apolinic din Didymos, lîngă Milet.

[3] Ganimede, și el din neamul regilor troieni, era un adolescent atît de frumos încît, în timp ce băiatul păștuna pe Ida oile părintelui său, Zeus a trimis un vultur (sau mai mulți), ca să-l răpească și să-l ducă în Olimp. Acolo Ganimede, ajuns paharnicul lui Zeus, îi toarnă nectar în pahar și-i desfată privirea.

XVIII. Astylos rîse cu plăcere de ce-auzise de la Gnathon și îi spuse:

„Ia te uită ce iscusiți cuvîntători face din oameni Eros!"

După aceea așteptă prilejul să stea cu taică-său de vorbă despre Dafnis. Numai că Eudromos ascultase, în taină, tot ce se vorbise între Astylos și Gnathon. Deci, fiindu-i Dafnis drag ca un flăcău de treabă și de-altminterea scîrbit de-un om ca Gnathon, se duse neîntîrziat să povestească lui Lamon și lui Dafnis tot ce auzise. Dafnis, uluit, se hotărî pe dată, fără șovăială, ori să ia cu el pe Cloe și să fugă, ori să piară amîndoi, uniți și-n moarte. Dar Lamon o chemă afară pe Myrtale, după gard, și-i spuse:

„S-a sfîrșit cu noi, nevastă. A venit vremea să scoatem la iveală ce-am ținut pînă acuma tăinuit. Rămîn ele pustii și caprele, și toate, însă mă jur pe nimfe și pe Pan că, și să știu că voi rămîne singur ca un bou bătrîn în staul, cum se zice, tot nu voi ascunde întîmplările care-l privesc pe Dafnis, ci am să spun că l-am găsit prunc lepădat, și-am să destăinui cum a fost hrănit, și-am să arăt și semnele găsite lîngă el. Să știe Gnathon, spurcăciunea, la ce rîvnește el, fiind ce este. Numai adă-mi tu degrabă semnele de recunoaștere, și-am să-l învăț eu minte!"

XIX. După ce-au pus așa la cale ce să facă, s-au întors în casă. Între acestea, Astylos găsi o clipă nimerită, cînd taică-său n-avea nimic de făcut, și, dîndu-se pe lîngă el cu binișorul, îi ceru îngăduința să-l ia pe Dafnis la oraș, spunînd că e băiat frumos, că nu face să stea la țară, că repede ar fi în stare să deprindă, îndrumat de Gnathon, obiceiurile de acolo. Bătrînul i-l dădu pe Dafnis bucuros fiului său, chemă pe Lamon și Myrtale și îi vesti cu voie bună că de-acum încolo Dafnis va avea în grijă nu țapi și capre, ci pe însuși Astylos. În locul lui, făgădui stăpînul, le va trimite doi păstori. La vorba-aceasta începură să se-adune robii

ceilalți, prea bucuroși de un atît de chipeș tovarăș de robie. Dar Lamon ceru voie să vorbească și spuse-așa:

„Stăpîne, sînt om bătrîn și ce ți-oi spune e adevăr adevărat; uite, mă jur pe nimfe și pe Pan că n-ai s-auzi din gura mea nici o minciună! Stăpîne, nu sînt eu părintele lui Dafnis și nici Myrtale n-a avut norocul de a-i fi mamă. Alții au fost părinții lui, însă aceia, avînd poate destui copii, l-au lepădat. Eu așa l-am găsit, lepădat și hrănit de una din caprele mele (ca o mamă s-a purtat, și de aceea mi-a fost dragă și-am îngropat-o, cînd s-a prăpădit, aicea, lîngă casă, în grădină). Și trebuie, stăpîne, să-ți mai spun ceva: am mai găsit, lăsate lîngă prunc, semne de recunoaștere. Și le-am păstrat, căci dovedesc o stare mai bună ca a noastră. Nu-mi este greu să-l știu pe Dafnis rob lui Astylos, robul frumos al unui cumsecade și frumos stăpîn. Să-l văd însă ajuns batjocura lui Gnathon, care se străduiește zor nevoie să-l ducă la oraș, la Mitilene, să-i fie lui desfăt, ca o femeie, în ruptul capului nu mă îndur să-l las!"

XX. Lamon tăcu după acestea, podidit de lacrimi. Gnathon, neobrăzat, făcea pe voinicosul și îl amenința pe Lamon cu bătaia. Dar Dionisofan, uimit de ce-auzise, îl potoli pe Gnathon, fulgerîndu-l cu-o privire încruntată, apoi ceru lui Lamon lămuriri depline și-l îndemnă să spună numai adevărul și să nu născocească basme doar așa, ca să-și păstreze fiul lîngă el. Dar Lamon stărui în ceea ce spusese, se jură iarăși pe toți zeii, adăugînd că, dacă îl vor dovedi mincinos, e gata să îndure orice caznă. Dionisofan porni să chibzuiască-așa, cu Cleariste așezată lîngă el: „de ce-ar minți la urma urmei Lamon, știind că o să aibă doi ciobani în loc de unul? Și cum să născocească un țăran una ca asta? Și-apoi e tare greu să crezi că dintr-un om trecut, ca el, și dintr-o mamă ca oricare s-a putut naște asemenea mîndrețe de fecior."

XXI. Dar n-avea rost să umble cu ghicitul: Dionisofan ceru să vadă semnele de recunoaştere, să se încredinţeze că sînt într-adevăr dovada unei naşteri strălucite şi alese. Myrtale se duse după ele, să le ia din traista veche în care le păstrau pe toate. Cînd le aduse, se uită întîi la ele Dionisofan. Şi cînd văzu micul veşmînt de purpură, copca de aur şi cuţitul cu mîner de fildeş, strigă deodată tare:

„Stăpîne Zeus!" şi îşi chemă nevasta să privească.

Văzînd, Clearistе strigă şi ea:

„O, dragi zeiţe ale sorţii! N-am pus chiar noi aceste lucruri lîngă pruncul nostru? N-am trimis-o noi pe Sophrosyne să-l aducă în părţile acestea? Acestea sînt, nu-ncape îndoială! Dragă bărbate, copilul e al nostru. Dafnis e fiul tău şi paşte caprele lui taică-său!"

XXII. Clearistе vorbea încă şi Dionisofan săruta semnele de recunoaştere, plîngînd de marea-i bucurie, cînd Astylos, înţelegînd că Dafnis îi e frate, îşi lepădă cît colo mantia şi o luă la goană spre livadă, să-l sărute el pe Dafnis cel dintîi. Sclavii, după el. Cînd Dafnis îl văzu venind în fuga mare, în fruntea unei cete, şi strigînd „Dafnis, Dafnis!" cît îl ţinea gura, crezu că vrea să-l prindă şi, aruncînd traista şi naiul, o luă la fugă înspre mare, cu gînd să se arunce din vîrful stîncii celei mari. Şi poate s-ar fi întîmplat nenorocire nemaiauzită, ca Dafnis, abia găsit, să piară, dacă Astylos n-ar fi strigat:

„Stai, Dafnis, nu te teme! Îţi sînt frate, şi-ţi sînt părinţi stăpînii tăi de pînă azi! Ne-a spus acuma Lamon despre capră şi ne-a arătat dovezi. Întoarce-te şi vezi cum vin încoace fericiţi şi veseli. Stai şi sărută-mă, pe mine cel dintîi. Nu mint, mă jur pe nimfe că nu mint!"

XXIII. Dafnis se opri cu greu, abia după ce auzi că Astylos îşi întăreşte spusele cu jurămînt. Iar cînd acesta îl ajunse, alergînd, Dafnis îl strînse-n braţe şi îl sărută. Şi-aşa-i

găsiră ceilalți, robii și roabele întîi, apoi stăpînul și cu soața lui. Toți îl îmbrățișau și-l sărutau pe Dafnis, plîngînd de bucurie. El însă n-avea ochi decît pentru părintele și maica lui, și îi strîngea la piept de parcă i-ar fi cunoscut de totdeauna, și nu se mai rupea de lîngă ei. Așa de iute dăm crezare firii. Un scurt răstimp uită chiar și de Cloe. Apoi se duseră acasă și-acolo Dafnis îmbrăcă o haină scumpă și se așeză alături de tatăl său adevărat. Iar Dionisofan vorbi așa:

XXIV. „Dragii mei feciori, m-am însurat foarte tînăr și curînd am ajuns tată, un tată fericit, credeam. Întîi mi s-a născut un fiu, apoi o fată, și-al treilea a fost Astylos. Credeam că am destui urmași, și, cînd mi s-a născut al patrulea copil, l-am lepădat; semnele acestea nu erau de recunoaștere, ci de înmormîntare. Dar altfel hotărîse soarta. Feciorul cel mai mare și fata mi-au murit de-aceeași boală, în aceeași zi. Iar tu, prin voia zeilor, mi-ai rămas viu, ca să avem, și eu și maică-ta, sprijin mai mult la bătrînețe. Să nu-mi păstrezi gînd rău că m-am purtat așa, n-a fost cu bună voia mea, și nici tu, Astylos, să nu te necăjești că vei lua numai o parte din avere; pentru omul înțelept nu este avere mai de preț decît un frate. Iubiți-vă unul pe altul, cît despre avuții, vă veți întrece și cu regii. Am să vă las moșii întinse, robi destoinici și cu duiumul, aur, argint și cîtă altă avuție au bogații. Îi dăruiesc lui Dafnis, în chip deosebit acest pămînt de-aici, pe Lamon, pe Myrtale și caprele pe care le-a păscut."

XXV. „Bine zici, tată, sări deodată Dafnis, eu stau aici și caprele îmi mor de sete, așteptîndu-mi naiul. Mă duc să le adăp!" La asta izbucniră toți în hohote de rîs, văzîndu-l că, ajuns stăpîn, tot îi mai stă mintea la capre. Un altul fu trimis să aibă grija turmei, iar ei jertfiră lui Zeus mîntuitorul și-apoi se așezară, plini de voioșie, la ospăț. Lipsea

doar Gnathon. Înfricoşat, se adăpostise în livadă, în templul lui Dionysos, şi-acolo petrecu întreaga zi şi noaptea, ca unul care nu mai are altă apărare decît zeii.

Se răspîndise cu iuţeală pretutindeni vestea că Dionisofan şi-a găsit un fecior şi că Dafnis, păstorul de capre, s-a dovedit a fi stăpînul moşiei. Încă din zori ţăranii începură să vină care dincotro cu bune urări pentru Dafnis şi cu daruri pentru tatăl său. Printre cei dintîi fu Dryas, cel care o crescuse pe Cloe.

XXVI. Dionisofan le mulţumi şi îi opri pe toţi acolo, părtaşi şi la petrecere, nu doar la bucurie. Îi aştepta belşug de vin, de pîine, păsăret de baltă, purcei de lapte şi fel de fel de cozonaci cu miere; iar zeilor localnici li se închinară multe jertfe. Dafnis îşi adună atunci întreg avutul de păstor şi începu să îl împartă zeilor, prinos. Îi hărăzi lui Dionysos traista şi cojocul; lui Pan, naiul şi fluierul, iar nimfelor, şiştarele şi bîta pe care el, cu mîna lui, le făurise. Dar lucrurile vechi, ştiute, ne sînt mai dragi decît o fericire nouă: de fiecare, Dafnis se despărţea plîngînd. Şi nu lăsă şiştarele pînă nu mulse încă o dată caprele în ele, nici cojocul, pînă nu-l mai îmbrăcă, nici naiul, fără să mai cînte din el un cîntec, cel din urmă. Iar cînd le închina, le săruta. Apoi vorbi cu caprele, chemă pe nume ţapii, bău din apele izvorului din care el şi Cloe băuseră de-atîtea ori.

Dragostea nu şi-o mărturisise încă, aştepta prilejul potrivit.

XXVII. În vremea asta, Cloe sta cu turma şi plîngea, gîndindu-se, firește:

„Dafnis m-a uitat: visează la căsătorii bogate. Cine m-a pus să-i cer să jure pe capre, nu pe nimfe! S-a lepădat de ele ca de mine. Şi uite, nici acuma, cînd aduce jertfe lui Pan şi nimfelor, n-a vrut să vină să mă vadă. O fi găsit la

maică-sa vreo slujitoare mai frumoasă decît mine. Să fie fericit! Eu însă n-am de gînd să mai trăiesc!"

XXVIII. Dar iată ce se întîmplă. Lampis, văcarul, se ivi cu o ceată de săteni și o răpi pe Cloe, socotind că Dafnis n-are s-o mai ia-n căsătorie și că Dryas va fi bucuros să-i fie socru. În timp ce se îndepărtau cu Cloe, care țipa sfîșietor, un om, care văzuse silnicia, dădu fuga și-o înștiință pe Nape; Nape îl vesti pe Dryas, iar Dryas, neîntîrziat pe Dafnis. Acesta se pierdu cu firea: lui taică-său nu cuteza încă să-i spună, dar nici să-ndure un astfel de lucru nu putea. Se duse în grădină și începu să se jelească:

„Doar amărăciune mi-a adus această regăsire! Mai bine rămîneam ce-am fost, păstor și rob. Așa, puteam s-o văd și s-o sărut pe Cloe, pe cînd acuma, gata, a răpit-o Lampis, și la noapte cu el o să-și împartă așternutul. Iar eu mă țin de băutură și petreceri și jurămintele ne-au fost deșarte!"

XXIX. Gnathon, încă ascuns în livadă, auzi ce spunea Dafnis și, socotind că a sosit prilejul să se împace cu el, plecă îndată, adună o ceată de slujitori mai tineri ai lui Astylos, se duse neîntîrziat la Dryas, îi ceru să-l îndrume și o porni întins spre locul unde-și avea gospodăria Lampis. Ajunseră acolo tocmai cînd acesta o vîra pe Cloe-n casă. Gnathon i-o smulse din mîini și-nsoțitorii săi îi snopiră în bătaie pe ceilalți țărani. Mult ar fi dat Gnathon să-l poată înhăța pe Lampis și să-l ducă legat, ca pe un prins în luptă, dar Lampis, mai iute de picior, scăpă cu fuga. După o astfel de vitejie, Gnathon se-ntoarse acasă. Se făcuse noapte și Dionisofan dormea. Doar Dafnis veghea încă, în grădină, și plîngea. Gnathon i-o aduse pe Cloe și povesti toate de-a fir-a păr, rugîndu-l ca acuma să-l ierte pentru vina lui trecută, să-l socotească vrednicul său rob și să nu cumva să-l alunge de la masa lui, că va muri de foame. Dafnis, cu

Cloe strînsă-n braţe, îi mulţumi lui Gnathon ca unui binefăcător, iar fetei îi ceru iertare pentru lipsa lui de grijă.

XXX. Cei doi tineri, chibzuind, găsiră mai cu cale să ascundă cununia lor; Dafnis s-o ţină pe Cloe tăinuită şi să-şi mărturisească dragostea doar mamei lui. Dar Dryas nu se învoi. Credea că se cuvine ca ei să spună cum stau lucrurile şi părintelui lui Dafnis şi le făgădui că el, Dryas, îl va îndupleca. A doua zi, devreme, puse în traistă semnele de recunoaştere găsite lîngă Cloe şi se duse la Dionisofan şi la Cleariste. Îi găsi în livadă, şezînd de vorbă cu Astylos şi Dafnis. Cînd toţi tăcură să-l asculte, Dryas spuse-aşa:

„O nevoie asemănătoare mă sileşte şi pe mine, ca pe Lamon, să spun ce pîn-acuma am ţinut ascuns. Fata mea, Cloe, nu e fata mea şi nici n-a alăptat-o Nape: alţii i-au dat zile şi, lepădată într-o peşteră a nimfelor, a supt de la o oaie. Am văzut cu ochii mei, m-am minunat şi am luat copila, s-o cresc în casa mea. Stă mărturie că nu mint şi frumuseţea ei, căci nu ne seamănă deloc; stau mărturie şi aceste semne, mai de preţ decît ar fi să aibă un păstor. Uitaţi-vă la ele şi căutaţi părinţii fetei, poate se va dovedi că, prin obîrşie, e vrednică de Dafnis!“

XXXI. Aceste vorbe de la urmă nu le aruncase Dryas fără socoteală, nici Dionisofan nu le ascultase cu minţile altundeva. Se-ntoarse deodată către Dafnis: Dafnis schimba feţe-feţe şi-abia îşi ţinea plînsul. Aşadar, înţelese Dionisofan, e dragoste la mijloc. Şi se-apucă să cerceteze cu temei tot ce-i spusese Dryas: fata, ca fata, doar îi era străină, era însă în joc feciorul său. Se uită cu grijă la semnele aduse, sandalele poleite cu aur, inelele, tulpanul. Apoi trimise după Cloe. Cînd i se înfăţişă, îi spuse:

„Să fii cu inima uşoară, fata mea; logodnic ai şi curînd îţi vei găsi şi părinţii!“ Cleariste o luă în casă, s-o gătească, socotind-o de pe acuma nora ei. Iar Dionisofan trase pe

Dafnis deoparte şi-l întrebă, ca de la om la om, dacă mai este fată Cloe. Dafnis îi jură că nu se întîmplase între ei nimic mai rău decît sărutări şi jurăminte de credinţă. Bătrînul se bucură şi îi pofti pe amîndoi la masă.

XXXII. Atunci puteai să vezi ce-nseamnă frumuseţea cînd i se-adaugă podoaba. Cloe, frumos îmbrăcată, cu părul împletit, cu faţa limpezită, li se păru tuturor atît de frumoasă, încît şi Dafnis mai să n-o cunoască. Ar fi jurat oricine, chiar uitînd de semne, că nu poate fi Dryas tată unei fete ca aceasta. Oricum, Dryas şi Nape nu lipseau de la ospăţ şi nici, pe altă laviţă, Lamon şi Myrtale.

În zilele care-au urmat fură din nou aduse jertfe zeilor, şi pus vin în vase, la îndemîna tuturor. Cloe închină şi ea tot ce fusese al ei, naiul şi traista, şiştarele şi cojocul. Iar în izvorul din peşteră turnă vin, căci lîngă el fusese alăptată şi se spălase-n el de-atîtea ori. Şi aşează cunună pe mormîntul doicii sale, oaia (Dryas îi arătă unde o-ngropase). Turmei sale îi mai cîntă o dată din nai, de rămas-bun, apoi rugă pe nimfe ca părinţii care-o lepădaseră, pe care-acuma are să-i găsească, să fie vrednici de un ginere ca Dafnis.

XXXIII. Cînd socotiră că au petrecut de-ajuns la ţară, hotărîră să plece la oraş, să dea de urma părinţilor copilei, să nu tărăgăneze mai mult nunta. În zori de zi, gata de drum, dădură-n dar lui Dryas alte trei mii de drahme, iar lui Lamon drept la jumătate din rodul ogorului şi-al viei, caprele, cu doi păstori, patru perechi de boi, îmbrăcăminte pentru iarnă şi slobozenie, nevesti-sii şi lui. După aceste rînduieli, porniră către Mitilene, unii călări, alţii-n trăsuri, urmaţi de care încărcate, alai mare. Au sosit noaptea, nebăgaţi în seamă. Dar a doua zi, încă de timpuriu, se şi strînsese lîngă porţi mare mulţime de bărbaţi şi de femei. Bărbaţii, intrînd, îi arătau lui Dionisofan cît sînt de bucuroşi de fiul regăsit, cu-atît mai mult văzînd cît e de chipeş.

Femeile-i făceau urări de bine Clearistei, fericind-o că a adus acasă nu numai un fecior, ci şi o noră. Şi ele o priveau pe Cloe cu uimire cît era de frumoasă. Întreg oraşul se împătimise după cei doi tineri, toţi le binecuvîntau căsătoria, ca făcută, şi se rugau ca neamul fetei să se dovedească pe măsura frumuseţii ei. Iar în casele bogate, femei destule înălţau zeilor rugi să poată ele însele să treacă drept mame ale unei fete atît de minunate.

XXXIV. Dionisofan, după atîta frămîntare, căzu în somn adînc şi-avu un vis. I se părea că vede pe nimfe rugîndu-se lui Eros ca, în sfîrşit, să-ngăduie căsătoria celor doi. Iar Eros, descordîndu-şi arcul, îl aşează alături, lîngă tolbă, şi îi dădu lui Dionisofan poruncă să poftească la ospăţ pe toţi cei mai de frunte mitilenieni şi, cînd va fi umplut cu vin ultimul vas, s-arate fiecărui mesean semnele de recunoaştere lăsate lîngă Cloe. Apoi are să cînte cîntecul de nuntă. Iar Dionisofan, sculat cu noaptea-n cap, dădu porunci să fie pregătit un strălucit ospăţ, cu tot ce dă pămîntul şi dă marea şi au în ele lacurile, rîurile, şi îi pofti pe toţi fruntaşii Mitilenei pentru seara-aceea la ospăţ.

Era în toi ospăţul, se lăsase noaptea. Ultimul vas, din care se închină vin lui Hermes[1], era plin. Atunci intră un slujitor purtînd pe-o tavă de argint semnele Cloei şi începu să dea mesei ocol, spre dreapta, oprindu-se la fiecare, să le-arate.

XXXV. Om după om, tăcură toţi. Mai rămăsese numai unul, Megacles, care avea locul de cinste, căci era cel mai

---

[1] Hermes veghea asupra somnului. Cf. *Odiseea* (VII, 137–138, în traducerea Murnu, 172–176): *„Cînd ei din cupe închinau lui Hermes... căruia dînşii totdeauna / La urmă-i închinau, cînd după-masă / Aveau să meargă-n pat."*

bătrîn. Acesta, văzînd semnele, le cunoscu îndată și dădu un strigăt tare, tineresc:

„Ce-mi văd ochii! Ce soartă ai avut, fetița mea? Oare trăiești tu încă, sau au rămas doar semnele acestea, găsite și luate de cine știe ce păstor? Dionisofan, te rog frumos să-mi spui de unde au ajuns la tine. Să nu mă pizmuiești dacă și eu, ca tine, îmi găsesc, după atîta vreme, un copil pierdut!"

Dar Dionisofan îl îmbie pe Megacles să povestească el întîi, cu de-amănuntul, cum a fost cu părăsirea fetei. Iar Megacles, fără să-și fi pierdut focul din glas, le povesti așa:

„A fost o vreme cînd nu mă prea găseam la largul meu. Cîtă avere avusesem, se dusese pe coruri de teatru și corăbii de război[1]. Stînd eu așa, mi s-a născut o fată. Am șovăit s-o cresc în sărăcie și-am lepădat-o, împodobită cu semnele acestea, știind că mulți sînt dornici să ajungă tați chiar și așa. Însă abia am părăsit copila în peșteră, încredințînd-o nimfelor, că bogăția a-nceput să-mi curgă-n casă, zi de zi mai mare. Și acuma nu mai am cui să o las, căci n-am avut noroc de-atunci să mi se nască nici măcar o fetiță. Iar zeii, parcă vrînd să-și bată joc de mine, îmi tot trimit un vis din care se-nțelege că o oaie mă va face tată."

XXXVI. La aceasta, Dionisofan scoase un strigăt și mai tare decît Megacles, sări și se întoarse-ntr-o clipită cu Cloe, prea frumos gătită:

„Iată-ți copila părăsită, zise. Prin grija zeilor, o oaie ți-a hrănit-o, cum mi l-a hrănit o capră pe Dafnis al meu. Ia-ți semnele, ia-ți fata. Dar dă-i-o înapoi lui Dafnis, de mireasă: pe amîndoi i-am părăsit, tu și cu mine, și i-am găsit pe amîndoi. Și-amîndurora le-au purtat de grijă Pan, nimfele și Eros."

---

[1] Cetățenii bogați erau obligați să finanțeze reprezentațiile teatrale și echiparea corăbiilor statului.

Lui Megacles vorbele acestea îi plăcură și le încuviință. Trimise după Rode, mama Cloei și nevasta lui. Pe Cloe o luă și-o strînse îndelung la pieptul său. În noaptea-aceea au rămas să doarmă-acolo, căci Dafnis o ținea una și bună că n-o mai lasă nimănui pe Cloe, chiar de i-ar fi tată.

XXXVII. A doua zi căzură cu toții la-nvoială să se întoarcă iar la țară. Așa cereau Dafnis și Cloe, cărora traiul la oraș nu le era deloc pe plac. De altfel, și părinții lor doreau să facă pentru ei o nuntă păstorească. Traseră la Lamon și îi aduseră lui Megacles pe Dryas, și pe Nape – Rodei. Porniră apoi să pregătească o sărbătoare strălucită. Iar Megacles o-ncredință pe Cloe mirelui ei, Dafnis, în fața nimfelor, în peșteră, și închină acolo daruri multe, între care și semnele de recunoaștere ale Cloei. Lui Dryas îi dădu atîtea drahme cît să împlinească zece mii.

XXXVIII. Fiind o zi frumoasă, Dionisofan puse să se aștearnă chiar în fața peșterii paturi de frunză verde și pofti acolo, la ospăț de pomină, pe toți sătenii din împrejurimi. Veniră Lamon și Myrtale, Dryas, Nape, rudele lui Dorcon, Filetas și copiii lui, Chromis, Lycainion. Nici Lampis nu lipsea, căci îl iertaseră acuma. Petrecerea a mers, după meseni, sătește, țărănește: unul se avînta în cîntece de seceriș, altul da drumul la strigături glumețe, ca la stors de struguri; Filetas cîntă din nai, Lampis, din fluier, Dryas și Lamon dănțuiră, Dafnis și Cloe se sărutau. Și caprele, părtașe sărbătorii, pășeau printre nuntași, lucru nu tocmai pe placul orășenilor de-acolo. Dafnis chemă pe nume pe cîteva din ele și le dădu în gură frunză verde, și, apucîndu-le de coarne, le sărută cu drag.

XXXIX. Dafnis și Cloe, nu numai atunci, ci cît au avut zile, au dus mai mult viață păstorească, cinstind pe Pan, pe nimfe și pe Eros, crescînd turme bogate de capre și de oi,

ţinînd drept hrana cea mai dulce poamele şi laptele. Pe primul lor copil, un băieţel, îl puseră să sugă la o capră şi-a doua lor născută, o fetiţă, a supt, prin voia lor, lapte de oaie. Băiatului i-au zis Filopoimen[1], fetei, Aghele[2]. Şi au îmbătrînit aşa, cu dragoste de cele păstoreşti. Peştera nimfelor au umplut-o de podoabe şi icoane, lui Eros, păstorul, i-au făcut altar. Chipul lui Pan l-au strămutat de unde se găsea, sub pin, în templul înălţat de ei, templul lui Pan războinicul, cum îi spuneau.

XL. Dar toate acestea le-au făcut ei mai tîrziu. Acum, la nuntă, cînd se lăsă noaptea, toţi îi petrecură pînă la odaia lor, în cîntece de fluier şi de nai şi în lumini de facle. În prag, nuntaşii, cu glasuri aspre, răguşite, încît păreau că zgîrie cu furca un ogor pietros, le înălţară cîntecul de nuntă.

Dafnis şi Cloe au putut în noaptea-aceea, mai treji ca bufniţele, să se strîngă-n braţe goi, să se sărute. Dafnis săvîrşi acuma ce-l învăţase Lycainion cîndva. Iar Cloe află atunci întîia oară că ce-au făcut ei pînă atunci, la marginea pădurii, fuseseră doar jocuri de păstori.

---

[1] Prieten al păstorilor.
[2] Turmă.

CUPRINS

CHAIREAS şi CALLIRHOE.....5
Prefaţă *de Florica Bechet*.....7

DAFNIS şi CLOE.....177
Prefaţă *de Petru Creţia*.....179

ÎN ATENȚIA
librarilor și vînzătorilor cu amănuntul

Contravaloarea timbrului literar
se depune în contul Uniunii Scriitorilor din România
nr. 45101032, deschis la BCR, Filiala Sector 1, București.

Tehnoredactor: NICOLAE ȘERBĂNESCU

Tehnoredactare computerizată
MARILENA RÂPĂ

„UNIVERS INFORMATIC"

Tipărit la
Atelierele Tipografice
METROPOL